

Ο ΠΟΛΙΤΗΣ

Μηνιαία επίθεώρηση • τεύχ. 46 • Σεπτέμβριος 1981 • 100 δρχ.

Ο ΠΟΛΙΤΗΣ

Μηνιαία επιθεώρηση τεύχ. 46 ● Σεπτ. 1981, 100 δρχ.
Κέκροπος 2, (Πλάκα), ΤΤ. 119 Αθήνα, τηλ. 3245332

Περιεχόμενα

Άγγελου ΈλεφάντηΤί θά ψηφίσεις σύντροφε;
 Χριστόφορου ΑργυρόπουλουΈπιφαινόμενα
 Θανάση ΔιαμαντόπουλουΠΑΣΟΚ και ΚΚΕ ές. 'Η συμπληρωματική ανταγωνιστικότητα
και ή ψυχολογία τής χαμένης ψήφου
 Μαριάννας ΔήτσαΚουλτούρα και «Άλλαγή»
 Μπάμπη ΚασιμάτηΈργατικός συνδικαλισμός: ή μεγάλη νύχτα τής αλλαγής
 Γκόργου ΚαρράΨήφος άριστερών πού άψηφούν
 Αντώνη ΜαντιάκηΤό δημοψήφισμα και ή ΕΟΚ ή οι δυό νομιμότητες
 Παντελή ΜπουκάλαΜεταλλικές ιστορίες και αλλαγόσημα
 Παντελή Μπουκάλα'Η θεωρία τών συμβόλων
 Χρύσα Προκοπάκη'Ο τύπος πού δέ λερώνει τά χέρια
 Μήτσου Καράμπελα'Η «κοινωνιοποίηση» τής πολιτικής ή ή επικαιρότητα τού σοσιαλισμού
 Μάκη ΚαβουριάρηΠοιοί φοβούνται τήν ΕΟΚ
 Δαμιανού ΠαπαδημητρόπουλουΆποχώρηση και έπανένταξη στό ΝΑΤΟ
 Κώστα ΖουράριΈλλάς - Γαλλία - άσυναρτησία
 Λεφτέρη ΠαπαγιαννάκηΈλληνική βιομηχανία, άκυρώνοντας τό παρόν και τό μέλλον
 Μιχάλη ΠαπαγιαννάκηΣτά όρια τής γεωργικής ανάπτυξης και κάποιες έπιλογές
 Μιχάλη ΜοδινούΠολιτική έπενδύσεων στην περιφέρεια
 Άγγελου ΈλεφάντηΟι μισθοί και τά κέρδη
 Βάσως Κιζήλου - Παύλου ΛουκάκηΡυθμίσεις και άπορρυθμίσεις τού χώρου
 Ράνιας ΚλουτσινάκηΠροβλήματα κατοικίας
 Λεωνίδα ΛουλούδηΚόμματα και περιβάλλον, ένα τετράχρονο αισθηματικό θρίλλερ
 Άλόης Σιδέρη'Η είδοποιός διαφορά
 Άννας Φραγκουδάκη'Η εκπαίδευση, ή παιδεία, οι εκλογές
 Σημεκώματα, Έπιστολές, Βιβλία

● Τά σκίτσα τών σελίδων 51, 71- 75 είναι τού Γ 'Ιωάννου, και είχαν πρωτοδημοσιευτεί στό ΒΗΜΑ
Φωτογραφία έξωφύλλου Στέλιου Σκοπελίτη

ΣΥΝΔΡΟΜΕΣ ΕΣΩΤΕΡΙΚΟΥ: έξάμηνη 500 δρχ., έτήσια 1000. **ΣΥΝΔΡΟΜΕΣ ΕΞΩΤΕΡΙΚΟΥ:**
Ευρώπης: έξάμηνη 650 δρχ., έτήσια 1200. ΗΠΑ-Καναδ. (άερ.): έξάμηνη 800 δρχ., έτήσια
1500 ● Για Όργανισμούς, Τράπεζες, Άνών. Έταιρείες: έξάμηνη 1000 δρχ., έτήσια 2000 ●
ΕΜΒΑΣΜΑΤΑ - ΕΠΙΤΑΓΕΣ: Σπύρος Δελέγκας, Κέκροπος 2, Άθήνα 119, τηλ. 32.45.332.

Έκδότης: Νικ. Πολίτης, Βορρά 9, Άγία Παρασκευή, 'Ιδιοκτησία: «Σ. Δελέγκας και Σία
Ο.Ε.», Διευθυντής: Άγγελος Έλεφάντης ● Φωτοστοιχειοθεσία: Φωτοκύτταρο ΕΠΕ,
Υμηττού 219, τηλ. 7516333, 7514958 ● Φωτοαναπαραγωγή: Μιχάλης Πολέμης, Έμμα -
νουήλ Μπενάκη 43 ● Έκτύπωση: Άφοί Χρυσόχου, Στυμφαλίας 8 - Περιστέρη, τηλ.
5719937 ● Διόρθωση: Παντελής Σπ. Μπουκάλας ● Έπιμέλεια: Άφροδίτη Άντωνάκη
● Κυκλοφορεί στά περίπτερα και τά βιβλιοπωλεία ● Κεντρική διάθεση για Θεσσαλονί-
κη και Β. Έλλάδα: βιβλιοπωλείο Κοτζιά, Τσιμισκή 78, τηλ. 279720.

Δια γυμνου οφθαλμου δια γυμνου οφθαλμου

Μέ ποιά λογική θά ψηφίσουμε, σύντροφοι;

Δημόσιες εξομολογήσεις είναι χωρίς σημασία ή εκ του πονηρού. Ή ψηφος όμως είναι πράξη πολιτική. Κι αν ή θεσμοποιημένη μυστικότητα της προστατεύει από τό αδιάκριτο και κατακραυγατικό βλέμμα της εξουσίας ή του ρουσφετοφόρου πολιτευτή δέν απαλλάσσει ωστόσο από τήν υποχρέωση ή εκλογική στάση νά είναι επίσης πολιτική. Δηλαδή ελέγξιμη, άρα δημόσια, διότι υπεύθυνη. Κι αν υπερηφανευόμαστε τόσο γιά τούς αρχαίους ήμών προγόνους άς μή λησμονούμε τίς πραγματικές τούς άρετές, δηλαδή τίς πολιτικές, πού ήθελαν τόν πολιτικό βίο δημόδιο και θεωρούσαν τήν πολιτική άπουσία άτιμία.

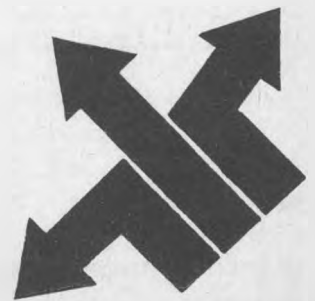
Εμείς δέ θά ψηφίσουμε «Άλλαγή», γιατί θέλουμε νά προασπίσουμε τήν χωρίς είσαγωγικά άλλαγή, εκείνη πού αλλάζει τόν κόσμο: τό σοσιαλισμό. Άνήκουμε στήν παράταξη τού σοσιαλισμού, δέν υπάρχει λόγος τώρα νά φύγουμε. Χωρίς διφορούμενα στή στάση, και μ' όλες τίς άμφιβολίες και τίς άμφισβητήσεις ζωντανές στή σκέψη, θά ψηφίσουμε ΚΚΕ έσωτερικού: γεωγραφικό τόπο συνάντησης τών λίγων, όχι όμως τελευταίων, άριστερών, κομμουνιστών, σοσιαλιστών πού επιμένουν στόν παλιό και πάντα νέο λόγο τού σοσιαλισμού. Αυτά έμείς. Λίγοι, πάντως άρκετοί, και τούτο τό περιοδικό μαζί, μέ τόν προκλητικό γιά τό πολιτικά ήθη τού καιρού μας τίτλο.

Τά πράγματα όμως έγιναν δύσκολα γιατί κατάντησαν άπλοϊκά. Ή εκμετάλλευση τής λαϊκής κατακραυγής κατά τής δεξιάς, μέ μιάν άπλήν αντίστροφη τού κακού, κατασκεύασε τό καλό. Τό βάφτισε «άλλαγή», τού έδωσε άρχηγό κι άρχιερέα πού τού 'λαχε ό κλήρος νά μπορεί. Έτοι φτιάχτηκε και ή διαστροφή. Τά «Θά» τής προεκλογικής ρητορείας, τά πάσης φύσεως και χωρίς όράματα ιδεολογικά ύλικά, όι πάσης φύσεως ιδεολόγοι τής «άλλαγής» τής τελευταίας ώρας πού, ανήμποροι νά διεκδικήσουν τίς δικές τούς ιδέες, έταξαν τ' άσκήρια τούς στό πλευρό τού Μεγάλου Άρχηγού, ή πεποίθηση τού κόσμου πώς ή έναλλαγή αποκλείεται νά μάς βγει σέ κακό - άλλοι φρόντισαν γι' αυτό, ή έλπίδα πώς στά πράγματα, επιτέλους σ' αυτόν τόν τόπο, θά 'ρθούν άλλοι άνθρωποι νά κυβερνήσουν, ή βεβαιότητα πώς όι νέοι, σίγουρα ναι, θά είναι δικοί μας, ή λαχτάρα τού κόσμου πώς άφού τά πράγματα δέ θά είναι χειρότερα μπορεί νά είναι και καλύτερα εδώ και κει, όρίζουν τίς αίωρήσεις από τήν κοινωνική φόρτιση τής πραγματικής ζωής ως τήν εκτόνωση τού μεγάλου θεάματος. Άλλωστε έχει ειπωθεί από τά εγκυρότερα χείλη: *Ό λαός έχει δικαίωμα νά δει στήν τηλεόραση τό λαό νά διαδηλώνει υπέρ τής άλλαγής*.

Ποιός όμως είπε ότι ή ψυχολογία δέν παίρνει μέρος στήν πολιτική; Συχνά μάλιστα ή πολιτική γίνεται μόνο μέ ψυχολογία. Σαράντα χρόνια στερήσεις (μόνο σαράντα;) δέν ήταν τάχα ίκανά νά γράψουν βαθιά στό λαϊκό ύποσυνείδητο τήν άποστροφή γιά τή βασιλεία τής ίδιας εξουσίας, τών ίδιων πάντα ανθρώπων στήν κορυφή, τής ίδιας, σχεδόν κληρονομικής, διαδοχής; Ή δεξιά γεμάτη υπεροψία και αυτοϊκανοποίηση διαλαλεί τά καλά ενός κόσμου όπου, όπως έλεγε παλιότερα ένας διαπρεπής εκπρόσωπός του, εύημερούν μόνο όι άριθμοί. Ναρκισσευόμενη γιά τόν κόσμο πού έφτιαξε γιά μάς, δίνει μέ τόν κομπασμό της τό μέτρο τού πολιτισμού της, τής ιδιοτελείας της αλλά και τής ανικανότητάς της. Ή έπαρση όμως τών λόγων δύσκολα διασκεδάζει τήν ευτέλεια τής πραγματικής ζωής ένω είναι σίγουρο ότι όσα θέλουμε νά ζήσουμε δέν έχουν σχέση μέ όσα πράττει και τάζει ή δεξιά. Έτοι όριστικά και τελεσίδικα, ή σχέση άριστεράς και δεξιάς ήταν, είναι και θά είναι σχέση αντιπαλότητας, γιατί όι δεξιοί ποτέ δέν έπαψαν νά είναι δυνάμεις συντήρησης και όι άριστεροί ποτέ δέ σταμάτησαν νά παθιάζονται μέ τήν ίδια τους τή ζωή και ποτέ δέ θά πάψουν νά θέλουν νά τήν αλλάξουν.

Έντούτοις ή πτώση τής δεξιάς μοιάζει πιθανή άκριδώς τή στιγμή πού όι συμπολίτες μας έχουν περισσότερο από κάθε άλλη φορά χάσει τήν έφεση τής άλλαγής. Περισσότερο από κάθε άλλη φορά παραπέμπουν τά πιό κρίσιμα και ζωτικά προβλήματά τους ή στό μέλλον ή στό θαυματοποιό «Κράτος» πού θά θελήσει και θά μπορέσει όσα όι ίδιοι ούτε θέλησαν ούτε δοκίμασαν. Αυτό τουλάχιστο δείχνουν τά τελευταία χρόνια τού δημόσιου βίου, όπου κάτω από μιά υπερκινήτική και βουερή έπιφάνεια συχνά βεβαιώθηκε ό χειρότερος κοινωνικός κοφφορμισμός, ή άδράνεια, ή πολιτική άπάθεια, ή ιδιώτευση, ό κορπορατισμός. Στά χρόνια τής νέας Έλληνικής Δημοκρατίας όι συμπολίτες μας διεκδίκησαν μέ πάθος όλες τίς ανταλλακτικές άξίες πού μεγιστοποιούν τό ιδιωτικό,

* Δανείζομαι τόν τίτλο από τό γράμμα τού φίλου Γ. Χατζηγωγα πού δημοσιεύεται στό τέλος αυτού τού τεύχους.

δια γυμνου οφθαλμου δια γυμνου οφθαλμου

τό άτομικό, τό μερικό, τό άποσπασματικό, σπάνια όμως τίς άξίες χρήσης πού όχυρώνουν και κατοχυρώνουν τό συλλογικό, τό κοινωνικό συμφέρον και προωθούν την ένναιοποίηση της κατακερματισμένης κοινωνίας μας.

Γι' αυτό μοιάζει δυσοίωνα αυτή ή «άλλαγή» πού έτοιμάζεται και πολιτικά άπερίσκεπη ή εκ των προτέρων και άνευ όρων «κριτική ύποστήριξη» της. Γι' αυτό και τό δίλημμα πού μας εκτοξεύουν – «για σκεφτείτε νά μή βγει τό ΠΑ-ΣΟΚ για λίγους ψήφους» – θυμίζει πολύ εκείνον τόν παλιό εκδιασμό, πού τόσες συνειδήσεις άλεσε, τού «άντικειμενικά στό πλευρό τού ιμπεριαλισμού και της αντίδρασης». Και διά τού λόγου τό άσφαλές ένθυμούνται, οί λήσμονες, τό 1952 ή τό 1963. Από κει και πέρα αυτόνοτες οί επιλογές. Άλλά αυτόνοτοι έπίσης και οί εκδιασμοί και οί καταποντισμοί. Όχι μόνο της προσωπικής πολιτικής εναισθησίας τού πολίτη, και μάλιστα τού άριστερου πολίτη, αλλά της ίδιας της πολιτικής.

Γιατί άν δέν πρυτανεύει ή γνώμη των ανθρώπων τί τή θέλουμε την πολιτική, και γιατί οί εκλογές; Άφού οί εφημερίδες και οί δημοσκοπήσεις προεξόφλησαν τούς πρώτους και τούς άριστους τί μας θέλουν εμάς τούς άλλους; Άς συναντηθεί ό Ράλλης με τόν Παπανδρέου, κι άς αποφασίσουν μεταξύ τους διάζοντας στό τραπέζι των διαπραγματεύσεων ό καθένας τίς εφημερίδες του, τά μέσα του, τίς άφίσεις του, τά χρήματά του, τούς προστάτες του και τίς δημοσκοπήσεις του. Τό έναλλασσόμενο δίπολο διαιωνίζει τό παιχνίδι με δύο παίχτες και τούς άλλους θεατές. Μάλιστα τό καθαγιάζει ώστε ιερόσυλοι και αίρεσιάρχες όσοι τό άμφισβητούν και τό άπειλούν.

Γιά μας, πρώτα άπ' όλα, αυτός ό φαύλος κύκλος πρέπει νά σπάσει. Η βαθιά δημοκρατικότητα τού σοσιαλισμού πού πιστεύουμε άπαιτεί νά πρυτανεύουν οί γνώμες των ελευθέρων ανθρώπων, γι' αυτό και την ισότητα τή θέλει όχι μόνο τυπική, δηλαδή νομική, αλλά και κοινωνική. Η γνώμη μας λοιπόν, των κομμουνιστών, των άριστών, των σοσιαλιστών, έχει δικαίωμα νά ύπάρχει – γι' αυτό έγγυάται τό Σύνταγμα – αλλά κι ακόμα μπορεί νά δείξει ότι δέ δέχεται τούς ολέθριους για δημοκρατικά πολιτεύματα εκδιασμούς – γι' αυτό έγγυάται ή βούλησή μας. Επιπλέον είναι και σωστή.

● Είναι σωστή δηλαδή ή γνώμη πού έχουμε οί άριστεροι ότι ό σοσιαλισμός δέν έρχεται στον κόσμο ούτε από άρχηγούς ούτε τόν χαράζουν οί έρπύστρες «των δικών μας» τάνκς – αυτό τό μάθαμε πολύ καλά πληρώνοντας βαριά δίδακτρα στην ιστορία.

● Είναι σωστή ή γνώμη μας ότι σοσιαλισμός δέν είναι «περισσότερο κράτος», έστω λαϊκότροπο, και δέν έξαντλείται στην αντικατάσταση της άπαρχαιωμένης από τή νέα, άνερχόμενη, νομίνκλατούρα.

● Είναι σωστή ή γνώμη μας ότι τά κόμματα πού δέν είναι δημοκρατικά για τόν έαυτό τους δέν μπορούν νά προσφέρουν στους άλλους αυτό πού δέν έχουν, τή δημοκρατία, τή δυνατότητα συμμετοχής.

● Είναι σωστή ή γνώμη μας πώς ή κοινωνία μας δέ θεραπεύεται με αυτοδιαχειριστικούς αυτοσχεδιασμούς μαθητευόμενων μάγων της οικονομίας, της διοίκησης, των διεθνών σχέσεων και της κοινωνικής οργάνωσης.

● Είναι σωστή ή γνώμη μας ότι ό σοσιαλισμός δέν είναι τό άνώτατο στάδιο τού εκσυγχρονισμένου καπιταλισμού και δέν έξαντλείται σε φοροαπαλλακτικές τακτοποιήσεις ή σε πομφολυγώδεις «κοινωνικοποιήσεις».

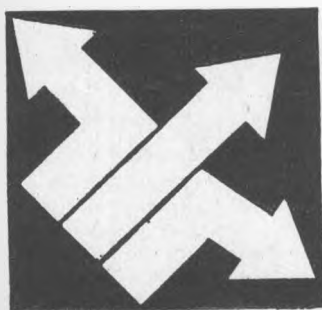
● Είναι σωστή ή γνώμη μας ότι ή ιστορία (και τού σοσιαλισμού) έχει μέλλον πολύ μπροστά της, αλλά, άν χάνουμε τίς σημερινές μάχες, είναι παντελώς άδιάφορος ό «νομοτελικός θρίαμβος» τού σοσιαλισμού, ότι επομένως, πρέπει από σήμερα νά «άπελευθερωθούν τά στοιχεία της νέας κοινωνίας».

● Είναι σωστή ή γνώμη μας ότι ό σοσιαλισμός ή θά είναι δημοκρατικός ή δέ θά ύπάρξει καθόλου· ότι θά προκύψει μέσα από μία διαδικασία κοινωνικών ανατροπών ή, πάλι, δέ θά ύπάρξει καθόλου.

Δικαιούμαστε επομένως νά επιμένουμε στη γνώμη μας. Και οφείλουμε νά την υπερασπίσουμε, νά την εκφράσουμε με τήν ψήφο μας.

Άύριο, μετά τίς εκλογές, όταν για όλο τόν κόσμο τά ζητήματα θά τεθούν από την αρχή, εμείς οί άριστεροι, οί κομμουνιστές, οί σοσιαλιστές δέ θά 'χουμε παρά τήν ψήφο μας, και όσα κουβαλά μέσα της, νά επικαλεστούμε. Σ' αυτή τήν ψήφο συγκεντρώνεται ό,τι άριστερό ύπάρχει στον τόπο μας σήμερα: ή ιδεολογία τού νέου πού σαν νέα κουβαλά μαζί της κι όλες τίς παλιές αλήθειες.

Άγγελος Έλεφάντης

Δια γυμνου οφθαλμου Δια γυμνου οφθαλμου

Έπιφαινόμενα

Τό βασικό έρώτημα: ποιά υπήρξε στήν τετραετία πού πέρασε ή συμπεριφορά τής δημοκρατίας μας σ' ένα από τά κατά παράδοση τεμένη της ή, άσεβέστερα, σ' ένα κατ' έξοχήν χώρο άπολήξεων, άποφύσεων και 'παροχετεύσεων των κοινωνικών έντάσεων, όπως είναι ή λειτουργία τής δικαιοσύνης;

Καί τά παράγωγα έρωτήματα: σέ ποιό βαθμό είναι έπιτρεπτή ή ιστορική υπόθεση του ποιοτικού διαφορισμού των δύο μεταδικτατορικών περιόδων; Καί μέχρι ποιού σημείου δικαιολογείται ή υπέρβαση τής έμμονης ύποψίας, ότι και μόνη ή άπόπειρα διαχωρισμού τους παρέχει τό ζητούμενο άλλοθι, για όσους ύποκρίνονται ότι πιστεύουν, πώς τά λάθη «μας» έμπόδισαν τήν ολοκλήρωση των κατακτήσεων τής πρώτης εκείνης περιόδου, εποχής «άνασυντάξεως τής Πολιτείας», πού στή διάρκειά της είδαμε τή μέθη νά ξεπέφτει σέ ευφορία κι αυτή σέ έφησυχασμό και ίκανοποιηθήκαμε μέ τήν κοινωνικοποίηση πού τό Εύρωπαϊκό μας Σύνταγμα εξασφάλισε ισόρροπα στήν ιδιοκτησία και στίς έλευθερίες μας, ώστε και οι δύο τους νά μ' ά παρέχουν «έξουσίες» και νά μ' ά «επιβάλλουν» ύποχρεώσεις, μέ πρώτιστη τόν αυτοπεριορισμό;

Τά έρωτήματα άποκοτουν ιδιαίτερη σημασία όταν συναρτηθουν μέ τό αντικείμενο δικών τής τελευταίας τετραετίας, πού άπασχόλησαν συχνά τό ευρύτατο, λόγω Τύπου, άκροατήριό τους: ή έξαιρετική θωράκιση των μηχανισμών καταστολής (ή άπώθηση ενός όργάνου τάξεως «στοιχίζει» πρακτικά περισσότερο από μία άνθρωποκτονία από άμέλεια). Η άνελέτη άντιτρομοκρατική πάλη άπέναντι στους δολιοφθορείς τής όμαλότητάς μας, πού σήμερα προσδιορίζονται από τήν άπλοποιητική συλλογιστική τής «άντιβίας», αλλά αύριο μπορεί εύκολα νά συγκεκριμενοποιηθουν στο πρόσωπο και άνεκτων, στον παρόντα πολιτικό συσχετισμό, άμφισβητιών ή έπαναστατών. Η «ποινικοποίηση» των άπεργιακών κινητοποιήσεων, πού κρίθηκαν καταχρηστικές και μέ τό σκεπτικό ότι τά αίτήματα των άπεργών είχαν κριθεί από τόν έργοδότη-κράτος ως μη ίκανοποιησίμα. Έδώ άς σταθούμε κι άς δούμε λίγο τό τοπίο των πιθανών άποκρίσεων:

Φαινόμενα, όπως αυτά των δικών μείζονος ενδιαφέροντος, δέν έξηγούνται από μόνη τήν άναπόφευκτη μέριμνα τής έξουσίας νά άνακτήσει έδάφη, πού ύποχρεώθηκε νά παραχωρήσει στήν πρώτη μεταχουντική περίοδο. Έκφράζουν τίς μεθοδεύσεις, τίς παλινδρομήσεις και τά άδιέξοδα μιας ψευδώνυμης «νεο»φιλελεύθερης (παλαιο)προσσαναλιστικής άντίληψης, πού κυριαρχεί μεταδικτατορικά στο ιδεολογικοπολιτικό έποικοδόμημα τής δημοκρατικής κοινωνίας μας. Καί - άκόμα βαθύτερα και όδυνηρότερα - έπιμαρτυρούν τήν άδυναμία και τό κενό άντιπαράθεσης στή βολή των μεταμφιεζόμενων άρχων και των πολυμεταχειρισμένων μεθόδων τής πειστικής εικόνας τής ριζικής κρίσης, από τήν όποία κυφορεείται ή ριζική άνάγκη τής άλλαγής - πού κάθε όμοιότητά της μέ τρέχοντα συνθήματα είναι έντελώς συμπτωματική και προπαντός άθέλγητη.

Χριστόφορος Άργυρόπουλος

ΠΑΣΟΚ και ΚΚΕ ές.

**Έ συμπληρωματική άνταγωνιστικότητα
και ή ψυχολογία τής χαμένης ψήφου**

Έχουν τή δική τους λογική οι προεκλογικές περιόδοι. Τή δική τους όμορφιά. Τή δική τους τραγωδία... Μέ τή μοναδική εχέρεια πού διαθέτουν για νά επαναπροσδιορίζουν, φαντασιακά έστω, τό δυνατό, νά άναμορφώνουν, πρόσκαιρα έστω, τό έπιθυμητό, άνοίγουν άφεντα τούς άσκούς τής προσδοκίας, τής έλπίδας, ... τής άφέλειας. Φουντώνουν τά όνειρα, πυροδοτούν τούς πόθους, άμβλύ-

Δια γυμνου οφθαλμου Δια γυμνου οφθαλμου

νουν τούς πόνους, μέ τήν προσμονή, τή βεβαιότητα κάποτε, τού καλύτερου αἰ-
ριου. Δέν στερεύει ποτέ ἡ δεξαμενή τῆς λαϊκῆς ἐλπίδας. Ἰδιαίτερα λαῶν τόσο
πολύ εὐπιστων ὡς τόν δικό μας. Εἰδικά δέ σήμερα ἡ ἐλπιδογόνος αὐτή δε-
ξαμενή, γιά πρώτη ἱστορικά φορά κυριαρχημένη ἀπό τήν (ἀπροσδιόριστη γι'
αὐτό καί ἀπεριόριστη) προοπτική τῆς ἀλλαγῆς ἔχει ἀσφυκτικά πληρωθεῖ.
Τόσο, πού μέγας κίνδυνος ὑπάρχει στή διαδικασία τῆς μετεκλογικῆς ἐκφόρ-
τισης, καί τότε μόνο, νά καταστῆ φανερή ἡ ἔλλειψη τού κατάλληλου πολιτικοῦ
ὄργανου ἀλλά καί τῶν γενικότερα ἀναγκαίων συνθηκῶν γιά τήν ἀξιοποίηση
τῆς δύναμης πού κλείνει μέσα του τό φορτίο. Τό ἄρθρο αὐτό δέν θέλει νά εἶναι
κασανδρικό. Διαπιστώσεις μόνο θά ἐπιχειρήσει νά κάνει καί διαπνέεται ἀπ'
τήν ἀντίληψη πῶς εἶναι σφάλμα ἡ παρασιώπησή τους.

1. Στό κατώφλι τῆς πολιτι-
κῆς ἐναλλαγῆς, *ΤΟ ΒΗΜΑ*,
12.7.81

Εἶχαμε σχετικά πρόσφατα γράψει¹ πῶς «ἡ προοπτική τῆς πολιτικῆς ἐναλλα-
γῆς σήμερα, ἀρεστό ἢ ὄχι, ὀνομάζεται ΠΑΣΟΚ». Καί εἶναι πιστεύουμε ἀκρι-
βῶς ἡ καθολική αὐτή συναίσθηση τού ἄφεντος, ἡ ἀντίληψη πῶς τό ΠΑΣΟΚ
εἶναι ὁ ὑγιής ἢ ἐλαττωματικός, ὀπωσδήποτε ὅμως πρὸς τό παρόν τουλάχιστον
ὁ μόνος ἄμεσα δυνατός καί γι' αὐτό ἀναντικατάστατος φορέας τῆς κοινωνικῆς
προόδου πού ἔχει προσδιορίσει τή στάση τῶν πάντων ἔναντι τού κινήματος τῆς
3ης τοῦ Σεπτεμβρίου: προσδευτικῶν κομμάτων, κινήματων, προσωπικοτήτων
ὅπως ἀσφαλῶς θά προσδιορίσει καί αὐτήν τού ἀπλοῦ ψηφοφόρου. Τό νόημα
τῶν τοποθετήσεων αὐτῶν καθώς καί τῆ νοοτροπία πού ὑποκρύπτουν θά θέ-
λαμε νά ἐξετάσουμε κριτικά.

Ποιά εἶναι ἡ στάση αὐτή ἀσφαλῶς εἶναι πασίγνωστο: ἀνένταχτες προσωπι-
κότητες τῆς ἀριστερᾶς, καταξιωμένοι ἀγωνιστές καί φιλόδοξοι ὀππορτουμιστές
ἔχουν περιβάλλει τό κόμμα τῆς ἀξιωματικῆς ἀντιπολίτευσης καί ὑποτιθέμενης
αὐριανῆς κυβέρνησης μέ μιά ἰδιότυπη ἀσυλία: ἀσυλία στήν ὁποία ἀρμονικά
συνυπάρχουν ἡ εἰλικρινῆς πεποίθηση γιά τή σκοπιμότητα ἀποφυγῆς ἐπιθέσεων
κατά τού μόνου δυνατοῦ φορέα τῆς ἀλλαγῆς καί ἡ ἐξίσου εἰλικρινῆς φροντίδα
νά μήν στερηθεῖ τό (ἄρκετά ἐκδικητικό ἔναντι τῶν ἐπικριτῶν του) Κίνημα, καί
κατά προέκταση «ὁ τόπος» ἀπό τή δυνατότητα τῆς μετεκλογικῆς τους προσφο-
ρᾶς. Ἀκόμη καί τά μικρότερα κόμματα τῆς ἀντιπολίτευσης μεταχειρίζονται
ἀνάλογα τό ΠΑΣΟΚ ἐνῶ ἡ «νοοτροπία αὐτή τῆς ἀσυλίας» δέν ἀφήνει βέβαια
ἀνεπηρέαστες καί τίς εὐρύτερες λαϊκές μάξες. Ποιός ὅμως εἶναι ἀκριβῶς ὁ πο-
λιτικός αὐτός φορέας, ὁ μονοπωλιακός καί γι' αὐτό καθιερωμένος (μέ τήν ἀρ-
χική τού ὄρου ἐννοία) ἐνσαρκωτής τῶν ἐλπίδων τῆς κοινωνικῆς ἀλλαγῆς;

Τό Πανελλήνιο Σοσιαλιστικό Κίνημα γεννήθηκε μέσα στόν πυρετό τῆς μετα-
πολιτευτικῆς παραζάλης. Πῆρε τόν συμπιεσμένο ριζοσπαστισμό τῆς νιότης, τήν
καταφρονεμένη δύναμη ἐργατοαγροτικῶν στρωμάτων, τή διαθεσιμότητα τῶν
ντροπιασμένων γιά τήν ὥς τότε παθητικότητά τους μικροαστῶν, πῆρε τόν πόθο
τοῦ λαοῦ γιά πολιτική λευτεριά, κοινωνική πρόοδο καί ἐθνική ἀνεξαρτησία· μ'
ὅλα αὐτά, καί ἀφοῦ τά περιέλουσε μέ ἀνάλογη δόση σοσιαλιστικῆς φρασεολο-
γίας δημιούργησε μιά δύναμη καινούρια πού, ἐκμεταλλεζόμενη τήν καταπλη-
κτική ἀνικανότητα τῶν παλαιῶν καί νέων, κεντρῶν καί παραδοσιακῶν ἀρι-
στερῶν δυνάμεων, κατόρθωσε μέσα σέ λίγα χρόνια νά φτάσει στό κατώφλι τῆς
ἐξουσίας. Στό διάστημα αὐτό τό κόμμα τοῦ Α. Παπανδρέου ἀπέβαλε σάν ξένο
σῶμα ἀπό τά σπλάχνα του τά δυναμικότερα καί πιό συνειδητοποιημένα στε-
λέχη του· πλειοδότησε στή διατήρηση τῶν συντεχνιακῶν συμφερόντων ὄλων
τῶν ἐπαγγελματικῶν κατηγοριῶν καί ἰδιαίτερα τῶν στρατιωτικῶν (αὐτῶν μά-
λιστα ὁ Α. Παπανδρέου ἐγινε ὁ δημόσιος ἀπολογητής τοῦ δημοκρατικοῦ ἥθους
καί τῆς νομιμοφροσύνης πού ἀκόμη καί ὁ Ἀβέρωφ ἀμφισβήτησε)· ἐγινε ἀκόμη
ἐκφραστής τῆς πιό καθαρῆς ἀντίληψης τῆς χριστιανικῆς ἠθικῆς· καταδίκασε
ρητά τό γυμνισμό ὡς ξενόφερτο προϊόν τῆς ἐκφυλισμένης Δύσης, σιώπησε
ἀντίθετα, καί στό πρόσφατο κυβερνητικό του πρόγραμμα ἐξακολούθει νά
σιωπᾷ, γιά ὄλον τόν μεσαίωνα πού κρύβεται μέσα στό οἰκογενειακό, τό ποι-
νικό καί τούς ἄλλους κλάδους τοῦ δικαίου μας καθώς καί στήν ἀνακριτική,
δικαιοδοτική καί σωφρονιστική πρακτική· τό ἴδιο ἀδιάφορο παρέμεινε γιά
ὄλους τούς τομείς πού ἀφοροῦν τήν προστασία τῆς ἰδιωτικῆς ζωῆς (καί ὄχι
μόνο τῆς περιουσίας) τῶν πολιτῶν. Ὅσον ἀφορᾷ δέ τίς διεθνεῖς του τοποθετή-
σεις περιέφερε κατά καιροῦς, καί πρὶν στραφεῖ πρὸς τό γαλλικό πρότυπο, τούς
προσανατολισμούς του πρὸς ὀλόκληρον τόν ἀραβομεσογειακό κόσμο. Ἀγά-

δια γυμνου οφθαλμου δια γυμνου οφθαλμου

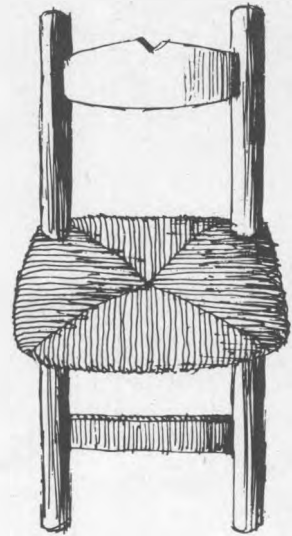
πηρε τό Μπαάθ· φλερτάρησε τούς μουλάδες· λάτρευσε τόν άκρωτηριαστή τών μικροπαραβατών Καντάφι. Τέλος, άφου σιγμάτισε τήν «πρακτορική σοσιαλ-δημοκρατία» τών Μπράντ και Πάλμε, ξεθέβιασε δημόσια τήν (άναμφισβήτη) ειλικρίνια τής δημίου τού Ιρλανδικού λαού Μ. Θάτσερ.

Οί παρατηρήσεις αυτές δέν διαπνέονται άπό πολεμική διάθεση· μήτε κατά τού ΠΑΣΟΚ – πού παρά τήν άμφιρρέπεία του είναι ό πρώτος στά πρόθυρα τής έξουσίας εύρισκόμενος κομματικός φορέας μέ τή λέξη «σοσιαλιστικό» στήν όνομασία του – μήτε κατά τών άξιόλογων στοιχείων πού τό φλερτάρουν. Δέν άγνοούμε τίς άναγκαιότητες και τίς δεσμεύσεις ενός κόμματος έξουσίας ούτε παραγνωρίζουμε πώς ή μεγάλη μάχη θά δοθεί μετεκλογικά μέσα στους κόλπους τού ΠΑΣΟΚ: Πιστεύουμε ώστόσο άκράδαντα πώς τά προοδευτικότερα στοιχεία τού Κινήματος δέν θά μπορούσαν σε καμιά περίπτωση νά κερδίσουν τόν ένδεχόμενο (ή αναπότρεπτο) ένδοκομματικό εμφύλιο συντρίβοντας τούς σημαιοφόρους τού ανατολικοστρεφούς άπομονωτικού έθνικισμού, τού Έλληνοχριστιανικού μοραλισμού και τού κοντόθωρου μικροπολιτικαντισμού χωρίς μιά σοβαρή «έκ τών έξω» ένίσχυση. Μιά ένίσχυση ενός άριστερου κομματικού φορέα πού άδέσμευτος άπό άμεσες ψηφοθηρικές σκοπιμότητες, θά είχε ποιοτικά άνώτερη έπεξεργασμένες θέσεις. Άν δέ, μέ δεδομένη – και παρά τήν ποιότητα πολλών στελεχών του – τή δογματική άκαμψία τού ορθόδοξου ΚΚ, τό ρόλο αυτό τής άριστερης συνείδησης δέν μπορεί νά τόν παίξει παρά μόνο τό ΚΚΕ έσ., αυτό δέν σημαίνει καθόλου παραγνώριση και τών τεράστιων δικών του άδυναμιών: Τό κόμμα τής ύποτιθεμένης κομμουνιστικής ανανέωσης, μέ τήν άνήκουστη προσκόλλησή του στόν παρελθόν, μέ τήν άπαρασάλευτη βυζαντινολογία γύρω άπό τήν ένδοκομμουνιστική εμφύλια ιδεολογική διαμάχη, μέ τήν έμμονή πολλές φορές σε μαρξοφανή θεολογία έχει χάσει πολλές εύκαιρίες. Δέν παύει ώστόσο νά είναι παράλληλα ό μόνος ευαισθητοποιημένος στά αίτήματα τής εποχής κομματικός φορέας, ό μόνος για τόν όποίο ή αναζήτηση νέων πío ανθρώπινων βιορρυθμών, πío ελεύθερης διανθρώπινης επικοινωνίας άποτελεί σημαντικό τομέα τής προβληματικής του. Είναι άκόμη τό κόμμα πού ή προσωπική ιστορία τών στελεχών του δέν αφήνει περιθώριο για άνησυχίες. Η υπερψήφισή του άπ' όλους τούς ευαισθητοποιημένους πάνω στα θέματα τής κοινωνικής άλλαγής, τής ανθρώπινης αξιοπρέπειας, τής ελεύθερης ανάπτυξης τής προσωπικότητας τού καθένα και ιδίως τών γυναικών δέν επιβάλλεται μόνον άπό λόγους άτομικής εύπρέπειας (ή και «πολιτικής αισθητικής»). Είναι ή άναγκαία, ή ουσιώδης, ή βασική προϋπόθεση για νά μήν έκτραπεί τό διαφαινόμενο σοσιαλιστικό δράμα πρós διαχειριστικές (στήν καλύτερη περίπτωση) τής άστικής κοινωνίας κατευθύνσεις ... Για νά μήν μείνουν κι αυτές οι έκλογές μιά χαμένη έλπίδα... Για νά μήν κοιτάξει κι αυτή τήν γενιά μέ οίκτο ό ιστορικός τού μέλλοντος (τουλάχιστον αυτός πού δέν θά πιστεύει στήν άθεία τής ιστορίας)...

Θανάσης Διαμαντόπουλος

Κουλτούρα και «'Αλλαγή»

Τά έκλογικά προγράμματα τών κομμάτων, όπως λέχτηκε άπό άλλους, δέν σημαίνουν πάντοτε πολλά πράγματα. Κάποιες γενικές κατευθύνσεις δηλώνουν, όρισμένες έπιλογές, τουλάχιστον σ' ό,τι άφορά τήν παιδεία και τόν πολιτισμό. Μ' αυτή τήν έννοια νομιμοποιείται ή σταχυολόγηση άποσπασματικών φράσεων άπό τά προγράμματα, πού ξεπηδάνε σαν ιδεολογικά lapsus, άπ' όπου διαφαίνεται τελικά μιά πολιτική πρόθεση: νά συντηρηθούν οι κοινωνικές και ιδιωτικές σχέσεις πού κυριαρχούν ή, σε άλλες περιπτώσεις, νά άνατραπούν αυτές οι «πατροπαράδοτες άξίες», πού κατά τ' άλλα όλοι συμφωνούν πώς βρίσκονται σε κρίση. Αυτά τά μικρά δείγματα άνάμεσα στίς γραμμές τών προγραμμάτων αναδεικνύουν άν μη τί άλλο μιάν αίσθηση τής πολιτικής παιδείας ή τής πολιτιστικής πολιτικής πού πνίγεται ή διαφαίνεται άνάμεσα στίς προγραμματικές εξαγγελίες μέτρων και άρχών.

δια γυμνου οφθαλμου δια γυμνου οφθαλμου

Κι επειδή, ως γνωστόν, ή πολιτική είναι και παιδεία, και ή παιδεία είναι τό συντηρητικότερο στοιχείο τής πολιτικής μας στάσης, είναι επικίνδυνο έκλογικά αλλά γνήσια ριζοσπαστικό νά πάει ένα κόμμα κόντρα στά «πάτρια ήθη» τής συντήρησης. Ό,τι δέν άμφισβητεί τίς καθιερωμένες άξίες τής καθημερινής μας συνήθειας είναι προσφιλές. Μ' αυτή τήν έννοια τό πρόγραμμα του ΚΚΕ έσωτ., μέσα σε πολλές αντιφάσεις και ασάφειες, είναι έντούτοις τό μόνο πού τόλμησε νά μήν χαϊδέψει τό τρίπτυχο «πατρίς-θρησκεία- οικόγένεια». Έτσι, γιά παράδειγμα, δηλώνει τήν πρόθεσή του νά πολεμήσει τήν άνδροκρατική δομή τής κοινωνίας, τίς προκαταλήψεις πού έχουν σχέση μέ τήν ιδιωτική ζωή τής γυναίκας, δηλώνει τό αίτημα τής κατάργησης του νόμου περί «μοιχείας», ζητάει τόν «έκδημοκρατισμό όλων των κέντρων κρατικής πολιτιστικής πολιτικής(...) έτσι ώστε μέσω αυτών νά εκφράζεται ό ιδεολογικός, πολιτικός και πολιτισμικός δυναμισμός, αλλά και πλουραλισμός τής ελληνικής κοινωνίας» (σ. 35 του Προγρ. ΚΚΕ έσωτ.)

Καταργείται ή κυρίαρχη ιδεολογία

Είπαμε ήδη ότι οι προθέσεις δέν ολοκληρώνονται σε θέσεις στά έκλογικά προγράμματα – γιά τό πολιτιστικό, μάλιστα, ζήτημα είναι άκόμη πιο δύσκολο κάτι τέτοιο. Όταν δέ, όπως στην περίπτωση του ΠΑΣΟΚ, υπάρχει έν δυσε τής εξουσίας ένα τέτοιο καθήκον, οι στρογγυλές θέσεις άποκαλύπτουν τελικά τίς αντιφάσεις και τήν πραγματική πρόθεσή του: ν' άγκαλιάσει όλα τά στρώματα τής κοινωνίας άπαλά άπαλά, όλα εκείνα πού άμφιταλαντεύονται ανάμεσα στά γοητευτικά ιδανικά τής κυρίαρχης ιδεολογίας πού μάς διαποτίζει όλους και στίς τόσες άνάγκες πού μάς πιέζουν και πού μεταφράζονται στην άπρόσωπη ρήση «άλλαγή».

Άπ' αυτή τήν άποψη, τό έκλογικό πρόγραμμα του ΠΑΣΟΚ, τό «συμβόλαιο μέ τό Λαό», είναι πολύ εύγλωττο και μέ τίς σιωπές του και μέ τίς «άθώες» φρασούλες του πού μοιάζουν τόσο γοητευτικές. Έτσι τό ένλόγω συμφωνητικό μάς πληροφορεί ότι άποφασίστηκε ή κατάργηση τής κυρίαρχης ιδεολογίας (περίπου όπως ό Λάσκαρης κατάργησε τήν πάλη των τάξεων): «θά μεταδίδεται πλατιά και αντικειμενικά ή ιστορική γνώση χωρίς άπαγορεύσεις, χωρίς άναγόρευση κυρίαρχης ιδεολογίας» (σ. 50 του Προγράμματος ΠΑΣΟΚ). Αφήνουμε άσχολίαστη τήν περίφημη «αντικειμενικότητα» τής ιστορικής γνώσης (άν έλεγε «έπιστημονική» κάτι πήγαινε), μιά και έχουν ξεοδευτεί τόνοι χαρτί προς ύπεροσπισή της από τούς άκαδημαϊκούς ιστορικούς, συνήθως μέ στόχο τήν «υποκειμενική» γνώση του κοινωνικού. Τό μέτρο και προοδευτικό είναι και άναγκαίο γιά τήν έξυγνωση τής κοινωνίας των μή προνομιούχων. Καθώς όμως οι μή προνομιούχοι θά έχουν, έτσι κι άλλως, κάποια μοντέλα συμπεριφοράς, πραγματικά ή φανταστικά, ό Άνδρέας δέν ξεχνάει νά τους υπενθυμίσει κάθε τόσο πως έτούτα τελικά πρέπει νά είναι τά γνήσια «έλληνικά ήθη», καθώς όλος «οί ξένες λύσεις» είναι καταστροφικές και «αντικοινωνικές» (σ. 45). Έτσι κάποιιοι προνομιούχοι – οι άντρες δέβια άπέναντι στίς γυναίκες – θά μπορούν νά διατηρούν τά πατροπαράδοτα και παραδοσιακά ήθη-προνομία τους, άφού ή «διατήρηση τής παραδοσιακής μας κληρονομιάς» (σ. 76) δέν φαίνεται πως θά είναι μόνο ένα αντίδοτο στον τουρισμό, ούτε ή κύρια πολιτιστική άξία, αλλά και ό άξονας τής επιστημονικής έρευνας και διδασκαλίας στά ΑΕΙ: «Βαθμιαία εισάγονται οι έννοιες αλλά και ή σημασία τής παραδοσιακής μας κληρονομιάς» (σ. 50).

Έτσι, μεταβατισμένη από κυανόλευκη σε πράσινη, ή πάλοι ποτέ ιδεολογία, γνωστή ως κυρίαρχη, βαθμιαία θ' άναγορευτεί σε λαϊκή, ή μέ τήν έξουσία στά χέρια σε εθνική (άλλη μία φορά...). Στη διατήρησή της θά βοηθήσουν τά γνήσια έλληνικά ήθη πού θά ένισχυθούν άκριδώς χάρη στά έκσυγχρονιστικά μέτρα: μέ τή θέσπιση του πολιτικού γάμου «θά άνυψωθεί έτσι και τό κύρος του θρησκευτικού γάμου» (σ. 45), διότι «οί δεσμοί τής Έκκλησίας μέ τό Έθνος και τό Λαό πρέπει νά διατηρηθούν» (σ. 45). Αυτό τό πρέπει, άν και χάνεται ανάμεσα στίς γραμμές πού κατά τά άλλα μιλάνε γιά τό διαχωρισμό Έκκλησίας και Κράτους, κρέμεται σά δαμόκλεια σπάθη πάνω από τά κεφάλια μας ενώ διαδάζουμε τίς ώραιες κατά τ' άλλα προτάσεις του τύπου: «Η άλλοτρίωση τής πολιτιστικής μας φυσιογνωμίας, μέ τήν εισβολή ξένων καταναλωτικών και πολιτιστικών προτύπων, οδηγεί σε τρόπους ζωής ξένους προς τήν ελληνική πραγμα-

δια γυμνου οφθαλμου δια γυμνου οφθαλμου

τικότητα» (σ. 95). Η αθηναϊκή πολυκατοικία των ελληνικότατων εργολάβων πρέπει να διατηρήσει τη φυσιογνωμία της – κι εδώ θά μπορούσε κανείς να παίξει με πολλά άστεια αλλά και κακίες... Τό μόνο που μās σώζει είναι πώς στην πράξη θά διαχωριστεί πιθανώς ή εισβολή ξένων προτύπων από τήν εισαγωγή ξένων προϊόντων...

Πολιτιστική ανάπτυξη από τό λαό για τό λαό – ναί. Ποιά όμως κουλτούρα θά διέπει τήν καθημερινή ζωή όταν προκαθαρίζεται ότι πρέπει να είμαστε έθνικοί και παραδοσιακοί (Έλληνες, του τύπου που μάλιστα θαυμαία θά αποσαφηνιστεί (από Ποιόν);), θρησκευόμενοι και συνάμα να πηγαίνουμε π.χ. στά ποδοσφαιρικά μάτς τίς Κυριακές: «*Τό ΠΑΣΟΚ θά επιδιώξει να γίνει συνείδηση στό Λαό, σε κάθε Έλληνα και κάθε Έλληνίδα, ανεξάρτητα από ηλικία και κοινωνική τάξη, ή συμμετοχή στην αθλητική ιδέα*» (σ. 89). Φαίνεται πώς ή μόνη πανανθρώπινη πασοκική ιδέα είναι ή αθλητική. "Όμως με ADIDAS ή Έλδιέλα;

Μαριάννα Δήτσα

Έργατικός συνδικαλισμός:

Έ μεγάλη νύχτα τής αλλαγής

Αφού λοιπόν ό λαός θέλει και τό ΠΑΣΟΚ μπορεί να φέρει τήν αλλαγή με τήν ίδια ευκολία που αλλάζουν τά ελαττωματικά είδη στό «Μινιόν», μπορούμε να ελπίζουμε ότι μετά τίς 18 θά δοϋμε επιτέλους τό συνδικαλιστικό κίνημα να γίνεται ταξικό, αυτόνομο, μαζικό, αγωνιστικό, τούς Έλληνες εργαζόμενους να τρέχουν να γραφτούν στά σωματεία τους, σωματεία να ιδρύονται σε όλες τίς επιχειρήσεις, να πεθαίνει τό συντεχνιακό πνεϋμα, να θριαμβεύει ή ένότητα στην ιδέα και στην πράξη, δημοκρατικές διαδικασίες να εισβάλλουν όρμητικά στην Πατησίων 69 και Αρμοδίου 14 και τούς βιομήχανους να καλούν στά συμβούλια τούς λογιστές και τούς εργάτες για να χαράξουν μαζί τά μεσοπρόθεσμα προγράμματα τής παραγωγής. Η ένισχυμένη συμπαρουσία του ΚΚΕ στην Βουλή έγγυάται για τή στερεότητα των αλλαγών και του λόγου τό άληθές.

Επειδή, παρ' όλες τίς διαβεβαιώσεις των πάντων μās είναι κομμάτι δύσκολο να έφησυχάσουμε φθινοπωριάτικα για τήν έπερχόμενη άνοιξη, ός μās έπιτραπεί να διατυπώσουμε κάποιες παρατηρήσεις για τά συνδικαλιστικά πράγματα τής χώρας και για τό πώς – κυρίως – διαμορφώθηκαν τά τελευταία χρόνια.

Τά αυθόρμητα ξεσηκώματα των εργαζόμενων που άκολούθησαν τή μεταπολίτευση και περισσότερο ό πρωταγωνιστικός ρόλος των νεοεμφανιζόμενων στο συνδικαλιστικό προσκήνιο εργοστασιακών σωματείων, θά πίστευε κανείς ότι θά αποτελούσαν δραστηκή θεραπευτική άγωγή στις κακοφορμισμένες πληγές του συνδικαλιστικού κινήματος. Πολλοί είχαμε πιστέψει πώς θ' άφήναμε όριστικά πίσω μας τίς μεγάλες άμαρτίες του Μακρηθεοδωρισμού και πώς μιά στοιχειώδης όργάνωση βασισμένη στα σημερινά κοινωνικοοικονομικά δεδομένα των χιλιάδων όριζοντίων, καθέτων, διαγωνίων κ.λπ. σωματείων φαινόταν πιά έφαρμόσιμη. Και βέβαια οι ευγενικές μας προσδοκίες δέν περιορίζονταν μόνο στα όργανωτικά θέματα. Η μετατροπή των συνδικαλιζόμενων ψηφοφόρων σε λειτουργούντα στοιχεία, σε υπεύθυνα εργαζόμενα άτομα δηλαδή, που έχουν άποψη και τήν υπερασπίζονται, χωρίς να παραχωρούν τό δικαίωμα τής σκέψης και τής δράσης στους συνήθως απόκλητους εργατοπατέρες, φάνηκε επίσης έφικτή, μέσα από τον εργοστασιακό συνδικαλισμό. Αυτά κι άλλα πολλά συναφή όραματιζόμαστε τότε. Ωστόσο, τό άπεργιακό και τό εργοστασιακό κίνημα ξεφούσκωσε, χιλιοτρυπημένο από κυβερνητικές, εργοδοτικές και κομματικές βελόνες και στην θέση των έλπιδοφόρων όραμάτων εμφανίστηκαν εργατοσωτήρες, με τή μορφή του Καρακίτσου ός πούμε, που από τά τρία τηλέφωνα του γραφείου του συνέβαλε άποφασιστικά στην κατάργηση τής πάλης των τάξεων, φρόντισε με άριστοτεχνικό, όμολογουμένως, τρόπο να φέρει τον έπίσημο συνδικαλισμό στο μπόι του Λάσκαρη, συνεργούσης άκουσίως και τής συνδικαλιστικής άντιπολίτευσης.

Δια γυμνου οφθαλμου δια γυμνου οφθαλμου

Ο άτροφικός συνδικαλισμός επειδή δέν μπορούσε νά εμφανιστεί στην Ευρώπη σάν παιδί τής Μπιάφρας, έπρεπε νά πάρει λίγο χρώμα και νά καλύψει τή γύμνια του. Οί τονωτικές ενέσεις κυβέρνησης και βιομηχάνων στό επίπεδο τών παροχών περιγράφονται θριαμβευτικά στό τομίδιο τής ΓΣΕΕ «1975-1980. Δράση και επιτεύγματα μιās εξαετίας». Παράλληλα ή «ευκολία» άνταποκρίσεως στά αίτήματα του κυβερνητικού συνδικαλισμού, – σέ προβλήματα πού ήταν μοιραίο νά αντιμετώπισθουν ακόμη κι άν δέν είχε ανακαλυφθεί ο συνδικαλισμός, – βοηθούσε τόν Καρακίτσο και τά παιδιά του στή συγκέντωση κουκιών και στή νομιμοποίησή τους άπέναντι σέ μιá καχεκτική και άλληλοσπαραγμένη αντιπολίτευση.

«Η ΓΣΕΕ μεταβλήθηκε κατά τά τελευταία χρόνια, από μιá οργάνωση πού είχε ανάγκη πρωτίστως από διεθνή συνδικαλιστική άλληλεγγύη, σέ μιá οργάνωση, ή όποία τώρα είναι σέ θέση νά συνεισφέρει, στό πλαίσιο τών προσπαθειών τής Διεθνούς, στήν άναζήτηση λύσεων στά προβλήματα και στίς διάφορες μορφές άδικίας, πού οί εργαζόμενοι αντιμετώπιζουν σέ όλο τόν κόσμο».

Τάδε έφη Τζών Βαντερβέγκεν, άναπληρωτής γενικός γραμματέας τής Διεθνούς τών Ελεύθερων Συνδικάτων, στό 19ο Πανελλαδικό Συνέδριο τής Καλαμάτας τό 1978. Η άναγνώριση λοιπόν και από τά έξω τής κυβερνητικοεργοδοτικής φασολάδας και άκολούθως τό κοκκινοπίπερο μέ δύο πανελλαδικές στάσεις εργασίας όπως τό ζήτησε ή Ευρωπαϊκή Συνομοσπονδία και τό άποκορύφωμα τών άγωνιστικών άποθεμάτων του Καρακίτσου ή 24η, πανελλαδική έπίσης, άπεργία. Όλα αυτά τά σημαντικά και πολλά άλλα, όρεξη νά 'χουμε νά γράφουμε, έπισκιάστηκαν λίγο μέ τήν έκθεση του γενικού διευθυντή τής ΔΟΕ, αλλά ο καημένος ο Μπλανσάρ, όταν κατέγραφε τό μαύρο μας τό χάλι, δέν θά φανταζόταν άσφαλώς πώς ο Λάσκαρης θά τόν κλείδωνε στό συρτάρι. Και εϋτυχούν οί εργαζόμενοι, άπαλλαγμένοι από τό δικαίωμα και τήν υποχρέωση νά συμμετέχουν, παρακολουθώντας από τήν κλειδαρότρυπα τούς «μεγάλους» νά ρυθμίζουν τίς τύχες τους σέ μονομερείς, διμερείς, τριμερείς και βάλε έπιτροπές μέ διαφορετικά όνόματα αλλά μέ τά ίδια πρόσωπα σάν τόν Καραγκιόζη φούραρη, δήμαρχο, βουλευτή και πάει λέγοντας.

Στό επίπεδο τής ήγεσίας λοιπόν τό παιχνίδι και οί εκφυλισμένοι άυθορημητισμοί τής άλλης συνδικαλιστικής άποψης στριμωγμένοι στά ψιλά τών εντύπων. Η λογική του ήγετικού επιπέδου δέν άποτελεί σύμπτωση βέβαια μόνο του κυβερνητικού συνδικαλισμού, αλλά και τών «αϋθεντικών» εκπροσώπων τής εργατικής τάξης και τής άλλης παράταξης πού διεκδικεί τήν ήγεμονία του συνδικαλιστικού κινήματος. Και οί δυο μαζί άνέλαβαν τή διατήρηση τής άγωνιστικής φόρμας τών εργαζόμενων μέσω τακτικών γυμναστικών επιδείξεων. Κατά τ' άλλα, στά παράνομα, νόθα, άναβαπτιστικά κ.λπ. συνέδρια τών φιλοκυβερνητικών τό γιατρικό για τίς πληγές του κινήματος βρέθηκε μέ τήν έγγραφή τών μή έγγεγραμμένων σωματείων, μέ τήν άπλή άναλογική και μέ τήν κατάργηση κάποιων άρθρων τών καταστατικών. Οί διαφωνίες και τά παζάρια στό επίπεδο πάντα τής κορυφής ελάχιστα συγκίνησαν τούς άνώνυμους εργατοϋπαλλήλους, ένώ ή συντριπτική τους πλειοψηφία διαβίω έκτός σωματείων και φυσικά άγνοεί τίς άγωνίες του κ. Μαυροδόγλου ή του κ. Δασκαλάκη. Και ο μέν πρώτος μπορεί ν' άγωνιόυσε στό συνέδριο του ΕΚΑ άν θά προλάβαιναν νά μιλήσουν όλοι οί αντιπρόσωποι τής παράταξής του, (άλλά ο πανταχού παρών και τά πάντα πληρών Καρακίτσος φρόντισε νά του λύσει τό πρόβλημα), ο δέ δεύτερος φροντίζε νά κρύβει έπιμελώς τίς άγωνίες του και νά περιφέρεται επιδεικνύοντας τή δεβαιότητα τής έπερχόμενης εξουσίας πού αυτομάτως θά στείλει στά σπίτια τους τά φερέφωνα του Λάσκαρη και τής εργοδοσίας. Κοιμηθείτε ήσυχοι ώ "Έλληνες εργαζόμενοι, τό ΠΑΣΟΚ φροντίζει για σας.

Άλλά τά άφηρημένα συνθήματα και προγράμματα του Άντρέα δέν μās καθισχύάζουν. Δεκάδες Καρακίτσοι σέ σωματεία, όμοσπονδίες, εργατικά κέντρα φροντίζουν έπιμελώς νά ίκανοποιούν άτομικά και συντεχνιακά συμφέροντα. Άπό τό στεγαστικό δάνειο τής Εργατικής Έστίας πού εξασφαλίζουν άκόμη έως τήν ύπαγωγή στά βαρέα και άνθυγιεινά όμάδων εργαζόμενων. Τό συνδικαλιστικό ρουσφέτι σ' όλη του τή μεγαλοπρέτεια άποτρέπει μέ θανααστή ευκολία τίς όδυνηρές κινητοποιήσεις, στεριώνει τήν κυριαρχία τής δεξιής και άποδεικνύει τόν έκσυγχρονισμό τών εργοδοτικών άντιλήψεων. Τό ΠΑΣΟΚ

δια γυμνου οφθαλμου δια γυμνου οφθαλμου

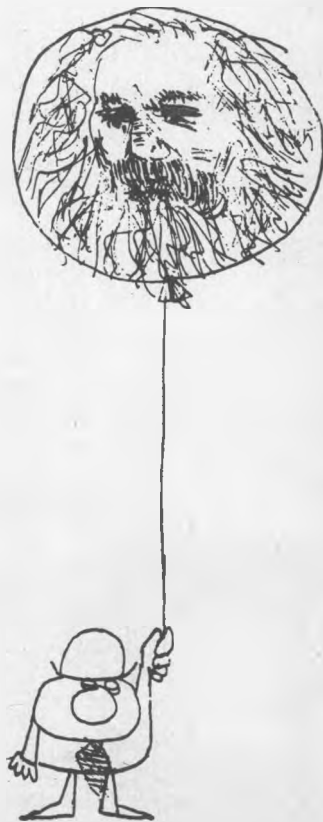
λέει ότι θά μεταβάλει τό συνδικαλιστικό «κατεστημένο». Άλλά άν τό ΠΑΣΟΚ δέν καταφέρει νά καταργήσει καί τούς χιλιάδες εκλεγμένους ή μή εκπροσώπους τής δεξιάς άποψης, θά διαπιστώσει ότι άπεργίες δέν κάνουν μόνο οί προοδευτικοί. Άλλωστε ή ΓΣΕΕ ίσως κάνει τό τελευταίο της συνέδριο μέ τή συμμετοχή τών δημοκρατικών δυνάμεων. Ένώ τό ΚΚΕ θά διεκδικεί τή μονοπώληση τών συμφερόντων τής εργατικής τάξης μέ τά πραγματικά καί τά άληθινά προέλευσης σωματεία. Τό ΠΑΣΟΚ εξάλλου ύποστηρίζει τίς εργοστασιακές μορφές όργανωσης καί καλά κάνει. Άλλά δέν είδαμε πουθενά νά μās λέει πώς θά υπάρξουν. Τί θά γίνει μέ τίς δριζόντιες καί κάθετες συνδικαλιστικές όργανώσεις όπου αυτές εμπλέκονται άλληλοσπαρασσόμενες στους ίδιους βιομηχανικούς χώρους. Δέ μās λέει τί θά κάνουμε μέ τά άπανταχού τής χώρας γραφειοκρατικά Έργατικά Κέντρα, ή αναγκαιότητα τών όποιών μόνο στά ιστορικά συνδικαλιστικά άναγνώσματα δικαιώνεται. Τό ΠΑΣΟΚ λέει ότι όταν κυβερνήσει, οί εργαζόμενοι θά μετάσχουν στίς διοικήσεις τών επιχειρήσεων. Οί Έλληνες εργατοϋπάλληλοι πού μέχρι τώρα δέν είχαν τήν ευκαιρία νά ανακαλύψουν τί σημαίνει δημοκρατία στή βάση, τί σημαίνει ενεργός συμμετοχή στή λήψη τών αποφάσεων, θά κληρωθούν (;) στά εργοδοτικά συμβούλια νά πούν τήν άποψή τους για τό άν πρέπει νά γίνει μείωση προσωπικού ή αύξηση παραγωγής. Καί ποιοί θά είναι οί μετέχοντες, εκλεγμένοι συνδικαλιστές, άνθρωποι τής εργοδοσίας ή διορισμένοι Καρακίτσοι του ΠΑΣΟΚ;

Όσοι από μās δέν πείθονται από τίς παρθενογενείς επαγγελίες του Άντρέα ή τή στερεότητα τής άλλαγής πού ύπόσχεται τό ΚΚΕ, παρακολουθούμε άνήσυχoi τά τέλεια έναλλακτικά σενάρια τών μεγάλων, άνήμποροι νά διαμορφώσουμε ένα δικό μας άγωνιστικό πλαίσιο συγκεκριμένων άλλαγών, άλλαγών μέ επίθετα, μέ ουσιαστικά καί ρήματα. Καί επειδή δέν πιστεύουμε στους Θεούς καί τά θαύματα, αλλά διαπιστώνουμε μιά βαθιά έδραίωση τής κυριαρχίας τής δεξιάς στό συνδικαλισμό, διαδίδουμε ότι τά πράγματα θά γίνουν άκόμη πιά δύσκολα για τούς εργαζόμενους είτε κυβερνήσει πάλι ή δεξιά, είτε κυβερνήσει τό ΠΑΣΟΚ. Γιατί τά συμφέροντα του κεφαλαίου έχουν πολλά νά πούν άκόμη, ενώ ή εργατική τάξη παραπαεί καί οί πολιτικοί της «έκπρόσωποι» περπατούν μέ δεκανίκια. Ό Άντρέας άς μās βγάλει ψευτες.

Μπάμπης Κασιμάτης

Ψήφος άριστερών πού άψηφοϋν

Μεγάλο τό σούσουρο πού προκάλεσε πρόσφατα ή διά τής κακόγουστης μεθόδου τών επιστολών άνακοίνωση τής συμμετοχής του Μανώλη Γλέζου στους συνδυασμούς του ΠΑΣΟΚ. Μπορεί πράγματι νά έγιναν όλα κάπως άξαφνα κι αιφνιδιαστικά, μπορεί πράγματι νά είχε «έξαντλήσει» ή ΕΔΑ καί ό Μ. Γλέζος όλα τά περιθώρια άναζητήσεων σχήματος για τήν αυτόνομη εκλογική τους κάθοδο, μπορεί πράγματι νά είχαν πιστέψει κάποιες ομάδες τής άριστεράς στήν ύποψηφιότητά του, μπορεί πράγματι ή συμμετοχή του στό ΠΑΣΟΚ νά κατέληξε νά είναι άτομική χωρίς νά συνοδεύεται από κάποια ομάδα έδαϊτών ύποψηφίων, μπορεί τελοσπάντων πολλά. Άλλά ή κριτική πού άσκήθηκε σέ όλα αυτά, κυρίως βέβαια από μεριάς ΚΚΕ έσωτερικού αλλά καί από άλλους, στράφηκε σχεδόν αποκλειστικά κατά τής συγκεκριμένης ενέργειας του άτόμου Μανώλη Γλέζου. Ένίοτε καί χωρίς νά κατονομάζεται αλλά μέ σαφήνεια ως προς τό ποιός είναι ό κρινόμενος, άκούστηκαν πολλά καί διάφορα επιθετικά περι «άποσκιρτήσεων» ή, άκόμα ώμότερα, περι «μεταγραφών». Έφθασε άκόμα καί νά τεθεί θέμα «κομματικών άρχών», δηλαδή «πολιτικής συμπεριφοράς» (βλέπε άνυ-

δια γυμνου οφθαλμου δια γυμνου οφθαλμου

πόγραφο άρθρο στο 'Αντί, αρ. 187, 25.9.81). Ή και νά εμφανισθεί ό Μ. Γλέζος ώς «έκτός γραμμής» του κόμματός του, νά συζητηθούν δηλαδή τά πράγματα σάν ζητήματα ψηφοφοριών, δημοκρατικών διαδικασιών, ήθους. Δηλαδή ζητήματα αποκλειστικά, στην προκειμένη τουλάχιστον περίπτωση, διαδικαστικά.

Άλλά τό έδαφος του διαδικαστικού είναι όλισθηρό, ύποκαμμένο κι άχάριστο. Δόθηκαν λοιπόν άμέσως στή δημοσιότητα οι άνακοινώσεις της ΕΔΑ πού κάλυψαν άπόλυτα τόν Μ. Γλέζο. Όπως τόν κάλυψε άλλωστε μέ τό κύρος του και ό Ή. Ήλιού («ή ενέργεια αυτή είχε και τή δική μου έγκριση»). Καί φυσικά οι πάντες άποστομώθηκαν. Οι πάντες πλύν έκείνων πού θά αφήσουν κατά μέρος τό παρασκήνιο και θά θελήσουν νά σταθούν στό πολιτικό πρόβλημα πού άναδεικνύεται, και μάλιστα άπό τή στάση επώνυμων στελεχών της άριστερας, τό μόνο πού μπορεί νά μάς άφορά. Γιατί αυτό τό πολιτικό πρόβλημα, ναι, μάς άφορά και πολύ μάλιστα.

Ή ιδιαίτερα λοιπόν διαδεδομένη αυτή στάση εκφράστηκε μέ σαφήνεια και στην άνακοίνωση πού έκανε στις 27.9.81 ό σεβαστός Ήλιος Ήλιού: προέχει νά φύγει ή δεξιά· «ό κύριος όγκος των λαϊκών δυνάμεων πού επιθυμούν τήν Άλλαγή, ό κύριος όγκος του έαμικού κινήματος... της παλιάς, προχουντικής ΕΔΑ βρίσκεται σήμερα στις γραμμές του ΠΑΣΟΚ, είτε αυτό άρέσει είτε όχι». Πάντως στην Β' Αθηνών νά ψηφίσουμε τό ΚΚΕ έσωτερικού.

Γιατί αυτό τό τελευταίο; Διότι, συνάγεται, μόνο εκεί δέν θά πάει χαμένη ή ψήφος μας. Ή θεωρία της χαμένης ψήφου, πού τόσο πεισματικά έχει πολεμηθεί άπό τήν άριστερά, άκούγεται τή φορά αυτή μέσα άπό τά σπλάχνα της, και μάλιστα άπό τά χείλη προσωπικότητας του βάρους και της προσφοράς του Ήλία Ήλιού. Δέν θά σταθούμε εδώ στα όσα ενδιαφέροντα είχε νά πει ό καθηγητής Δ. Τσάτσος, στην Αύγή, 20.9.81, περί χαμένης ψήφου γενικά. Κρατάμε μόνο τό αυτονόητο (ύποθέτουμε) ότι ή ψήφος είναι «έκφραση πολιτικής βούλησης», και άρα ποτέ δέν είναι χαμένη. Άλλά και οι έξ άριστερών όπαδοί της ύποστήριξης του ΠΑΣΟΚ δέν θά διαφωνήσουν βέβαια ότι πράγματι για έκφραση πολιτικής βούλησης πρόκειται. Άπλως διαφέρουν οι βουλήσεις.

Χαμένη λοιπόν ψήφος, αλλά χαμένη άπό ποιόν; Και άπό τί; Χαμένη προφανώς άπό τήν «καταδίκη» της δεξιάς. Και άφού μόνο μία δύναμη μπορεί νά νικήσει έκλογικά τή δεξιά, τό ΠΑΣΟΚ, χαμένη για τό ΠΑΣΟΚ. Ή προβολή του σκληρού διπολισμού πού μία τέτοια άποψη άποπνέει γίνεται βέβαια πάντα και μέ κάθε είλικρίνεια στό όνομα του πλουραλισμού. Και του σοσιαλισμού: «για νά γίνουν πραγματικότητα τά όνειρα του λαού μας», πού λέει και ό Μ. Γλέζος στην κατά Άνδρέα έπιστολή. Όστε νά συμβάλουμε κι εμείς...

Ποιοί εμείς; Αυτή ή εκ των πραγμάτων άποδοχή του διπολισμού (και του μονοπωλισμού) για νά ανοίξει ό δρόμος για τό σοσιαλισμό χαλάει, κλαδεύει, τσακίζει αυτό τό «εμείς» των άριστερών πού είναι σε θέση νά θέσουν τό ζήτημα του σοσιαλισμού σε όλες του τής διαστάσεις, θύμα κι αυτή της άγριας άποσύνδεσης «δημοκρατίας» - σοσιαλισμού (για τήν όποία, ειρήσθω εν παρόδω, δέν είναι άμοιρες οι θεωρητικές συλλήψεις και ή πρακτική του ΚΚΕ έσωτερικού πού σήμερα κατακρίνει έντονα τόν Μ. Γλέζο).

Στήν άποσύνδεση αυτή είναι ύποχρεωμένοι νά άντισταθούν, άντιστέκονται, θά άντισταθούν και μέ τήν ψήφο τους όλοι αυτοί οι κάθε

Δια γυμνου οφθαλμου δια γυμνου οφθαλμου

προέλευσης και συγκρότησης άριστεροί και άριστερίζοντες άνθρωποι πού, διαφωνώντας ή συμφωνώντας με τό ΚΚΕ έσωτερικού, έδωσαν ένα δείγμα τους στο προχθεσινό Φεστιβάλ τής Αύγης· και οι 25 πεισματάρηδες οργανωμένοι κι άνοργάνωτοι άνανεωτές του 'Αμύνταιου πού θά ψηφίζουν μεθαύριο άριστερά ξέροντας ότι τό ίδιο κάνουν και οι 18 του Γύθειου ή οι 9 τής 'Ορεστιάδας (ας με συγχωρέσουν οι ντόπιοι σύντροφοι αν τά τυχαία νούμερα τους άδικούν). 'Από αυτό τό ύλικό είμαστε, αυτό τό ύλικό είμαστε, με αυτό τό ύλικό θά προχωρήσουμε. Γιατί σήμερα μόνο εμείς όχι άπλως θέλουμε τό σοσιαλισμό· αλλά έχουμε και τό πρόβλημα του σοσιαλισμού σέ όλες τις προϋποθέσεις και τις συνέπειές του.

Γιώργος Καρράς

Τό δημοψήφισμα και ή ΕΟΚ ή οι δύο νομιμότητες

'Η δήλωση του Α. Παπανδρέου (διπλανή στήλη) ως προς τή θέση του ΠΑΣΟΚ για τήν ΕΟΚ δέν περιέχει τίποτε τό νέο. Τό ΠΑΣΟΚ είχε εξαρτήσει τήν άποψη τής 'Ελλάδας - και επί τό νομικότερον τήν καταγγελία τής συνθήκης προσχωρήσεως τής 'Ελληνικής Δημοκρατίας στην Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα - από τή διενέργεια δημοψηφίσματος, πού σημαίνει ότι (για τό ΠΑΣΟΚ) οποιαδήποτε άλλαγή στο ύπάρχον καθεστώς τής ένταξης προϋποθέτει λαϊκή έτυμγορία. Τό νέο στοιχείο στην παλαιά θέση του ΠΑΣΟΚ είναι ή διαπίστωσή του ότι τό δημοψήφισμα ανήκει στις άρμοδιότητες του Προέδρου τής Δημοκρατίας, και επομένως ή άπόφαση για τή διενέργειά του εξαρτάται «άποκλειστικά» από τή θέληση του άρχηγού του Κράτους. 'Ο όποιος όμως άπ' ό,τι φαίνεται, δέν είναι καθόλου διατεθειμένος νά χρησιμοποιήσει για τό θέμα αυτό τις άρμοδιότητες πού του άναγνωρίζει τό Σύνταγμα.

'Αρα, με τά σημερινά δεδομένα, και αν ακόμη τό ΠΑΣΟΚ γίνει κυβέρνηση, δημοψήφισμα για τήν ΕΟΚ δέν πρόκειται νά γίνει, και άρα ή ένταξη τής 'Ελλάδος - στην Ε.Ο.Κ. δέν πρόκειται νά άμφισβητηθεί. Και αυτό όχι γιατί δέν τό θέλει ό λαός ή τό ΠΑΣΟΚ, αλλά γιατί δέν τό θέλει ό Πρόεδρος τής Δημοκρατίας και δέν τό επιτρέπει τό Σύνταγμα.

Φθάνουμε έτσι στο έξής παράδοξο: ό λαός ίσως νά θέλει και τό ΠΑΣΟΚ νά μήν μπορεί. 'Η άνικανότητα όμως αυτή του ΠΑΣΟΚ ύπάρχει από τότε πού ύπάρχει τό νέο Σύνταγμα και προεδρική πλειοψηφία. Είναι μάλιστα άπίθανο, και πάντως δέν συγχωρείται σέ κόμμα εξουσίας, νά άγνοεί τό ΠΑΣΟΚ και ό Πρόεδρος του τά στοιχειώδη αυτά συνταγματικά και πολιτικά δεδομένα. Προς τί τότε αυτές οι δηλώσεις για δημοψήφισμα όταν ήταν γνωστή ή άδυναμία διενεργείας του; Για νά ύπάρχει άλλοθι ότι «εμείς θέλαμε αλλά οι άλλοι δέν μάς άφηναν»;

Πέρα όμως από τό πολιτικό ζήτημα ύπάρχει και ένα λεπτό συνταγματικό πρόβλημα: Τό ΠΑΣΟΚ φαίνεται νά άναγνωρίζει στον Πρόεδρο «προνομίες» πού είναι άμφίβολο αν τις άναγνωρίζει τό Σύνταγμα και πάντως τό ΠΑΣΟΚ τις «προνομίες» αυτές τις είχε με πάθος καταπολεμήσει. 'Η μήπως δέχεται πιά τό ΠΑΣΟΚ τά προεδρικά στοιχεία του Συντάγματος πού πολύ λίγο συμβιβάζονται με τά κοινοβουλευτικά στοιχεία.

'Ενα πάντως είναι σίγουρο: άναγνωρίζοντας από τώρα στον Πρόεδρο τής Δημοκρατίας «τό προνόμιο» νά άρνείται τή διενέργεια δημοψηφίσματος όταν του τό εισηγηται ή υπεύθυνη κυβέρνηση, ή όποία μάλιστα προήλθε από πρόσφατη λαϊκή έτυμγορία, είναι σαν νά του άναγνωρίζεις έμμεσα, πλην όμως άναμφισβήτητα, τή δυνατότητα νά διεξαγάγει δημοψήφισμα παρά ή και ένάντια στη θέληση τής κοινοβουλευτικής πλειοψηφίας· είναι σαν νά του άναγνωρίζεις τή δυνατότητα ακόμη και νά καταργήσει τή νόμιμη κυβέρνηση με δημοψήφισμα!

Παρόμοια όμως έρμηνεία και έφαρμογή του Συντάγματος είναι άντιφατική και «άντισυνταγματική», διότι προϋποθέτει τήν καθιέρωση από τό Σύνταγμα

ΕΡ.: Κύριε πρόεδρε, είπατε ότι για τήν ΕΟΚ με τήν άνάληψη των κυβερνητικών καθηκόντων από τό ΠΑΣΟΚ θά ύπάρξει ριζική και άποφασιστική άντιμετώπιση με τή βοήθεια του λαού. Μπορείτε νά αναλύσετε περισσότερο αυτή σας τή θέση;

Α. ΠΑΠΑΝΔΡΕΟΥ: 'Η θέση ή δικιά μας ήταν, είναι και θά είναι τό δημοψήφισμα. Αυτό είπαμε στον λαό από τό 1977 και δέν τό παίρνομε πίσω.

Γνωρίζουμε όμως ταυτόχρονα ότι στο έλληνικό Σύνταγμα αυτή τήν προνομία τήν έχει άποκλειστικά ό Πρόεδρος τής Δημοκρατίας. Και θά μπορούσε κανείς νά θέσει πολιτικό θέμα, αλλά όχι συνταγματικό. Συνταγματικά ό Πρόεδρος τής Δημοκρατίας είναι ό μόνος πού έχει αυτή τήν προνομία του δημοψηφίσματος. Δέν μπορείς νά του τό άμφισβητήσεις, άφου λειτουργείς μέσα στα πλαίσια του Συντάγματος του 1975. Είτε έχεις διαφωνίες μαζί του, είτε δέν έχεις, αυτό είναι τό Σύνταγμα. Προς τό παρόν. 'Αναθεωρήσεις βεβαίως μπορούν νά γίνουν, με τις διατάξεις του ίδιου του Συντάγματος. Τί σημαίνει αυτό; Σημαίνει ότι μέσα σέ αυτά τά πλαίσια, τά όποια θά είναι δεδομένα αν ό Πρόεδρος τής Δημοκρατίας δέν θελήσει νά γίνει τό δημοψήφισμα για τήν ΕΟΚ, θά πρέπει νά λειτουργήσει ή κυβέρνηση τής 'Ελλάδος.

Συνέντευξη τύπου. Πάτρα 5.9.81.

Δια γυμνου οφθαλμου δια γυμνου οφθαλμου

δύο νομιμοτήτων, μία δημοψηφισματική νομιμότητα και μία κοινοβουλευτική, οι οποίες μάλιστα θά μπορούν και νά συγκρούονται μεταξύ τους, και νά αλληλοαναιρούνται. Και τό χειρότερο: μία τέτοια εφαρμογή κινδυνεύει νά οδηγήσει και στήν κατάργηση τής υπάρχουσας συνταγματικής νομιμότητας. Θέλουμε νά πιστεύουμε πώς κάτι τέτοιο δέν τό θέλει τό ΠΑΣΟΚ. Άς ελπίσουμε δι τήν προκαλέσει ή τουλάχιστον δέ θά τή διαπράξει τό ίδιο.

Άντώνης Μανιτάκης

Μεταλλικές ιστορίες και άλλαγόσημα*

«Τόν δεύτερο περί Χριστόν αιώνα, όταν ακόμα, ευτυχώς, δέν είχε γραφεί τό *Μανιφέστο* και τά γράμματα του άλφαβήτου μπορούσαν νά κυκλοφορούν ελεύθερα, χωρίς τό φόβο νά βρεθούν αίφνης ζευγαρωμένα μ' ό,τι επιθυμούσαν οι άνεραστοι σταυρολεξάδες τής επανάστασης, ό ευγενής Άγρέους αποφάσισε νά εφαρμόσει τίς πρόσφατες γνώσεις του αίγυπτιακής και ίνδικής παταφυσικής και νά μεταμορφωθεί σέ ξυπνητήρι των λαϊκών συνειδήσεων.

Μέ τόν *Γκιλγαμές* και τήν *Μαχαμπαράτα* υπό μάλης, άρχισε νά διαδίδει κενά δαιμόνια στά άουχα μεσοστρώματα των Λεκανιτών (σημείωση: έτσι ονομάζονταν τήν εποχή εκείνη οι κατοικούντες περί τήν μεσογειακήν λεκάνην). Και οι λαοί ήγέρθησαν, φκιάσανε λάβαρα και σκέφτηκαν νά τά στολίσουν μέ τόν ήλιο πού τούς ξυπνούσε κάθε πρωί. Ουδείς όμως ως τότε είχε δει καταπρόσωπο τό ξαδερφάκι τής σελήνης – ούτε γυαλιά υπήρχανε ούτε και τηλεσκόπια. Ζωγράφισαν λοιπόν ξυπνητήρια, ίδια δουλειά κάνουν κι αυτά, σκεφτήκαν και παρηγορήθηκαν.

Κι εδώ ακριβώς είναι πού εισβάλλουν στή Λεκάνη οι λογιστές πολιτικοί. Κόψαν χρυσό, τόν στρογγυλέψαν και χαράξαν τόν Άγρέους από τή μία, τό ξυπνητήρι από τήν άλλη (σημείωση: από τότε χρονολογείται κι ή φράση «ίδια όψη του ίδιου νομίσματος»). Έπιτήδειοι σαράφηδες ανέλαβαν νά διεκπεραιώσουν τά εμπορικά ζητήματα. Και ιδού λογισμός:

Φάση Α΄: «Ό Άγρέους θά εφαρμόσει τήν αποκεντρωμένη, τοπικοαντοδιοικούμενη, μη προνομιούχα κοινοκτημοσύνη. – Άρα, όλοι σας πρέπει νά αγοράσετε άγρεονομίσματα».

Φάση Β΄: «Έπειδή ή δραχμή δέν έχει έφευρεθεί ακόμα, κι επειδή τό δολάριουμ είναι όργανο των ευνούχων (σημείωση: έτσι λέγανε τότε τούς πεντακοσιομέδιμους), μπορείτε νά αποκτήσετε ένα άλλαγόσημο δίνοντας ένα ξυπνητήρι».

Φάση Γ΄: «Κι αν δέν έχετε ξυπνητήρι μπορείτε εύκολα νά τό χαρείτε καταβάλλοντας έναν πετεινό ή μιάν ακτίνα ήλιου».

Φάση Δ΄: «Κάθε πρωί πού σηκώνετε τόν ήλιο πάνω απ' τή Λεκάνη αποσπάστε τήν ακτίνα σας. Μή φοβάστε, δέν πρόκειται νά λιγοστέψει τό φώς γιατί λαμποκοπάνε τά άγρεονομίσματα».

Και τό εμπόριο ευδοκίμησε, και ό Άγρέους αναγορεύτηκε Έμπορικός Έπίσκοπος και πλήθη λαού ξυπνούσαν κάθε πρωί, ασπάζονταν τό ξυπνητήρι τους, ταΐζανε τόν πετεινό τους και θυσίαζαν στόν ήλιο-πατέρα. Κι ύστερα διάβαιναν στά γυμναστήρια μέ μόνο σκοπό νά σπαταλήσουν τήν ώρα και τίς κουδέντες τους ως νά βασιλέψει και νά ονειρευτούν πώς θά 'ναι σέ χιλιάδες χρόνια ό κόσμος, όταν επιτέλους θά πρασινίσει ό τόπος κι όταν ή ιστορία θά θυμηθεί νά παρουσιαστεί ακριβώς στό ραντεβού της, κι ως είναι γυναίκα δεκαοχτώ χρονών».

* Απόσπασμα από τόν πάπυρο «Άγρεολογίες», πού βρέθηκε μαζί μέ τά υπόλοιπα μεσσιανολογούντα Χειρόγραφα τής Νεκρᾶς Θαλάσσης.

διά τήν αποκρυπτογράφηση Παντελής Μπουκάλας

δια γυμνου οφθαλμου δια γυμνου οφθαλμου

‘Η θεωρία τῶν συμβόλων

● Τό ΚΚΕ προσέφυγε στὸν Ἄρειο Πάγο, διὰ τοῦ ἐκπροσώπου του Κώστα Λουλέ, ζητώντας νά ἀπαγορευτεῖ ἡ χρησιμοποίηση τῆς κόκκινης σημαίας καὶ τοῦ σφυροδρέπανου ἀπὸ ὁποιαδήποτε ἄλλη παράταξη.

● Ἡ «Κίνηση γιὰ μιὰ ἐπαναστατικὴ ἀριστερά» (σηματισμός βασιζόμενος στὸ ΚΚΕ μ-λ, στήν Κ.Ο. Μαχητῆς καὶ σέ λιγοστοὺς ἀνέντακτους) «υἱοθετεῖ ὡς ἔμβλημά της τὸ σφυροδρέπανο γιὰ προφανεῖς λόγους» (Προλετάριος Μαχητῆς, τ.56, Σεπτέμβριος 1981).

Δύο στάσεις πού συναίρουνται γιὰ νά καταστήσουν ἐμφαντικὴ τὴ μιζέρια τῶν κύκλων τῆς Ἀριστερᾶς. Τὸ καράβι τὸ λένε «Ἐκ-λογές ’81»· μόνο πού ἡ Ἀριστερά δέν λέγει, δέν διαλέγει καὶ δέν διαλέγεται· ἡ γλώσσα της ἀνάπηρη, πῶς νά ἐννοηματώσει καὶ νά νοστιμέψει τὸ παλιὸ ὄραμα πού τ’ ὀνόμαζαν σοσιαλισμό. Οἱ προϋποθέσεις γιὰ μιὰ καινούρια ἀνοιξη ὑπάρχουν μονάχα στίς γιγαντοαφίσες τοῦ ΠΑΣΟΚ μέ τὰ χελιδόνια. Μ’ αὐτὰ τὰ χελιδόνια πού τὰ κάρφωσαν πάνω σέ σωληνες πού μορφώνουν, λέει, τὴν ἑλληνικὴ σημαία. Ὅμως αὐτὴ ἡ ἀνοιξη, μ’ αὐτοὺς τοὺς σιδερένιους – κούφιους ἀγωγούς, εἶναι στενόχωρη γιὰτὶ διεκπεραιώνεται ἀπὸ τεχνοκρατία καὶ μανάτζμεντ καὶ καθόλου ἀπὸ τὴ συγκίνηση ἢ τὴν ἀγάπη, πού λένε πῶς δουλεῖ γιὰ τὸ σοσιαλισμό.

Ἡ «Νέα Δημοκρατία» ἀπεικόνισε τὴν ἰδεολογία της μέ τὸ σχηματισμὸ τῆς εὐτυχισμένης, ἐπιτυχημένης μέσης ἑλληνικῆς οἰκογένειας καὶ μ’ ἓνα ἐκκλησάκι νά προσπαθεῖ νά γλυκάνει τὴ βλοσυρότητα τοῦ ἀρχηγοῦ της. Μέσα στὸν «οἶκο τοῦ Θεοῦ» παραμονεύουν οἱ ἀρχάγγελοι τῶν ΜΑΤ μέ τίς ρομφαῖες καὶ τὰ ρόπαλά τους.

Ἡ «παραδοσιακὴ Ἀριστερά» προτάσσει τίτλους κυριότητος καὶ τοιτάτα κληρονομικοῦ δικαίου. Ἡ «ἐπαναστατικὴ Ἀριστερά» σπρώχνεται πίσω ἀπὸ τὸ ταμπουρί τοῦ προφανοῦς, τοῦ αὐτονόητου. Κι οἱ δύο μερίδες φαίνεται νά βολεύονται μέ τὸ παρελθόν καὶ τὴν καθοσίωσή του. Τὸ μέλλον μοιάζει νά τοὺς τρομάζει, ἔτσι ὅπως σκουριάσανε τὰ ἐργαλεῖα τους, ἔτσι ὅπως ἀποδείχθηκαν ἀδόκιμες οἱ τακτικὲς καὶ οἱ στρατηγικὲς τους. Ἡ προσφυγὴ στὴ μήτρα μπορεῖ νά ἐξημερώνει τοὺς ἐφιάλτες, ὅμως οὔτε γονιμοποιεῖ οὔτε παράγει ὄνειρα.

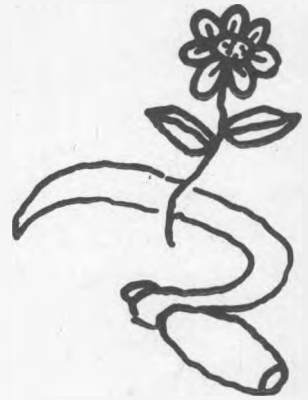
Ἄν στὸ «πατρίς – θρησκεία – οἰκογένεια» τῆς δεξιάς, ἂν στά λυμφατικὰ χελιδόνια τοῦ ΠΑΣΟΚ καὶ στὴ διαφημιζόμενη πατρικὴ «στοργή» του πρὸς κάθε βασανισμένο, δέν ὑπάρχει νά ἀντιταχθεῖ παρὰ ἡ κόκκινη σημαία καὶ τὸ σφυροδρέπανο, μ’ ὄλους τοὺς συναισθηματικοὺς ἐγκλωβισμούς πού προάγουν, τότε ἀριστερά δέν ὑπάρχει. Οὔτε παραδοσιακὴ, οὔτε ἀνανεωτικὴ, οὔτε ἀντιεξουσιαστικὴ. *Γιὰ προφανεῖς λόγους.* Γιατὶ μπορεῖ τοῦτα τὰ σήματα νά συμπυκνώνουν τὴν καταγωγή καὶ τὴ διαδρομὴ τοῦ κινήματος, ὅμως δέν ἐπικαλύπτουν τὴν πρότασή του: πρόταση ἄλλου τρόπου ζωῆς, καλύτερα: *πρόταση ζωῆς.*

Ἄλλάξαν τόσα πράγματα, εὐτυχῶς, ὥστε αὐτὴ ἡ πρόταση νά μὴν ἀφορᾶ πιά μονάχα τοὺς πεινασμένους, τὴ μυθικὴ «ἐργατιά» καὶ τὴ θρυλικὴ «ἀγροτιά». Ἀκυρώθηκαν τόσο τίτλοι ἰδιοκτησίας καὶ τόσο ἰδιοκτήτες πτωχεύσανε, ὥστε ἡ ἔμμομη καὶ στείρα προσκόλληση σέ ὀριακὰ σύμβολα νά παραπέμπει σέ μικροαστισμό, πολιτικὴ ἔνδεια καὶ ἰδεολογικὸ πουριτανισμό.

Τὸ φάσμα τῶν διεκδικητῶν τῆς ἀλλαγῆς διευρύνθηκε σημαντικά. Τὰ κοινωνικά κινήματα, τὰ κινήματα κριτικῆς τῆς καπιταλιστικῆς βαρβαρότητας ἀλλὰ καὶ τῆς ἀριστερῆς στενομυαλιάς, ἔχουν τὸ δικό τους λόγο καὶ ψάχνουν τὴ δική τους πράξη. Καὶ ἡ ἰδιαιτερότητά τους εἶναι ἀκριβὴ γιὰ νά μπορέσει νά χωνευτεῖ ἀνέξοδα, προεκλογικὰ ἢ μέ τὴ μέθοδο τοῦ καπέλου.

Ἡ ἀλλαγὴ δέν μπορεῖ νά εἶναι γαλήνη καὶ ἐκτόνωσι, οὔτε διαρθρωτικὲς μεταβολές βάσει αὐστηρῶς προδιαγεγραμμένου σχεδίου. Εἶναι τόσα νά ἀνασκαφοῦν καὶ νά γεωργηθοῦν, εἶναι τόσο πολυἔσοδο αὐτὸ τὸ ἄλλο, ὥστε «ἂν ἐπαρκοῦσαν οἱ ἐκλογές ἡ ἀστική τάξη θὰ τίς εἶχε καταργήσει». Καὶ γιὰ νά μὴν ἐκληφθεῖ ἡ μαρξικὴ ἀπόφανση ὡς προτροπὴ ἀποχῆς, γιὰ νά μὴ χρησιμοποιηθεῖ ὡς συνήγορος ψυχεδελικῶν λευκῶν καὶ ἀκυρων συνειδήσεων, ἐπιλέγουμε μέ τὴν εὐστοχὴ γνώμη τοῦ Μπουεναδεντούρα Ντουρούτι: «Ὅποιος δέν ψηφίζει καὶ μένει σπῆτι του εἶναι ἐξίσου ἀντεπαναστάτης μ’ ἐκεῖνον πού ψηφίζει καὶ πάει στὸ δικό του σπῆτι».

Παντελῆς Μπουκάλας

δια γυμνου οφθαλμου δια γυμνου οφθαλμου

Ο τύπος πού δέ λερώνει τά χέρια

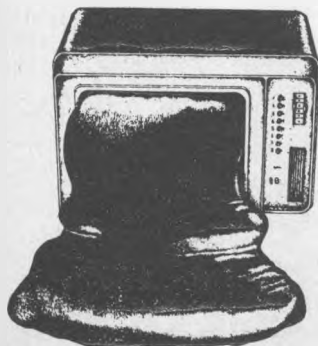

Σάν νά μή φτάνανε τό σύννεφο, οί μπουλντόζες κι ό ταξιτζής πού φτύνει απ' τό παράθυρο και βλαστημάει τήν άλλη πού θά 'κανε καλύτερα νά πλέκει κάλτσες παρά νά πιάνει στά χέρια της τιμόνι – κι όσο για σένα, όλες μαζί μου τρέχετε για ψώνια, άντε θά σέ βολέψουμε και μή θροντάς τήν πόρτα, κυρά μου – έχεις βλέπεις και τούς τίτλους τών εφημερίδων. Κρεμασμένοι όπου και νά γυρίσεις τό μάτι σου, μαύροι κορακίσιοι και πελώριοι νά σου χυμάνε, νά ωρύονται όπως τό λιοντάρι τής Μέτρο Γκόλντουν. Ψυχοπαθείς, μαχαιροβγάλτες, παιδοκτόνοι, ναρκομανείς χαρμανιασμένοι, διαμελιστές άγιων λειψάνων, άπονες μανάδες, ξαντεριασμένες μοιχαλίδες, όλοι πρωτοσέλιδοι, προς άποτροπιασμόν και... προς μίμηση. Σκάνδαλα εκατομμύρια, σκάνδαλα εκατομμυρίων, διαφυγόντα σκάνδαλα – κατά τό «διαφυγόν κέρδος» – άγαθαγγελικές εσατολογίες, τό τέλος του κόσμου, παιδάκι μου – άλλος σου λέει: τό τέλος τής Ν. Δημοκρατίας. Γιατί, δέν είμαστε σκανδαλοθήρες, για όλα τούτα ή άτιμη ή κοινωνία φταίει – άμ πώς δέ φταίει. Και πού θά πάει; Θά τήν καθαρίσουμε. Άλλα-γή! Όπως λές Άέρα! και όρμας. Όλοι τούς στάβλους του Αυγείου καθαρίζουνε. Μόνο πού, φούσκωσε από δώ, βάλε σάλτσα από κεί, ή κόπρος πληθαίνει και μάς έχει άνέβει ως τό λαϊμό. Μολυσμένος άέρας, μολυσμένη θάλασσα, μολυσμένη τροφή. Άλ-λα-γή. Αυτή ή εξάισια λέξη πρέπει νά σου γίνει ύποσυνείδητο, νά σου μιλάει στον ύπνο πλάι μέ τήν άλλη: ΠΑ-ΣΟΚ, νά βλέπεις πρώσινους λειμώνες και νά μή θέλεις νά ξυπνήσεις. Αυτό είναι όμως άλλη ιστορία.

Έλεγα για τίς εφημερίδες. Τώρα μέ τίς εκλογές, φυσικό είναι ό παροξυσμός νά ξεπερνάει τά επιτρεπτά όρια του άζώτου. Άλλωστε πάντα οί εκλογές μας συνοδεύονται από μουσικές εξάισιες και φωνές, μεγάφωνα στη διαπασόν, για νά χορεύουνε Ζουλού στην Πανεπιστημίου, επιθετικά χαμόγελα ύποψηφίων κολλημένα σε κάθε τοίχο και επιφάνεια. Κι οί εφημερίδες – φυσικό κι αυτό – θά βγάλουν πιο μεγάλους τίτλους, θά κάνουνε τήν ύλη τους πιο συμπαγή, όσο μπορεί πιο άπειρη τήν ύλη τους. Σελίδα εσύ, διπλή εγώ, χρώμα εσύ, τριχρωμία εγώ, όφσεντ εσύ όφσεντάκι κι εγώ, μέ φτάνει γιατί εγώ χτίζω μέ τρεις και βάλει. Άς φτιάξουμε και μιá άπογευματινή, σου λέει κι ό άλλος, για τή Δευτέρα μόνο, πού δέ θγαίνουμε, μή μάς προλάβει ό γείονας κι ενημερώσει λάθος ως τήν Τρίτη, και πάει λέγοντας. Όσο πιο πολλές εφημερίδες, τόσο πιο μαύρο χρώμα, τόσο πιο χρώματα και τόσο πιο κιτρινίλα. Φυσικό κι αυτό. Ό συναγωνισμός σκληρός και τό παζάρι δέ μεγάλωσε, ύπογεννητικότητα. Όσο πιο άκριβή εκδοχή – και ή τιμή δέν ανεβαίνει – τόσο και πιο πολλά κεφάλαια.

Έχουμε λοιπόν και τούτο τελευταία. Νά μπαίνει τό μεγάλο κεφάλαιο κατευθείαν στη δημοσιογραφία. Όχι πώς ως τώρα θγάζανε τίς εφημερίδες τίποτα φτωχαδάκια. Μά είναι άλλο νά έχεις λεφτά και νά ύποστηρίξεις πολιτικά από κάποια σπρώματα, κι άλλο νά μπαίνεις σαν μεγαλοεπιχειρηματίας στην κονίστρα. Άν τύχει νά έμπορεύεσαι, άς πούμε, άδάμαντες σε κάποιο άφρικανικό κρατίδιο, για τή σωστή διακίνηση του προϊόντος, κανόνας πρώτος άπαράβατος: Δέν τά θάζεις μέ τούς άνθρωποφάγους. Τό αντίθετο μάλιστα. Δέν έννοούσα τόν καημένο τόν Ζισκάρ. Άλλωστε άνθρωποφάγοι δέν ύπάρχουνε. Έτσι, σε πείσμα όλων τών κοινωνιολογικών αναλύσεων για τά μέσα δημοσιότητας και τά λοιπά, θρισκόμαστε έξαφνα στην εποχή όπου τό κεφάλαιο έρχεται νά ύποστηρίξει μέ μανία τά συμφέροντα του... διεθνούς προλεταριάτου. Μπράβο τους.

Δέν ξέρω γιατί τά σκεφτόμουν όλ' αυτά, ενώ δέν έχουνε καμιά σχέση με εφημερίδα πού κυκλοφόρησε τελευταία: αντικειμενική, άκομμάτιστη, άγνά δημοκρατική, μοντέρνα και πολιτισμένη, καθώς λένε. Ήτανε τότε πού είχα κρουλογήσει και λογάριζα νά συνεχίσω αυτόν τόν Τζόνυ – μου χει γίνεται σύμπλεγμα. (Πρέπει νά πώ ότι τόν Προύστ τόν διάβασα σε προηγούμενες γρίπες). Νά όμως πού ήρθε ή καινούρια εφημερίδα. Τήν κρατάς στα χέρια σου και δέ λερώνει, μένεις καθαρός. Σχήμα μικρό κι εύελικτο, βολεύει στο κρεβάτι, άτέλειωτες σελίδες, πλούσιες, δέ χρειάζομουν τίποτ άλλο για χίλιες και μία μέρες, πού λέει ό λόγος. Τί δέν είχε! Τί πολιτική και τί κουλτούρα, και θέματα κοινωνικά και παρασκήνιο, μαχητικές σελίδες για τή χειραφέτησή μας, τήν εξίσωσή μας μέ τό άλλο φύλο, δηλαδή. Άλλά γυναίκα είμαι, και, καθώς δέν εξισώθηκα

Δια γυμνου οφθαλμου Δια γυμνου οφθαλμου

άκομα, είπα νά ρίξω μερικές κλεφτές ματιές και στίς σελίδες πού – πώς νά τό πώ – είναι πιό δικές μας. Ή φωλίτσα, ό άντρούλης, λίγη μδα τελοσπάντων – έρχεται φθινόπωρο πώς νά ντυθείς –, λίγο κουσκούς πού μάς άρέσεις έμάς, λίγο μαγειριό – γιά νά του κάνω καμιά έκπληξη – και στάρ πολύχρωμες, δεξιάς κι άριστεράς κουλτούρας, λαμπερές, τριζάτες, νά όνειρεύεσαι μιά στάλα, ά ναι, και άμφισβήτησ, πολλή και «περιθώριο» και off off. Πολύ μου πήγαινε αυτό τό μίγμα. Είναι άντικειμενικό. ΄Απ' τήν άχάριστη στήν ΄Αλιφέρη–.

΄Α, έδώ πρέπει νά όμολογήσω τή γκάφα μου. Νόμισα στήν αρχή ότι κατέβαινε στίς έκλογές κι ή ΄Αλιφέρη. ΄Ετσι χρωματιστή στό έξώφυλλο, άριστερά ό ΄Αντρέας, δεξιά ό Ράλλης, κάτω κάδρο ό Φλωράκης. Είχε και τίτλο: «Κορίτσι γιά τό σύστημα». Και ύπότιτλο-λεζάντα: «Ή Μαρία πέτυχε γρήγορα». Μπερδούτηκα. Γιατί δηλαδή; Τόσες και τόσες στάρ πού κατεβαίνουν, ανεβαίνουν στή Βουλή. ΄Ασε πού όλόκληρος πρόεδρος τών ΗΠΑ... Είπα και γώ, νά δείς, θά ύποστηρίξουν και τούς τέσσερεις. ΄Αντικειμενικό. ΄Υστερα κατάλαβα τό λάθος μου γιά τή Μαρία. ΄Αποκλείστηκε κι ό Ράλλης, άς πάει στό καλό. Κι οι άλλοι δύο; Θά ύποστηρίξουν και τούς δύο; ΄Ετσι σκεφτόμουνά απλοϊκά, γιατί μέ μιά φωτογραφία δέν σημαίνει πώς–.

΄Ελεγα όμως γιά τίς γυναικείες σελίδες. Κι όχι μόνο γυναικείες. ΄Ολοι έπρεπε νά τίς διαβάσουν. Και τί δέν έμαθα. ΄Οτι ή Ρένα Βλαχοπούλου έχει λείει άντρα έναν παιδάρο πού δέν τόν θέλει δούλο αλλά άντρα. Και γι' αυτό, παρωδώντας φαίνεται τόν Καρνωτάκη πού κάτι λείει γιά κρεμμύδια, δέ δέχεται ό άντρας της νά καθαρίζει κρεμμύδια. Είναι θέμα λεπτό, αλλά στίς ιδιαίτερες συνεντεύξεις τους θά ήτανε δυσάρεστο νά τής τό θυμίσει. ΄Εμαθα ότι ό άντρας τής ζωής μιάς κάποιας Λαλαούνη είναι ό χρυσοφόρος μπαμπάς της – αυτό τό ξέραμε κι από τόν Φρόνυτ. Μιά εκείνο πού μ' έντυπωσίασε είναι ότι ό άντρας τής ζωής τής έγγονής τού Σουρή, ναι τού Γ. Σουρή, είναι λείει... ό παλπούς της. Τί κουλτούρα! Συγκινήθηκα ιδιαίτερα, γιατί ήταν μάλλον άσκημούλης (βλέπε πρόχειρα τό ποιήμα του: «Ή ζωγραφιά μου»). ΄Ομως τήν ίδια στιγμή μου γεννήθηκε ή άπορία. ΄Απου ως και γιά τόν Σουρή βρέθηκε θαυμάστρια, τότε γιατί όχι γιά τόν Κύρκο; Πράγματι, έγινε λείει ένα γάλοπ μεταξύ τών γυναικών, γιά τό ποιόν πολιτικό προτιμάνε. Μοστράρουνε λοιπόν μέ τίς φωτογραφίες τους όλοι, άρχηγοί ή κοινοβουλευτικοί εκπρόσωποι τών κομμάτων εκτός από τόν Λεωνίδα. ΄Εγώ, μεταξύ μας, συμπαθητικό τόν βρίσκω, και λέγειν έχει και πάθος – άν τόν δείς, άργά και πού, στήν τηλεόραση πετάει σπιθές τό γιολί. Σέ καμιά λοιπόν δέ βρέθηκε ν' άρέσει; Δηλαδή καλύτερος ό Γιαγκος; Δέ βαριέσαι, γούστα είν' αυτά.

΄Ετσι, κατάλαβα σιγά-σιγά πώς οι έφημερίδα είναι άντικειμενική. Καθρεφτίζει τό κοινό – τό μικροαστικό λέν οι κακόγλωσσοι. Και ποιός παρακαλώ θά κάνει τήν άλλαγή; Τό μεγαλοαστικό; ΄Ανακατώνεις λοιπόν σέ μιά σαλατιέρα όλα τά υλικά, πολιτικά, σκανδαλοθηρικά, κουτσομπολικά, άντιστασιακά καλλιτεχνικά, φαινομενικά άσήμαντα όπως π.χ. ότι ό Χατζηδάκης έθεάθη σέ ταβέρνα Παγκρατίου μέ τόν ΄Αργυράκη – άκουσον, άκουσον! – νά τρώνε, τί νομίζετε; κρέας και μύρτες. ΄Ε αυτό δέν τό περίμενα άπ' τόν Μάνο ούτε από τόν Μίνω. ΄Αμ τό άλλο πού έκανε ό Βαλέσα στους σοβιετικούς; Πολύ μέ θύμωσε. Δούρειος ίππος, σου λείει, παιδί μου. Φίδι στον κόρφο τους δηλαδή.

΄Αλλά μπλέξαμε πάλι μέ πολιτική. Σοβαρά πράγματα και άνιαρά. ΄Ας είναι. Λοιπόν, άντικειμενικότητα σημαίνει, όταν ένα κόμμα δέ σου γουστάρει, νά κάνεις πώς δέν ύπάρχει. ΄Οχι νά κάθεται νά βρίζει. ΄Οταν συμβαίνει αυτό τό κόμμα ν' άρχίζει τίς διαμαρτυρίες και νά ισχυρίζεται ότι ύπάρχει, και νά σου αποδίδει μάλιστα πολύ κακές προθέσεις, νά μήν άπαντάς (τσόκαρία! πού λεγε και ή μαντάμ Σουσου). ΄Αν τά πράγματα πάνε νά χοντρήνουν, τότε περνάς και λίγα νέα του στά ψιλά και στά στεγνά, κατά προτίμησην κατόπιν έσορτής. Λές π.χ.: Χθές έληξε τό Φεστιβάλ Αύγης-Θούριου στή Νέα Σμύρνη. Δηλαδή, όσοι τό ξέρατε δέ χρειάζότανε νά σας τό πούμε, όσοι δέν τό ξέρατε, πάτε του χρόνου. Είναι πολύ πιό δημοκρατικό από κείνο πού λεγε ό Χότζας: «δέν είν' άνάγκη νά τό μάθετε».

΄Αντικειμενικότητα σημαίνει νά κάνεις βαρύγδουπη σφυγμομέτρηση γιά τίς έκλογές και νά δημοσιεύεις τά μισά αποτελέσματα, τά καλύτερα, και μάλιστα λίγο «διορθωμένα». Τ' άλλα μισά δέν τά δάξεις, γιατί ύπάρχει, λείει, περίπτωση νά είναι άλλωσιμένα. Τώρα, πώς τό μισό μιάς στατιστικής μπορεί νά είναι σωστό και τ' άλλο μισό λάθος, δέν τό κατάλαβα, θά ρωτήσω κανένα χημικό. Αυτό όμως επέβαλε ή δημοσιογραφική δεοντολογία.

Δια γυμνου οφθαλμου Δια γυμνου οφθαλμου

Ἐντικειμενικότητα σημαίνει νά μήν παρασύρεσαι, όταν ὄλοι γράφουν πῶς οἱ θέσεις τῆς ΕΟΚ σχετικά μέ τό Αἰγαίو ἦταν εὐνοϊκές γιά τήν Ἑλλάδα. Ἐσύ θά γράφεις βροντερά: «Ἡ ΕΟΚ υἱοθετεῖ τουρκικές θέσεις», διατηρώντας τήν πεποίθησή σου. Κι ὄλο καί κάποιος κάποιος κομμισιόν θά δικαιολογῆ τήν ἀγανάκτηση μας.

Ἐντικειμενικότητα σημαίνει, όταν τό σύμπαν βοᾷ γιά τήν Πολωνία, κι ἀφοῦ ετοιμάσεις τό ἔδαφος γιά τόν ἀναγνώστη νά καταλάβει τελοσπάντων τί τόν ποτιζεῖ ὁ ἱμπεριαλισμός μέσω τῆς «Ἀλληλεγγύης», νά βάζεις τίτλο ἀποκαλυπτικό: «Ἀνοιχτή ἐπέμβαση ΗΠΑ στήν Πολωνία». Διότι, λέει, κάποιος ὑφυπουργός ἀμερικάνος εἶπε διέν ἐπιτρέπεται νά ἐπέμβει ἡ Σοβιετική Ἐνωση. Αὐτό βέβαια θυμίζει ἐκεῖνο τό ἄλλο τῆς Μόσχας πού, μέ μοιρασμένες τίς δυνάμεις τῆς ἡ καμμένη στήν Τσεχοσλοβακία, στό Ἀβγανιστάν, καί ἀλλεπάλληλες κρουαζιέρες τοῦ στρατοῦ στή Βαλτική, προειδοποιούσε τόσον καιρό –ἀρθρα καί συναντήσεις καί ραβασάκια στό Κ.Κ. Πολωνίας. Ἐ, στό τέλος πιά ἀγανάκτησε μέ τήν κατάφωρη ἐπέμβαση πού ἔκανε στά ἐσωτερικά τῆς ἡ «Ἀλληλεγγύη». Γιά δές τά παλιόπαιδα νά λένε στούς δικούς μας νά τούς μιμηθοῦν! Ἐπέμβαση σέ ἀδελφῶ σοσιαλιστικό κράτος. Πού ἀκούστηκε! Περιττό νά σημειώσουμε ὅτι κι αὐτή τῆ δίκαιη σοβιετική διαμαρτυρία τῆ δημοσιεύει ἡ ἐφημερίδα μας, χωρίς μικροαστικά σχόλια.

Ἐντικειμενικότητα ἀκριβῶς εἶναι νά ἀναδημοσιεύεις ἄφογα τίς εἰδήσεις τοῦ Τάξ, τά λεγόμενα τῆς Πράβντα, ἀσχολίαστα. Λογοκρισίες θ' ἀρχίσουμε; Ἄ, τό λησμόνησα. Ἡ ἐφημερίδα θά ἔχει λέει δύο σχολιαστές. Ἀπό τῆ μιά σχολιαστής τῆς Πράβντα καί τά σχετικά. Ἀπό τήν ἄλλη κάποιος ἀμερικάνος. Ὁ καθένας θά λέει τά δικά του. Αὐτό πιά εἶναι τό ἄκρον ἄωτον τῆς ἐντικειμενικότητας.

Μά θά μοῦ πεις: Βρέ ἀδερφέ οἱ ἄνθρωποι κάνουν ἀντιαμερικάνικη πολιτική. Ἐσύ μέ ποιούς εἶσαι, μέ τό λύκο; Ὅχι βέβαια, μόνο πού δέν ἐπιθυμῆς νά σέ περνοῦν γιά πρόβατο. Τά ὑπόλοιπα λοιπόν θά τά φροντίζει ἡ ἐφημερίδα. Θά μᾶς πετάει σέ στιγμιαία φλάς τί γίνεται μέ κείνον τόν Χομέινη καί τίς ἐκτελέσεις, ὅσο πῶ ἦπια καί χωρίς λεπτομέρειες γκράν γκινιόλ. Κρεμασμένους θα μετράμε τώρα; Ἄσε νά σαπίσει πῶ καλᾶ τό πράγμα, καί τότε θά κρίνουμε ποιός πρέπει νά μᾶς καλέσει γιά βοήθεια. (Παρασύρθηκα, δέν ἐννοῶσα βέβαια τήν ἐφημερίδα). Θά δίνει ἐκτεταμένα τῆ συνέντευξη τύπου τοῦ Φλωράκη πού εἶχε λέει σοβαρότητα καί χιοῦμορ. Πολύ χιοῦμορ, ἀλήθεια, ἐκεῖνο τό: Δέ θά δάλουμε διαιτητή τήν ἀστική τάξη στίς διαφορές μας μέ τῆ Σοβιετική Ἐνωση. Ἄν καί κάπου τό ἔχα ξανακούσει, τό ἐξετίμησα. Πῶς ὅμως δέν ἀντέδρασε ἡ ἀγνή προλεταριακή συνείδηση τῆς σύνταξης, μιά καί οὔτε ἡ ἐργατική τάξη τῶν δυτικῶν χωρῶν φαίνεται νά ἔχει δικαίωμα διαιτησίας;

Κοντολογίς, ἀγοράσαμε ἀντιστασιακές περγαμηνές μέ μετοχές ἀσφαλέστατες. Μαζέψαμε κόσμο καί κοσμάκη, πολλούς καλόπιστους καί δημοκράτες γιά νά γράφουνε. Ὑποστηρίζουμε τό ΠΑΣΟΚ – Τό ἔχα σχεδόν ξεχάσει, τό ΠΑΣΟΚ, σίγουρα, ναί. Μά βέβαια, καί μετά μανίας. Ἀφοῦ αὐτή εἶναι ἡ ἐντικειμενική δύναμη τῆς ἀλλαγῆς. Τῆς ἔλαχε ὁ κλῆρος κλπ. Καί τί σχέση ἔχει τό ΠΑΣΟΚ μέ τά παραπάνω; Ἐχει καί παραέχει. Γιατί σ' αὐτόν τόν κόσμο, τόν μῆ προνομιοῦχο ἀπευθύνεται, μ' αὐτή τῆ σαλάτα ψαρεύει σ' ὄλα τά νερά, κι αὐτόν τόν λαϊκίστικο, ἀντιφασουλκρατικό μεσιανισμό καλλιεργῆ.

Ὅσο γιά τίς πολιτικές θέσεις, οἱ μισές τοῦ ὄρχονται καλά. Εἶναι κι ἄλλες πού δέν τοῦ ἀνήκουν. Δέν πειράζει. Τώρα προέχει ἡ ἀλ-λα-γῆ. Στίς ἐκλογές χωράμε ὄλοι ἐκτός ἀπό τό διάβολο. Δέν ἐννοῶ τῆ Ν. Δημοκρατία. Λέω γιά τό δαίμονα τῆς ἀνανέωσης-εὐρωκομμουνισμοί καί κουραφέξαλα. Αὐτός πού πρέπει νά πεθάνει. Στήν Κυβέρνηση; Μά ποιός μιλάει γιά κυβέρνηση. Ἐνα ἰσχυροῦταικο κομμουνιστικό κόμμα σ' ὄλους χρειάζεται ἐντός καί ἐκτός. Ὅχι βέβαια καί ὑπερβολικά ἰσχυρό. Τέτοιος κίνδυνος ὅμως δέν ὑπάρχει. Χρειάζεται γιά νά ἰσορροπῆ τά ἐργατικά κινήματα πού ἔχουν γίνει ἀνισόρροπα. Καί γιά τίς διεθνείς σχέσεις εἶναι πολύ χρήσιμο. Λοιπόν τό πᾶν ἡ ἰσορροπία. Ὅσο γιά μιά ἐφημερίδα, ἄξια τοῦ ὀνόματος πού φέρει, ἔχει χρέος νά κάνει διεθνική πολιτική σέ μιά μόνο χώρα.

Χρῦσα Προκοπάκη

Ἡ «κοινωνιοποίηση» τῆς πολιτικῆς ἢ ἡ ἐπικαιρότητα τοῦ σοσιαλισμοῦ

τοῦ Μήτσου Καράμπελα

Ἄλλο λόγος ἐδῶ περὶ πολιτικῆς. Καὶ ὄχι περὶ πολιτικο-λογίας. Περὶ τῆς πολιτικῆς τῶν πολιτῶν. Καὶ περὶ τῆς πολιτικῆς τῶν πολιτικῶν. Μὲ ὅση σαφήνεια ἐπιτρέπει ἡ μόνιμη κατάσταση πολιτικῆς ἀπορίας στὴν ὁποία βρισκόμαστε καὶ μὲ ὅση ἀπλότητα ἐπιβάλλει τὸ θέμα. Ἔτσι χωρὶς εἰσαγωγή.

Παρακαλῶ, καὶ μὴ πρὸς κακοφανισμόν τῶν ἐπαϊόντων, νὰ μὴν παρεξηγηθεῖ ἡ παράθεση «γνωστῶν ἀληθειῶν» ἀφοῦ ἀπὸ τῆς μιά κρίνεται ἀπαραίτητη ἡ παράθεσή τους γιὰ τὴν ἀνάπτυξη «τοῦ θέματος» καὶ ἀπὸ τὴν ἄλλη γιατί περὶ αὐτὰ ἐρίζουμε.

Οἱ ἀλήθειές μας λοιπόν:

1) Ὅταν μιά κοινωνία εἶναι ἔτσι ὁργανωμένη ὥστε οἱ δυνατότητές της (σέ γῆ, τεχνικό ἐξοπλισμό, ἐπισημονική γνώση, αἰσθητικά ὄραματα κ.λπ.) ἐλαχιστοποιοῦνται, ἡ ὁργάνωσή της τείνει ν' ἀλλάξει. Εἶναι ἡ περίπτωση ὅπου οἱ μαρξιστές μιλάνε γιὰ ἀναντιστοιχία παραγωγικῶν δυνάμεων καὶ παραγωγικῶν σχέσεων, γιὰ ἱστορική ἀναγκαιότητα ἐπαναστατικῶν ἀλλαγῶν κ.λπ.

2) Μιά πολιτική ὁργάνωση γιὰ νὰ εἶναι ἐπαναστατική πρέπει α) νὰ συλλαμβάνει καὶ ν' ἀποκαλύπτει αὐτὴ τὴν ἀναντιστοιχία καὶ β) νὰ βάζει ΟΣΑ καὶ ΟΛΑ τὰ προβλήματα πού μιά κοινωνία μπορεῖ νὰ λύσει, μιά καὶ ἡ ἱστορία (δηλαδή οἱ ἄνθρωποι στό μυαλό τους...) δέν μπορεῖ νὰ βάζει περισσότερα. Καὶ προβλήματα εἶναι ὅσα προκύπτουν ἀπὸ τίς φυσικές ἀναγκαιότητες (κρύο, ζέστη, πείνα, ἀρρώστια κ.λπ.) καὶ ὅσα ἡ «κοινωνικότητα» καὶ ἡ ὁργάνωση τῶν ἀνθρώπων δημιουργοῦν.

3) Ὅ,τι ἀποτελεῖ φαινόμενο αὐτῆς τῆς ἀναντιστοιχίας ἀποτελεῖ περιεχόμενο τῆς κοινωνικῆς πάλης. Μὲ αὐτὴ τὴν ἐννοια, οἱ κοινωνικές ὁμάδες πού βρῖσκονται στὰ βασικά σημεῖα τριβῆς αὐτῶν τῶν ἐπιθέσεων (καὶ πού) ἢ δέχονται ἐντονότερα τὴν πλεσὴ τους εἶναι ἡ πρωτοπορία στὴν ἰδεολογική καὶ πολιτική κινήτητα μιάς κοινωνίας. Ἔτσι ἐννοῶ, τουλάχιστον προσωπικά, τὴν λεγόμενη «ταξική πάλη». Δηλαδή λειτουργικά κοινωνική.

4) Αὐτὸ «τό πράγμα ὅπου οἱ ἄνθρωποι» ἀσχολοῦνται μὲ ὅλα τὰ πῶς λέγεται πολιτική.

Ἔτσι σάν «ὑπόθεση ἐργασίας» μποροῦμε νὰ ποῦμε:

Ὅσοι ἢ δέν ἔχουν ἀντιληφθεῖ τίς δυνατότητες μιάς κοινωνίας ἢ τὴν ἀναντιστοιχία τῶν δυνατοτήτων μὲ τὴν ὁργάνωσή της ἢ δέν θέλουν νὰ ἀλλάξει ἡ δομὴ τῆς κάνουν αὐτὸ πού λέμε συμβατικά «δεξιὰ πολιτική». Δέν ἰσχύει ἄραγε τὸ ἴδιο γιὰ ὅσους δέν ὑπάρχουν σέ ἀντιστοιχία μὲ τίς κατὰ τὰ ἄλλα ὀρθές ἐκτιμήσεις γιὰ τὰ πραγματικά δεδομένα;

Ἐκεῖνοι ἀντίθετα πού ἔχουν κατανοήσει τοὺς κοινωνικούς ὅρους ἀλλὰ καὶ θέλουν νὰ ἀλλάξει ὁ τύπος τῆς κοινωνικῆς ὁργάνωσης ὥστε νὰ ὀδηγηθεῖ στό μᾶξιμουμ τῆς ἀποδόσεώς της κάνουν(;) ἢ θέλουν νὰ κάνουν ἐπαναστατική πολιτική.

Κριτήριο γι' αὐτὴ τὴν ἀξιολόγηση δέν ἀποτελεῖ ἀσφαλῶς ἡ παραδοχὴ κάποιων γενικῶν διακηρύξεων ἀλλὰ ἡ ἀποτελεσματικότητά τους σέ κάθε κοινωνία. Παρένθεση:

Ἡ πολιτική ἐπαγγελία ἀστικῆς ἐπανάστασης στὴν κοινωνία τῶν Παπούα τὸν 18ο αἰῶνα θὰ ἦταν κρετινισμός, ὁ εὐρωκομμουνισμός στὴν Ἰνδία σήμερα εἶναι ὑπόθεση γιὰ μικρὰ παιδιά. Τί εἶναι πιά ἡ δικτατορία τοῦ προλεταριάτου γιὰ τὴν Πολωνία, τὴν Τσεχοσλοβακία, τὴν Ἀγγλία, τὴ Σοβιετική Ἐνωση καὶ ὅλες τίς βιομηχανικά ἀναπτυγμένες χώρες ἂν ὄχι κνεδοδουβαλισμός; Κλείνει ἡ παρένθεση.

Μὲ τὰ ἐνδιάμεσα, τὰ πέραν, ἐκεῖθεν, ἐντεῦθεν κ.λπ., τῆς πῶς πάνω τομῆς σέ δεξιὰ καὶ ἐπαναστατική πολιτική ἐξαντλεῖται ὅλο τὸ φάσμα τῶν πολιτικῶν διακηρύξεων καὶ πρακτικῶν (φασιστικές, κεντρῶες, ρεφορμιστικές, ριζοσπαστικές, ἀναρχικές καὶ ἄλλες ὧν οὐκ ἔστιν ἀριθμός). Τὸ κακό (ἴσως καὶ τὸ ἐνδιαφέρον...) εἶναι ὅτι τὰ πῶς πάνω δέν ἐπιδέχονται ἐπιβεβαίωση σέ δοκιμαστικό σωλήνα κι ἔτσι ὅλοι ἔχουμε σάν μάρτυρα τὴν... εὐθὴνη ἀπέναντι στὴν ἱστορία καὶ τὸ λαό. Κι ἐπίσης «... τὴν ἐπιβεβαίωση τῆς ὀρθότητάς τῆς γραμμῆς μας ὅπως αὐτὴ διακηρύχθηκε...» σέ εκατοντάδες ὀλομέλειες τὴν τελευταία... ἐξηκονταετία!

Καὶ ἐμεῖς; Ἐμεῖς οἱ ἀριστεροί-κομμουνιστές (τῆς

άνανέωσης) τί είμαστε: Έμεις είμαστε Έλληνες «άνθρωποι» πού λέμε ότι στην Ελλάδα (και όχι στο Περού, τό Μεξικό, τήν Δανία κ.λπ.) ή οργάνωση τής κοινωνίας πρέπει και μπορεί από καπιταλιστική νά γίνει σοσιαλιστική. Θέλουμε μ' αυτό «τό πράγμα» νά πούμε (ή όχι;) ότι ο καπιταλισμός (έδω και τώρα) ελαχιστοποιεί τίς δυνατότητες πού έχει ή κοινωνία μας γιατί υποσταθμίζει τήν αποδοτικότητα της, πολλαπλασιάζει τό κοινωνικό κόστος κάλυψης τών ανάγκών μας, δημιουργεί πλασματικές ανάγκες γιά ν' αυτόσυντηρηθεί, συντηρεί θεσμούς και καταμερισμούς σέ όλα τά επίπεδα τής προσωπικής και παραγωγικής ζωής καταπιεστικούς και άπάνθρωπους. Θέλουμε επίσης μ' αυτό νά πούμε (ή όχι;) ότι ο σοσιαλισμός (έδω και... πότε;) μπορεί ν' αποκαταστήσει τόν βέλτιστο βαθμό έλευθερίας από τίς φυσικές και τίς άλλες αναγκαίότητες μέ βάση τίς δυνατότητες τής κοινωνίας μας.

Παρένθεση: Δυστυχώς έχουμε φθάσει στό σημείο νά επαγγελλόμαστε ότι σάν πολίτες θ' απολαμβάνουμε όλες τίς άτομικές και κοινωνικές έλευθερίες πού ο πολιτισμός έχει πιά κατακτήσει. Σάν νά μήν έξυπακούεται! Έδω διεκδικεί τό χώρο της ή «άνανέωση» τού κομμουνιστικού κινήματος σάν νά είναι κομμουνιστικό ό,τι μās γυρίζει στή βαθιά νύχτα τού Μεσαίωνα και άποτελεί έναν από τούς σκληρότερους έκφραστές άντιδραστικών επαγγελιών και πρακτικών. Ν' άνανέωσουμε λοιπόν τόν αντίπαλο; Κλείνει ή παρένθεση.

Θέλουμε λοιπόν έμεις οί Έλληνες άριστεροί-κομμουνιστές ν' αλλάξουμε τήν κοινωνία μας. Φθάνουμε έτσι στό κρίσιμο έρώτημα: Πώς;

Θά συμφωνήσουμε θαρρώ όλοι ότι ο καπιταλισμός όπως και κάθε άντιδραστικό κοινωνικό σύστημα δέν είναι κάποιο θηρίο πού, κάπου κρυμμένο, κρατάει τήν κοινωνία μας άντιδραστικά οργανωμένη. Άλλά είναι ή πολιτική και ιδεολογική συνείδηση και άρα άδράνεια τών ανθρώπων πού συντηρούν τό σύστημα, μιά και ή τέτοια συνείδηση δέν τούς επιτρέπει νά δούν τίς δυνατότητες πού παρέχει ή κοινωνία.

Έτσι μπορούμε γενικά νά πούμε ότι γιά ν' αλλάξουμε τήν κοινωνία πρέπει ασφαλώς ν' αλλάξουμε τήν πολιτική συνείδηση τών συνανθρώπων μας. Θά συμφωνήσουμε επίσης θαρρώ ότι οί άνθρωποι δέν μαθαίνουν τήν πολιτική παρά μόνον (έν πάση περιπτώσει κυρίως) εκεί πού συλλογικοποιείται ή δραστηριότητά τους. Έκεί πού συναντιούνται μέ τά κοινωνικά προβλήματα. Άν ήταν διαφορετικά θά συντάσσαμε τό επαναστατικό μανιφέστο σέ πολλά αντίτυπα και σέ «άπλή γλώσσα», θά τό ταχυδρομούσαμε σέ όλο τό λαό και θά κλείναμε ραντεβού γιά τήν επανάσταση!

Άφού λοιπόν έτσι γίνονται τά πράγματα, εκείνο πού πρέπει σίγουρα νά κάνουμε είναι νά βάλουμε όλα τά προβλήματα και τίς λύσεις τους εκεί πού οί άνθρωποι υπάρχουν κοινωνικά και άρα μαθαίνουν τήν πολιτική. Έπαναλαμβάνω όσα και όλα τά προβλήματα πού μπορεί νά λύσει ή κοινωνία μας (διατροφής, παιδείας, υγείας, διασκέδασης, συγκοινωνίας, περιβάλλοντος κ.λπ.). *Νά κοινωνιοποιήσουμε τήν πολιτική.*

Οί άνθρωποι εκεί πού είναι οργανωμένοι νά συζητούν, νά ζητούν, νά ελέγχουν, νά άπεργούν γιά όλα τους τά προβλήματα. Νά γίνουν άρμόδιοι και υπεύθυνοι έφ' όλης τής ύλης. Αυτό τό δικαίωμα πού κρατούν σήμερα γιά τά σπίτια και τούς καφενέδες νά γίνει κοινωνικό δικαίωμα και καθήκον.

Φοβάμαι ότι μερικοί έχουν τήν ψευδαίσθηση ότι αυτό γίνεται. Σίγουρα τό λάθος τους όφειλεται στό ότι συγχέουν τήν άνάγνωση τής έφημερίδας, τίς διακηρύξεις τών κινήματων κοινωνικής κριτικής και τά μικροκόμματα πού προκαλούν οί κομματικές μειοψηφίες στην καθημερινή τους τετριμμένη και νυσταλέα πραγματικότητα μέ ό,τι συμβαίνει στους άρμούς τής κοινωνικής μας οργάνωσης (έργατικά συνδικάτα, συνεταιρισμούς, άγροτικούς συλλόγους κ.λπ.). Έκεί ή ιδεολογία και ή πολιτική πρακτική τής δεξιάς και τής «άριστεράς» είναι ή ίδια.

1) Άξονας τής πολιτικής παρουσίας και τής δεξιάς και τής «άριστεράς» είναι ή αύξηση τού άτομικού εισοδήματος ως μοναδικού τρόπου επίλυσης τών προβλημάτων τού λαού. Άν αυτό συμβαίνει (και συμβαίνει) ήδη ή «άριστερά» έχει ύποστεί (έπαναλαμβάνω, εκεί πού μόνο μπορεί νά γίνει συλλογική ή συνείδηση τών ανθρώπων) ιδεολογική και πολιτική καθίζηση. Πρώτα γιάτί άποκοινωνικοποιούνται τά προβλήματα (ό καθένας φιλοδοξεί νά έχει τό γιατρό του, τό φροντιστή του, τό αυτοκίνητό του, τό έξοχικό του μέσω τού υψηλότερου εισοδήματος) και δεύτερον γιάτί έτσι είναι αναρμόδιος γιά όλα σχεδόν τά προβλήματά του (δέν θά άπεργήσει ποτέ γιά τίς υγεία, παιδεία, συγκοινωνία, περιβάλλον, δικαιοσύνη, διασκέδαση, κόστος παραγωγής του). Ποιός δέν έχει άντιληφθεί τήν άστειότητα τών άπεργιακών κινήτοποιήσεων γιατρών, καθηγητών, δικηγόρων, μηχανικών κ.λπ. πού μέσα στά «σκληρά» συντεχνιακά τους αίτήματα δάζουν και λίγη δόση γενικών αίτημάτων γιά νά εξασφαλίσουν τή λαϊκή συμπάθεια;

2) Καί όταν στους έπιμέρους χώρους «μπαίνουν» κάποια άλλα προβλήματα κυριαρχεί ή συντεχνιακή άντίληψη (τελευταία «προοδευτική» κινήτοποιηση ή άπεργία τραπεζικών γιά νά άποασπαστούν από τό ΙΚΑ). Έτσι ο λαός στόν όποιο στηρίζομαστε γιά νά αλλάξουμε τήν κοινωνία, άνεύθυνος και αναρμόδιος, διασπάται, διασπā, πολυκεντρώνεται, άποκεντρώνεται και γενικώς πορεύεται πρός τόν... άτομικό δρόμο πρός τό σοσιαλισμό. Πού είναι άλληια τά στοιχεία τού κοινωνικού στην ταξική πάλη τών τελευταίων ετών;

Και ή άριστερά;

Έ ή άριστερά! Άντί νά κοινωνιοποιήσει τήν πολιτική της συνείδηση και πρακτική, άντί νά άναδείξει τή συλλογικότητα τών προβλημάτων ώστε νά φτάσει έτσι στό λαό και νά «πολιτικοποιήσει» μετά τή λαϊκή διαμαρτυρία, «πολιτικοποιεί» γιά λογαριασμό τού λαού τή δική της κομματική διαμαρτυρία. Ό πρακτικός της πολιτικός λόγος άντιδραστικός. Ό όποιος άλλος της λόγος θεωρητικός και άρα χωρίς άκροατήριο. Μέ άλλα λόγια, όταν δέν δρά άντιδραστικά, στην καλύτερη περίπτωση άπευθύνεται στόν έαυτό της. Καί έτσι είτε έχουμε κοινωνικό σημειωτόν είτε έχουμε μικροεκρήξεις άντιφατικές. Όταν δέ ή συγκυρία άνατρέψει τίς πολιτικές ίσορροπίες είτε θά ύποστούμε τήν παιδείση τής ύποτροπής σέ δεξιές λύσεις «έκτάκτου ανάγκης» είτε στην καλύτερη περίπτωση (ό Θεός νά μάς φυλάξει) θά εισπράξουμε αναρμόδιοι και άνεύθυνοι τό «σοσιαλισμό» τής συντεχνιακής ιδεολογίας μέ τούς κοκκινοσκούφηδες μπροστά και λαό ν' άκολουθεί. Μόλις δέ θά έκτονωθούμε θά απολαύσουμε τήν σοσιαλιστική μας άνέχεια. Βλέπε τίς σημερινές εκδόσεις τού «σοσιαλισμού» σέ Νότο, Βορρά κι Άνατολή. Καί στή Δύση; Στή Δύση ή ιδεολογική και πολιτική άναξιοπιστία τών ιδεών και

πρακτικής του «ύπαρκτου σοσιαλισμού» οδήγησαν την πάλαι ποτέ πολιτική πρωτοπορία νά γίνεται ύμνητής τής βαρβαρότητας (ΚΚΕ καί άλλα αντίστοιχα ευρωπαϊκά νεανερτάλεια σχήματα) ή ν' απολογούνται. Τά μεγάλα δράματα θάφτηκαν στίς διεθνείς ίσορροπίες, στούς συσχετισμούς, στό στάδια, στό πλάτεμα καί βάθεμα τής δημοκρατίας. Πώς αλήθεια θά πλατυνοθαθύνει;

Ο σοσιαλισμός αντί νά γίνει υπόθεση τών ανθρώπων, δηλαδή απλά επίκαιρος, φόρεσε τά καλά τής επίκαιρότητας. Έγινε μέ ανθρώπινο πρόσωπο. Η άριστερά αντί νά γίνει κοινωνική έγινε κοσμική. Ευγενής, αξιοπρεπής, μετρημένη, φλερτάρει σάν κολεγίόπαιδο τήν «άγνή λαϊκή ψυχή» ή όποία αντιτέκεται. Οί άκκισμοί της (τής λαϊκής ψυχής) απευθύνονται πρός όσους τής φέρνονται σκληρά. Νά έχει άραγε τέτοια παθολογία ό λαός μας ή είναι ή άριστερά τόσο λάθος;

Ποίος θ' άντισταθεί αλήθεια στήν άντιδραστική ιδεολογία τής εργατικής τάξης πού γυρίζει μόνο γύρω από τό μαγανοπήγαδο του εργατικού μισθού, διάσπαρτου σέ συλλογικές συμβάσεις, εκατομμύρια επιδόματα, εκατοντάδες ταμεία κυρίας, βοηθητικής, επικουρικής, δευτερεύουσας καί τριτεύουσας ασφάλισης; Ποίος θά άντισταθεί στήν ιδεολογία του αγρότη πού δέν αντιλαμβάνεται, γιατί βέβαια κανείς δέν του τό είπε, ότι τό κόστος τής παραγωγής του είναι κοινωνικό κι ότι μπορεί νά συλλογικοποιήσει όχι τό ακίνητο κεφάλαιό του αλλά τό κινητό; Κυνηγούν οί πάντες τίς μεγάλες τιμές τών αγροτικών προϊόντων καί τό σύνολο του ατομικού τεχνικού έξοπλισμού τών αγροτών είναι τουλάχιστο τριπλάσιο από τίς ανάγκες τους. Γιατί; Διότι ή άριστερά αντί νά προτείνει κοινωνικές λύσεις παρακολουθεί άσθμαίνοντας τήν ιδεολογία τής δεξιάς πού θέλει τόν αγρότη επιχειρηματία. Πού αυτό; Στήν Ελλάδα· μέ μέσο κλήρο 25 έως 30 στρέμματα! Για ποιό μαρξισμό λοιπόν μιλάμε; Φαίνεται όμως ότι μόλις προβληματιστήκαμε από τήν έμπειρία του «ύπαρκτου σοσιαλισμού» για τή σκοπιμότητα τής κολεκτιβοποίησης τής αγροτικής παραγωγής μείναμε πιά πολιτικά άνεργοι. Δέν έχουμε νά προτείνουμε τίποτε άλλο άπ' ό,τι ή δεξιά.

Καί διερωτάται κανείς: Ο σοσιαλισμός πού είναι σέ όλα αυτά; Φοδάμαι μόνο στό μυαλά μας καί πουθενά άλλου. Η άριστερά αντί για πολιτική πρωτοπορία τής κοινωνικής κινητικότητας του λαού καί συνεπώς συλλογικός της νους έχει καταντήσει ό μεσάζων μεταξύ τής καπιταλιστικής εξουσίας επιμέρους κρατικών - ταξικών φορέων καί επιμέρους λαϊκών φορέων. Έτσι ό καθγός για τά «μικροπαπλώματα» αφήνει άνέπαφη τή συλλογική καπιταλιστική ταφόπετρα. Καί λοιπόν; Έ, λοιπόν. Νά κοινωνιοποιήσουμε τήν πολιτική, νά συλλογικοποιήσουμε τίς λύσεις, νά γίνουμε άρμόδιοι καί υπεύθυνοι έφ' όλης τής ύλης τών προβλημάτων μας, νά κάνουμε τό σοσιαλισμό επίκαιρο. Ποιός; Έμείς οί άριστεροί-κομμουνιστές. Σκέτα. Όχι τής άνανέωσης.

Έδώ όμως πρέπει νά θιγούν καί κάποια άλλα προβλήματα, τελείως επιγραμματικά, επί του παρόντος τουλάχιστο (βλέπε χώρο, διάθεση κ.λπ.).

Η άριστερά έχει τά τελευταία χρόνια διακηρύξει διάφορα πράγματα πού έχουν τούς τίτλους «αυτονομία τών μαζικών χώρων», «δημοκρατικός δρόμος στό σοσιαλισμό», «αυτοδιαχείριση», «πλουραλισμός», «διαρθρωτικές αλλαγές» κ.λπ.

Για όλα αυτά μιá πρώτη παρατήρηση:

Η άριστερά είναι οργανωμένη κατ' εικόνα καί όμοίωση τής καπιταλιστικής οργάνωσης τής κοινωνίας. Δηλαδή σέ κλαδικές οργάνώσεις καί οργανώσεις συνοικιών. Άσχολούνται δέ μέ τά κλαδικά προβλήματα καί πότε πότε «μέ τήν πολιτολογία». Πολιτική μέ τήν κοινωνική σημασία τής λέξης δέν κάνουν. Θά ήταν ενδιαφέρον άν θά μπορούσε κανείς νά επικαλεστεί παράδειγμα όπου εργατική οργάνωση έχει ποτέ άσχοληθεί σέ κομματική συνεδρίαση μέ τό νέφος, τό συγκοινωνιακό, τήν τηλεόραση, τή διομηχανική ανάπτυξη, τήν παιδεία, τό ΙΚΑ. Γι' αυτά άσχολούνται οί επιστημονικές οργάνώσεις «πού ξεχρουν». Αυτό έχει συνέπεια τά μέλη τής κάθε οργάνωσης:

— Νά είναι άνεύθυνα στό χώρο τους άφού είναι άναρμόδια για ό,τι, επαναλαμβάνουμε, συγκροτεί τήν έννοια πολιτική.

Φωτογραφία Στέλιου Σκοτελίτη

— Νά είναι ανεύθυνα στο κόμμα τους αφού είναι αναρμόδια για την «πολιτική».

Έτσι, «για να υπάρξουν» αφού δεν έχουν να μεταφέρουν στις κοινωνικές τους οργανώσεις κοινωνικές λύσεις μεταφέρουν στις κομματικές οργανώσεις το συντεχνιακό τους λόγο. Έχει ανατραπεί τελείως η σχέση. Γνωστό τό φαινόμενο ιδίως στις επιστημονικές οργανώσεις όπου ή κάθε μία συζητώντας κατ' ιδίαν (κομματικά είναι αναρμόδια) «υπό τό φως του μαρξισμού» βρίσκει αντιδραστικές τίς θέσεις των άλλων οργανώσεων. Άπειρα τά παραδείγματα.

Καί επί πλέον ή περιφρημη αυτονομία των μαζικών χώρων έχει καταντήσει για τούς άτυχείς ανανεωτές γόρδιος δεσμός και πονοκέφαλος. Νά συνεδριάζουν σάν «κλαδικοί» και ν' αποφασίζουν; Και είναι υποχρεωτική ή απόφαση για τά μέλη στο μαζικό τους λόγο; Τί κάνουν στις παρατάξεις; Προαποφασίζουν; Και άν όχι, τί νόημα έχει ή ύπαρξη της οργάνωσης; Τραγέλαφος.

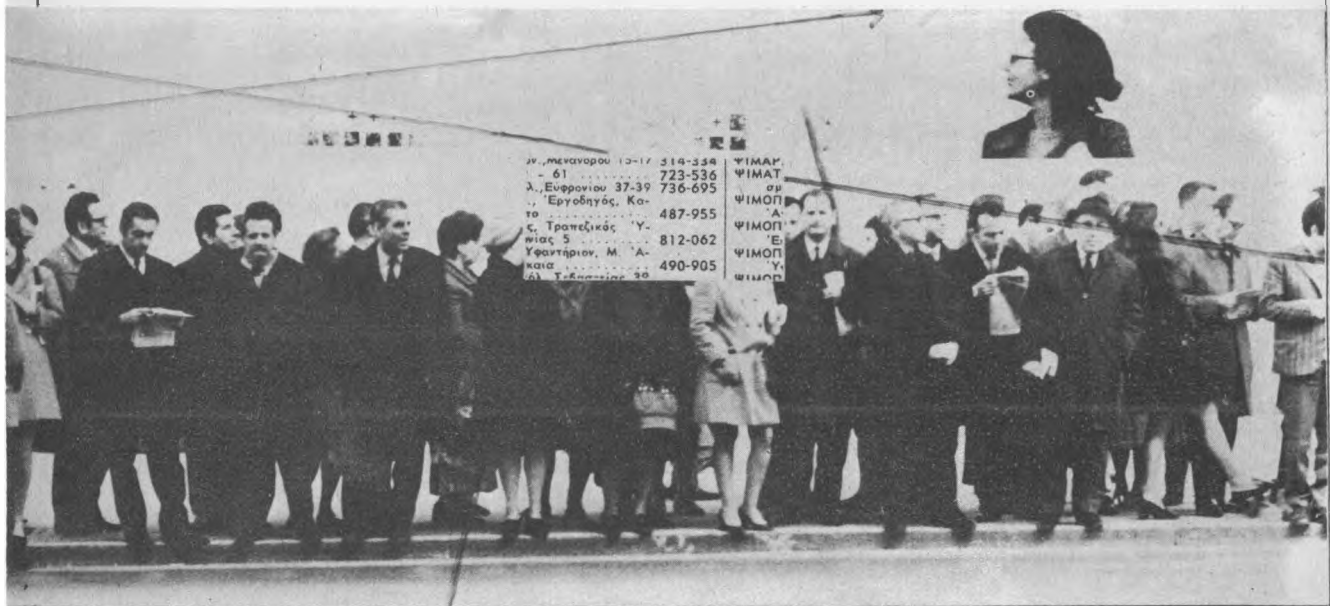
Ισχυρίζομαι ότι μόλις πολιτικοποιηθούν οι πολιτικές οργανώσεις θά μπορέσουν τά μέλη τους να υπάρξουν πρωτογενώς στους μαζικούς τους χώρους και οι παρατάξεις θά είναι αυτόνομες αφού θά είναι δημιουργήματα κομμουνιστών-άριστερών και όχι κομματικών μελών.

Επίσης στην έσωκομματική λειτουργία ή άνευθυνοτητα και ή αναρμοδιότητα των μελών για ό,τι όρισσαμε ως πολιτική έχει συνέπεια από τή μία νά μή γίνονται οι κομματικές οργανώσεις δέκτες και ποιμοί της δεκτικότητας και των αντίστασεων του λαού σέ συλλογικές λύσεις και από τήν άλλη νά εξανεμίζεται ή καλή έστω διάθεση της ήγεσίας για έσωκομματική δημοκρατία σέ άπλές διαβεβαιώσεις. Άφου ή δημοκρατία είναι υπόθεση λειτουργικής και κατ' άρμοδιότητα σχέσης των ανθρώπων και των οργανώσεων μέ τό σύνολο των προβλημάτων και όχι τυπικής οργανωτικής λειτουργίας. (Πώς ν' αντιληφθεί τά πρώτα μηνύματα του λαού τό ΓΚΚ τό 1968 όταν για δεκαετίες από τή μία όρκιζόταν πίστη στή δικτατορία του προλεταριάτου και από τήν άλλη κνηγούσε τόν εργατικό μισθό;) Για τούς άλλους τίτλους «της ανανέω-

σης»: Πώς μπορεί νά υπάρξει δημοκρατικός δρόμος στο σοσιαλισμό μέ τό λαό αναρμόδιο και άνεύθυνο; Ποιός, τί και πώς θά αυτοδιαχειριστεί αύριο; Πώς θά έχει μάθει τίς σοσιαλιστικές λύσεις ώστε νά είναι και κοινωνικά υπεύθυνος; Τί έννοούμε μέ τόν όρο πλουραλισμό; Τήν ύπαρξη πολλών κομμάτων μόνο;

Φοβάμαι ότι όλες αυτές οι επαγγελίες, πράγματι επαναστατικές, μήν έχοντας άποκτήσει τό λειτουργικό τους αντίκρισμα στή σημερινή πρακτική πολιτική παρουσία της άριστεράς λειτουργούν καθαρά μέ τήν άστική τους έκδοχή μόνον. Έτσι τούς μέν παγιδευμένους στήν παλιά ιδεολογία της άριστεράς άνθρώπους τούς άπωθούν, τούς δε δεξιούς τούς αφήνουν άδιάφορους αφού υπάρχουν ισχυρότεροι και δοκιμότεροι εκφραστές αυτής της πρακτικής.

Τελειώνοντας θά ήθελα ν' άπαντήσω σέ μία ένδεχόμενη παρατήρηση. Ότι μέ τά πιό πάνω ή «πολιτική» θά έγγίζει τά όρια της ιδεολογικής πάλης. Η παρατήρηση θά είναι λαθεμένη. Δέν ταυτίζονται τό κοινωνικά έφικτό μέ τό πολιτικά έφικτό. Όταν ή άριστερά δέν προβάλλει όλο τό φάσμα του κοινωνικά έφικτού είναι ρεφορμιστική και είναι κακό άλλοθι τό πολιτικά έφικτό. Άν διαπράττει σήμερα αυτό τό «λάθος» (και τό διαπράττει), όφείλεται στο ότι δέν έχει γίνει κατανοητό πώς άλλο πράγμα είναι ή διαμόρφωση κοινωνικής συνείδησης στο λαό (προσπάθεια πού πρέπει νά γίνεται σέ μόνιμη βάση εκεί πού είναι οργανωμένος ο λαός) και άλλο πράγμα ή πρόκληση «γεγονότων» (μέ μειζονες λαϊκές κινητοποιήσεις) πού θά βάζουν συγκεκριμένα (έδώ και τώρα πού λέμε) τό πρόβλημα της έξουσίας τό όποιο έξαρτάται από διάφορους έξωτερικούς και έσωτερικούς παράγοντες. Προηγείται τό «θέλουμε» από τό «μπορούμε». Κι άν, εν πάση περιπτώσει, διαπράξουμε λάθος όσον άφορά τό «θέλουμε», στή χειρότερη περίπτωση, θά είμαστε μπροστά από τήν ιστορία. Άλλά τότε άς μήν ξεχνάμε τή ρήση του Τσαρούχη: «Η ταξική πάλη ανανεώνει τό υλικό της κοινωνίας, αλλά μόνο ή ιδεολογική πάλη τήν αλλάζει». Τουλάχιστον τότε δέν θά είμαστε πίσω από τήν ιστορία.

Ποιοί φοβούνται την ΕΟΚ

του Μάκη Καβουριάρη

Μέ τις εκλογές για την Ευρωβουλή τό πρόβλημα τής ένταξης τής Ελλάδας στην ΕΟΚ αποκτά μία καινούρια διάσταση. Η Ευρωβουλή ανεξάρτητα από τις αρμοδιότητες πού έχει είναι τό όργανο όπου διαμορφώνονται, έστω και στό επίπεδο των αρχών, οι προϋποθέσεις για την ολοκλήρωση τής Ευρώπης. Μέσα στην Ευρωβουλή σφυρηλατείται αυτό πού λένε ευρωπαϊκή συνείδηση, ως αντίβαρο στους εθνικισμούς και τις αντιθέσεις πού έκαναν την Ευρώπη τό πεδίο των πιο αίματηρών συγκρούσεων τής Ιστορίας. Μέσω τής Ευρωβουλής ή Ευρώπη υπάρχει ως αυτοτελής οντότητα ανεξάρτητη από τά κράτη μέλη. Γι' αυτό και οι εκλογές γίνονται μέ άμεση και καθολική ψηφοφορία, γι' αυτό και οι Ευρωβουλευτές δέν λειτουργούν κατά εθνικότητα αλλά οργανώνονται σε πολιτικές ομάδες: τούς σοσιαλιστές, τούς κομμουνιστές, τούς φιλελεύθερους, τούς χριστιανοδημοκράτες, τούς δημοκράτες τής προόδου, τούς συντηρητικούς.

Στίς 18 Οκτωβρίου, λοιπόν, μέ άμεση και καθολική ψηφοφορία ό έλληνικός λαός θά εκλέξει τούς 24 αντιπροσώπους του στό ευρωπαϊκό κοινοβούλιο. Μπορεί ακόμη νά μήν ξέρουμε αν θά μάς κυβερνήσει ή «πρόοδος» ή ή «άλλαγή», ξέρουμε όμως ποιοί πάνω κάτω θά μάς εκπροσωπήσουν στην Ευρώπη. Και ξέρουμε ακόμη ότι είναι οι πιο άκατάλληλοι, όχι τόσο ως πρόσωπα (αν και για πολλούς ισχύει σίγουρα κι αυτό) αλλά ως φορείς μάς ορισμένης αντίληψης για την Ευρώπη, μάς αντίληψης πού άρνεϊται την παρουσία τής Ευρώπης ως αυτόνομης οικονομικής και πολιτικής δύναμης. Και έξηγοϋμαι:

Απ' όλα όσα ειπώθηκαν ή δέν ειπώθηκαν, απ' όλα όσα γραφτήκαν για τή θέση τής Ελλάδας στην Ευρώπη και την ένταξη τής στην ΕΟΚ θά μπορούσε νά διακρίνει κανείς δύο αντιλήψεις.

Η παλιά οικονομική και πολιτική τάξη

Η πρώτη είναι ή αντίληψη τής διπολικής ισορροπίας και τής διατήρησης τής Διεθνούς Οικονομικής Τάξης, όπως αυτή διαμορφώθηκε μετά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο. Σύμφωνα μ' αυτήν την αντίληψη ό κόσμος είναι χωρισμένος σε δύο στρατόπεδα συνεχώς ανταγωνιστικά, ανεξάρτητα αν βρισκόμαστε σε περίοδο ψυχρού πολέμου ή ειρηνικής συνύπαρξης. Από τή μία μεριά τό στρατόπεδο τής ελεύθερης οικονομίας ή τής οικονομίας τής αγοράς ή του καπιταλισμού πού τό ήγεμονεύουν οι ΗΠΑ, ή μεγάλη σύμμαχος για τούς μέν, ή κυρίαρχη ιμπεριαλιστική δύναμη για τούς άλλους. Από την άλλη τό στρατόπεδο τής διευθυνόμενης οικονομίας ή του σοσιαλισμού πού τό έλέγχει ή Σοβιετική Ένωση, ό φάρος του σοσιαλισμού για τούς μέν, ό μεγάλος κίνδυνος τής ελευθερίας των λαών για τούς άλλους. Σ' αυτήν την αντίληψη ό Τρίτος Κόσμος

είναι παραπληρωματικός των δύο προηγουμένων, τό πεδίο πού υλοποιείται ό οικονομικός, πολιτικός και στρατιωτικός ανταγωνισμός τους. Ένας κόσμος υπό συνεχή διανομή, μέ όρθολογικό όμως τρόπο, για νά μή θίγονται τά ζωτικά συμφέροντα των μέν και των δέ και σπάσει ή ισορροπία.

Τό μέλλον τής Ευρώπης, Ανατολικής και Δυτικής, αποφασίστηκε στίς τρεις μεγάλες συνδιασκέψεις: Τεχεράνη, Γιάλτα και Πότσδαμ. Από τότε καμιά άλλαγή δέν είναι δυνατή χωρίς νά προκληθούν άλυσιδωτές αντιδράσεις. Η ασφάλεια τής Δυτικής Ευρώπης είναι συλλογική και εξασφαλίζεται από τό ΝΑΤΟ, όπως συλλογική είναι και ή ασφάλεια τής Ανατολικής Ευρώπης, μέσω του Συμφώνου τής Βαρσοβίας. Τίποτε δέν μπορεί νά γίνει αν δέν τό θελήσουν οι ΗΠΑ ή ή Σοβιετική Ένωση. Και εν πάση περιπτώσει καμιά χώρα δέν μπορεί νά επιδιώσει έξω από την οικονομική, διπλωματική, στρατιωτική «προστατευτική» όμπρέλα μιας από τις δύο υπερδυνάμεις. Τό πρόβλημα δέν είναι τόσο ποιοί είναι υπέρ ή κατά αυτής τής κατάστασης, ποιοί είναι αντιιμπεριαλιστές και ποιοί όχι, ποιοί θεωρούν τή Σοβιετική Ένωση σοσιαλ-ιμπεριαλιστική και ποιοί περιμένουν τό Μόσκοβο σαν λυτρωτή, αλλά ποιοί τή θεωρούν δεδομένη και άμετάβλητη στον προβλεπτό πολιτικό τους ορίζοντα, και ποιοί πιστεύουν ότι τά πράγματα δέν είναι ακριβώς έτσι κι ότι εν πάση περιπτώσει έχουν δημιουργηθεί οι προϋποθέσεις για την άνατροπή τους.

Στην Ελλάδα ή αντίληψη του άπαρασάλευτου των δύο μπλόκ έχει μία δεξιά, μία «άριστερή» και μία, όσο περίεργο κι αν φαίνεται, τριτοκοσμική έκδοχή.

Η δεξιά έκδοχή των δύο μπλόκ συμπυκνώνεται στην ιδεολογία και την πολιτική του «άνηκομεν εις την Δύσιν», έτσι όπως εφαρμόστηκε αυτή ή σχέση ιδιοκτησίας όλη την περίοδο πού ή δεξιά ήταν έξου-

σία. Ἡ Δύση εἶναι μιά αἰώνια καί ἀμετακίνητη ἐνότητα καί ἡ Ἑλλάδα ἓνα ἀναπόσπαστο πολιτικό, οικονομικό, στρατιωτικό καί πολιτιστικό στοιχείο τῆς. Καί βέβαια ἡ Δύση ταυτίζεται μέ τῆς ΗΠΑ, τό κέντρο αὐτῆς τῆς γιγαντιαίας ἐνότητας. Ἀπό τήν ἄλλη μεριά τό ἀντίπαλο δέος, τό χάος, ἡ ἀναρχία, τό λαϊκό μέτωπο, ἡ κομμουνιστική ἀπειλή. Ὅλη ἡ ἐξωτερική πολιτική τῆς δεξιᾶς προσδιορίζεται ἀπ' αὐτό τό δίπολο. Ἀκόμη κι ὅταν τά ἀποτελέσματα εἶναι ὀδυνηρά, ἀκόμη κι ὅταν ἀπειλεῖται ἡ ἐδαφική μας ἀκεραιότητα, ἀκόμη κι ὅταν κινδυνεύουμε νά γίνουμε πεδίο σύγκρουσης ἀνάμεσα στίς ὑπερδυνάμεις. Ἀλλά καί στίς στιγμές πού ἡ δεξιᾶ ἀντιδρᾷ γιά ὀρισμένες πλευρές τῆς ἀμερικανικῆς πολιτικῆς, ἡ ἀντίδρασή της δέν βάζει ποτέ σέ ἀμφισβήτηση τήν ἀντίληψη πού ἔχει γιά τή Δύση καί τή θέση τῆς Ἑλλάδας στή Συμμαχία. Διεκδικεῖ δικαιοτέρα γιά τά αἰτήματά της ἀντιμετώπιση. Ζητᾷ νά τῆς ἀναγνωριστῆ ὁ ρόλος της στή Συμμαχία, ἀλλά ποτέ δέν ἀγωνίζεται γιά μιά ἄλλη συμμαχία ἢ ἔστω ἓναν ἄλλο ρόλο τῆς Ἑλλάδας στό πλαίσιο τῆς ἴδιας Συμμαχίας.

Καί ἡ Εὐρώπη ὡς ἐνδεχόμενη πολιτική ἐνότητα; Ὑπάρχει στήν ἀντίληψη τῆς δεξιᾶς μόνο ὡς στοιχείο τῆς Λύσης τοῦ Ἀτλαντικοῦ Ὠκεανοῦ προσδιορισμένης Δύσης. Τίποτε δέν μπορεῖ νά σπάσει τήν ἀρραγή ἐνότητα, τή συλλογική ἀσφάλεια, τήν ἐνιαία ἀντιμετώπιση τῶν Σοβιετικῶν ἀπειλῶν καί τῶν διεκδικήσεων τῶν λαῶν τοῦ Τρίτου Κόσμου. Ἡ Εὐρώπη, λοιπόν, γιά τή δεξιᾶ δέν ὑπάρχει. Ἡ ἐνταξη στήν ΕΟΚ δέν συνιστᾷ μίαν ἄλλη πολιτική, γιατί στήν ΕΟΚ αὐτή δέν μπορεῖ νά ὑπάρξει, στό προβλεπτό μέλλον, ἄλλη πολιτική. Ἡ ἐνταξη εἶναι μιά οικονομική ἐπιλογή, χωρίς συνέπειες στό ρόλο καί τή θέση τῆς Ἑλλάδας στό διεθνή καταμερισμό ἐργασίας, ὅπως ἦταν χωρίς συνέπειες καί ἡ προσωρινή ἀποχώρησή της ἀπό τό ΝΑΤΟ. Ἔτσι τό μόνο πού κρατᾷ ἀπό τήν ΕΟΚ εἶναι τό δοῦναι λαβεῖν μέ τά κοινοτικά ταμεῖα καί τίς χρηματοδοτήσεις ἀπό τήν Εὐρωπαϊκή Τράπεζα Ἐπενδύσεων. Ἡ δεξιᾶ ἀγνοεῖ ἴσως τά πάντα γιά τήν Εὐρώπη, ξέρε ὅμως πόσα θά πάρουμε ἀπό τά ταμεῖα της καί πῶς τίς εἰσφορές καί τίς ἐπιδοτήσεις θά τίς ἐξαγγυώσουν σέ μιά πετυχημένη ἐκλογική ἐπιχείρηση.

Τό ἀριστερό κλισέ αὐτῆς τῆς πολιτικῆς τῶν μπλόκ μπορεῖ νά παρουσιαστῆ μέ τήν ἐξίσωση Δύση = ΝΑΤΟ = ΕΟΚ = Ἀμερικάνικος ἰμπεριαλισμός = Πολυεθνικές = ἐξάρτηση = ἀπειλή πολέμου. ΕΟΚ καί ΝΑΤΟ τό ἴδιο συνδικάτο. Καί ἀκόμα ἐξαθλίωση τῶν ἐργαζομένων, καταστροφή τῶν ἀγροτῶν, χρεοκοπία τῶν βιοτεχνῶν καί τῶν μικροεμπόρων, ὑποβιβασμός τῆς παιδείας καί ὅ,τι ἄλλο μπορεῖ νά χωρέσει στό μυαλό τοῦ Ἑλληνα ψηφοφόρου. Μ' αὐτή τήν ἀλυσίδα τοῦ κακοῦ μέ τούς τόσους κρίκους, ὁ κάθε κρίκος καί μιά κορόνα, μιά λαχτή καί ἓνα χειροκρότημα, φτιάχνεται ἡ ἰδεολογική καί πολιτική ἐξάρτηση τῆς «ἀριστερᾶς». Τά πάντα σ' ἓνα πρῶτο ἐπίπεδο, πάντα στήν ἐπιφάνεια, ἀπλά γιά νά καταλαβαίνει ὁ λαός, ἀπλοϊκά γιά τούς ὁπαδούς αὐτῆς τῆς ἀποψῆς μόνο αὐτά καταλαβαίνει ὁ λαός καί ἀνόητα γιά τῆς αὐτοῖς οἱ ἴδιοι δέν ἔχουν νοήσει τίποτα. Τήν εἰκόνα τῆς τέλει φτώχειας στήν σκέψη καί στήν πράξη μᾶς τήν δίνει τό ἐκλογικό πρόγραμμα τοῦ ΚΚΕ ὅταν ἀναφέρεται στήν ΕΟΚ. Δύο φορές μνημο-

νεύεται ἡ ΕΟΚ στό πρόγραμμά του. Ὅταν μιλάει γιά τούς βιοτέχνες καί τούς μικρέμπορους καί ὅταν ἀναφέρεται στήν ἐκπαίδευση. Ἀλλά ἐδῶ ἀξίζει νά διαβάσουμε τή φράση πού χρησιμοποιεῖ:

«Ἡ ὑποταγή τῆς παιδείας στά συμφέροντα τῶν μονοπωλίων, τό ἀναχρονιστικό της περιεχόμενο, ἡ αὐταρχική ὀργάνωση καί λειτουργία της ἔχουν ὀδηγήσει σ' ἀδιέξοδο. Νέα ἐπιδείνωση φέρνει ἡ ἐνταξη τῆς χώρας στήν ΕΟΚ».

Ἄλλη παράγραφος καί ἄλλο θέμα. Θυμίζει τήν ἱστορία ἐκείνου πού ἤθελε νά ὑποβάλει αἴτηση γιά ἐκδοση ληξιαρχικῆς πράξης γάμου καί ἤθελε ὅπως-δήποτε νά βάλει τή φράση «ἐβυθίσθη αὐτανδρο».

Ὑπάρχει καί ἡ τριτοκοσμική ἐκδοχή αὐτῆς τῆς ἀντίληψης πού ἀδιαφορεῖ γιά ὅ,τι γίνεται στίς ἀναπτυσσόμενες χώρες καί δέχεται γιά μόνη ἐπαναστατική διαδικασία τήν ἀντίθεση τῆς περιφέρειας πρὸς τό κέντρο. Ὅ,τι βγαίνει ἀπό τό κέντρο εἶναι συντηρητικό ἢ ἐν πάσῃ περιπτώσει ὑποποτῶ, ὅ,τι βγαίνει ἀπό τήν περιφέρεια εἶναι ἐπαναστατικό, ἀκόμα καί στήν πιό ἐξέλιξη λαϊκή ἢ λαϊκιστική ἐκδοχή του. Τό ΠΑΣΟΚ παρά τήν σύνδεσή του μέ τά εὐρωπαϊκά σοσιαλιστικά κόμματα καί τήν εὐρωπαϊκή σοσιαλδημοκρατία, παρά τό γεγονός τῆς σημασίας πού δίνει στή νίκη τῶν Γάλλων σοσιαλιστῶν, ἐξακολουθεῖ νά κυριαρχεῖται ἀπό τριτοκοσμικές ἀντιλήψεις. Ὁ λόγος του βέβαια ἔχει ἀλλάξει. Στό «συμβόλαιό του μέ τό Λαό» δέν βρίσκουμε οὔτε μιά ἀναφορά ἀρνητικῆ γιά τήν ΕΟΚ. Γιά τόν ἔλεγχο πού ἀσκεῖ ὁ ἀμερικάνικος ἰμπεριαλισμός, γιά τή σχέση ἀνάμεσα στήν ΕΟΚ καί τό ΝΑΤΟ καί τόσα ἄλλα προσφιλῆ μέ τά ὁποῖα μᾶς βομβάρδιζε ἐπὶ ἔξι συναπτά ἔτη. Τά ἀρνητικά ἀφοροῦν τήν ἐνταξη πού:

«συνεπάγεται μεταφορά ἐθνικῆς κυριαρχίας σέ ξένα κέντρα γιά κρίσιμα θέματα τῆς ἐθνικῆς οικονομίας». «Ἡ οικονομία μας δεσμεύεται... νά λειτουργεῖ σύμφωνα μέ τούς μηχανισμούς τῆς καπιταλιστικῆς οικονομίας». Ἡ ἐνταξη «ὄχι μόνο δέν ἀνακουφίζει τόν ἐλληνικό λαό ἀλλά δημιουργεῖ νέα προβλήματα καί ὀξύνει ὅσα ὑπάρχουν».

Καί βέβαια ὑπάρχει πάντα ἡ πρόταση «γιά τή σύναψη μιάς εἰδικῆς συμφωνίας μέ τήν Κοινὴ Ἀγορά». Καί ἐνῶ αὐτές εἶναι οἱ θέσεις του γιά τήν ἐνταξη τῆς Ἑλλάδας στήν ΕΟΚ πιστεύει σέ μιά «Εὐρώπη τῶν λαῶν, μιά συνομοσπονδιακή Εὐρώπη, πού θά περιλαμβάνει δυτικές καί ἀνατολικές χώρες». Ὅπως τό ἴδιο λέει, αὐτή ἡ ἐνιαία Εὐρώπη «ἀποτελεῖ ὄραμα ἐπιθυμητό ἀλλά καί πολύ μακρινό».

Τί γίνεται ὅμως γιά νά πάψει νά εἶναι τόσο μακρινό; Μήπως ἡ ΕΟΚ σέ μιά ἄλλη προοπτική θά ἦταν ἓνα δῆμα γιά αὐτή τήν Εὐρώπη; Μένοντας ἔξω ἀπό αὐτή τήν διαδικασία δέν ἀποδυναμώνουμε στή μεσογειακή συνιστώσα τῆς Εὐρώπης καί δέν ἀκυρώνουμε τίς προσπάθειες τῆς εὐρωπαϊκῆς Ἀριστερᾶς γιά μίαν ἄλλη Εὐρώπη; Σίγουρα τό ΠΑΣΟΚ ἂν γίνει ἐξουσία θά συρθεῖ πρὸς μίαν ἄλλη πρακτική. Ὁ συγχρωτισμός του μέ τούς Γάλλους σοσιαλιστές καί τήν εὐρωπαϊκή σοσιαλδημοκρατία τό ἔκαναν ἤδη νά εἶναι λι-

γότερο δύσπιστο στις αλλαγές που γίνονται. Σάν κν-βέρνηση θά καταλάβει ότι δέν μπορεί νά προχωρήσει άνάμεσα στις συμπληγάδες τής διπολικής ισορροπίας. Έκτός κι άν δέν τό καταλάβει. Όπότε ύποσχέσεις, προγράμματα και κινήματα θά άποδειχτούν μιά κ-λοστημένη έκλογική έπιχείρηση.

Ή άντίληψη τών δυό μπλόκ μέ τίς τρεις έκδοχές τής παρουσιάστηκε άνάγλυφη σ' όλη τή διάρκεια τής συ-ζήτησης γιά τήν ένταξη τής Έλλάδας στην ΕΟΚ. Άνεξάρτητα του άν ήταν ύπέρ ή κατά τής ένταξης, όλοι οί φορείς αυτής τής άντίληψης κατακερμάτισαν και τήν έννοια τής Εϋρωπαϊκής και τήν εϋρωπαϊκή πρα-γματικότητα. Όλα αυτά τά χρόνια ήταν αλήθεια δύσκολο νά σταθείς νηφάλιος, νά ξεπεράσεις τά μα-νιχαϊστικά σήματα και νά δεις τό πρόβλημα τής έν-ταξης πέρα από τό τρεις τό λάδι τρεις τό ξύδι. Γιατί βέβαιο άν κερματίσεις τήν ΕΟΚ στό μπαμπάκι, τή ζάχαρη, τό λάδι, τά προβλήματα του προϋπολογι-σμού της, τίς εισφορές τών κρατών μελών, τίς παρο-χές τών ταμείων, τή νομισματική πολιτική, τήν Θά-τσερ, τούς Πέρσιγκ και Κρούζ, τότε όλοι έχουν δίκιο. Γιατί ή ένταξη έχει και άρνητικά και θετικά. Ούτε πανάκεια είναι, ούτε όμως και καταστροφή. Σήμερα ό καθένας διαλέγει τό κομμάτι τής ΕΟΚ πού του πη-γαίνει και περιφέρεται μ' αυτό στις προβληματικές από άποψη ψήφων περιφέρειες και μοιράζει επιδο-τήσεις τής ΕΟΚ και ψηφοδέλτια τής παράταξης τους ή άρες μάρες κουκουνάρες γιά τίς καταστροφές πού μάς περιμένουν και ψηφοδέλτια τής δικής του παρ-άταξης.

Γιά μιά νέα πολιτική και οικονομική τάξη

Τά γεγονότα πού πάνω τους στηρίχτηκε ή άντίληψη τής διπολικής ισορροπίας ήταν σίγουρα ή πραγμα-τικότητα πού κληρονομήσαμε από τό Δεύτερο παγκό-σμιο πόλεμο. Ή άγωνια γιά τόν πόλεμο και ήν ει-ρήνη, τεράστια δύναμη τών ΗΠΑ, ή έξάρτηση τών κομμουνιστικών κομμάτων από τό ΚΚΣΕ, ή πολιτική και οικονομική έξάρτηση τών χωρών του Τρίτου Κό-σμου δέν άφηναν πολλά περιθώρια στην άριστερή σκέψη. Τή στοίμαχαν στο δίαιλο πού είχαν όροθε-τήσει οί δυό υπερδυνάμεις και όπου πάσης φύσεως συμπληγάδες απέκλειαν τήν οποιαδήποτε προσπά-θεια άυτονομίας και άνεξαρτησίας. Όμως τίς τελε-ταίες δυό δεκαετίες έγιναν σημαντικά γεγονότα και τό σκηνικό άλλαξε.

Οί χώρες του Τρίτου Κόσμου άφου κατέκτησαν ή έστω δέχτηκαν τήν άνεξαρτησία πού τούς χορηγή-θηκε εισέβαλαν μαζικά στο διεθνή χώρο διεκδικών-τας έναν άλλο διάλογο Βορρά-Νότου, μιά νέα διεθνή οικονομική τάξη. Στίς διεθνείς συνδιασκέψεις οί έπι-μέρους συσπειρώσεις τών χωρών του Τρίτου Κόσμου (Άδέσμευτοι, Όργάνωση τών Χωρών Έξαγωγής Πε-τρελαίου κ.λπ.) κάνουν όλο και πιο αισθητή τήν πα-ρουσία τους διασπώντας τήν παλιά συνοχή τών άναπτυγμένων βιομηχανικά χωρών.

Ό συνασπισμός τών Άνατολικών χωρών έχει χά-σει σήμερα τήν παλιά συνοχή του. Έκτός από τίς άντιθέσεις πού δημιουργήθηκαν έναντιον του ήγεμο-νισμού τής Σοβιετικής Ένωσης και πού όδήγησαν στη ρήξη μέ τή Σοβιετική Ένωση τής Γιουγκοσλα-βίας, τής Κίνας, τής Άλβανίας, τής Βόρειας Κορέας, τής Ρουμανίας, έχουμε σήμερα τήν άνάπτυξη ενός κι-νήματος στο έσωτερικό τών χωρών του ύπαρκτου σο-

σιαλισμού πού άμφισβητεί τόν τρόπο οργάνωσης τής σοσιαλιστικής έξουσίας. Ή Πολωνία μάς δίνει σή-μερα τό μέτρο αυτής τής αλλαγής. Ίσως οί ύπέρμαχοι τής «σοσιαλιστικής νομιμότητας» στο έσωτερικό και τό έξωτερικό τής χώρας νά πνίξουν τήν πάλη τών Πολωνών εργατών. Τό ρήγμα όμως έχει γίνει.

Στήν Εϋρώπη, κι εδώ θά είμαστε άναλυτικότεροι, οί πολιτικές εξελίξεις τής τελευταίας περιόδου εκ-φράζουν τήν άποτυχία τόσο τής Δεξιάς όσο και τής σοσιαλδημοκρατίας. Ή οικονομική κρίση πού περ-νάνε οί εϋρωπαϊκές οικονομίες δέν μπορεί νά ξεπε-ραστεί ούτε μέ τίς συνταγές του Φρίντμαν πού άκο-λουθεί ή Δεξιά, ούτε μέ τίς νεοκείνσανές μεθόδους πού εφαρμόζει ή σοσιαλδημοκρατία. Και οί δυό πο-λιτικές έχουν άποτύχει οίκοτρά. Ή Άγγλία μάς δίνει τήν πιο άνάγλυφη εικόνα τής εναλλαγής και τής άπο-τυχίας του παρεμβατισμού και τής κοινωνικής πολι-τικής τών Έργατικών και του φιλελευθερισμού και τής αντιλαϊκής πολιτικής τών συντηρητικών, μέ άπο-κορύφωμα τά μέτρα τής Θάτσερ και τά τρία έκατομ-μύρια τούς άνέργους. Οί άπανωτές αυτές άποτυχίες, οί χαμηλοί, οί μηδενικοί και συχνά άρνητικοί ρυθμοί άνάπτυξης, ή πώση του βιοτικού επιπέδου, ή άνεργ-γία προκαλούν κοινωνικές αντιδράσεις όπως αυτές πού είδαμε στην Άγγλία, στο Δυτικό Βερολίνο κ.λπ. Για μερικά χρόνια ή εναλλαγή, και σε κρίσιμες κατα-στάσεις ή συνύπαρξη στην έξουσία τών δυό πολιτι-κών, έδινε κάποια άποτελέσματα, μέ τήν άναίρεση από τήν κάθε παράταξη τών οικονομικών και κοινω-νικών επιλογών τής άλλης. Ή κατάσταση όμως αυτή δέν μπορεί νά συνεχιστεί όσο μία από τίς δυό πολιτι-κές δέν πείθει τόσο ώστε να δημιουργήσει τήν άπα-ραίτητη κοινωνική και πολιτική συναίνεση. Σ' αυτή τήν περίπτωση τρεις είναι οί δυνατές λύσεις:

1. Ή άνάπτυξη του κρατικιστικού άυταρχι-σμού ό οποίος θά άποκαταστήσει βίαια ή θά άποκαταστήσει μέ τή γραφειοκρατία όπου ή βία δέν είναι άρκετή τήν έλλειπούσα πολιτική και κοινωνική συναίνεση.
2. Τό πέρασμα τής έξουσίας σε εκείνες τίς δυνάμεις πού προσφέρουν άλλες λύσεις γιά τό ξεπέραςμα τής κρίσης.
3. Ή ριζοσπαστικοποίηση ενός τμήματος τής σοσιαλδημοκρατίας και ή άρνησή του νά λειτουργήσει ως διαχειριστής τής ύπόθεσης του καπιταλισμού.

Ή άνάπτυξη του κρατικιστικού άυταρχισμού δέν μπορεί ούτε νά γενικευθεί ούτε νά άποτελέσει μακρο-χρόνια λύση τών αντιθέσεων. Γιατί στην Εϋρώπη ή κοινωνία τών πολιτών και ιστορία έχει και ξέρει νά διεκδικεί τά δικαιώματά της. Τό εργατικό κίνημα τής Εϋρώπης και παράδοση έχει και ύψηλό βαθμό οργά-νωσης και συνείδηση τών δυνατοτήτων του.

Ή νίκη τών σοσιαλιστών στη Γαλλία μάς δίνει τό μέτρο τής δεύτερης λύσης. Τό Σοσιαλιστικό Κόμμα φτιάχνεται μόλις τό 1971. Ή οικονομική κρίση, ή άποτυχία τών διαδοχικών κυβερνήσεων τής δεξιάς και οί βασικές επιλογές του σοσιαλιστικού κόματος (έθνικοποιήσεις, άποκέντρωση, άυτοδιαχείριση κ.λπ.) του άνοίγουν τό δρόμο γιά τήν έξουσία στις τελε-ταίες εκλογές, γεγονός πού δέν μπορεί νά μήν έχει επιπτώσεις στις άλλες χώρες τής Εϋρώπης.

Τήν τρίτη λύση προς τό παρόν τή βλέπουμε σαν τάση σε μιά σειρά σοσιαλδημοκρατικών κομμάτων

(βλ. Έργατικοί στην Άγγλία, Γερμανική Σοσιαλδημοκρατία, Σοσιαλιστικό Κόμμα Ιταλίας κ.λπ.).

Μέσα από τη σοσιαλιστική προοπτική ή τη ριζοσπαστική σοσιαλδημοκρατική προοπτική μιλάμε σήμερα για τη μελλοντική Ευρώπη των εργαζομένων και την αντιπαραθέτουμε στην Ευρώπη των μονοπωλίων, των οπαδών της διπολικής αντίληψης. Η πλειοψηφία των κομμουνιστών στις χώρες της Δυτικής Ευρώπης όχι μόνο βλέπει αυτή την προοπτική αλλά και την κάνει άκρογωνιαίο λίθο της πρακτικής της. Οι οπαδοί της διπολικής ισορροπίας αποτελούν ένα μικρό ποσοστό στο σύνολο των κομμουνιστών της Δυτικής Ευρώπης, με μόνη εξαίρεση βέβαια την Ελλάδα.

Αλλά κι αν ακόμα έχουμε ένα πισωγύρισμα και η Ευρώπη ξαναγυρίσει στην παλιά της κατάσταση, πάλι αυτή η Ευρώπη των μονοπωλίων μπαίνει σάν σφήνα στην διπολική οργάνωση της παγκόσμιας οικονομικής τάξης. Και στις δύο περιπτώσεις η Ευρώπη έχει συμφέρον ν' ανοιχτεί προς τις χώρες του υπαρκτού σοσιαλισμού και τις χώρες του Τρίτου Κόσμου. Η Ευρώπη έχει ανάγκη από αγορές και από πρώτες ύλες. Αυτό την φέρνει κοντά τόσο στις χώρες του υπαρκτού σοσιαλισμού όσο και στις χώρες του Τρίτου Κόσμου. Αναγκαστικά λοιπόν έρχεται σε αντιπαράθεση με τις ΗΠΑ, επιδιώκει το άνοιγμα προς τις σοσιαλιστικές χώρες και γίνεται αλληλέγγυα με το αίτημα των χωρών του Τρίτου Κόσμου για την αλλαγή της διεθνούς οικονομικής τάξης. Το επιχείρημα ότι το ευρωπαϊκό κεφάλαιο βρίσκεται σε αμερικανικά χέρια αποτελεί ιστορικό αναχρονισμό. Το ποσοστό του κύκλου εργασιών των επιχειρήσεων υπό ξένο έλεγχο στο συνολικό κύκλο εργασιών είναι ή μάλλον ήταν πριν τις τελευταίες αλλαγές 23,6% για τη Γαλλία, 19,7% για την Άγγλία και μόλις 18% για

τη Γερμανία. Στην Ελλάδα βέβαια ξέρουμε ότι δεν υπάρχει γερμανικό κεφάλαιο αλλά μόνο αμερικανικό και ότι οι γερμανικές επιχειρήσεις είναι θυγατρικές αμερικανικών πολυεθνικών...

Η αντίληψη για τη νέα πολιτική και οικονομική τάξη έχει αφετηρία τις αλλαγές που έγιναν και τις τάσεις που διαμορφώνονται σε παγκόσμιο επίπεδο. Στηρίζεται στις διαφορές που υπάρχουν ανάμεσα στις χώρες που χαρακτηρίζουμε Τρίτο Κόσμο ή υπανάπτυκτες ή υπό ανάπτυξη, τις σοσιαλιστικές χώρες και τις χώρες της Δυτικής Ευρώπης. Διαφορές που ανάγονται στην ιστορία τους, στον πολιτισμό τους, το επίπεδο ανάπτυξής τους, την ένταση της ταξικής πάλης κ.λπ. Διαφορές που εξηγούν περίεργες φαινομενικά αντιφάσεις των κοινωνικών σχηματισμών που συνθέτουν τα τρία αυτά σύνολα και προσδιορίζουν την εξέλιξή τους. Η αντίληψη αυτή αρνείται την κατάσταση που κληρονομήσαμε από τον πόλεμο. Στη διπολική ισορροπία του τρομου, της εξάρτησης και της εκμετάλλευσης. Αντιπαραθέτει τη συνεργασία ανάμεσα στους λαούς σε μία βάση ισότητας και τη λύση των προβλημάτων που αντιμετωπίζει ή αντιμετωπότητα και τα οποία καθημερινά οξύνονται. Για μας τους Έλληνες το πρώτο βήμα σ' αυτή την πορεία είναι η νίκη του σοσιαλισμού στην Ευρώπη. Γιατί όπως είπε ο Μιτερράν, πολύ πριν ορισμένοι ανακαλύψουν τη σχέση που έχουν μαζί του, «ή Ευρώπη ή θά είναι σοσιαλιστική ή δεν θά υπάρξει ποτέ». Ουτοπία και όραμα θά πούν μερικοί. Ίσως. Προτιμάμε όμως ένα έστω άβέβαιο όραμα παρά την τωρινή μας άβαστακτη θεβαιότητα.

Ἡ ἀποχώρηση καί ἡ ἐπανεένταξη στό ΝΑΤΟ

(Ἀπό τή σκοπιά τῆς ἀριστερᾶς)

τοῦ Δαμιανοῦ Παπαδημητρόπουλου

Ὄταν ἀμέσως μετά τήν μεταπολίτευση ὁ Κ. Καραμανλῆς ἀνακοίνωνε τήν ἐξοδο τῆς χώρας ἀπό τό στρατιωτικό ΝΑΤΟ, ὀλόκληρο τό φάσμα τῶν πολιτικῶν δυνάμεων, φίλων καί ἀντιπάλων, τόν χειροκρότησε. Ἄλλες γιατί ἱκανοποίησαν ἔτσι τόν πληγωμένο ἐθνικό ἐγωισμό τους, ἐκδικούμενες γιά τήν ἐφτάχρονη δικτατορία, τήν εἰσβολή στήν Κύπρο καί μύρια ἄλλα δεινά. Ἄλλες γιατί θεώρησαν πῶς θά μπορούσε ἔτσι νά συγκεντρωθεῖ καλύτερα ἡ στρατιωτική προσπάθεια στήν ἀνάσχεση τοῦ τουρκικοῦ κινδύνου. Εἰδικά γιά τήν ἀριστερά ὅμως οἱ λόγοι αὐτοί ἦταν ἴσως οἱ λιγότερο σημαντικοί. Τό αἶτημα τῆς ἐξόδου ἀπό τό ΝΑΤΟ ὑπῆρχε πολύ πρῖν τῆ δικτατορίας. Θά μπορούσε νά τό χαρακτηρίσει κανεῖς παραδοσιακό στρατηγικό αἶτημα τοῦ κομμουνιστικοῦ κινήματος.

Γιά τό διεθνές κομμουνιστικό κίνημα ἡ ἀντιμετώπιση τοῦ ἱμπεριαλισμοῦ ὑπῆρξε πολυεπίπεδη. Ἐπιδιώχθηκε κατὰ πρῶτον στό ἐσωτερικό τῶν προηγμένων καπιταλιστικῶν κοινωνιῶν ἀπό τό ἴδιο τό ἐργατικό καί γενικότερα ἀριστερό κίνημα. Ὅστόσο ἡ ἥττα τοῦ δυτικοευρωπαϊκοῦ ἐργατικοῦ κινήματος στίς ἀρχές τῆς δεκαετίας τοῦ '20, πού ὀδήγησε τούς μπολσεβίκους στήν ἀντίληψη περί «οἰκοδόμησης τοῦ σοσιαλισμοῦ σέ μιά μόνο χώρα» γέννησε ταυτόχρονα καί τήν ἀνάγκη τῆς ἀμυντικῆς στρατιωτικῆς θωράκισης τῆς σοσιαλιστικῆς Σοβιετικῆς Ἐνωσης. Μέ τήν πάροδο τοῦ χρόνου καί ἰδιαίτερα μετά τόν Β' Παγκόσμιο Πόλεμο παγιώθηκε ἡ σημερινή εἰκόνα τῶν δύο στρατοπέδων, τοῦ καπιταλιστικοῦ καί τοῦ σοσιαλιστικοῦ, μέ τόν ἀνταγωνισμό τῶν ἐξοπλισμῶν πού συνεχῶς ἐκσφενδόνιζε σά ὕψη τό ἐπίπεδο ἰσορροπίας τῶν δυνάμεων. Παράλληλα παρατηρήθηκε μιά αὐξουσα ἐπικυριαρχία τοῦ δευτέρου ἐπιπέδου πάνω στό πρῶτο: τό ἐργατικό κίνημα τῶν καπιταλιστικῶν χωρῶν ὑποχρεώθηκε νά παρακολουθεῖ τίς ἀνάγκες τῆς σοβιετικῆς ἐξωτερικῆς πολιτικῆς, νά ὑποτάσσεται στίς ἐκάστοτε ἀπαιτήσεις τοῦ στρατιωτικοῦ συσχετισμοῦ δυνάμεων μεταξύ τῶν δύο μπλόκ.

Μιά τρίτη συνιστώσα ἀντιμετώπισης τοῦ ἱμπεριαλισμοῦ ἀποτελέσαν τά ἀπελευθερωτικά κινήματα τῶν χωρῶν τοῦ Τρίτου Κόσμου, ἡ καί οἱ

συγκροτημένες ἐνοπλες δυνάμεις τῶν κρατῶν αὐτῶν. Τελικά ἡ ἐκβαση κάθε τοπικῆς ἀναμέτρησης ἐξαρτᾶται σήμερα ἀπό τό συγκεκριμένο τρόπο πού διαπλέκονται οἱ τρεῖς αὐτές συνιστώσες. Ἡ ἐκβαση τοῦ πολέμου στό Βιετνάμ λ.χ. προσδιορίστηκε περισσότερο ἀπό τήν πολεμική ἱκανότητα τῶν Βιετκόγκ, ἀλλά καί ἀπό τήν πίεση πού ἀσκούσε τόσο τό φιλειρηνικό κίνημα στό ἐσωτερικό τῶν Ἠνωμένων Πολιτειῶν, ὅσο καί γενικότερα ἡ κοινή γνώμη τῶν κρατῶν τοῦ δυτικοῦ κόσμου στίς κυβερνήσεις τους, παρά ἀπό τή σοβιετική στρατιωτική βοήθεια.

Στόν εὐρωπαϊκό χώρο ἡ κατάσταση ἐμφανίζεται διαφορετική ἀπ' ὅ,τι στόν Τρίτο Κόσμο. Ἡ πολιτική τῆς γεωγραφία προσδιορίζεται ἀποκλειστικά ἀπό τήν ἰσορροπία δυνάμεων καί τό διακανονισμό πού προέκυψε ἀπό τήν ἐκβαση τοῦ Β' Παγκοσμίου Πολέμου. Οἱ ζῶνες σοβιετικῆς καί δυτικῆς (ἀμερικανικῆς) κυριαρχίας παραμένουν ἐκτοτε ἀδιατάραχες, ὅπως ἔγινε ἐμφανές καί στήν περίπτωση τῆς εἰσβολῆς στήν Τσεχοσλοβακία καί κινδυνεύει νά ἐπαναληφθεῖ στίς μέρες μας μέ τήν Πολωνία.

Ἄλλ' ἄς μὴν πηγαίνουμε μακριά, ἀφοῦ μιλάμε γιά μιά κατάσταση πραγμάτων πού ἐζήσε στό περὶ τῆς ἡ ἐλληνικῆς ἀριστερά στόν ἐμφύλιο, ὅταν ἡ ἥττα τῆς περίπου προδιαγράφτηκε ἀπό τή στιγμή πού ὁ τόπος ἐντάχθηκε στή δυτική σφαῖρα ἐπιρροῆς. Βγαίνοντας ἀπό τόν ἐμφύλιο, τά βασικά πολιτικά συνθήματα τῆς ἀριστερᾶς «ἔξω οἱ Ἀμερικάνοι» καί, λίγο ἀργότερα, «ἔξω ἀπό τό ΝΑΤΟ» βασίστηκαν σά ἐξῆς δεδομένα:

- Στήν ἀκράδαντη πεποίθησή τῆς ὅτι ἡ Σοβιετικῆ Ἐνωση ἀποτελοῦσε τήν πατρίδα τοῦ σοσιαλισμοῦ καί ὅτι ἐπομένως ἡ ἐκβαση τῆς ἀναμέτρησης τῆς μέ τίς ΗΠΑ θά ἦταν κρίσιμη γιά τό μέλλον τοῦ σοσιαλισμοῦ καί στόν τόπο μας. Ὁ στοιχειώδης διεθνισμός ἐπέβαλλε νά μὴν συμμετέχει ὁ τόπος σ' ἐκεῖνο τό στρατόπεδο πού θέλει νά βλάψει τό σοσιαλισμό.

- Στήν αὐξουσα διείσδυση καί ἐπιρροή τῶν ΗΠΑ στήν Ἑλλάδα, στή βοήθεια πού παρέιχαν στήν παλινόρθωση τοῦ ἀστικοῦ κράτους. Τό ἐλληνικό ἀριστερό κίνημα ἐκείνης τῆς περιόδου ἔβρισκε σέ κάθε

βήμα μπροστά του όχι μόνο τήν αστική τάξη του τόπου και τήν ελληνική κυβέρνηση μά και τούς 'Αμερικανούς, είτε άμεσα είτε μέσω του παλατιού κ.λπ.

- Στο γεγονός ότι ή ελληνική άριστερά έβγαίνει από έναν πρόσφατο πόλεμο, όπου αντιμετώπισε, και πλήρωσε μέ ανθρώπινες ζωές, και τόν ίδιο τό στρατό αλλά και τό πολεμικό υλικό τών δυτικών κρατών. 'Ακόμα κι αν εξέλιπαν οι δύο προηγούμενοι λόγοι θά ήταν έτσι δύσκολο στους άριστερούς νά εγκαταλείψουν συναισθηματικά εκείνη τήν αντίθεση πού τούς έφτιαξε ως άριστερούς και για τήν όποια πολέμησαν. 'Η φωτιά μπορεί νά είχε σβήσει, όμως τό κάρβουνο έκαιγε άκόμα. Στη ζέση του διακυβεύονταν ή συνοχή μιās ολόκληρης παράταξης.

'Από τότε πέρασε μία τριακονταετία, στήν όποια όχι μόνο δέν έσβησε ή αντιαμερικανική μνήμη τών άριστερών, άλλ' αντίθετα εντάθηκε, καθώς πολλά από τά δεινά πού έπακολούθησαν, αποδόθηκαν - σωστά ή λανθασμένα δέν έχει σημασία εδώ - αποκλειστικά στους «'Αμερικάνους και τούς ντόπιους λακέδες τους». Τό συναισθηματικό στοιχείο παραμένει λοιπόν, ωστόσο τά λογικά δεδομένα έχουν αλλάξει.

'Η αντίληψη ότι ή υπόθεση του σοσιαλισμού θά κριθεί από τήν παγκόσμια άναμέτρηση τών δύο στρατοπέδων έχει καταπέσει όριστικά. 'Αντίθετα γίνεται όλοένα και πιό έμφανές ότι ή ύπαρξη τών δύο μπλόκ λειτουργεί άνασχετικά, καθώς βοήθησε τίς αστικές τάξεις τών χωρών τής Δύσης νά συσπειρώσουν γύρω τους όλο τό λαό στή βάση τής έθνικής αντίστασης κατά τής ξένης (σοβιετικής) έπιβουλής. 'Η ταξική πάλη στό έσωτερικό τής κάθε χώρας θεωρήθηκε από τήν άριστερά δευτερεύων και περίπου «υποτονικός» παράγοντας και ούτως ή άλλως υπερπροσδιορίστηκε από τό πρόβλημα τής ισορροπίας τών δύο στρατιωτικών μπλόκ. Στόν κυματοθραύση του άνταγωνισμού τών δύο συνασπισμών διαλύθηκε κάθε έλπίδα πού πήγε ν' άναφανεί στήν Εύρώπη τής μιās ή τής άλλης πλευράς: ή 'Ελλάδα, ή Τσεχοσλοβακία, ή Πολωνία πιό πρόσφατα, είναι ίσως τά πιό χτυπητά αλλά όχι και τά μόνα παραδείγματα· ή γερμανική άριστερά, κάποτε τό πιό ζωντανό κομμάτι του δυτικοευρωπαϊκού εργατικού κινήματος, πλακώθηκε και θάφτηκε όριστικά στή δυτική Γερμανία κάτω από τό βάρος τής έθνικής διαίρεσης μεταξύ 'Ομοσπονδιακής και Λαϊκής Δημοκρατίας τής Γερμανίας. Τό δράμα του σοσιαλισμού έγινε αποκρουστικό καθώς ταυτίστηκε μέ τήν προέλαση τών σοβιετικών τάνκς.

Γιά μās, για τήν ανανεωτική άριστερά, είναι πλέον έμφανές ότι από τήν ιστορία του άνταγωνισμού τών δύο συνασπισμών δέν έχουμε νά άναμένουμε τίποτ' άλλο παρά μεγαλύτερα δεινά. Και θά 'πρεπε άκόμα νά γνωρίζουμε - ήδη από τήν εποχή του Πελοποννησιακού πολέμου είναι γνωστό στήν ιστορία - ότι κάθε άνταγωνισμός δύο στρατιωτικών συνασπισμών άργά ή γρήγορα αυτόνομείται, αποκτά μία δική του έσωτερική δυναμική τελείως άσχετη από τά κοινωνικά συστήματα πού έπικρατούν στό έσωτερικό του κάθε συνασπισμού.

Παραμένει βέβαια εκείνος ό σκληρός πυρήνας τής λογικής τών δύο μπλόκ, πού άναγνωρίζει και παραδέχεται τά παραπάνω, τά θεωρεί όμως άναγκαία για τήν υπεράσπιση τής «σοσιαλιστικής πατρίδας» και καλεί τήν άριστερά τών χωρών τής Δύσης σέ «διεθνιστικές» θυσίες προκειμένου νά εϋδοκιμήσει άπρόσκοπτα ό σοσιαλισμός στή Σοβιετική Ένωση. 'Αλλά σήμερα πιά γνωρίζουμε, όχι άπλώς ότι οι «σοσιαλιστικές» κοινωνίες είναι κοινωνίες ταξικές (κανείς δέν υποστήριξε ότι οι μετακαπιταλιστικές κοινωνίες δέν είναι ταξικές), αλλά κυρίως ότι ή σοσιαλιστική δυναμική τών κοινωνιών αυτών έχει άνακοπεί, ότι ή ταξική τους διάρθρωση έχει έπίσημα, κρατικά παγιωθεί. Δέν είναι δυνατόν νά νιώθουμε έτσι κανένα διεθνιστικό χρέος προς τήν πολιτική τών «κομμουνιστικών» ήγεσιών τών χωρών του ύπαρκτου σοσιαλισμού.

'Αλλά και τό δεύτερο «λογικό» σκέλος πάνω στο όποιο βασίστηκε ή αντιαμερικανική πολιτική τής άριστεράς, ή «έξάρτηση» δηλαδή του τόπου από τούς 'Αμερικανούς έχει πλέον άνατραπεί. Πέραν του ότι ή βαρύτητα τών θεωριών περί εξάρτησης άμφισβητείται πλέον γενικότερα (άκόμα και για χώρες του Τρίτου Κόσμου), ειδικά ή ελληνική κοινωνία του 1980 είναι έμφανές πώς στέκει οικονομικά και πολιτικά γερά στα δικά της πόδια. 'Όσο κι αν τά διάφορα ιδεολογήματα περί «υποτέλειας» εξακολουθούν νά έπιζούν, έντούτες είναι γεγονότα ότι, τουλάχιστον από τή μεταπολίτευση και μετά, ή ελληνική άριστερά δέν θρέθηκε ποτέ αντιμετώπιη μέ τούς 'Αμερικανούς και τό NATO σέ θέματα γενικότερων κοινωνικών επιλογών. Οι λόγοι πού ύπαγόρευσαν στόν Κ. Καραμανλή τήν άποχώρηση από τό NATO υπήρξαν σίγουρα πολλοί. Χωρίς νά θέλουμε νά μειώσουμε τήν σημασία πού είχε τότε ή άποχώρηση ως προς τήν διασφάλιση τής έθνικής όμοψυχίας υπό τήν αιγίδα τής Ν.Δ., ή ως προς τό θέμα τής στρατιωτικής έτοιμότητας άπέναντι στήν Τουρκία, άξιζει έντούτες νά κρατήσουμε τό συμβολικό περιεχόμενο της: ή άποχώρηση από τό NATO υπήρξε συγχρόνως και μία χειρονομία, πού διαδήλωνε προς πάσα κατεύθυνση τήν άνεξαρτησία, ή καλύτερα τήν «μή υποτέλεια» τής ελληνικής πολιτικής.

Μιλήσαμε για μή υποτέλεια. Θά ήταν όμως πολύ νά μιλήσουμε και για αυτότέλεια άπέναντι σέ μιάν 'Υπερδύναμη. 'Η κυβέρνηση Καραμανλή δέν ήταν υποτελής στους 'Αμερικανούς. Αυτό δέν σημαίνει όμως ότι δέν έπρεπε νά τούς αντιμετώπισει, νά προσαρμόσει τίς επιλογές της σύμφωνα μέ τούς έξαναγκασμούς πού έθετε ή άμερικανική ισχύς. 'Αντιμετώπισε δηλαδή προβλήματα, πού θά είχε νά αντιμετώπισει κάθε ελληνική κυβέρνηση, δεξιά ή άριστερή, όντας κυβέρνηση μιās χώρας ένταγμένης στήν άμερικανική ζώνη έπιρροής. Τά προβλήματα αυτά εκτέθηκαν προς τόν ελληνικό λαό και τά υπόλοιπα κόμματα μέ τήν μεγαλύτερη δυνατή σαφήνεια: ή άποχώρηση τής 'Ελλάδας δημιουργούσε στή Ν.Α. Μεσόγειο ένα στρατηγικό κενό. 'Η ψιλή κυριότητας τής περιοχής άνήκει στίς ΗΠΑ, οι όποιες είναι φυσικό νά μήν παραιτηθούν τόσο εύκολα από τά δικαιώματά τους στήν 'Ελλάδα. 'Όστόσο δέν θά είχαν άνάγκη νά έπέμβουν στήν περιοχή για νά τά διεκδικήσουν, τήν στιγμή πού υπήρχε ή Τουρκία (χώρα μέλος του NATO) ή όποια διεκδικούσε ήδη για τόν έαυτό της μέρος

του Αιγαίου, τών νησιών και του έναέριου χώρου του. Οι ΗΠΑ είναι βέβαιο πώς θα υποστήριζαν τα αιτήματα της Τουρκίας, θά τήν ενίσχυαν τόσο στρατιωτικά, όσο και διπλωματικά. Η Ελλάδα δηλαδή δεν θά είχε να αντιμετωπίσει μόνο τήν Τουρκία αλλά και τό NATO, χωρίς ή ίδια να μπορεί να στηριχτεί άλλου εκτός από τίς ίδιες της τίς δυνάμεις. Γιατί γνωρίζουμε ότι τό αντίπαλο δέος, ή Σοβιετική Ένωση, δεν άναμειγνύεται σε υποθέσεις του δυτικοευρωπαϊκού χώρου, σ' αντίλλαγμα τής μή άνάμειξης τών δυτικών στάθματα τής Τσεχοσλοβακίας, Πολωνίας κ.λπ.

Η ενίσχυση τής τουρκικής επιθετικότητας μπορεί να οδηγούσε είτε σε δυσμενείς συμβιβασμούς, είτε σε πόλεμο όπου ή Τουρκία θά βρισκόταν σε θέση ισχύος. Αύτός ήταν έξάλλου και ο λόγος πού οι Τούρκοι προσπάθησαν να έμποδίσουν τήν επανένταξη μας στό NATO. Καί ήταν τελικά άνέλπιστη επίτυχία ή υποχώρησή τους μπροστά σε άλλα προβλήματα πού αντιμετώπιζαν.

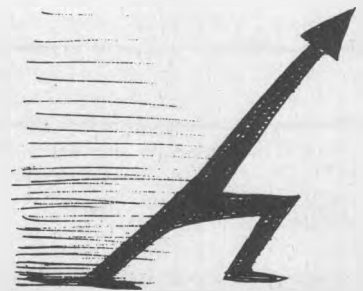
Συνεπαρμένα σή δίνη τής αντιπολίτευσης πού άσκούσαν, κανένα από τά υπόλοιπα κόμματα δεν διαισθάνθηκε τούς κινδύνους πού άπειλούσαν τόν τόπο. Έκείνη τήν έποχή, μπροστά σ' ένα κίνδυνο πού άπειλούσε όλους μας, δεξιούς και άριστερους, θά μπορούσαμε να υποστηρίξουμε τήν έξωφρενική για τούς πολλούς άποψη ότι ή Ν.Δ. τουλάχιστο στό σημείο αυτό συμπεριφέρθηκε ρεαλιστικά. Ρεαλιστικά γιατί άλλο δρόμο δεν είχε, άσχετα βέβαια αν ή Ν.Δ. είναι έτσι κι άλλιώς προσκολλημένη στην πολιτική τών μπλόκ, στό άμετάβλητο, δίκη φυσικού δικαίου, του χωρισμού του κόσμου στα δύο. Καί δεν θά περίμενε βέβαια κανείς από τό ΚΚΕ ή από τήν αντιπολιτευτική λογοκοπία του ΠΑΣΟΚ μιά διαφορετική στάση. Άλλ' από τήν «εύρωκομμουνιστική» ανανέωση;

Είναι βέβαια δύσκολο σε μιάν άριστερή πολιτική παράταξη, ή όποια επιδιώκει τή διάλυση του NATO (και του Συμφώνου τής Βαρσοβίας), να επικροτήσει τήν ένταξη μας σ' αυτό. Είναι δύσκολο σε ένα κόμμα αντιιμπεριαλιστικό να δεχθεί τήν ένταξη του τόπου του στο στρατόπεδο του ιμπεριαλισμού. Άλλ' όσο ή πολιτική δεν ταυτίζεται με τίς εύχές μας, άλλο τόσο ή άριστερή επιδίωξη «κάτω τό NATO» δεν ταυτίζεται άπαραίτητα με τό «έξω από τό NATO». Κι αυτό όχι μονάχα λόγω τών ιδιαίτερων τοπικών προβλημάτων πού δημιουργεί στην Ελλάδα ή διένεξη της με τήν Τουρκία: αν ή άριστερά δεν έχει να έλπίζει σε τίποτα από τόν ανταγωνισμό τών δύο υπερδυνάμεων, τούτο δεν σημαίνει ότι μπορεί και να τόν άγνοήσει· δεν υπάρχει χειρότερη ύπηρεσία στην ειρήνη από εκείνο τόν πασιφισμό, πού άγνοεί τήν άνάγκη διατήρησης τής ισορροπίας τών δυνάμεων. Μιάς ισορροπίας, πού ήδη στον εύρωπαϊκό χώρο κλίνει υπέρ τής Σοβιετικής Ένωσης.¹ Εκείνη τή διατήρηση τής ισορροπίας, πού παρέχει έναν έστω και περιορισμένο βαθμό έλευθερίας στα έθνικά κράτη, ιδιαίτερα σ' αυτά τής δυτικής Εύρώπης (βλέπε Γαλλία). Για τό μέλλον, για τήν κατάργηση τών δύο συνασπισμών, ή άριστερά δεν έχει να έλπίζει παρά σ' ότι ήλπίζει ανέκαθεν: στα έσωτερικά κοινωνικά κινήματα τών κρατών και τών δύο συνασπισμών. Άλλά ακόμα και σ' αυτό τό επίπεδο ή κατάσταση παρουσιάζεται άνιση: ενω τίς χώρες του δυτικού μπλόκ τό κοινωνικό κίνημα είναι ιδιαίτερα ισχυρό

και ικανό να περιορίζει ή και να ματαιώνει τήν επιθετική άσυδοσία του ιμπεριαλισμού, δεν συμβαίνει τό ίδιο και τίς ολοκληρωτικές κοινωνίες σοβιετικού τύπου. Θα έλεγε κανείς, ότι ή υπόθεση τής άπαλλαγής τής άνθρωπότητας, από τήν επικυριαρχία τών δύο υπερδυνάμεων, κρίνεται σήμερα περισσότερο τίς κοινωνικές διεργασίες τών χωρών του άνατολικού μπλόκ. Η έξέγερση στην Πολωνία είναι - για όσους δεν ταυτίζουν τόν σοσιαλισμό με τήν προέλαση τών σοβιετικών τάνκς - και άπ' αυτή τήν άποψη σημαντική.

Είναι βέβαια ιδιαίτερα άκανθώδες τό θέμα τής επανένταξης στο NATO μπροστά σε μιάν άριστερά πού τρέφεται ακόμα συναισθηματικά από τόν άντινατοισμό της. Άλλ' αν μέχρι σήμερα μπορούσε κανείς να σιωπά, αφήνοντας τή δεξιά να θγάλει τά κάστανα από τή φωτιά, μιά και ή ίδια τά έψηνε εκεί τόσο καιρό, έντούτοις μετά τίς έκλογές είναι πιθανό ν' αλλάξει ή κατάσταση, έφόσον πλειοψηφήσει τό διακηρυγμένα άντινατοικό ΠΑΣΟΚ. Χωρίς ν' άποκλείεται ή ύπαναχώρηση του κόμματος αυτού στο ζήτημα του NATO, όπως συνέβη και σε πολλά άλλα θέματα, είναι έντούτοις βέβαιο ότι θα ύπάρξουν πολλές πιέσεις, τόσο από τό έσωτερικό του κόμματος, όσο κυρίως και από τό ΚΚΕ για ν' άποχωρήσει ή χώρα από τό NATO. Η «έξ άριστερών» αντιπολίτευση στο ΠΑΣΟΚ θα έπικεντρωθεί γι' άλλη μιά φορά πάνω σ' αυτό τό ζήτημα. Η άνανεωτική άριστερά δεν θά πρέπει να ντραπεί ν' αντιπαχθεί σ' αυτή τήν ιστορία, ακόμα και να βοηθήσει τό ΠΑΣΟΚ. Όσον άφορά τή στάση της στο διεθνές πρόβλημα τής ισορροπίας τών δυνάμεων μπορεί να παραδειγματισθεί από τόν Μιττεράν, τούς Ιταλούς κομμουνιστές, τήν Κίνα. Όσον άφορά τό ιδιαίτερο έθνικό πρόβλημα με τήν Τουρκία, δεν είναι άνάγκη να πάμε τόσο μακριά: ως παραδειγματιστούμε από τή στάση του Ζαχαριάδη (ναί, του Ζαχαριάδη!) μπροστά στην ιταλική επίθεση. Όλα τά υπόλοιπα μπορούμε κάλλιστα να τά χαρίσουμε στο ΚΚΕ, καθιστώντας το έτσι πίο άποτρόπαιο. Για μās τό ζήτημα είναι: «Κάτω τό NATO». Καί πληρέστερα: κάτω ή πολιτική τών μπλόκ πού μπλοκάρει τήν πολιτική.

1. Σύμφωνα με τά στοιχεία του Διεθνούς Ίνστιτούτου Στρατηγικών Μελετών του Λονδίνου (IISS) ή σοβιετική ύπεροπλία σε πυρηνικές κεφαλές φθάνει μετά τή συνθήκη SALT 2 (ή όποια τηρείται σιωπηρά, άσχετα αν δεν έπικυρώθηκε) σε άναλογία 3,3:1 στην περιοχή τής Εύρώπης (230 πυραυλοι SS 20 με τρεις πυρηνικές κεφαλές, έκαστος τών 150 κιλτόνων, συν οι μή άποχωρήσαντες SS 4 και SS 5). Είναι έξάλλου γνωστή ή σοβιετική ύπεροπλία σε συμβολικά πολεμικά όπλα στον ίδιο χώρο (Monde, 25-9-81).

Ἑλλάς – Γαλλία – ἀσυναρτησία

τοῦ Κώστα Ζουράρι

«Ποιοί λαοί ὑπῆρξαν ποτέ πῶς εὐχάριστοι στὸν ἀρχαῖο καὶ σύγχρονο κόσμο, ἀπ' ὅ,τι τὰ λαμπρὰ ἔθνη τῆς Ἀττικῆς καὶ τῆς Γαλλίας; Ὁ ξένος, γοητευμένος στὸ Παρίσι καὶ στὴν Ἀθήνα, δέν συναντᾷ παρά ἀδελφές ψυχές καὶ στόματα πάντα ἔτοιμα νὰ τοῦ χαμογελάσουν.... Ἐκεῖ, καθισμένους σὲ συμπόσια, θὰ τοὺς ἀκούσετε νὰ ἐκτοξεύει ὁ ἕνας στὸν ἄλλο λεπτὰ σκώμματα, νὰ περιγελοῦν μὲ χάρη τοὺς ἀρχηγούς τους. Ἐκεῖ μιλοῦνε ταυτόχρονα γιὰ πολιτική καὶ γιὰ ἔρωτα, γιὰ τὴν ὑπαρξη τοῦ Θεοῦ καὶ τὴν ἐπιτυχία τοῦ νέου θεατρικοῦ ἔργου καὶ σκορπᾶνε σπάταλα τὰ εὐφυολογήματα καὶ τὸ ἀττικόν ἄλας, ὑπὸ τὸν ἦχο τοῦ Ἀνακρέοντος καὶ τοῦ Βολταίρου, ἀνάμεσα στὰ κρασιά, στὶς γυναῖκες καὶ στὰ λουλούδια.»

(Σατωδριάνδος: Δοκίμιο περὶ τῶν ἐπαναστάσεων)

Ἑλλάς – Γαλλία, συμμαχία;

Τὴ ἀκριβῶς συμβαίνει; Μετὰ ἀπὸ τὰ ἔτη τοῦ μέλιτος τῆς Δεξιᾶς μὲ τὴν Γαλλία καὶ τοὺς μύδρους τοῦ Ἀνδρέα Παπανδρέου ἐναντίον τῆς «ἐφεδρείας τοῦ γαλλικοῦ ἱμπεριαλισμοῦ», δηλαδή ἐναντίον τοῦ σοσιαλιστικοῦ κόμματος καὶ τοῦ κυρίου Μιτερὰν αὐτοπροσώπως, ἰδού αὐτοπροσώπως ὁ Ἀνδρέας Παπανδρέου πού κορυβαντιᾷ γιὰ τὸ atomes crochus, τὰ δημοκρίτεια ἄρρηκτα ἄτομα, μεταξὺ τοῦ ΠΑΣΟΚ καὶ συμπάσης τῆς σοσιαλιστικῆς Γαλλίας. Ὁ γαλατικὸς σοσιαλισμὸς καὶ ἡ ΕΛΕ, δηλαδή ἡ Ἑθνικὴ Λαϊκὴ Ἐνότητα τῶν μὴ προνομιούχων κινηματιῶν φαίνεται ὅτι βγήκαν ἀπὸ τὴν ἴδια ιδεολογικὴ μήτρα καὶ θεραπεύουν ὁμοίτυπους πάνω-κάτω κοινωνικοὺς ἰστούς.

Ὁ ἡμέτερος Πρῶτος κινηματίας ἔχει ὁμως παραλλήλως χαρτογραφήσει τὴν Ἑλλάδα, ὡς προσκείμενη στὶς τέως γαλλικὲς ἀποικίες, ἐφόσον ἀνήκει στὴν περιφέρεια τῶν μητροπολιτικῶν Παρισίων. Ἐχει προσέτι ἀποφανθεῖ περὶ τῆς ἀττικῆς διαύγειας πού ἐκπέμπει ἢ μισοφέγγαρη παράνοια τοῦ Καντάφι, ἔχει διακριθῶσει σὲ ἀμφότερα τὰ αἰμοσταγὴ Μπάσθ κρυστάλλους ὀρθοσοσιαλισμοῦ καὶ ἔχει ἐκσφενδονίσει εἰς τὸ πῦρ τὸ ἐξώτερον τὶς εὐρωπαϊκὲς κοινότητες (ΕΟΚ καὶ ΝΑΤΟ τὸ ἴδιο συνδικάτο), συμπεριλαμβανομένων καὶ τῶν σοσιαλιστικῶν παραφυάδων τους, πού ὅλες, χωρὶς ἐξαίρεση, ἐξαίρουν τὴν ΕΟΚ.

Τὸ ἀττικόν ἄλας, πού μᾶς ἀναγνωρίζει ὁ πολὺς Σατωδριάνδος, ἔγκειται, γιὰ τοὺς Νεοέλληνες σοσιαλιστικὲς, σὲ τοῦτο: ἰσχύουν τὰ πάντα καὶ τὰ ἀντίθετά τους, ἄλλοτε μὲν ταυτοχρόνως καὶ κατ' ἐξακολούθησιν, ἄλλοτε δὲ ἐκ περιτροπῆς καὶ τανάπαλιν...

Εἶναι λοιπὸν προφανές ὅτι ἂν οἱ Γάλλοι σοσιαλιστές δυσφοροῦσαν γιὰ τὸ σοσιαλισμὸ τοῦ ΠΑΣΟΚ, θὰ κινδύνευε ἢ γαλατικὴ εὐγένεια καὶ ἂν τὸν ἀγνοῦσαν, θὰ κινδύνευαν τὰ κρατικά γαλλικά συμφέροντα. Ἀποφάσισαν ἐπομένως νὰ εἶναι παρόντες στὰ πράγματα καὶ ἀπόντες στὰ λόγια κρατώντας γιὰ τὸν ἑαυτὸ τους τὸ σοσιαλισμὸ καὶ ἀναγνωρίζοντας στὴν Ψωροκώσταίνα τὸ δικαίωμά της γιὰ μιά φτωχομεσαία ΕΛΕ (Ἑθνικὴ Λαϊκὴ Ἐνότητα): σοσιαλισμὸς, bon pour l'orient...

Ἑλλάς – Γαλλία, ὁμοθυμία;

Ὁ οἰοσδήποτε σοσιαλισμὸς εἶναι ἔργο τοῦ πνεύματος. Ὁ οἰοσδήποτε σοσιαλισμὸς σκοτῶνει τὸ πνεῦμα διὰ τοῦ δόγματος.
(Ἀλαίν: Πολιτικὴ)

Ἡ Γαλλία ἔχει αὐτὴν τὴ στιγμή μίαν τρί- ἢ τετρακομματικὴ συγκυβέρνηση τῆς ἐνωμένης Ἀριστερᾶς, πού προήλθε ἀπὸ τὸ μονοκομματικὸ θρίαμβο τῶν σοσιαλιστῶν, λόγω τῆς διασπασμένης Ἀριστερᾶς. Ἡ φράση μοιάζει ὀξύμωρη, ἀλλὰ τὰ γεγονότα εἶναι γνωστά: τὸ ΚΚ Γαλλίας ἀποφάσισε μιά πορεία, πού ὡδηγοῦσε σὲ αὐτοκτονία τὴν πολιτικὴ του φερεγγυότητα, ἀλλὰ ταυτόχρονα διέσωζε τὴν ἡγετικὴ του ομάδα καὶ τὴν ἰσόβια πρόσδοδό της. Ἀναθεώρησε δηλαδή τὴν ἐνωτικὴ του συμπεριφορά, διότι διαπίστωσε ὅτι ἡ ἐνότητα τῆς Ἀριστερᾶς, θὰ ὡδηγοῦσε σὲ ἀναπόφευκτη νίκη τῆς Ἀριστερᾶς: καὶ τὴ νίκη αὐτὴ, τὸ ΚΚ Γαλλίας δέν ἦταν ἔτοιμο οὔτε τὴ διαχειριθεῖ, οὔτε νὰ τὴν ἀφομοιώσει. Ἡ νίκη θὰ ὑποχρέωνε τὸ ΚΚ Γαλλίας, νὰ ὑποστῆ τὴν πρωτοπορία ἄλλης δύναμης στὴ μετάβαση πρὸς τὸ σοσιαλισμὸ. Ἡ νίκη θὰ

ανάγκασε τό ΚΚ Γαλλίας νά ἀναθεωρήσει τόν ἐνδοκομματικό του ὀλοκληρωτισμό, γιατί δυστυχῶς ἡ ἐλευθερία εἶναι μεταδοτική. Ἐντρομο ἐνώπιον τῆς ἀπειλῆς κοινῆς νίκης, τό ΚΚ Γαλλίας ὑπονόμωσε τήν ἐνότητα γιά νά ἐπιτύχει τήν ἥττα. Ἀπέτυχε διότι ἡ νομμένη ἀριστερά νίκησε, νικώντας ταυτόχρονα τή Δεξιά καί τό ΚΚ Γαλλίας. Οἱ κομμουνιστές παραμένοντες κομμουνιστές, ὑπερψήφισαν τούς σοσιαλιστές, καταψηφίζοντας ἔτσι τό κομμουνιστικό κόμμα, πού εἶχε πάψει νά εἶναι κομμουνιστικό.

Τί ἔκαναν μέσα σ' ὄλο τόν κομμουνιστικό τραγέλαφο οἱ σοσιαλιστές;

Τά ξαναγεννημένο στίς ἀρχές τῆς δεκαετίας τοῦ ἐβδόμηντα σοσιαλιστικό κόμμα καί ὁ Μιτεράν, διακήρυξαν μέ ἔμφαση ὅτι καμιά πραγματική ρῆξη μέ τόν καπιταλισμό δέν εἶναι δυνατή χωρίς συμπαράταξη ὅλης τῆς ἀριστερᾶς. Καί ὅταν οἱ ἱεροφάντες τοῦ ΚΚΓ, περίτρομοι λόγω τοῦ ἐπαπειλουμένου θριάμβου τῆς Ἐνότητας, τήν ἀποκήρυξαν ὡς ἀνίερη, οἱ σοσιαλιστές εἶπαν ἤρεμα ὅτι θά εἶναι ἐνωτικοί καί γιά τούς δύο.

Τό ἔπαν καί τό ἔκαναν.

Ἔτσι, οἱ σοσιαλιστές, ἔχοντας τήν ἀπόλυτη πλειοψηφία τῶν ἔδρων καί ξέροντας ὅτι δέν ἔχουν τήν ἀπόλυτη πλειοψηφία τῶν ψυχῶν, σεβάστηκαν τίς ψυχές καί ἀγνόησαν τίς ἔδρες. Διεύρυναν τήν κνέρινσή τους μέ τή συμμετοχή τῶν ριζοσπαστῶν, τῶν κομμουνιστῶν καί τῆ συμβολή τῶν ἐνοποιημένων σοσιαλιστῶν, κάνοντας σάν νά μήν εἶχαν νικήσει μόνοι τους, καί ξεχνώντας ὅτι οἱ κομμουνιστές εἶχαν χάσει ὀλομόναχοι.

Καί τό ἔκαναν γιά δύο λόγους στιλπνότερους:

Ὁ πρῶτος λόγος ἦταν γιατί διέγνωσαν ὅτι ἡ μειοψηφία τους μέσα στό λαό (35% τῶν ψήφων), συνδυασμένη μέ τήν ἰσχυρή πλειοψηφία τῆς ἐνωμένης Ἀριστερᾶς (52% τῶν ψήφων), δέν τούς ἐπέτρεπε νά περιοριστοῦν σ' αὐτό, πού δέν ἦταν παρά μιά στενή ταξική ὑπεροχή. Ἡ ταξική ψήφος, πού ἔδωσε ἡ Γαλλία ὑπέρ τῆς Ἐνωμένης Ἀριστερᾶς, τιμωρώντας ταυτόχρονα τό κομμουνιστικό κόμμα, δέν μποροῦσε ἀφ' ἑαυτῆς νά ἐμπεδώσει τήν ὑπεροχή της, χωρίς νά ἐνισχυεῖται ἀπό τή συνομολόγηση τῆς πολιτικῆς σύμπραξης, μεταξὺ τῶν πολιτικῶν ὀργανισμῶν τῆς ἀριστερᾶς. Ἔτσι, γιά μιά εὐοίωνη προοπτική ρῆξης μέ τόν καπιταλισμό, οἱ σοσιαλιστές ἔπρεπε νά ξαναζήσουν στά πόδια του τόν ἡμιθανή νεκρό τοῦ Κ.Κ. Γαλλίας, γιατί οἱ ὄπαδοί του ἦταν ἀκόμη ζωντανοί. Ζωντανοί καί ἀπαραίτητοι γιά τή ρῆξη, ἄρα ἔπρεπε νά ξαναζωντανέψει κι ὁ πολιτικός φορέας πού τούς ἐκπροσωπεῖ.

Ὁ δεύτερος λόγος ἦταν ὅτι οἱ σοσιαλιστές καί εἰδικά ὁ Μιτεράν διέγνωσαν πῶς εἶχαν τώρα μιά ἱστορική εὐκαιρία καί εὐθύνη, νά συμβάλλουν στήν ἀνανέωση τοῦ κομμουνιστικοῦ κινήματος τῆς Γαλλίας. Μιά σεκταριστική ἀναδίπλωση τῶν κομμουνιστῶν στήν ὑπέροχη μοναξιά τους, διαιώνιζε ἀφ' ἑνός τήν ἐνδοκομμουνιστική ἀντίδραση καί διευκόλυνε ἀφ' ἑτέρου τό γαλλικό καπιταλισμό. Ἀντίθετα, ὑποχρεώνοντας τούς κομμουνιστές, ταπεινωμένους ἀλλά ὄχι καταφρονημένους, νά ἀναλάβουν κυβερνητικές εὐθύνες, ἐνισχυόταν ἡ πολιτική ἐμβέλεια τῆς ἀριστερᾶς, ἀναζωπυρρῶνόνταν ἡ ἐνδοκομμουνιστική ζύμωση καί ζάρωνε ἡ δεξιά. Ὁ γαλλικός σοσιαλισμός ἔδειξε ὅτι θέλει νά εἶναι ἔργο ἐνός πνεύματος, πού ὑπερβαίνει τό ἀσφυκτικό συμφέρον. Ἀπέδειξε ταυτόχρονα, ὅτι ὁ σεβασμός τῆς πολιτικῆς πραγματικότητας ἀποτελεῖ τήν ἐμπρακτὴ ἐφαρμογή τοῦ σοσιαλιστικοῦ ἰδεώδους

καί ἐνισχύει τό μέτωπο τῆς ἀντικαπιταλιστικῆς ἐργήγορης. Ὑπάρχει ὁμοθυμία ἀνάμεσα στή γαλλική δεξιότητα καί στήν πασοκική αὐχηρότητα;

Οἱ σοσιαλκινηματίες τοῦ ΠΑΣΟΚ φενακίζονται καί φενακίζονται μέ τήν πομφόλυγα τῆς ὑπερκομματικῆς καί διαταξικῆς συσπείρωσης ὅλων τῶν μὴ προνομιοῦχων Ἑλλήνων, σέ ἓνα καί μοναδικό πολιτικό φορέα. Οἱ Γάλλοι ἀντιθέτως διατρανώνουν μέ τήν πολιτική τους συμπεριφορά, τή σοσιαλιστική τους πεποίθηση, ὅτι οἱ τάξεις, τὰ κόμματα καί οἱ ὀργανώσεις εἶναι δομικά στοιχεία τῆς ἐπαναστατικῆς ρῆξης κι ὅτι ὁ σοσιαλισμός θέλει ὅλες τίς διαφορές ἀσυμπιέστες καί ἀσυρρίκνωτες.

Τό μύθευμα Ἐθνική Λαϊκή Ἐνότητα εἶναι ἄγνωστο στίς ἐπιστημονικές κατηγορίες τοῦ σοσιαλισμοῦ: δέν εἶναι παρά ἓνα νοηματικό κάτοπτρο πού ἀπευθύνει σ' ἓναν πολὺ διακριτὸ Ἑλληνικὸ Συναγερέμο τῶν δυσσαρεστημένων, ὁ ἐυδιάκριτος καουντίλιο τῶν ἀμόρφων, συμφυρομένων μαζῶν, οἱ ὁποῖες καταξιοποιεῖται τίς σάρκες ἀλλήλων συντεχνιακά καί ἀναδιατάσσονται ἀγγελιδόν κάτω ἀπὸ ἓναν ἱεροκρατικό ἔξωστη.

Οἱ Γάλλοι θεμελιώνουν τή σοσιαλιστική τους ἰσχὺ, διότι πιστεύουν στήν παιδαγωγική ἀξία τῆς συμπαράταξης γιά τούς εαυτοὺς τους καί γιά ὄλον τόν κόσμο.

Οἱ σοσιαλκινηματίες τῆς ἡμεδαπῆς ἐναποθέτουν τίς διαδικασίες τῆς ρῆξης μέ τόν καπιταλισμό, σ' ἓναν μύστη Ψυχοπομπό, ὁ ὁποῖος προσπαθεῖ νά πείσει τούς Ἑλληνας καί τίς Ἑλληνίδες, ὅτι οἱ ἐγκαθιδρυμένες ταξικές τους διαφορές καί οἱ καταξιοποιημένες πολιτικές τους εὐαισθησίες πρέπει νά ἀναχωνεῖθουν στήν προκορροσμία κλίνη τοῦ πανσοσιαλιστικοῦ Συναγερέμου.

Οἱ Γάλλοι σοσιαλιστές ὅταν δέν μποροῦν νά προωθήσουν κάποια ἀποψη, ἐπειδὴ τὰ πράγματα ἢ οἱ ψυχές δέν εἶναι ὄριμες, προτιμοῦν τήν εἰλικρίνεια, ὡς σοσιαλιστικὴ πρακτική. Μέ εἰλικρίνεια ἀνακινῶνουν τὰ ὄρια τους καί τίς αἰτίες τῶν ὀρίων τους.

Κανείς δέν θά εἶχε ἀντίρρηση ἂν ὁ Πρωτόκλητος ἐξηγοῦσε ὅτι ὁ ἀθλιομεσαῖος συμφυρμός τῶν μὴ γηπεδοῦχων ἐλλήνων, δικαιούται μὲν νά κάνει χρήση κάποιου γηπέδου, ἀλλά δέν δικαιούται νά ζητᾷ ἓνα γηπεδο γιά κάθε μὴ γηπεδοῦχο.

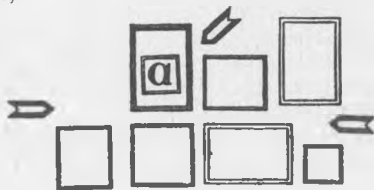
Κανείς δέν θά εἶχε ἀντίρρηση ἂν ὁ Παράκλητος ἐξηγοῦσε ὅτι οἱ μεγαλοκράτορες τῆς ἀλλοδαπῆς καί ἡμεδαπῆς εἶναι προσωρινῶς ἰσχυρότεροι ἀπὸ τόν χτικιάρικο συναγερέμο τῶν μὴ πηδαλιούχων: κι ὅτι χρειάζεται λοιπὸν περίσκεψη, αἰδῶς καί δεδαίως πολιτικὴ συσπείρωση τῶν ὑπαρκτῶν πολιτικῶν πηδαλιῶν, ἀπὸ τήν ἀκρατὴ «θερμασία ψυχῆς» τῆς ἀριστερᾶς μέχρι τούς «δερμάτινους χιτῶνες» τῆς κεντροδεξιᾶς. Διότι τὰ «μποφόρ» τοῦ ΝΑΤΟ πού ἀνακαλύπτει ἐξαίφνης στό δρόμο του ὁ Α. Παπανδρέου, καμιά φτωχοσύναξη αὐτοδύναμη ἢ μὴ προνομιούχα, δέν μπορεῖ νά τὰ ξεφοουσκώσει.

Οἱ Γάλλοι σοσιαλιστές εἶπαν στοὺς Γάλλους ὅτι ἡ Γαλλία εἶναι πλοῦσια καί ἰσχυρὴ πλὴν ὁμως ἀδύνατη διότι μεσαία. Καί εἶπαν ὅτι θά σεβαστοῦν, γιά νά τό πολέμησουν, τό πείσμα τῶν πραγμάτων. Καί θά τό πολέμησουν μέ συμμαχίες ταξικές καί ὄχι διαταξικές, πολιτικές, καί ὄχι ἰδεολογικές ἀσαφῶς, ἐνδοευρωπαϊκῆς πρωτίστως καί ὄχι ἀορίστως ἑτεροκοσμικές.

Κανείς δέν θά εἶχε ἀντίρρηση, ἂν ὁ Παντεπόπτης διαπίστωνε ὅτι ἡ Ψωροκώσταίνα, ἔστω καί πρησμένη ἀπὸ τὰ καταναλωτικά της ρεψίματα, εἶναι μετρι-

πρεπής μέσα σ' έναν κόσμο άμετροτο. 'Αντ' αυτού προτίμησε την άμετροέπεια της αυτόκεντρης ανάπτυξης, του αυτόδύναμου παραληρήματος και άλλα ηχηρά παρόμοια.

Τό σοσιαλισμό, που είναι εγχείρημα πνευματικό και άξια παιδευτική, τον μετέτρεψε σέ δόγμα του ελληνικού μονοφυσιτισμού: ή 'Ελλάδα έχει μία μόνο πολιτική και κοινωνική φύση, την άθλιομεσαία της φύση, ή όποια ζητά προνόμια. Διότι ή μή προνομιούχος φύση ζητά προνόμια. 'Αρα ή άθλιομεσαία φύση ζητά συμμετοχή στό συμπόσιο και όχι κατάργηση τών προνομίων. Μία μέν φύση, αλλά παρά φύσιν. 'Ελλάς – Γαλλία, όμοθυμία;

'Ελλάς – Γαλλία, θυμηδία

«Κι εγώ, τόν κόσμον όλο πρέπει νά οδηγήσω στό τέλος του, μέ μία εκατόμβη από λόγια!»
(Π. Κλοντέλ: Πέντε μεγάλες ώδες).

Οί Γάλλοι σοσιαλιστές παρουσίασαν, όπως άλλωστε και οί κομμουνιστές, ένα πρόγραμμα όπου κάθε πρόταση που είχε νά κάνει μέ ποσότητες, ήταν αυστηρά κοστολογημένη, δηλαδή δικαιολογούσε τήν προέλευση τών εισπράξεων και προσπαθούσε νά δώσει πάνω-κάτω τό ύψος τών δαπανών. 'Εγιναν όμηρικές μάχες προεκλογικές, μεταξύ δεξιάς και σοσιαλιστών, όταν ή πρώτη, όπλισμένη μέ τό κύρος και τά μέσα της καλοαδωμένης γαλλικής κρατικής μηχανής, άμφισβητούσε τούς άριθμούς τών σοσιαλιστών.

Τό άττικόν άλας τών ήμετέρων σοσιαλκινηματιών, έκανε εδώ τό θαύμα του: ή δεξιά μας, ή άριστερά μας και ή κοινή λογική, δέν μπορούν νά προσάψουν τίποτε άπολύτως στή «Διακήρυξη κυβερνητικής πολιτικής του ΠΑΣΟΚ», διότι μέσα σέ 112 (!) σελίδες, δέν υπάρχει ούτε ένας άριθμός. 'Ενας!!!

'Υπάρχει όμως μία εκατόμβη από λόγια, ή όποια γαλβανίζει μέ τόν άερόμυθο σοσιαλισμό της τά άθλιομεσαία ψελλίσματα τών μή γηπεδούχων 'Ελλήνων...

Θυμηδία θά προκαλούσε π.χ. στό γαλατικό σοσιαλισμό ή έμβριθής φράση: «'Η κυβέρνηση του ΠΑΣΟΚ θά προωθήσει τή διομηχανική ανάπτυξη της χώρας πάνω σέ σταθερές βάσεις!» (σελ. 67).

Τί σταθερές βάσεις; Καπιταλιστικές; Σοσιαλιστικές; 'Εθνοκαπηλικές; 'Αττικό άλας...

Θυμηδία θά προκαλούσε π.χ. ή καρτεσιανή φράση: «Οί μικρομεσαίες επιχειρήσεις έχουν σέ πολλές περιπτώσεις ύψηλό βαθμό άποδοτικότητας...» (!) (σελ. 68).

Σέ πόσες και σέ ποιές περιπτώσεις; Ποιός τίς ξέρει; Είναι καπιταλιστικές περιπτώσεις ή έτεροδόξες;

'Εκατόμβη...

Θυμηδία θά προκαλούσε π.χ. ή εξής ίλαροδελφική φράση φτωχομεσαίας Πυθίας: «Τό ΠΑΣΟΚ θεωρεί τή Ναυτιλία ως ένα άπ' τούς πιο δυναμικούς κλάδους της χώρας και βάζει ως προγραμματικό στόχο τήν ταχεία ανάπτυξη του Κλάδου αυτού...»!!!

ΕΛΕ, ΕΛΕ, 'Ελεεϋ!!!

Τό ΠΑΣΟΚ, βλέπεις, περίμενε ό πρώτος κλάδος του πλανήτη για τήν ταχεία ανάπτυξη του. Τήν ταχεία τί;

Τήν ταχεία αυτόδύναμη καπιταλιστική του;

Τήν ταχεία αυτόκεντρη έρεθιστική του;

Τί ταχεία, τί ανάπτυξη, τί ύποκρισία;

Γιατί τέτοια ηχηρά σιωπή, για τούς 'Υδραίους συντροφοναύτες του Είκοσιένα; Δέν θά μπορούσαν νά γίνουν ένα ιδανικό παράδειγμα «έπιστροφής στίς ρίζες μας» και δή τίς σοσιαλιστικές;

Τό ιδανικό όμως παράδειγμα τών συντροφοναυτών, κινδυνεύει νά μετατρέψει τήν καπιταλιστική Ναυτιλία σέ ιδανικό αυτόχειρα. Και τό ΠΑΣΟΚ φοβάται, και δικαίως, μήπως έπιστρέψει στίς ρίζες μας, χωρίς τή Ναυτιλία, διότι δυστυχώς τά καράδια δέν ριζώνουν...

Cela va sans dire; cela irait mieux en le disant, όπως θά λέγανε οί συντροφογαλάτες. (Μετάφραση: κοντά στό νοϋ κι ή γνώση)...

'Εκατόμβη άερόμυθων σοσιαλισμών.

'Ελλάς – Γαλλία, άμηχανία;

«'Ο σοσιαλιστής από τήν άλλη, δέν προσδιορίζεται μόνο άπ' τήν πολιτική του ένταξη. Ούτε και καθορίζεται άπ' τούς ισχυρισμούς του. Χαρακτηρίζεται από τίς άρετές του, από τή συμπεριφορά του και πάνω άπ' όλα από τίς πράξεις του, που μόνο αυτές μπορούν ν' άποκαλύψουν τό περιεχόμενο τής συνείδησής του».

«Καθήκοντα μέλους του ΠΑΣΟΚ» (σελ. 4).

'Ο γαλλικός σοσιαλισμός είναι άρκούντως άτελής. 'Ο πασοκικός σοσιαλισμός είναι θαναύσως άνεπαρκής.

Ποιές είναι οί αντίστοιχες τους πράξεις, άφου κατά τό ΠΑΣΟΚ, και κατ' έξαιρέσειν όρθώς, ό σοσιαλιστής δέν είναι ούτε ό ισχυρισμός του, ούτε ή ένταξη του, αλλά ή συμπεριφορά κι ή πράξη του;

Θά όχυρωθώ επίσης, πίσω από μία άλλη άπόφαση του ΠΑΣΟΚ, για νά διατυπώσω τίς άποκλίνουσες όμοιότητες και τίς άβυσσαλέες διαφορές μεταξύ ΠΑΣΟΚ και γαλλικού σοσιαλισμού:

«Στίς αναλύσεις μας πρέπει ν' άποφειγούμε τίς προσωπικές ύποκειμενικές κρίσεις, αλλά πρέπει νά στηριζόμαστε σέ άτράνταχτα άποδεικτικά στοιχεία θγαλμένα άπ' τήν καθημερινή ζωή και τήν μαρξιστική άνάλυση τής κοινωνίας μας».

«Καθήκοντα μέλους του ΠΑΣΟΚ» (σελ. 8)

'Ιδού, ή άτράνταχτη πράξη:

'Ο γαλλικός σοσιαλισμός είναι άτελής, αλλά αυτόχθων. Είναι μάλιστα ή μήτρα του μαρξικού σοσιαλισμού. 'Ερχεται κατευθείαν από τή γαλλική επανάσταση, όπου συνυπάρχουν μέσα στή μεγαλύτερη ζύμωση, που γνώρισε μέχρι τώρα ό πλανήτης – διότι ή όκτωβριανή επανάσταση συντελείται μεταξύ δραστηρίων μειοψηφιών –, οί ριζοσπάστες ίακωβίνοι, οί φιλομόσπονδοι γιρονδίνοι, οί άπόλυτοι έξισωτιστές, οί έξαλλες φουρνάρισες κι οί πλέχτρες, τροφοδότριες της λαιμητόμου.

'Αλλά πάνω άπ' όλα, ή γαλλική επανάσταση, πέρα από τήν πράξη της, είναι μέχρι σήμερα ή πλουσιότερη Κιβωτός μιās επαναστατικής παιδείας, που όλόκληρη πάλλεται στον κραδασμό τής επαναστατικής ρήξης. 'Όπως δέν ύπήρχε έπικυρίαρχη όμάδα και έπικρατέ-

στερο δόγμα, όλες οι ιδέες και οι εντάσεις έλαμψαν και έσπειραν τό αίγιμα της Ρήξης και της 'Ανάπλευσης, μέσα σέ εύρύτατες μάζες, πλούσιες και ένθουσιώδεις.

Διότι τό άνεπανάληπτο της γαλλικής επανάστασης, έγκειται στό ότι έγινε στην πλουσιότερη και πολυπληθέστερη (πλήν Κίνας), τότε, χώρα του κόσμου. Γι' αυτό ή Γαλλία είχε, τότε, την πολυτέλεια νά άμύνεται και νά επιτίθεται στά σύνορα, νά αυτοσφαγιάζεται στό έσωτερικό της και νά γεννά τή μιά μετά την άλλη επαναστατική πρόταση, μέσα στό χωνευτήρι της κοσμογονίας της.

Ή Γαλλία έκανε αυτό που προέβλεπε ο Μάρξ για τόν καπιταλισμό: Τή ρήξη στό πιο άνεπτυγμένο σημείο των κοινωνικών σχέσεων. Γι' αυτό άκριβώς έκανε ταυτόχρονα παραγωγή ιδεών και εξαγωγή επαναστάσεων, κάτι που ή Σοβιετική Ένωση δέν μπόρεσε νά κάνει ούτε ζώντος του Λένιν: διότι ή Ρωσία ήταν άκριβώς ο πιο φτωχός κρικός της ίμπεριαλιστικής αλυσίδας. Και εξακολουθεί νά είναι.

Ο γαλλικός σοσιαλισμός προέρχεται από ένα φυσιολογικό τοκετό και μιά άπεφθη ανάπτυξη μέσα στην συνεχή ταξική και πολιτική εξέγερση του γαλλικού 19ου αιώνα.

Ή συνεχής πρακτική και ή άπρόσκοπτη έκροή ιδεών συνεχίστηκε σέ μιά άνταγωνιστική πιά συνύπαρξη μέ τό μαρξικό και λιγότερο μέ τό λενινιστικό μήνυμα.

Έτσι σήμερα τό σοσιαλιστικό κόμμα στην Γαλλία, είναι μορλιασμένο μέ μιά δυναμική μαρξιστική πτέρυγα, μέ μαρξιστές δυναμικούς, που πρόσκεινται στον Μιτερράν, που δέν είναι μαρξιστής και δέν έχει, όπως και δέν είχε (πλήν του Jules Moch) ίχνος άντικομμουνισμού.

Γι' αυτό κι ή πρώτη πράξη του μόλις πήρε μόνος του την έξουσία, παρά την ύπονομευση των κομμουνιστών, ήταν νά τους βάλει δίπλα του, στην έξουσία, ίσως βέβαια για νά τους ύπονομεύσει γόνιμα, αλλά κυρίως για νά άνατρέψει τόν καπιταλισμό.

Γι' αυτό, τό σοσιαλιστικό κόμμα στην Γαλλία δέν είναι σοσιαλδημοκρατία, γι' αυτό δέν είναι «εφεδρεία του ίμπεριαλισμού», όπως διατεινόταν άπροσδιόνυσα ή άμερικανοντυμένη παιδεία του Άνδρέα Παπανδρέου.

Αν ή επαναστατική ρήξη μέ τόν καπιταλισμό, που επιχειρεί ο γαλλικός σοσιαλισμός σήμερα, καμφθεί, θά ύποκύψει μόνον διότι ή Γαλλία σήμερα είναι πλούσια σέ αγαθά και παιδεία, αλλά μεσαία σέ ίσχύ. Ή Γαλλία δυστυχώς, σήμερα, δέν έχει την ύπέροχη πολυτέλεια των προγόνων της: δέν είναι κυρία της ίερής τρέλας της, όπως τότε. Ο λαός της «θέλει», αλλά ή Γαλλία «δέν μπορεί».

Δέν μπορεί μόνη της. Τό «μπορεί» της εξαρτάται από τά πετροδολάρια της Σαουδικής Άραβίας, την άμήχανη έχθρότητα των ΗΠΑ, την έχθρική άμηχανία της ΕΣΣΔ, τό άδιάφορο ενδιαφέρον των Κινέζων και την άνήμπορη συμπάθεια του Τρίτου Κόσμου.

Τό πρόβλημα δηλαδή της Γαλλίας, είναι τό άγωνιώδες εκείνο αίγιμα που έφθειρε τόν Λένιν και έστησε τόν Στάλιν: ο σοσιαλισμός σέ μιά μόνη χώρα...

Ο πασοκικός σοσιαλισμός είναι άκηδής και μη αυτόχθων. Δέν είναι αυτόχθων, όχι επειδή τό ΠΑΣΟΚ τό θέλει αλλά επειδή ή Έλλάδα που βγήκε από τό Είκοσιένα, δέν μπορεί, δέν έχει τά κότσια για αυτόχθονα ιδεολογία.

Ο ραγιάς άποτελεί την εκ των άνω ούκ άνευ σταθερά της νεοελληνικής ταυτότητας και ή μεγάλη μάχη

για την νεοελληνική αυτογνωσία περιστρέφεται γύρω του, χωρίς μέχρις στιγμής νά τόν έχει ύπερκεράσει.

Ραγιάδες είμαστε όλοι μας, συμπεριλαμβανομένων της άφεντιάς μου και του άνα χείρας περιοδικού. Ύπάρχουν άπλώς τρεις κατηγορίες ραγιάδων:

α. Ραγιάδες που ξέρουν ότι είναι ραγιάδες και ή τους άρέσει ή πιστεύουν πως ή Ψωροκώσταينا δέν έχει άλλη λύση. Σ' αυτούς άνήκουν μέ άρμονική συμμετρία ή Δεξιά και τό ΚΚΕ, ως κομματικοί μηχανισμοί, δηλαδή τό σύνολο της Δεξιάς στό επίπεδο της ιδεολογίας. Δύση και Διεθνισμός είναι οι δύο εκδοχές της ίδιας μοιρολατρίας.

β. Ραγιάδες που ξέρουν ότι είναι ραγιάδες και ζουν μέ μιά νοσταλγία ενός Μέλλοντος, όπου ίσως δέν θά είμαστε, ή θά είμαστε λιγότερο ραγιάδες. Αυτό είναι οι ένγενέι άριστεροί, παραδοσιακοί ή μη, άνανεωτικοί και άλλοι.

γ. Αυτοί που είναι ραγιάδες και δέν ξέρουν ότι είναι. Αυτοί άνήκουν στον κομματικό οργανισμό του ΠΑΣΟΚ και είναι άριστεροί, κεντρώοι ή δεξιοί, άνάλογα μέ την προέλευση του ραγιαδισμού τους.

Επομένως δέν πειράζει κατ' άρχήν που τό ΠΑΣΟΚ είναι ραγιάς, γιατί όλοι είμαστε.

Ο σοσιαλισμός του ΠΑΣΟΚ είναι δυσηνης, διότι άπλώς άγνοεί την ραγιαδική «δομική» του ιδιουγενεσία. Άγνοώντας λοιπόν τό ραγιαδισμό του, όχι μόνο δυσχεραίνει την ένδεχόμενη διάθεσή του ν' άπαλλαγεί άπ' αυτόν, αλλά τόν άνακυκλώνει, διότι προφανώς διαλέγει μη πρόσφορο τρόπο άφου άγνοεί τή φύση του. Έτσι πχ. τό ΠΑΣΟΚ ξανακάνει μέ την ίδια άκρίσια τά όλισθήματα των άστών και των κομμουνιστών, χωρίς νά διδαχθεί από την άθλιότητα των μέν και τά παθήματα των δε: στην προσπάθειά του νά διαμορφώσει ξεχώρη φυσιογνωμία, έφερε άτόφια στην Έλλάδα εκ της άλλοδαπής, την ιδεολογία του Τρίτου Κόσμου ή του μυθεύματος Κέντρο - Περιφέρειας. Του είναι αδύνατο νά διαγνώσει ότι τό ιδεολόγημα αυτό είναι μαρξισμός bon pour l' orient. Δέν είναι τυχαίο άλλωστε ότι έχει παραχθεί από την μικροαστική έλίτ των έξαρτημένων χωρών (Λατινική Άμερική, Αίγυπτος κλπ.). Αυτό στό κάτω κάτω δέν θά ήταν σοβαρό. Σοβαρή, διότι άποσταθεροποιητική, γίνεται ή αδυναμία του ΠΑΣΟΚ νά άντιληφθεί, λόγω έγγενους ραγιαδισμού, ότι ή Έλλάδα δέ βρίσκεται εκεί που τό ΠΑΣΟΚ θέλει νά την τοποθετήσει. Επομένως ούτε ή ταξική πάλη επιδέχεται την διά μαγείας εξαύλωση της στην κολυμβήθρα της ΕΛΕ (έθνικής λαϊκής ένότητας), ούτε ή πολιτική άντιδικία μπορεί, άκίνδυνα, νά ζαρώσει μέσα στό μοναδικό Φορέα της άλλαγής.

Έτσι είναι ο ραγιάς: όχι μόνο δέν μπορεί νά ελέγχει την ταυτότητά του, διότι μισόχει και κακοέχει επίγνωση του έαυτού του, αλλά δέν μπορεί παρά νά διαλέγει τά μη κατάλληλα μέσα για τόν άποχαρκτηρισμό του.

Ο ραγιάς είναι αυτοδύναμα έξωστρεφής, άρα έτερόφωτος, όταν επιδιώκει τή σωτηρία του και αυτόκεντρα περιφερειακός, δηλαδή κίβδηλος, όταν ψάχνει την ταυτότητά του... Άνεξίτηλα και δομικά, μη προνομιούχος...

Ίσως όμως πιο επιζήμια από την άποσταθεροποίηση, είναι ή άποσύνθεση του ήθους, που φέρνει προνομιακά, λόγω κυριαρχίας του, τό ΠΑΣΟΚ, στους μη προνομιούχους.

Διότι κάθε ραγιάς, άσέτως άν ξέρει ή δέν ξέρει ότι είναι, βιώνει κάθε σχέση του μέ την πραγματικότητα κάτω από τόν άστερισμό της ύποκρισίας.

Όλα είναι κίβδηλα στό ραγιά: τά μουστάκια του, ό σεβντάς του, ή μπέσα του. Ό ραγιάς άλλωστε είναι άμιγώς άνδρικό είδος και ώς έκ τούτου, ήδη άκρωτηριασμένος.

Τό ΠΑΣΟΚ ζει συνεχώς τήν κίβδηλεία του, όταν οί Γάλλοι σοσιαλιστές, πού έπικαλείται, άναζωογονούν συνεχώς τήν αυθεντικότητά τους.

Τό ΠΑΣΟΚ καταφέρεται κατά τής Εύρώπης, όταν όπαδοί, μέλη και άρχηγοί του, μιμούνται τήν Εύρώπη, πιθηκίζουν τήν Εύρώπη, ταξιδεύουν στην Εύρώπη, σπουδάζουν στην Εύρώπη, θεραπεύονται στην Εύρώπη, πλουτίζουν μέ τήν Εύρώπη, όνειρεύονται τήν Εύρώπη.

Διότι κάπου και σ' αυτούς υπάρχει ή μήμη τής ελληνικής αυθεντικότητας: Θυμάται τό τρίσβαθο τής ψυχής τους, ότι δέν άνήκουμε στή Δύση: είμαστε ή Δύση, ή καθ' ήμάς Άνατολή έκανε τή Δύση, πλήν Ίνδίας και Κίνας. Ναι, εδώ γεννήθηκε ή Εύρώπη, κι ή ύποκρισία του ΠΑΣΟΚ είναι ότι φτύνει τάχα, αυτό πού λαχταρά και έποφθαλμει. Η ύποκρισία βοηθάει ίσως τή σοσιαλιστική ψηφοθηρία, δέν στηρίζει όμως τή σοσιαλιστική πολιτεία.

Τό ΠΑΣΟΚ καταφέρεται κατά των προνομίων, γενικώς και άορίστως και όχι κατά των προνομιούχων, είδικά και συγκεκριμένα.

Τό ΠΑΣΟΚ, ώς κατ' έξοχήν κόμμα-κουρελού, ενστερνίσθηκε όλα τά αίτήματα των κλάδων, των συντεχνιών άλληλογρονθοκοπούμενα, άλληλοαναιρούμενα.

Είναι μέ τους δασκάλους και τίς πέντε μέρες τους, είναι μέ τά παιδιά χωρίς τίς έξετάσεις τους, διότι σέ πέντε μέρες τό έξάμηνο πού έχει ό σχολικός χρόνος, τί νά μάθουν τά παιδιά...

Είναι μέ τους όλυμπιονίκες μας χωρίς Γυμναστική, διότι δέν χωράει τίς πέντε μέρες, είναι μέ τόν πολιτισμό μας χωρίς τήν Ωδική, πού βγήκε από τίς πέντε μέρες του σχολικού προγράμματος.

Είναι μέ τόν μή προνομιούχο φαλλοκράτη, μέ τήν μή προνομιούχο μέγαιρα, μέ τόν μή προνομιούχο χρηματιστή, μέ τόν μή προνομιούχο έφοπλιστή, μέ τόν μή προνομιούχο άεριστή. Μέ τόν μή γηπεδούχο. Και όλοι μαζί είναι εναντίον όλων. Σέ λίγο, μετά τίς εκλογές, όλοι θά είναι εναντίον του ΠΑΣΟΚ. Και δέν είναι δέβαιο ότι αυτό θά είναι ευχάριστο για τήν Ελλάδα... Η ύποκρισία του ΠΑΣΟΚ, αυτή ή σχιζοειδής κατάσταση, πού άλλο θέλει νά είναι κι άλλο νομίζει ότι είναι, δέν του επιτρέπει νά ασκήσει παιδαγωγική παρέμβαση στον κόσμο του και άποχαλινώνει τή ραγιαδική άσυναρτησία του άθλιομεσαίου όχλου.

Π.χ. Στά Γιάννενα, ό Άνδρέας Παπανδρέου απέκάλυψε τόν Άβέρωφ μαρκήσιο, άκυριολεξία ήδη, διότι ό Άβέρωφ νομίζει ότι είναι βαρώνος. Και τό πλήθος από κάτω, πρόγγηξε. Passe encore, γιατί τέλος πάντων, τό μαρκήσιο δηλώνει έναν μικρομεσαίο τιμαριώτη, κι αυτός είναι ήδη πολύ για ένα μικρομεσαίο σκέτο.

Τό πλήθος όμως από κάτω άρχισε νά φωνάζει «κάτω ό τσέλιγκας». Και ό πρωτοτσέλιγκας του ΠΑΣΟΚ συγκατένευσε και ξαναπήρε, από τά μικρόφωνα πιά, τό σύνθημα τής «βάσης»...

«Ατράνταχτο άποδεικτικό στοιχείο», τώντι: Ναι, όλοι αυτοί οί όπαδοί έχουν δικίο νά καταφέρονται κατά τής Δεξιάς. Ναι, επίσης, ό τσέλιγκας θυμίζει γι' αυτούς τό μισητό, ταξικά και πολιτικά (άφου ψηφίζουν ΠΑΣΟΚ), άφεντικό.

Δυστυχώς όμως οί λέξεις είναι πολύσημες και πάντοτε, χωρίς έξαιρέση, άμφίσημες. Και τό θεωρούμενο ως νεκρό πλέον σήμα τους, έννοματώνει, εκόν άκον, και τό δραστικό σημερινό σήμα τους.

Κι έτσι για τους σημερινούς φραγκοντυμένους και φραγκοπλεγμένους πιά όπαδούς του ΠΑΣΟΚ, τό τσέλιγκας δέν είναι, δέν επιτρέπεται νά είναι μόνον ή θρυσία πού άπευθύνουν στον κοτζάμπασή τους. Γιατί ό τσέλιγκας είναι κομμάτι από τή γνησιότητά μας, γιατί μέσα στή γνησιότητά μας λουφάζει ακόμη ό ραγιάς και δέν έχουμε ακόμη ξεμπερδέψει από τό δίλημμα, τί είναι ό σωστός έγκληματισμός ξένης άξίας και πώς κάνουμε τήν άπόρριψη του κακού, ταξικά ή πολιτικά, παρελθόντος.

Και λέω άπλώς, αυτό πού έπρεπε νά πει, στά Γιάννενα, ό Πρόεδρος: ό βαρώνος Άβέρωφ είναι ίσως για τό πύρ τό έξώτερον, αλλά ό τσέλιγκας Βαγγέλης είναι μέσα μας και ώς καλό και ώς κακό πνεύμα. Άν ό τσέλιγκας γίνει θρυσία, τότε υπάρχει μέσα μας ακόμη πολυς ραγιάς, κι ό ραγιάς, σμερδαλέα ίάχων, δέν θά φέρει καμιά άλλαγή. Τό πολύ πολύ ν' αλλάξει γενίταρο...

Έλλάς-Γαλλία, άκηδία

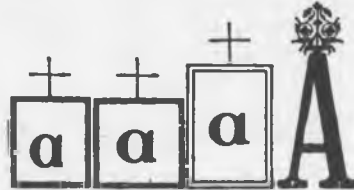
«Τί; έχει ή άπελπισία μου τόση, για σās, χάρη; Φοβάστε πώς τά μάτια μου δέν χύνουν πολύ δάκρυ;»
(Ρακίνας: Βερενίκη)

Ό γαλλικός σοσιαλισμός είναι άρκούντως άτελής. Ό Πασοκικός σοσιαλισμός είναι θαναύσως άκηδής. Οί Γάλλοι σοσιαλιστές μερίμνησαν και μεριμνούν πάντοτε για τή σοσιαλιστική διαπαιδαγώγηση τής Γαλλίας και δέν είναι ίσως τυχαίο ότι οί μισοί βουλευτές τους είναι εκπαιδευτικοί. Φρόντισαν νά έξοικειώσουν τό γαλλικό λαό μέ τή ταξική του διαφοροποίηση, προσπάθησαν νά μήν άποσιωπήσουν τήν πολιτική πολυμορφία τής Γαλλίας, ακριβώς διότι κηδονται και τής σοσιαλιστικής άγωγής και τής σοσιαλιστικής προοπτικής.

Η Γαλλία, δηλαδή ό Στρατός της, ή πανίσχυρη καθολική αλλά και ή προτεσταντική και ή έβραϊκή εκκλησία, τό Σχολείο της, τό Πανεπιστήμιό της, τά Σώματα άσφαλείας της, τά Συνδικάτα της και ή μεγάλη πλειοψηφία του λαού της, όλόκληρη δηλαδή ή Γαλλία, πλήν κομμουνιστών, είναι άντικομμουνιστική.

Τό δέ ΚΚΓ, πού είναι, έξαιρέσει ίσως του ΚΚΕ, τό βραδυνότερο κόμμα του πλανήτη, σέ μιά προηγμένη μάλιστα κοινωνία, έκανε ό,τι μπορούσε πάντοτε για νά ενισχύει τόν άντικομμουνισμό των Γάλλων. Στίς τελευταίες μάλιστα εκλογές πέτυχε τόν άθλο νά κάνει άντικομμουνιστές, εν όνόματι πάντοτε τής διαλεκτικής λογικής, τό 25% των κομμουνιστών... Ποιά ύπήρξε ή στάση του γαλλικού σοσιαλιστικού κόμματος; Σοσιαλιστική εναντι όλων, δηλαδή όλων, ακόμη και των σοσιαλιστών τής βάσης, πού κι αυτοί κατά πλειοψηφία είναι άντικομμουνιστές.

Τό σοσιαλιστικό κόμμα Γαλλίας καί ὁ Μιτερράν, συνεχῶς καί ἀδιαλείπτως, εἶπαν ὅτι χωρίς τούς κομμουνιστές, μόνον ἀλλαγὴ τύπου ΠΑΣΟΚ εἶναι δυνατή, δηλαδή μιὰ ἀπλή ἐναλλαγή, στήν ἐλέω ἀστών διαχείριση τοῦ καπιταλισμοῦ. Πορευθέντες, ἐμαθήτευσαν ὅταν τό γαλλικό ἔθνος, ἐνουθέτησαν τούς χαφιέδες, φρονιμάτισαν τούς καραθανάδες, καθισύχασαν τούς ἀθλιομεσαίους, ἐξημέρωσαν τούς χουντικούς, καθισύχασαν τούς φανατικούς. Καί ὑψιστη προσφορά τους, ὑποχρέωσαν τό ΚΚ Γαλλίας, νά παύσει νά εἶναι ὁ λακός τῆς Μόσχας, νά σεβαστεῖ τούς κομμουνιστές του καί νά συμμαρισθεῖ τήν περιπέτεια τῆς ἀνατροπῆς τοῦ καπιταλισμοῦ, ὄχι μιᾶς λαθρόδιας ἀλλαγῆς.

Τί δέν εἶναι καί τί δέν θέλει τό ΠΑΣΟΚ;

Τό ΠΑΣΟΚ δέν εἶναι ἐνωτικό. Τό ΠΑΣΟΚ δέν θέλει τήν ἐνότητα τῆς ἀριστερᾶς, προϋπόθεση γιά τή ρήξη μέ τόν καπιταλισμό καί εὐκαιρία, ἴσως, ἀπεμπλοκῆς τῆς ἀπό τὰ δεσμά τῆς Μεγάλης σοβιετικῆς γεροντοκόρης.

Τό ΠΑΣΟΚ δέν ἀσκει τόν ἀπαραίτητο παιδαγωγικό ρόλο πού πρέπει νά ἀσκοῦν οἱ σοσιαλιστές ἐναντι δυστροποῦντων στρατιωτικῶν καί ἀσελγούντων μικρομεγάλων κεφαλαιοκρατῶν, κάνοντας τό κήρυγμα τῆς ἐνότητας καί εἰς ὅτα μή ἀκουόντων. Διότι θά ἦταν διαφορετική ἡ αὐτογνωσία τῶν Ἑλλήνων, ἡ σοσιαλιστική τους προπαίδεια, ἡ ἐπαναστατική τους ἐτοιμότητα ἢ ἡ ἀντεπαναστατική τους ἀλλογία, ἂν τό ΠΑΣΟΚ κανοναρχοῦσε τό λαό του μέ στόχο τήν βραδεία ὀρίμανση τῆς ἐνότητας.

Γιατί, τότε, θά μπορούσε ἐντιμα νά ἀπαιτήσει ἕνα ἀριστερό χρεοστάσιο λέγοντας: Τό ΠΑΣΟΚ θέλει, ἀλλά δέν μπορεί, διότι οἱ χουντικοί, οἱ στρατιωτικοί, ἡ σάρα, ἡ μάρα καί τό κακό συναπάντημα δέν ἐπιτρέπουν τήν ἐνότητα. Καί ὅλοι τότε θά εἶχαμε ἐνδώσει στή φιλοτιμία τῆς ἀνάγκης, διότι ὅλοι θά εἶχαμε πεισθεῖ ἀπό τήν ἐντιμότητα τοῦ διαδήματος.

Ἄντ' αὐτοῦ τί συμβαίνει;

Ἄπλούστατα καί ραγιαδικά, τό ΠΑΣΟΚ βουλιάζει στήν ἀθλιομεσαία μικρότητα τῆς αὐτόκεντρης μοιρολατρίας. Ἡ προπαίδεια του, ἡ παιδεία του καί ἡ ἀληστή μνήμη του, τό ὀδηγοῦν: χέρι πού δέν μπορείς νά δαγκώσεις, φίλησέ το. Ἀκόμη τούτη τήν ἀνοιξη, ραγιαδες, ραγιαδες...

Καί τό χεῖρον γίνεται βέλτιστον: τό ΠΑΣΟΚ ὄχι μόνον παύει νά εἶναι σοσιαλιστικό, διότι δέν εἶναι παιδαγωγικό, ἀλλά διαπράττει κλεπταποδοχῆν τῶν προϊόντων τοῦ ἐγκλήματος.

Γιά τό ἐγκλημα κατά τῆς Ἑλλάδας, δηλαδή τόν ἐμφύλιο πόλεμο, Λάμια πού κατασπάραξε τή σύγχρονη Ἑλλάδα, φταῖνε βέβαια ἀνισόμερα οἱ δύο πόλοι τῆς ἐνιαίας ἐτερόφωτης Δεξιᾶς: ὁ ξενοκίνητος ἀστικός μοναρχοφασισμός πού τόν ἐπέβαλε καί ὁ ἐτερόφωτος ἑλληνικός κομμουνισμός πού τόν ἀποδέχθηκε.

Τό ΠΑΣΟΚ φυσικά ἦταν ἀπόν, καί τό ΠΑΣΟΚ

δυστυχῶς ἀρνεῖται τό γόνιμο παρόν, πού θά μπορούσε νά προτείνει σήμερα, διότι ραγιαδικά ἀποδέχεται τήν σημερινή ἀντιαριστερή χαρτογραφία τῆς Ἑλλάδας. Τό χάσμα π' ἀνοιξ' ὁ διχασμός, ταιριάζει στό ΠΑΣΟΚ, διότι κλεπταποδέχεται τὰ συντρίμια τοῦ κενοῦ, καί φροντίζει νά διατηρήσει αὐτό τό κενό. Τό αἰμοσταγές κενό ἀνάμεσα στήν Ἑλλάδα καί τήν Ἑλλάδα παραμένει, διότι τό ΠΑΣΟΚ ἀρνεῖται νά ἐπιβάλλει στήν ἀντιαριστερή Ἑλλάδα τήν μακρὰ πορεία τῆς συμφιλίωσης μέ τήν ταξική της καί πολιτική της πραγματικότητα.

Παραμένει καί τρέφει τό ΠΑΣΟΚ. «Ἐχει ἡ ἀπελπισία μου τόση, γιά σᾶς, χάρη;». Ναί, γιατί ἡ ἑλληνική ἀπελπισία παράγει χαρτοφυλάκια γιά τό ΠΑΣΟΚ. Σοσιαλιστικά; Ἄπαγε τῆς βλασφημίας...

Χαρτοφυλάκια ἄχροα, ἄσομα, ἀθλιομεσαία, ὅπως τό δάκρυ τοῦ ραγια.

Οὐ φροντίζ τῷ ΠΑΣΟΚ, πέραν τῶν θώκων... Κατά τὰ ἄλλα βέβαια, οὐκ ἔα με καθεύδειν τό τοῦ Μιτερράν ἀποτρόπαιον, διότι τί θ' ἀπογίνω, ὡς ΠΑΣΟΚ, ἂν γιά νά γίνω σοσιαλιστικό πρέπει νά κάνω ὅπως ὁ Μιτερράν; Ἐνότητα, ἐνότητα καί πάλι ἐνότητα;

Ἑλλάς-Γαλλία, ἀφασία;

«Δέν εἶχε τίποτε ἀπ' ὅ,τι χαρακτηρίζει τὰ μέγала πάθη, νά νικήσει τήν ἀπέραντη δυσκολία καί τή μαύρη ἀβεβαιότητα τῶν γεγονότων».

(Σαντάλ: Τό κόκκινο καί τό μαῦρο)

Ἡ ἱστορία εἶναι ἴσως μιὰ δολιχοδρομία χωρίς ὑποκείμενο, ἀλλά τήν ἱστορία τήν κάνουν τὰ ὑποκείμενα καί ἡ ποιότητά τους κάνει τήν ποιότητα τῆς ἱστορίας πού στερεῖται ὑποκειμένου...

Τήν ποιότητα τοῦ σοσιαλισμοῦ τήν κάνουν οἱ σοσιαλιστές.

Στό γαλλικό σοσιαλιστικό κόμμα θρῖσκει κανεῖς σοσιαλιστές. Καί εἶναι σοσιαλιστής, θά ἔλεγε ὁ ὑπερροχος Ντέ λά Παλῖς, ἐκεῖνος πού δέν μπορεί παρά νά εἶναι σοσιαλιστής. Αὐτά, οἱ κουτόφραγκοι.

Εἰς τό καθ' ἡμᾶς ΠΑΣΟΚ, στεγάζονται οἱ πάντες πλὴν σοσιαλιστῶν, ἐφόσον τό εἶδος εἶναι ἄγνωστο ἐν Ἑλλάδι. Συνδικάτα σοσιαλιστικά δέν ὑπῆρξαν ποτέ, ὥστε νά εὐδοκίμησει ὁ πολιτικός σοσιαλισμός, ἢ σοσιαλιστική φιλολογία εἶναι ἄγνωστη καί οἱ τοῦ ΠΑΣΟΚ σοσιαλιστές εἶναι ὅλοι ὅσοι ὑπῆρξαν κάτι ἄλλο καί ἔπαψαν νά θέλουν νά εἶναι αὐτό τό ἄλλο, λόγω ἰδεολογίας ἢ λόγω χρησιμοθηρίας...

Σέ τέτοια μεγάλη χοάνη, ὅλοι αὐτοί οἱ ἐτερόκλητοι θά μπορούσαν νά γίνουν σοσιαλιστές, διότι ἡ Ἑλλάς ἐγέννησε τό ἑλληνικόν θαῦμα. Πλὴν ὅμως δέν θά γίνουν γιατί τό ΠΑΣΟΚ δέν θέλει καί δέν μπορεί. Τό ΠΑΣΟΚ τούς θέλει κινηματίες τῆς σοσιαλθολούρας, ἦτοι τῆς Ἑθνικῆς Λαϊκῆς Ἐνότητας (ΕΛΕ), ἐνώ σοσιαλιστές γίνονται μόνον οἱ διαπύρσοι ὕμνωδοί τῆς ἀριστερῆς ἐνότητας, τῶν ἀριστερῶν, κομμουνιστῶν, σοσιαλιστῶν...

Ἡ ἀσάφεια κάνει νόμο: ἡ σφυρηλάτηση τοῦ ἀριστεροῦ μετώπου γιά τήν ἀνατροπή τοῦ καπιταλισμοῦ, εἶναι ἀντιστρόφως ἀνάλογη πρὸς τήν ἑλλειψη εὐρύτητας στό πολιτικό φάσμα τῆς ἀριστερῆς συμμαχίας. Οἱ πολλοί φορεῖς διευρύνουν τή σοσιαλιστική προοπτική καί ἐνισχύουν τό πολιτικό μέτωπο τῆς ρήξης. Λίγοι ἢ ἕνας φορεῖς, ἐκμηδενίζουν τή ρήξη καί ἀνακαίνιζον τήν κεφαλαιοκρατία. Δυσὸν θάτερον...

Τά υποκείμενα δολιχοδρομούν μέσα στην ιστορία χωρίς Υποκείμενο και κάνουν την ιστορία της.

Η ιστορία του γαλλικού σοσιαλισμού συνάντησε σήμερα τό πρώτο από τά υποκείμενα πού την πλάθουν: τόν Μιτεράν. Κι είναι δλοφάνερο ότι ό πρώτος τών σοσιαλιστών είναι πάντα έκτυπος στό σοσιαλισμό πού γίνεται από όλους τούς σοσιαλιστές.

Ό πρώτος τών Γάλλων, υπήρξε πάντοτε παρών στά πεπρωμένα του τόπου του, ακόμη κι όταν κηλίδωσε έξ άεί τό κύρος του, λέγοντας πρós άγραν χαρτοφυλακίου, ότι ή «Άλγερία είναι Γαλλία».

Ό πρώτος τών Γάλλων σοσιαλιστών υπήρξε, ένσπλος, παρών, όταν ή μοίρα της Γαλλίας διακυβεύθηκε.

Ό πρώτος τών Έλλήνων σοσιαλκινήματιών, θά μπορούσε νά προσφέρει μεγάλη υπηρεσία στον ένσπάργανο έγχώριο σοσιαλισμό, άν επέβαλλε στον έαυτό του και στους ύφισταμένους του, την άποχή από τή χρήση της καταχρηστικής άναλογίας: Πολλοί, άνδρες και γυναίκες του ΠΑΣΟΚ, συμμετείχαν ως όπλίτες-πολίτες στην έθνεγεργσία του ΕΑΜ. Ός όπλίτες, δηλαδή άκραιφνείς πολίτες, όπως τότε, όταν ή Έλλάδα έγραφε την ιστορία. Τό ΠΑΣΟΚ όμως, ως πολιτικός οργανισμός, δέν έχει προγονικούς τίτλους επί του σεπτού σκηνώματος του ΕΑΜ.

Τό σημερινό μας άνδρεοπρεπές, σοσιαλίζον μόρφωμα, είναι ένα έξέλιγμα της άριστερας του Κέντρου. Τελεία και παύλα, άσχετως άν εκεί στεγάσθηκαν όρισμένοι επώνυμοι και άνώνυμοι Έαμίτες.

Ό σοσιαλισμός είναι ήθος, πριν ύπάρξει ως επιστήμη της άλλαγής (:): τό ΕΑΜ δέν γεννήσε την άριστερά του Κέντρου, όπως τό ΚΚΕ, ή τό ΚΚΕ έσωτερικού, παρά τούς διάσπαρτους σ' αυτά ένόπλους, δέν εκφράζουν τό ΕΑΜ. Τό ΕΑΜ νικήθηκε, άλλη μιá χαμένη πατρίδα, σίς χαμένες πατρίδες του Γένους, όπως ό Δίαιος και ό Κριτόλαος, όπως έάλω ή Πόλις, όπως ό 'Ηνίοχος, όπως ό πρωτοκαπετάνιος Άρης.

Αϊδώς, Άργείοι...

Ό σοσιαλισμός είναι έργο του πνεύματος, τείνει στη σάρκωση του πνεύματος επί της γης, άλλως δέν είναι τίποτε άλλο παρά ή οικονομετρική έκφορά της άθλιομεσσίας άπληστίας.

Ό Μιτεράν είπε ότι ό σοσιαλισμός είναι ή έλευθερία του πνεύματος και ή έλευθερία δέν άνέχεται τή στρατεύση, δηλαδή τό στρατωνισμό.

Ό Μιτεράν είναι λόγιος και είναι περήφανος πού είναι λόγιος, γιατί έτσι μπορεί και άκροάται τίσ σεπτές σκιές τών μεγάλων σοσιαλιστών, πού τόν καθοδηγούν. Η πρώτη επίσκεπή του, ως πρώτος σοσιαλιστής πρόεδρος της ένωμένης άριστερας, υπήρξε τό προσκύνημα στό Πάνθεον, μ' ένα τριαντάφυλλο στό χέρι...

Ό Μιτεράν ως σοσιαλιστής λόγιος, έχει γράψει την υπέροχη φράση (τήν άποδίδω από μνήμης και τόν άδικώ):

«Πηγαίνοντας στό Βραχάτι, καλεσμένος στό σπίτι του Μίκη, διάβαζα τά τοπωνύμια σίς όδικές πινακίδες: Έλενσίς, Μέγαρα, Ίσθμός, Κόρινθος, όλα αυτά τά όνόματα, πού αποτελούν τή μνήμη της γλώσσας μου...»

Τά ελληνικά όνόματα, πού είναι ή μνήμη της δικής του, της ξένης γλώσσας...

Δέν είναι είναι βέβαια υποχρεωτικό ν' άπαιτεί κανείς από τόν ήμέτερο Πρωτόκλητο αντίστοιχη εδαισθησία. Είναι άλλωστε γνωστό ότι οι ίμπεριαλιστικές

μητροπόλεις μās έχουν ρουφήξει τά πάντα, από την Νίκη της Σαμοθράκης μέχρι την παιδεία μας.

Θά ήταν άραγε υπερβολικό νά άπαιτήσουμε τουλάχιστον ίσο σεβασμό στη γλώσσα έλλείψει ταλάντου, μέ αυτόν πού δείχνει ό τσέλιγκας Άβέρωφ;

Θά ήταν άραγε αυθάδεια νά αξιώσουμε από τούς περι τά πνευματικά συμβουλάτορές του, νά τόν μαντρώσουν πριν προλάβει νά έξαπολύει στους αιθέρες, ως γιάγκης οίκομονομέτρης, τίσ έξής παλαιοσταλινικές θαναυσότητες;

«Έτσι, κάθε μέρα όλο και πιό πολλοί διανοούμενοι συνειδητοποιούν πώς ό άγώνας για την άποτίναξη του ζυγού της ξένης έξάρτησης... είναι ό μοναδικός δρόμος για την επίλυση τών προβλημάτων τους»!!!

Όμιλία σίς 24-1-78 στους επιστήμονες-καλλιτέχνες.

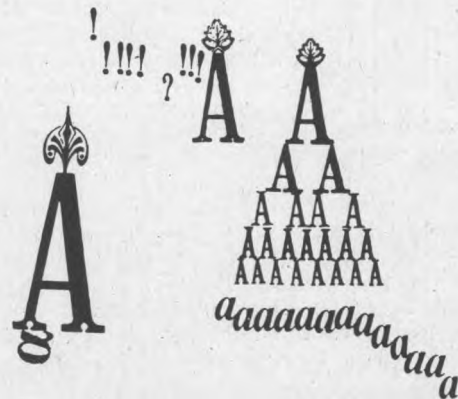
(Κείμενα ΠΑΣΟΚ, Α32/81)

Πέρα από τή νεύρωση του «μοναδικού δρόμου», πιστεύει σοβαρά ό πρώτος Οίκομονομέτρης, ότι οι διανοούμενοι ύπάρχουν για νά επιλύουν τά προβλήματά τους;

Μετά «τήν άποτίναξη του ζυγού της ξένης έξάρτησης», έγραψε ό όπλίτης Αίσχύλος. Τό μοναδικό δρόμο εκθειάζει μήπως ό Αίσχύλος στους Πέρσες; Φαντάζεται άραγε ό Πρώτος σοσιαλκινήματίας, τό χάλι του Άρτώ ή του Σεφέρη, άν είχαν «επιλύσει τά προβλήματά τους;»

Πρέπει κάποιος επιτέλους νά υπενθυμίσει στον Πρώτο Πολτοποιοό, ότι τό πνεύμα είναι πρόβλημα, και τό πρόβλημα είναι αίνιγμα πού δέν επιδέχεται input: πρόβλημα - output: επίλυση...

Άλλά δέν ταιριάζει στους μνηστήρες της Άλλαγής ή δυσθυμία. Οι σφρανοί αγάλλονται και ψάλλει ή φύσις δη: Έλλάς-Γαλλία, ευθυμία. Τό Παρίσι και ή Άθήνα, «υπό τόν ήχο του Άνακρέοντος και του Βολταίρου», θά αναμέλπον συνεχώς τό ιδιόμελον της άσυνάρτητης ευτυχίας τους, και ή ήχηρή αυτή «Έλλάς-Γαλλία, πανδαισία», θά κατακαλύψει, ως λέγεται, την έλληνοσοσιαλιστική άκαλαισθησία.

‘Ελληνική Βιομηχανία ἀκυρώνοντας τό παρόν καί τό μέλλον

του Λεφτέρη Παπαγιαννάκη

Νέα Δημοκρατία: ὁ ἐκσυγχρονισμός...

Καί ἐγένετο (μεταπολιτευτικό) φῶς. Καί ἐπανήλθεν ὁ Κύριος καί εἶδεν ὅτι καλόν. Ἄλλά χρειάζονταν καί ἐπενδύσεις. Γιά νά στυλωθεῖ ἡ βιομηχανία, νά ἀναπτυχθεῖ ἡ οἰκονομία, νά ἐντατικοποιηθεῖ ἡ ἐργασία, νά πολλαπλασιαστεῖ ἡ ὑπεραξία, νά φάμε ὄλοι ἐμεῖς καλά καί αὐτοὶ καλύτερα, πολὺ καλύτερα, καί νά ἐκτονωθεῖ ἡ διαμαρτυρία, νά ἰκανοποιηθεῖ ἡ ἀπληστία, νά ἐξασφαλιστεῖ ἡ ἰσορροπία, νά δικαιωνιστεῖ ἡ ἡγεμονία. Ὅχι ὅμως ὅποιες ὅποιες ἐπενδύσεις. Διαβολοσκορπίσματα, πού πολλά ἀπέδωσαν στοὺς βιομηχάνους ἀλλὰ ὀλίγα στὴ βιομηχανία, ἔγιναν καί στὰ χρόνια τῆς ἀφρονος ἐπταετίας. Καί τὸ μηχανάκι κόλλησε. Τώρα χρειάζεται μιὰ νέα δέσμη ἐπενδύσεων μεγάλων, δαπανηρῶν, μακροπρόθεσμων, διαρθρωτικῶν, δυναμικῶν, στρατηγικῶν: γιά νά ἀξιοποιηθεῖ ὁ ὀρυκτός πλοῦτος, νά καθετοποιηθεῖ ἡ παραγωγή, νά πυκνώσουν οἱ διακλαδικές σχέσεις καί νά ἐνισχυθεῖ ἔτσι ἡ ἐσωτερικὴ συνοχὴ τοῦ ἐγχωρίου παραγωγικοῦ δυναμικοῦ καί ἡ διαπραγματευτικὴ του θέση στό διεθνές παιχνίδι τῆς ἀνακατανομῆς τῆς ἐργασίας.

Ἐνα δεύτερο δηλαδή ἐπενδυτικό σόκ. Ὅπως ἐκεῖνο τὸ πρῶτο πού στὰ 1962-66 ἀναστράτωσε τὴ γεωργικὴ ἀκόμη τότε Ψωροκώσταινα. Θυμόμαστε; Τέσσερις βιομηχανικοὶ κλάδοι: ἐλαστικοπλαστικά, βασικὴ χημεία, πετρελαιοειδή, μεταλλουργία (άλουμινιο, χάλυβας, νικέλιο) ξεκίνησαν ὀρυκτικά καί μέχρι τῆς ἀρχῆς τῆς δεκαετίας τοῦ '70 ἀπορρόφησαν τὸ 40% τῶν βιομηχανικῶν ἐπενδύσεων, τριπλασίασαν τὸ εἰδικὸ τους βάρος στὴν ἐγχώρια βιομηχανικὴ παραγωγή, στήριξαν τὸ 50% περίπου τῶν βιομηχανικῶν ἐξαγωγῶν. Ἐξακολούθησε βεβαίως νά ὑπερῆσχευε ἡ παραγωγή εἰδῶν οἰκοδομήσεως, ἐξοπλίσεως, ἐπιπλώσεως, διακοσμήσεως γιά τίς ἀνάγκες μιᾶς γρήγορης ὅσο καί δάρδερης ἀστικοποίησης καί πολυκατοικιοποίησης, καθὼς καί εἰδῶν ἐνδύσεως, ὑποδύσεως, ἐξημερώσεως τῶν ἐκεῖ ἐγκλειστών. Ὅμως τώρα ἀναπτύσσεται καί βαριά βιομηχανία γιά τὴν παραγωγή τῶν ἀναγκαίων ἐνδιάμεσων ἀγαθῶν ἐξοικονομώντας συνάλλαγμα ἀπὸ τὴν ἐξαγωγή τους ἢ τὴν εἰσαγωγή τους, καί χρηματοδοτώντας ἔτσι τίς εἰσαγωγές σύγχρονου μηχανολογικοῦ ἐξοπλισμοῦ. Γιατί οἱ παραγωγικὲς μονάδες ἐκμοντερνίζονται, ἡ παραδοσιακὴ αὔξησις τῶν βιοτεχνικῶν μονάδων ἀνακόπτεται, οἱ μετοχικὲς ἐταιρεῖες (ΑΕ καί ΕΠΕ) ἔστω καί μικρομεσαίες πολλαπλασιάζονται καί γίνονται ὁ κυρίαρχος χώρος συσσώρευσης παραγωγῆς καί ἐξαγωγῶν τῆς ἐγχώριας βιομηχανίας.

Ἡ βιομηχανία στό σύνολό της ἀναπτύσσεται γρήγορα, διαφοροποιεῖται, ἐκμοντερνίζεται καί κυριαρχεῖ. Ἡ οἰκονομία στό σύνολό της ἀναπτύσσεται καὶ αὐτὴ γρήγορα, ἐκβιομηχανίζεται καί διεθνοποιεῖται. Ἡ χώρα εἰσάγει μαζικὰ διεθνὴ κεφάλαια, τεχνικὴ καί ἀγαθὰ γιά τὰ νέα καταναλωτικὰ πρότυπα πού υἱοθετεῖ. Ἡ χώρα ἐξάγει περισσότερα βιομηχανικά

προϊόντα (ἔστω καί ἐν πολλοῖς ἀκατέργαστα) παρά σταφίδες καί καπνὰ «ἀνατολικοῦ τύπου», ἐξάγει ἀκόμη ὑπηρεσίες τουριστικὲς καί ναυτιλιακὲς, ἐξάγει τέλος ἐργατικὴ δύναμη.

Ἐνα νέο ἐπενδυτικό σόκ ἦταν πράγματι ἀναγκαῖο. Γιατί τὸ κυνήγι τῆς ὑποκατάστασης τῶν εἰσαγωγῶν ὀδηγεῖ, εἶναι θεωρητικὰ γνωστὸ καί ἐμπειρικὰ ἐμφανές, στὴν αὔξησις τῶν εἰσαγωγῶν (καί μάλιστα μὴ ἀντικαταστάσιμων) ἐνῶ παράλληλα οἱ ἐξαγωγικὲς δυνατότητες τῆς χώρας ἀρχισαν νά ἐξαντλοῦνται. Εἴτε γιατί στοὺς κλάδους πού τὴ στήριξαν παρατηρεῖται ἤδη ἐπενδυτικὴ ὑφεσις εἴτε γιατί αὐξάνεται τὸ κῆμα τῆς παραγωγῆς τους πού ἀπορροφάει πιά ἡ ἐγχώρια ἀγορὰ (μόνο στὰ πετρελαιοειδή ἔγιναν μεταξύ 1971-73 σημαντικὲς ἐπενδύσεις).

Ἡ ἀνάγκη ἐπισημάνθηκε, οἱ ἀρμόδιοι κινητοποιήθηκαν, ἐρεῦνησαν, μελέτησαν, σκέφτηκαν, συσκέφτηκαν, καὶ ἔπασαν βροχὴ οἱ ἀποφάσεις. Ὀλοκληρωμένο πετροχημικὸ συγκρότημα (9 μονάδες: αἰθυλένιο, καυστικὴ σόδα-χλώριο, πολυαιθυλένιο χαμηλῆς καί ὑψηλῆς πυκνότητας, πολυπροπυλένιο, μονο- καί πολυβινυλοχλωρίδιο, βαντίνη πυρολύσεως, ἀμμωνία), νέα μονάδα ἀλουμίνιας - ἀλουμινίου, σιδηροχρῶμο καὶ εἰδικὸι χάλυβες, φυσικὰ ἀέρια καὶ σπογγώδης σίδηρος, διαλυτήρια πλοίων καὶ παλιοσίδηρος, λαμαρίνες, ναυπηγεία, ἀμίαντος, ἀλυκὲς, θειούχα: ἰδοὺ τί χρειάζεται ἡ ἐγχώρια βιομηχανία γιά νά ἐνηλικιωθεῖ, νά σταθεῖ ἐπάξια στό διεθνὴ χώρο. Ἡ πεφοτισμένη, ἡ ἐκσυγχρονιστικὴ δεξιὰ, δείχνει τὸ πρόσωπό της, δίνει τὰ ρέστα της, ἐνθουσιάζονται οἱ ὁπαδοὶ της, ἐντυπωσιάζονται οἱ ἐξ ἀριστερῶν, ἀνησυχοῦν οἱ ἐκ δεξιῶν.

... Καί ἡ προσαρμογὴ του

Ἦταν ἀναγκαῖο νά φρεσκάσουμε τὴ μνήμη. Γιά νά ἀποδεσμευτεῖ ἀνάγλυφα καί σ' ὄλο τὸ μεγαλεῖο της ἡ ἀνικανότητα, ἡ ἀνευθυνότητα καί ἡ συντηρητικότητα, τὸ ἀμυντικὸ, τὸ κοντόφθαλμο καί τὸ γελοῖο τῆς νεοδημοκρατικῆς βιομηχανικῆς (καὶ ὄχι, μόνο) πολιτικῆς. Ἐπαγγέλθηκε τὸν ἐκσυγχρονισμό ἀλλὰ γρήγορα ἤρθε ἡ στιγμή τῆς ἀλήθειας, νά γίνεῖ ὁ λόγος πράξη. Κι ἀρχισε ἡ διαδικασία τῆς «προσαρμογῆς». Λόγω διεθνούς κρίσης; Ὅχι, ἢ τουλάχιστον ὄχι μόνο. Στασιμότητα - ἀποκάλεσαν - ὅ,τι ἐπακολούθησε. Λάθος. Μακάρι νά 'ταν μόνο αὐτό. Κάτω ἀπὸ τοὺς στατιστικὸς μέσους ὄρους ἀνακαλύπτουμε τὴν ἀρνητικὴ ἀναδιάρθρωση. Μᾶς σκάβανε τὸ λάκο. Καί θανακαλίζονται καί ἡδονίζονται. Ὅπως ἡδονίζεται ἡ γάτα γλείφοντας τὴ λίμα καί πίνοντας τὸ αἷμα της, τὸ αἷμα μας.

Ἦρθε λοιπὸν ἡ στιγμή τῆς ἀλήθειας καί ἀναρωτήθηκε ὁ ἀρμόδιος: ποῖος θὰ ἀναλάβει τὸ νέο ἐπενδυτικό σόκ; Τὸ πρῶτο, πρὶν 15 χρόνια, τὸ 'χε ἀναλάβει σχεδὸν ἀποκλειστικά - μέ σημαντικὴ ἀποτελεσματικότητα καί μέ τὸ ἀζημίωτο φυσικὰ - τὸ διεθνὲς κε-

φάλαιο, αρχικά κυρίως τό ξένο αλλά και τό ελληνικό εφοπλιστικό πού ενίσχυσε στη συνέχεια τίς θέσεις του. Τώρα όμως τό ξένο κεφάλαιο δείχνει περιορισμένο ενδιαφέρον. Κάτι τό γαλλικό γιά τά φυσικά άεργα και τό σπογγώδη σίδηρο, κάτι τό άμερικάνικο γιά αυτοκίνητα, κάτι οί γιαπωνέζοι γιά τη χαλυδουργία (λαμαρίνες). Οί πρώτοι και οί δεύτεροι γρήγορα άποσύρονται, οί τελευταίοι αντιμετώπιζουν τήν εχθρότητα τής ΕΟΚ πού ύποχρεώνει τόν άρμόδιο νά ελαχιστοποιήσει και «εξελληνίσει» τήν επένδυση. Όρμητικότερο εμφανίζεται τό ελληνικό εφοπλιστικό κεφάλαιο: ναυπηγεία, πολλά ναυπηγεία και όλίγη σιδηρουργία (ναυπηγική λαμαρίνα). Λίγο όμως ή κρίση, λίγο ή γραφειοκρατία, λίγο ή «οίκολογία» και τά σχέδια θά μπουν στά συρτάρια. Τό διεθνές κεφάλαιο (ή κρίση έχει ξεσπάσει άνοιχτά), θά άσχοληθεί κυρίως μέ τήν αναδιάρθρωση (νέοι κλάδοι, νέες τεχνικές, νέα προϊόντα) τών δραστηριοτήτων του γιά νά ενισχύσει τίς θέσεις του στόν αύριανό καταμερισμό τής εργασίας. Κι όταν κάπου κάπου μεταναστεύει θά προτιμήσει κάποιες από τίς χώρες (του Βορρά ή του Νότου, τής Δύσης ή τής Ανατολής) πού συνωθούνται στίς πόρτες του (σπάνια συμβαίνει τό αντίθετο) προσφέροντας γή και ύδωρ. Κάτι πού ή Έλλάδα δύσκολα πιά μπορεί νά κάνει λόγω έσωτερικών πιέσεων αλλά και λόγω ΕΟΚ (άπελευθέρωση του έμπορίου, απαγόρευση επενδυτικών διακρίσεων ως πρós τήν προέλευση...). Ίδιαίτερη περίπτωση τό εφοπλιστικό κεφάλαιο πού φαίνεται νά επιστρέφει (και λόγω ΕΟΚ) αλλά στρέφει τήν προσοχή του σε περισσότερο προσοδοφόρες - μη βιομηχανικές - δραστηριότητες: τράπεζες, ασφάλειες, άλυσίδες ξενοδοχείων και κρουαζιερόπλοιων...

Από τήν άλλη μεριά ή άναγκαία προσπάθεια ξεπερνούσε τίς δυνατότητες και τίς προσδοκίες του εγχώριου κεφαλαίου πού κατακερματισμένο σε πλήθος μικρομεσαίων επιχειρήσεων οίκογενειακού χαρακτήρα και παραδοσιακού προσανατολισμού βρίσκεται πρós στιγμή κυριολεκτικά έξω από τό χορό.

Και τότε ό άρμόδιος έλαβε τή μεγάλη απόφαση. Θά αναλάβει τό Κράτος. Θά προγραμματίσει, θά επενδύσει, θά όδηγήσει. Αύτά και άλλα πολλά άποφάσισε ό άρμόδιος γιά τή «θάση» και γιά τό «επικοδομήμα» και φάνηκε πρós στιγμή ότι ό εκμοντερνισμός θά επικρατήσει, ότι τό πεδίο τής ταξικής πάλης θά ξεκαθαριστεί. Ίδρυσε ό άρμόδιος και τά κατάλληλα όργανα (ΕΛΕΒΜΕ, ΔΕΠ...), άάρωσε συναγερόμό, πήρε άμπάριζα και... Άλλά προτού βγει του κόπηκε ό θήχας.

Τί είδους σοσιαλμανία ήταν αύτή; Τό κράτος είναι κακός επιχειρηματίας. Τό φώναξαν οί λίγοι μεγάλοι κεφαλαιούχοι φιλοδοξώντας νά αναλάβουν αυτοί κάποιες από τίς μονάδες πού εξαγγέλησαν (π.χ. άλουμίνια). Τό θροντοφώναξαν και οί πολλοί μικρομεσαίοι (κεφαλαιούχοι βέβαια). Έχουμε ή όχι ελεύθερη οίκονομία; Αύτοί έπρεπε νά όδηγήσουν. Τό κράτος νά κάτσει σ' αύγά του και νά «βοηθεί» τό αιώνιο δημιουργικό δαιμόνιο του Έλληνα επιχειρηματία. Και έτσι έμελλε νά γίνει, τό αίμα νερό δεν γίνεται.

Τό 1977, βέβαια, έγινε θριαμβολογικά ή όριστική επαγγελία ενός μειωμένου προγράμματος: άμίαντος, άλυνες, πετροχημικά. Ή πορεία του τελευταίου είναι ίσως τό πιο χαρακτηριστικό παράδειγμα. Τό σχέδιο του πετροχημικού συγκροτήματος τό 1977 βρίσκεται στην Καβάλα μέ 9 μονάδες, τό 1978 στό Κρουονέρι μέ

3 μονάδες και χωρίς «καρδιά» (τό αίθυλένιο), τό 1981 στίς εκβολές του Άχελώου μέ 2 μονάδες, πάντα βέβαια στά χαρτιά. Ή έτσιθελική μεταφορά του (μία μονάδα ξέμεινε στην Καβάλα και άλλη μία χαρίστηκε στην ΕSSO στη Θεσσαλονίκη) εκνευρίζει τούς τοπικούς παράγοντες, άλλου γιατί έφυγε κι άλλου γιατί πάει. Τήν έλλειψη κάθε πληροφόρησης (άπό κράτος και ειδικούς) ύποκαθιστά μία «καθαρή» καταστροφολογική φωνή πού άποπροσανατολίζει.

1981: Ό άμίαντος όλοκληρώθηκε· οί άλυκές στό πρώτο στάδιο· τό σιδηροχρώμιο μόλις θεμελιώθηκε· τό «δείγμα» του πετροχημικού άναμένεται νά θεμελιωθεί αλλά κανείς δεν είναι βέβαιος αν, πού και πότε· άλουμίνια - άλουμίνιο, ειδικοί χάλυβες κ.λπ., κ.λπ. βρίσκονται (αν βρίσκονται άκόμη) στό στάδιο των προκαταρκτικών συζητήσεων. Έπτά όλόκληρα χρόνια γιά τίποτα (ή σχεδόν).

Και όδήγησε ή εγχώρια ιδιωτική πρωτοβουλία. Και έγινε τής Έλλάδας... τό κάγκελο. Μεγάλοι, μεσαίοι, μικροί, όλοι ελάχιστοι άνακαλύπτουν μέ κάποια καθυστέρηση (1,5 αιώνα περίπου) τήν πρώτη βιομηχανική επανάσταση! Κρίση και αναδιάρθρωση στην ευρωπαϊκή ύφαντουργία, άνοιγμα τής άραβικής αγοράς. Τό ελληνικό δαιμόνιο μεγαλοουργεί. Ύφαντουργία, τσιμέντα και προϊόντα από μέταλλο (κουφώματα άλουμίνιου) άπορροφούν μεταξύ 1973-77 τό 40% τών βιομηχανικών επενδύσεων (1958-73: 29%), ενώ ή συμμετοχή τών στρατηγικών κλάδων τής δεκαετίας του '60 πέφτει στό 21% (άπό 40%). Άμεσες οί έπιπτώσεις και στην παραγωγή και τίς εξαγωγές. Στο σύνολο τών εξαγωγών βασικών βιομηχανικών προϊόντων ή συμμετοχή 4 χαρακτηριστικών προϊόντων τής δεκαετίας του '60 (άλουμίνιο, νικέλιο, λαμαρίνες, αντικροτικά) μειώνεται στό διάστημα 1970-78 άπό 53% σε 13%. Ένώ ή συμμετοχή δύο χαρακτηριστικών προϊόντων τής δεκαετίας του '70 (ύφαντουργία, τσιμέντο) αύξάνει αντίστοιχα άπό 18% σε 17% και μαζί μέ τά προϊόντα από μέταλλο άπό 22% σε 57%!

Στασιμότητα επενδύσεων γενικώς, ναι. Όμως μεταξύ 1973-77 τά καθαρά πάγια κεφάλαια (μετά άπό άποσβέσεις) αύξάνονται (σε τρέχουσες τιμές) μόλις 3% γιά τά πετρελαιοειδή, 25% γιά τή μεταλλουργία, 68% γιά τά χημικά, αλλά 150-300% γιά τά ύφαντουργικά, τά τσιμέντα κ.λπ. Σε σταθερές τιμές, στους κάποτε στρατηγικούς κλάδους πραγματοποιείται άποεπένδυση. Έπενδύσεις γίνονται αλλά στους παραδοσιακούς κλάδους όπου συγκεντρώνεται πλθος νέων μετοχικών εταιρειών (στά ύφαντουργικά εμφανίζονται μεταξύ 1973-77 περίπου 200 νέες εταιρείες, όσες σχεδόν ύπήρχαν τό 1973).

Τό δαιμόνιο τής ελληνικής ιδιωτικής πρωτοβουλίας προχωρεί άκάθεκτα ενώ τά πρώτα σύννεφα φαίνονται κιόλας στόν ορίζοντα. Ύφαντουργία βέβαια και τά Lacoste, ύφαντουργία και τά νήματα. Μόνο πού τά δεύτερα άποτελούν τό 60% τών ύφαντουργικών εξαγωγών μας γιά νά γίνουν Lacoste άλλου. Τά ίδια όμως νήματα φτιάχνει και ή νοτιοανατολική Άσία μέ τά ίδια μηχανήματα και μέ δέκα φορές χαμηλότερα μεροκάματα. Ως πότε θά προστατεύει ή ΕΟΚ; Γιά νά εξαγει τά μηχανήματά της κάτι πρέπει νά εισάγει, όπως νήματα κ.λπ. Γίναμε οί πρώτοι εξαγωγείς (κατά κάτοικο) τσιμέντων στόν κόσμο. Τό 1977 τό 90% τών εξαγωγών μας σε τσιμέντο (4 έκ. τ.) άπορροφήθηκε άπό έναν όμιλο χωρών (κυρίως άραβικών) τών όποίων οί συνολικές εισαγωγές έφτασαν τά 20 έκ.τ.

τ. Οί ίδιες χώρες μεταξύ 1977-79 αύξησαν τή δυναμικότητά τους σέ τσιμέντο κατά 20 εκατ. τ.

Κάτι φυλλάστηκε ό άρμόδιος και είπε: καλά, δέν θά οδηγήσω έγώ αλλά τουλάχιστον θά προσανατολίσω. Γιατί χρειάζεται αποκέντρωση, χρειάζεται συγχώνευση μονάδων, χρειάζονται νέα προϊόντα. Και έδωσε κίνητρα (νόμος 849/1978). Τού κάκου όμως. Οί λίγες επενδύσεις που υπάγονται στόν νόμο αυτό μέχρι τά μέσα τού 1980 πάνε μέν στήν επαρχία, αλλά απορροφούνται κατά 53% από τήν ύφαντουργία και τά προϊόντα από μέταλλο. Τήν ίδια εποχή, από τά 25 δισ. δρχ. τών ιδιωτικών επενδύσεων που κατά τόν ύπ. Συντονισμού βρίσκονται «έν εξελίξει», τό 50% άφορά τά τσιμέντα (60% μαζί μέ τά ύφαντουργικά).

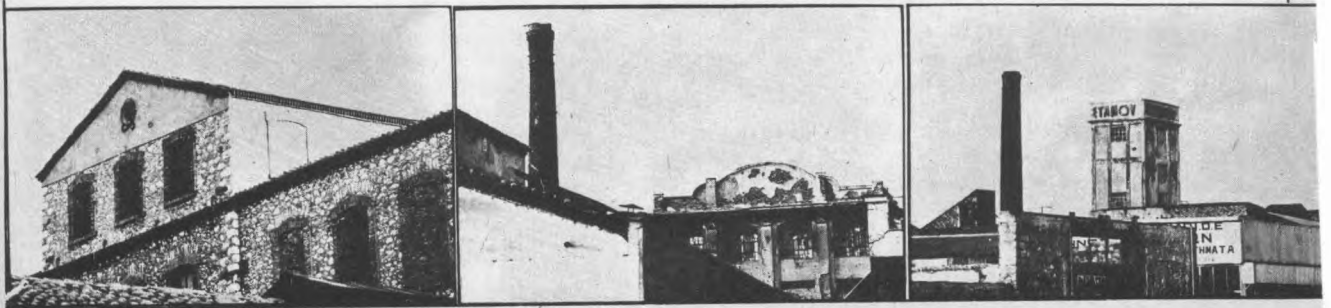
Έπιμένει ό άρμόδιος. Πρέπει νά πείσει τήν ιδιωτική πρωτοβουλία, πρέπει νά αύξηθούν αλλά και νά αναδιαρθρωθούν και νά αποκεντρωθούν οί επενδύσεις, ή παραγωγή, οί εξαγωγές. Έρχονται και εκλογές. Πρέπει νά αποδειχθεί ότι ό νεοφιλευθερισμός αποτελεί τή μόνη διέξοδο στά επικείμενα άδιέξοδα τής χώρας. Νέος νόμος (1116/81), νέα κίνητρα (τσάμπα κεφάλαια τώρα μέ συμμετοχή τής ΕΟΚ), χωροτακτική κλιμάκωση τών κινήτρων, κλαδική κλιμάκωση τών κινήτρων, κίνητρα για έξοικονόμηση ενέργειας, κίνητρα για προστασία τού περιβάλλοντος, κίνητρα για τεχνολογική έρευνα. Περάστε κόσμο. Και πέρασε ό κόσμος, μικροί, μικρότεροι, μικρότατοι. Δώσε και μένα μπάρμπα. Φωνάζουν οί μικροί: πώς είναι δυνατόν νά άπασχολήσουν τουλάχιστον 10 άτομα όπως άπαιτεί τό νομοσχέδιο; Φωνάζουν οί μικρότεροι: πώς είναι δυνατόν νά επενδύσουν τουλάχιστον 20 εκατ. δρχ. όπως άπαιτούσε τό νομοσχέδιο στήν πρώτη του έκδοση; Φωνάζουν οί μικρότατοι: πώς είναι δυνατόν νά έξαιρεθούν από τό νομοσχέδιο οί διοτέχνες τών Άθηνών που δέν μπορούν νά αποκεντρωθούν (βαφεία, καθαριστήρια, συνεργεία αυτοκινήτων, άρτοποιεία...); Άσκούνται πιέσεις, γίνονται «βελτιώσεις» (5 έκ. δρχ. ελάχιστο όριο επένδυσης στόν τελικό νόμο - όσο ένα τεσσάρι διαμέρισμα), απορρίπτονται πολλές αιτήσεις και πριν λίγες εβδομάδες ανακοινώνονται οί πρώτες 120 μονάδες που έγκρίθηκαν. Συνολικό ύψος επενδύσεων που πρόκειται νά γίνουν 14,4 δισ. δρχ. έκ τών οποίων τό 15% (27 μονάδες) άφορούν σέ ξενοδοχεία, 0,1% σέ ειδικές επενδύσεις για έξοικονόμηση ενέργειας και προστασίας τού περιβάλλοντος!, 4% (9 μονάδες) σέ δρυχεία-μεταλλεία και 81% στή βιομηχανία (81 μονάδες). Άπό τίς μέλλουσες βιομηχανικές επενδύσεις που επιχορηγούνται μέ δωρεάν κεφάλαια (33% κατά μέσο όρο) τό 41% απορροφούν ή ύφαντουργία, τά μη μεταλλικά δρυκτά (τσιμέντο, πλάκες, πλακίδια...) και τά προϊόντα από μέταλλο (κουτιά, σωλήνες, κουφώματα, ανταλλακτικά αυτοκινήτων), ένω μεταλλουργία, πετρελαιοειδή και χημικά απορροφούν μόλις τό 5% και ή κατασκευή μηχανών μόλις τό 0,1%.

Περάστε κόσμο. Άσώματος ή κεφαλή στό καφενεϊόν ή Έλλάς. Περάστε κόσμο, ένα βάζετε και παίρνετε άλλα τέσσερα (τσάμπα ή δανεικά και επιδοτούμενα). Όλοι θά πάρετε. Κι αν δυσκολευτείτε μή διαστάσετε. Δώστε «μίζα» 5% στό κατάλληλο κανάλι, φουσκώστε ανάλογα τήν επένδυση (ύπερτιμολόγηση) και θά διευκολυνθείτε. Και σύ πού μέ 11,4 έκ. δρχ. θά λύσεις τό ψυκτικό πρόβλημα τής Καρδίτσας και σύ πού μέ 5,6 έκ. δρχ. θά αξιοποιήσεις τούς ξηρούς καρπούς τών Σερρών, και σύ πού μέ 25,1 έκ. δρχ. θά μεθύσεις όλη τήν Άρτα μέ τά ποτά σου, και σεις που μέ 18 και 20 έκ. δρχ. θά έπεξεργαστείτε ξυλεία στή Φωκίδα και τή Θεσπρωτία και σύ πού θά πλημμυρίσεις τήν Έλλάδα μέ τούς ηλεκτρικούς πίνακες που θά φτιάξεις στά Γιάννενα διαθέτοντας 11,1 έκ. δρχ. και σύ μοναδικέ και ένδοξε πού επιτέλους θά λύσεις τό πρόβλημα τής κατασκευής γεωργικών μηχανημάτων επενδύοντας αποφασιστικά στήν Αιτωλοακαρνανία 14,5 όλόκληρα έκ. δρχ. και αξιοποιώντας τήν εργασία τής στρατιάς εκείνης τών 14 άτόμων!

Και ή δημοκρατική αντιπολίτευση;

Έδώ είναι Μπαλκάνια δέν είναι παίξε γέλασε. Κάπου εκεί ανάμεσα στή διαμάχη κεφαλαίου-εργασίας και στήν άλλη έκσυγχρονισμού-αναχρονισμού χάθηκε ό μπουσουλός. Και λησμονήθηκε τό αίτημα τού σοσιαλιστικού έκσυγχρονισμού και οί άγάνες και οί θυσίες που έγιναν σ' όνομά του. Άρνηση άπόλυτη κάθε έκσυγχρονισμού αντί άπαίτησή του και διεκδίκηση παράλληλου σοσιαλιστικού μετασχηματισμού τών σχέσεων παραγωγής και τών κοινωνικών σχέσεων μέσα και έξω από τήν επιχείρηση. Υιοθέτηση τών αναχρονιστικών αιτημάτων τών αυξανόμενων μικρομεσαίων και τών πολλαπλασιαζόμενων αυτοαπασχολούμενων τού χεριού και τού πνεύματος λές και τό πρόβλημα είναι νά μειοψηφήσει ή δεξιά (κυβέρνηση) και όχι νά πλειοψηφήσει ή άριστερή (συνείδηση και κυβέρνηση), λές και τό τελευταίο μπορεί νά γίνει μέ ύπουρικά διατάγματα. Σεχνώντας ότι ό σοσιαλισμός δέν μπορεί νά είναι αναχρονιστικός. Και κατασκευάστηκαν τά χωνευτήρια τών συμμαχιών. Συμμαχία τών αντιμονοπωλιακών δυνάμεων για τό ΚΚΕ, τών μη προνομιούχων Έλλήνων για τό ΠΑ-ΣΟΚ. Μαζί μέ τούς μισθωτούς και οί αυτοαπασχολούμενοι και τό μικρομεσαίο κεφάλαιο. Γιατί κινδυνεύουν νά προλεταριοποιηθούν οί πρώτοι· αίτημα: κάτω ή προλεταριοποίηση (προλετάριοι όλου τού κόσμου μās συγχωρείτε). Γιατί τό δεύτερο ύφίσταται έκμετάλλευση από τό μεγάλο κεφάλαιο· αίτημα: νά

Φωτογραφία Στέλιου Σκοπελίτη

σταματήσει ή εκμετάλλευση του κεφαλαίου από το κεφάλαιο (συγγνώμη Μάρξ).

Δέν πρόκειται για άστυα. Λαλίστατος εκπρόσωπος του ΚΚΕ σέ πρόσφατο συνέδριο, άφου άναγνωρίσει ότι «καί στίς μικρές καπιταλιστικές επιχειρήσεις συντελείται εκμετάλλευση» καί μάλιστα μέ «τίς σκληρότερες άπό φυσική άποψη μορφές» καί (συμπληρώνω) μέ χαμηλότερες άμοιβές, συνεχίζει μέ τά έξής βαρυσήμαντα: «συνήθως ή υπεραξία πού άποσπούν άπό τούς ελάχιστους μισθωτούς πού άπασχολούν είναι τόσο μικρή πού τούς ύποχρεώνει νά τραβούν στήν εκμετάλλευση άρκετά μέλη των οικογενειών τους». Άλλωστε «τό τίμημα» δέν είναι άν τό ποσοστό τής υπεραξίας αύξάνει καί στίς μικρομεσαίες επιχειρήσεις..., τό τίμημα είναι ότι άπό τήν αύξηση αυτή επωφελούνται καί τά μονοπώλια «πού μπορούν νά πουλάνε» καί σέ χαμηλότερες τιμές για νά συνθλίψουν τούς άτίθασους άνταγωνιστές. «Γι' αυτό άκριδώς οί μικροκαπιταλιστές (...) είναι ταυτόχρονα καί αντίκειμενα εκμετάλλευσης άπό τά μονοπώλια». Υπάρχουν λοιπόν «κοινοί τρόποι εκμετάλλευσης» πού θεμελιώνουν τή δυναμική τής συμμαχίας «ένω οί έσωτερικές (κεφαλαίου-έργασίας) αντίθέσεις (παρά τίς σκληρότερες άπό φυσική άποψη μορφές εκμετάλλευσης; -ΛΠ) είναι ιεραρχικά δευτερεύουσες! Αύτά, χωρίς σχόλια.

Στό μικρομεσαίο κεφάλαιο στηρίζει τίς έλπίδες του καί τό ΠΑΣΟΚ. Σύμφωνα μέ τήν πιό πρόσφατη (όσο γνωρίζουμε φυσικά) διακήρυξή του, ή βιομηχανική πολιτική του θά βασίζεται:

«Σέ μία νέα πολιτική επενδύσεων, κινήτρων καί πιστώσεων, στή σωστή χωροταξική κατανομή καί στήν περιφερειακή ανάπτυξη σέ πλήρη σύνδεση μέ τήν ενεργειακή πολιτική καί τήν προστασία των φυσικών πόρων καί του περιβάλλοντος»

● στήν «άξιοποίηση του ανθρώπινου δυναμικού μέ σωστές προϋποθέσεις άμοιβής, επιμόρφωσης καί συνθηκών δουλειάς», άλλά καί στήν «ένεργό συμμετοχή των εργαζομένων στίς μεγάλες βιομηχανικές επιχειρήσεις»

● στήν «κίνητοποίηση του τεράστιου δυναμικού των μικρομεσαίων επιχειρήσεων».

Καί επειδή δεβαίως οί επιθετικοί προσδιορισμοί: νέα, σωστή, σωστές, πλήρης είναι πρός τό παρόν άνευ περιεχομένου, δέν μένει ως διαφοροτικό στοιχείο παρά μόνο ή ύπόθεση συμμετοχής των εργαζομένων στίς μεγάλες επιχειρήσεις. Άλλά ποιές είναι αυτές καί γιατί μόνο αυτές; καί πού ή συμμετοχή; Στο επίπεδο τής ιδιοκτησίας, τής οικονομικής διαχείρισης, των επενδυτικών αποφάσεων ή στο επίπεδο τής καντίνας; Καί γιατί οί ελεύθερες άπό συμμετοχή μικρο-

μεσαίες επιχειρήσεις θά αλλάξουν συμπεριφορά ώστε νά πραγματοποιηθεί τό νέο, σωστό καί πλήρες πρόγραμμα;

Καί εκείνος ό σοσιαλισμός;

Καί ένω ή δεξιά δέν μπορεί νά έκλογικεύσει τούς μικρομεσαίους άκόμα καί όταν μοιράζει δωρεάν κεφάλαια· καί ένω έναποθέτει τόν έκσυγχρονισμό του παραγωγικού δυναμικού τής χώρας σέ έξωγενείς έπιρροές (άμεσα μέ τό ξένο κεφάλαιο άρχικά, έμμεσα μέ τήν ΕΟΚ σήμερα)· ή Άριστερά (δηλαδή ή άνανεωτική) διατάζει νά ξαναθέσει τά πάντα επίκαιρο αίτημα του σοσιαλισμού. Έτσι άπλά, χωρίς διορθωτικά επίθετα: σύγχρονος, ελεύθερος, δημοκρατικός, πλουραλιστικός, ανθρώπινος... Είναι άπτόνδητα αύτά καί άλλα πολλά.

Πότε λοιπόν θά διακηρύξουμε ξεκάθαρα:

— ότι στήν Ελλάδα των μικρομεσαίων τής σκληρής εκμετάλλευσης, ό ύφιστάμενος τήν εκμετάλλευση είναι μόνο ό κόσμος τής μισθωτής εργασίας

— ότι στήν Ελλάδα τής σπέκουλας καί τής χυδαιότητας ό σοσιαλιστικός μετασχηματισμός είναι ή μόνη διέξοδος πού ταυτίζεται μέ τά συμφέροντα των μισθωτών

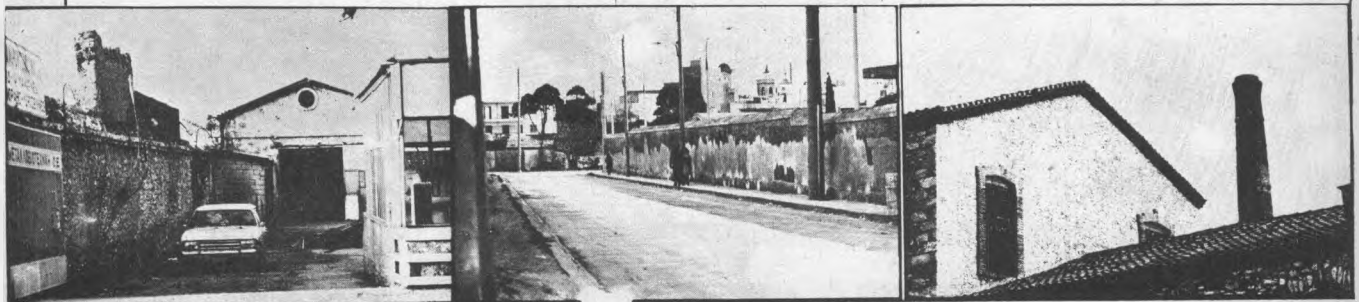
— ότι ό σοσιαλιστικός μετασχηματισμός δέν μπορεί παρά νά είναι ένδογενής καί νά θεμελιώνεται στο επίπεδο τής παραγωγής των προϊόντων καί όχι μόνο σέ εκείνο τής κατανομής των εισοδημάτων

— ότι αυτό συνεπάγεται προλεταριοποίηση των άυτοαπασχολούμενων καί των μικρομεσαίων καί άκόμα αυξανόμενη συμμετοχή των μισθωτών στίς επενδυτικές άποφάσεις (τί καί πώς, γιατί καί για ποιόν) καί των μεγάλων άλλά καί των μικρομεσαίων επιχειρήσεων πού διαθέτουν καί τήν πιό κοντόφθαλμη όπτική

— ότι οί βαθμιαία αυτοδιαχειριζόμενοι «μισθωτοί» είναι οί μόνοι ίκανοί νά οικοδομήσουν μακροπρόθεση όπτική εκσυγχρονισμού καί μετασχηματισμού

— ότι κάθε επιθυμητή συμμαχία πρέπει νά στηρίζεται σ' αυτές τίς άρχές καί νά πραγματοποιείται έν γνώσει τής πολιτικής τους σημασίας.

Στήν άθλιότητα καί τά άδιέξοδα του ελληνικού ύπαρκτου μικροκαπιταλισμού ή έστω κρατικο-μονοπωλιακού (;) καπιταλισμού θά άφήσουμε νά άντιπαραταχθούν μόνο ή θλιβερότητα του κρατικομονοπωλιακού «ύπαρκτου σοσιαλισμού» καί ή άσάφεια του άνύπαρκτου κρατικού μικρο-σοσιαλ-καπιταλισμού; Η θά άνακαλέσουμε στή μνήμη, έμεις οί άριστεροί τής άνανέωσης, τό τόσο παλιό άλλά καί τόσο επίκαιρο αίτημα του σοσιαλισμού; Έτσι άπλά καί καθαρά. Έστω καί τώρα ή άκριδώς τώρα.

Στά όρια τής γεωργικής ανάπτυξης καί κάποιες επιλογές

του Μιχάλη Παπαγιαννάκη

Ή στασιμότητα

Ή ελληνική γεωργική παραγωγή, σέ δλη τή διάρκεια τής μεταπολιτευτικής περιόδου και μέχρι σήμερα, βρίσκεται σέ στασιμότητα. Ένω στή δεκαετία 1964-73 τό ακαθάριστο γεωργικό προϊόν, σέ σταθερές τιμές, αυξανόταν κατά μέσο όρο 2,6% τό χρόνο, στήν περίοδο 1974-79 ή μέση ανάπτυξη του δέν ξεπέρασε τό 0,3% (*Έθνικός Λογαριασμός τής Ελλάδος 1971-79*, Αθήνα 1980). Ή εξέλιξη αυτή είναι ένδεικτική μιās κρίσης που σίγουρα ξεπερνάει τίς συγκυριακές εξηγήσεις: έκτακτες καιρικές συνθήκες, αυξομείωση τής συγκομιδής ορισμένων γεωργικών προϊόντων κ.λπ. Και είναι έν πάση περιπτώσει μιιά εξέλιξη που έγκυμονεί πολλούς κινδύνους, όχι μόνο για τούς γεωργούς και τό εισόδημά τους, αλλά και για τό σύνολο τής ελληνικής οικονομίας: ό αγροτικός χώρος είναι πάντα βασικό τμήμα τής εσωτερικής αγοράς, ό γεωργικός τομέας είναι ό μοναδικός του οποίου ή συμβολή στίς εξωτερικές συναλλαγές είναι θετική...

Τό ότι ή μακροχρόνια αυτή στασιμότητα οφείλεται σέ διαρθρωτικούς λόγους αποδεικνύεται καταρχήν από τήν εξέλιξη των επενδύσεων στή γεωργία: ένω στήν περίοδο 1964-73 αυξανόταν κατά μέσο όρο μέ ρυθμό 6,6% τό χρόνο (σέ σταθερές τιμές), στήν περίοδο 1974-79 μειώνονταν κατά 4,5% τό χρόνο (-1,6% τό χρόνο οί ιδιωτικές και - 7,2% τό χρόνο οί δημόσιες). Τά παραπάνω στοιχεία άρκοουν για νά συνδέσουν τή στασιμότητα τής γεωργικής παραγωγής μέ τήν αδυναμία τής συσσώρευσης κεφαλαίου στήν ελληνική γεωργία και μάλιστα μέ σημαντική μείωση των δημόσιων επενδύσεων. Άρκοουν δηλαδή για νά καταδείξουν κάποιες πρώτες πολιτικές ευθύνες. Γιατί ή κρατική πλαισίωση τής ελληνικής γεωργίας είναι τόσο έντονη ώστε οί επενδυτικές αποφάσεις τής Κυβέρνησης νά έχουν αποφασιστική σημασία καθαντές, αλλά και καθοριστικές συντέπιες πάνω στίς ιδιωτικές επενδύσεις.

Όμως ή εξήγηση αυτή δέν άρκει. Ή μείωση των επενδύσεων πρέπει και αυτή νά έχει κάποια εξήγηση. Υποστηρίχθηκε (π.χ. από τό οικονομικό περιοδικό *Έπιλογή*, Αύγουστος 1980) ότι ή περικοπή των δημόσιων επενδύσεων οφείλεται στά «γενικά περιοριστικά μέτρα που εφαρμόστηκαν για τήν αποθέρμανση τής οικονομίας και τήν καταπολέμηση του πληθωρισμού» που εφαρμόστηκαν από τό 1973 και μετά. Μιά τέτοια ερμηνεία είναι μάλλον ευκαιριακή και άσχετη μέ τά πράγματα: μιιά αντιπληθωριστική πολιτική μπορεί ίσως νά «κόβει» τίς επενδύσεις για ένα - συνήθως βραχύχρονο - διάστημα, αλλά όχι και για τόσα χρόνια.

Και βέβαια δέν μπορεί νά στηρίζεται στήν περικοπή των άμεσα παραγωγικών επενδύσεων, γιατί αυτές είναι που μποροουν νά καταπολεμήσουν μακροχρόνια τον πληθωρισμό, προκαλώντας τήν αύξηση τής προσφοράς. Έξάλλου οί κυβερνήσεις τής Ν.Δ. δέν διακρίθηκαν για κανένα πνεύμα λιτότητας στίς δημόσιες δαπάνες γενικότερα και είναι δύσκολο νά τούς αποδοθεί μιιά ιδιαίτερη έγνοια για οικονομία στον συγκεκριμένο και πολιτικά τόσο ευαίσθητο γεωργικό τομέα. Άλλοι λοιπόν πρέπει νά αναζητηθεί ή εξήγηση τής μακροχρόνιας στασιμότητας επενδύσεων και παραγωγής.

Γιατί σταμάτησαν οί επενδύσεις στή γεωργία;

Καταρχήν οί γενικότερες αντίληψεις για τήν αναπτυξιακή και τήν καθημερινή οικονομική πολιτική που επικράτησαν στους κόλπους τής κυβερνητικής παράταξης στά χρόνια τής μεταπολίτευσης, αποδυνάμωσαν κάθε διάθεση, κάθε προσπάθεια που έτεινε νά συλλάβει τήν πορεία τής ελληνικής οικονομίας μέσα σέ πλαίσια και πρός όρίζοντες που νά υπερβαίνουν τά όρια μιās έστω νοικοκυρεμένης διαχείρισης τής συγκυρίας. Τέτοιες διαθέσεις και τέτοιες προσπάθειες υπήρξαν: τά διομηχανικά σχέδια του Καραμανλή και του Παπαληγούρα, τά διαρθρωτικά σχέδια για τή γεωργία επί υπουργίας Μπούτου, τά φιλόδοξα προγράμματα τής ΔΕΠ κ.λπ. Στίς περισσότερες περιπτώσεις, και μετά από έντονη ζύμωση, τούς αφαιρέθηκε κάθε στοιχείο που τούς έδινε πνοή και έμβέλεια. Και είτε παραμερίστηκαν έντελώς είτε ξαναγύρισαν στίς διαστάσεις τής τρέχουσας μετριότητας.

Μέσα σ' αυτό τό πλαίσιο, ό γεωργικός τομέας δέν είχε ούτε καν τήν καλύτερη, σχετικά, μεταχείριση. Ίσα-ίσα τό γεγονός ότι βρίσκεται στήν... έπαρχία και έπομένως ή τύχη του συνδυάζεται και μέ τήν άμβλωση κάθε απόπειρας για αποκέντρωση και τοπική αυτοδιοίκηση τής δημιουργήσε και πρόσθετα θεσμικά προβλήματα. Ή έλλειψη γενικότερης αναπτυξιακής πνοής συνδυάστηκε και μέ τον καλπάζοντα οικονομικό «φιλελευθερισμό» των διαδοχικών κυβερνήσεων, τήν αδυναμία τους νά διαλέξουν και νά προωθήσουν μιιά έστω και άπλά έκσυγχρονιστική άποψη μέσα στο πλέγμα συμφερόντων, ρουτίνας και μικροαστικής μιζέριας που κατατρέπει ακόμα τον αγροτικό χώρο. Τέλος, άποφασιστικά συνέβαλε στήν αποδυνάμωση τής κρατικής πολιτικής ή επίμονη επιβίωση τής αντίληψης ότι είναι δυνατό νά συνεχιστεί ή γεωργική ανάπτυξη στο ίδιο πρότυπο μέ τό παρελθόν, ίσως μέ κάποιες βελτιώσεις: ό παραγωγός άφημένος στήν άτομική του προσπάθεια, αλλά παράλληλα πλαισιωμένος και στελεχωμένος από τό κράτος και τίς ύπη-

ρεσίες του πού τόν καθοδηγούν και ένδεχομένως του δίνουν ποικίλες χρηματικές ενισχύσεις και επιχορηγήσεις, ενώ παραμελείται ή παραμερίζεται κάθε μορφή γνήσιας συλλογικής του έκφρασης στην παραγωγή και διακίνηση και ένω, τό κυριότερο, ενισχύεται ή από μέρους του «κατανάλωση» του φυσικού και κοινωνικού κεφαλαίου της χώρας αντί νά οικοδομείται, νά παράγεται δηλαδή ή ύποδομή πού είναι απαραίτητη γιά τήν παραπέρα ανάπτυξη τού συνόλου τού τομέα. Σέ τέτοιες συνθήκες μπορεί νά αυξάνεται γιά ένα διάστημα ή παραγωγή και μάλιστα νά αυξάνεται «φτηνά», χωρίς δηλαδή σημαντικές επενδύσεις. Μπορεί επίσης νά αυξάνεται τό ιδιωτικό εισόδημα, ό ιδιωτικός πλουτισμός (και πράγματι έτσι έγινε). Παράλληλα όμως αυξάνεται ή δημόσια ανέχεια και ή κοινωνική άθλιότητα. Και έτσι πλησιάζουμε κάποια άνυπέρβλητα εμπόδια, κάποια όρια πού σταματούν τήν παραπέρα ανάπτυξη.

Σ' αυτά τά πλαίσια καταλαβαίνει κανείς καλύτερα γιατί συρρικνώθηκαν οί επενδύσεις. Όχι μόνον δέν θεωρήθηκαν απαραίτητες σέ «παραδοσιακούς» τομείς όπως ή άρδευση, τά άλλα έγγειοβελτιωτικά έργα κ.λπ., αλλά και άγνοήθηκαν έντελώς (ή περίπου) στά νέα πεδία πού άνοίγονται από τίς σύγχρονες άπαιτήσεις της ελληνικής γεωργίας, στό στάδιο δηλαδή ανάπτυξης πού διανύει σήμερα: γενετική και βιολογική έρευνα, γενικευμένη χωροταξική και κατά κλάδους και ύπο-κλάδους αναδιάρθρωση τών καλλιεργείων, προώθηση τών βιομηχανικών μεθόδων στό σύνολο τού κυκλώματος τών προϊόντων, επέκταση και κυρίως νέα αντίληψη τών ύποδομών: ειδικά δίκτυα, δίκτυα έξυπνέτησης τών μηχανικών μέσων, δίκτυα διάδοσης και διδασκαλίας νέων μεθόδων, δίκτυα πληροφορήσεως (ηλεκτρονικής σν τούς άλλους) γιά τίς άγορές κ.λπ. Φυσικά οί πρόσφατες κυβερνήσεις έναπόθεσαν κάθε έλπίδα στά προγράμματα και τίς ενισχύσεις πού θά αναπτυχθούν κάτω από τό νωπό άκόμα εύρωπαϊκό-κοινωνικό καθεστώς. Άλλά έχει είπωθει χίλιες φορές ότι αυτή ή παθητική προσαρμογή δέν άρκεί άν δέν ύπάρξει ό αντίστοιχος δυναμισμός στόν ίδιο τόν ενδιαφερόμενο χώρο και άν δέν άφεθούν νά αναπτυχθούν οί ίδιες του οί ζωντανές (όσες έχει άκόμη) δυνάμεις.

Γεωργία και οί πολιτικές: τό πρόβλημα και τό κενό

Είπώθηκε παραπάνω ότι φτάσαμε, άγγίζουμε τά όρια της ανάπτυξης της ελληνικής γεωργίας, τουλάχιστο στό πρότυπο ανάπτυξης πού τήν καθοδήγησε μέχρι σήμερα. Ένας μόνο άριθμός θά μπορούσε νά εικονογραφήσει τήν κατάσταση.

Γιά νά προστεθεί σήμερα μιά επιπλέον δραχμή στό σύνολο τού γεωργικού προϊόντος χρειάζεται νά επενδυθούν πάνω από πέντε δραχμές ένω ή σχέση αυτή στην ελληνική βιομηχανία δέν ξεπερνάει τό 2 πρós ένα! Μέ άλλα λόγια, ή ελληνική γεωργία άνήκει πιά στίς... βαριές βιομηχανίες και όλα δείχνουν ότι αυτό τό φαινόμενο θά συνεχιστεί και θά ένταθει: οί τιμές της γης αυξάνονται συνεχώς, τά μεροκάματα (όταν βρίσκονται) επίσης, ή «παραγωγή» τών ύποδομών είναι πολύ καθυστερημένη και άπαιτεί μακροχρόνιες επενδύσεις... Κάθε αύξηση της παραγωγής θά άπαιτεί λοιπόν τώρα και στό άμεσο μέλλον όλο και μεγαλύτερες επενδύσεις.

Άλλά τέρα από τά παραπάνω, είναι φανερό πιά

ότι ό γεωργικός τομέας γνωρίζει όλο και περισσότερο τίς δυσάρεστες όψεις τών φαινομένων πού κάποτε δίνανε εύκολες λύσεις στά προβλήματά του: ή ιδιωτική άσυδοσία (στό όνομα μιάς άτομικής ιδιοκτησίας πού δέν επιδέχεται, λείει, κανόνες) όδήγησε στην άδυναμία νά βρεθεί λύση και παραγωγική άπασχόληση 2 εκατομμυρίων στρεμμάτων τουλάχιστο πού έχουν εγκταλειφθεί, ή καταπάτηση και άλόγιστη χρήση κοινοχρήστων εκτάσεων όδηγεί σέ έμπλοκή της λειτουργίας τών ύποδομών και σέ άσφυξία (σε όρισμένες περιπτώσεις) της κτηνοτροφίας, ή ύποδóρια και εννοούμενη πανταχόθεν έπιχειρηματικότητα φούσκωσε τό στρώμα τών «μεσαζόντων» πού έλυσαν άναμφισβήτητα προβλήματα διακίνησης προϊόντων και συσσώρευσης κεφαλαίου και πού σήμερα επιδρούν όλο και πίο άρνητικά στίς προσπάθειες έκσυγχρονισμού τού τομέα, τό άνεξέλεγκτο δαιμόνιο τού Έλληνα μικροεξαγωγέα όδηγεί σήμερα στην ύποδεέστερη μοίρα τών ελληνικών προϊόντων στίς ευρωπαϊκές άγορές, ή πεισματική προσκόλληση στά πεπατημένα και ή συστηματική άρνηση τών αλλαγών (μέ τή βοήθεια και τήν ιδεολογική εκλογίκευση και της «δημοκρατικής» άντιπολίτευσης) όδήγησαν σέ διαρθρωτικά πλεονεκτήματα όρισμένων προϊόντων, και σέ ύποχώρηση της ανταγωνιστικότητας άλλων. Ό κατάλογος θά μπορούσε νά έπιμηνυθεί επ' άπειρον.

Σ' αυτή τή συγκυρία λοιπόν είναι καιρός πιά νά δούν τό φώς γενναίες αποφάσεις, νά καταστρωθούν προγράμματα δράσης μέ πνοή. Και όπως είπώθηκε και παραπάνω, οί αντίληψεις της Ν.Δ. συμπυκνώνονται σήμερα στην παρακολούθηση τών αλλαγών (όχι πώς τίς κατανοεί πάντοτε...) και στην ευχή γιά προσαρμογή πρós τά κρατούντα στην ΕΟΚ, λές και οί κατακτήσεις της οργανωμένης άγροτιάς, της Γαλλίας π.χ, μπορούν νά μεταφτυτευθούν εδώ μέ «ντιρεκτίβες» ή κανονισμούς της Έπιτροπής ή τού Συμβουλίου Έπουργών... Άλλά και οί αντίληψεις της «δημοκρατικής» άντιπολίτευσης δέν έμπνέουν και πολλήν αισιοδοξία. Άφήνω τό ΚΚΕ μέ τίς συνδικαλιστικούς τύπου, και μόνο, «διεκδικήσεις» του: χαιδεύει τούς άγανακτισμένους, αφήνει νά πλανάται ή ιδέα τού μεγάλου προστάτη τών παραγωγών, ψελλίζει κάποιες γενικότητες περί τών «σωστών» συνεταιρισμών και πλέον ού. Έτσι κι άλλιες κανείς δέν τού ζητάει νά γεννοβολάει ιδέες γιά συγκεκριμένες αλλαγές, άφού είναι γνωστό, και τό ίδιο τό λείει, ότι τέτοιες αλλαγές είναι άπατηλές πλην εάν γίνουν μετά τό «πέρασμα στό σοσιαλισμό», δηλαδή τού ίδιου στην έξουσία. Κι επειδή ούδεις πιστεύει ότι τέτοια εξέλιξη είναι όρατή ή άκόμα και επιθυμητή από τό ίδιο ή και από τίς διεθνιστικές του διασυνδέσεις, κανείς δέν άνησχει ιδιαίτερα. Ός συνδικάτο είναι αρκετά φωνακλάδικο γιά νά μπορεί νά χρησιμοποιηθεί κατά καιρούς, ως κόμμα... αυτό είναι μιά άλλη ιστορία.

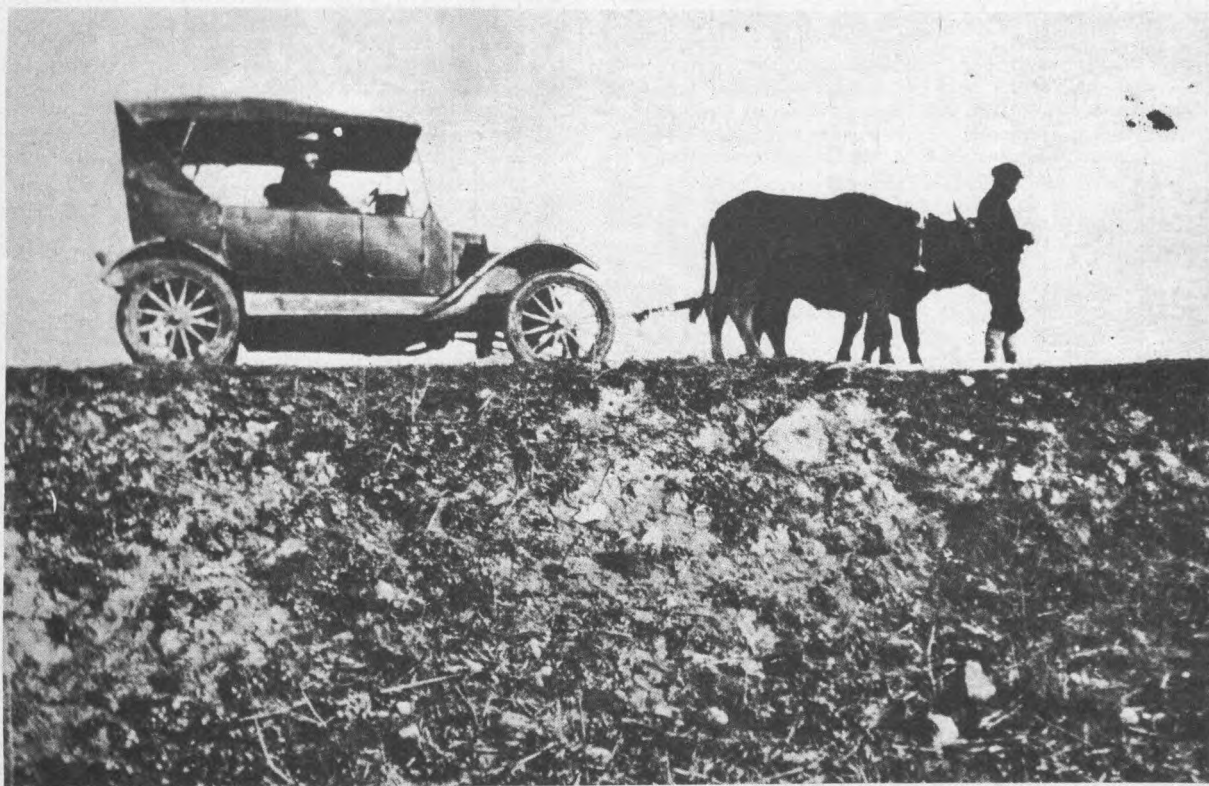
Άλλά τό ΠΑΣΟΚ διεκδικεί και τήν αλλαγή, και τήν έξουσία και τή αναγέννηση τού άγροτικού χώρου. Άμποτε. Άλλά κανείς άκόμη δέν γνωρίζει τί είναι ό «άγροτοβιομηχανικός συνεταιρισμός» τόν όποιο κραδαίνει ως όπλο κατά παντός εχθρού της άγροτιάς και ως πανάκεια διά πάσαν νόσον της.

Είπώθηκε κάποτε ότι θά ύπάρξουν δυό κατά νομό. Δηλαδή σ' έναν μέσο νόμο ένας «άγροτοβιομηχανικός συνεταιρισμός» γιά 150-200 σημερινά χωριά. Τί θά συντονίζει και πώς ένα τέτοιο τέρας; Και μέ τί μέσα και στόχους; Άγνωστο στίς λεπτομέρειες του, δηλαδή στην ουσία του. Είναι και αυτό μέρος της γενικά δια-

δεδομένης άποψης ότι «θά τά βρούμε μετά». Άλλά ήδη οί Ένώσεις Γεωργικών Συνεταιρισμών, πολύ μικρότερης έμβέλειας στίς περισσότερες περιπτώσεις εξελίσσονται ταχύτατα σέ μεγάλους ώς τεράστιους γραφειοκρατικούς και/οίκονομικούς οργανισμούς χωρίς ιδιαίτερη έπαφή μέ τη βάση τους πού συχνά τίς θεωρεί, κι όχι πάντα άδικο, μοχλούς τής κρατικής εξουσίας και πολιτικής. Πώς θά ξεφύγει από τό τέλμα αυτό ο «άγροτοβιομηχανικός συνεταιρισμός»; Διά τής πολιτικής και μόνο χροιάς τής βάπτισής του και τών ενδεχόμενων ήγετών του; Καί, τέλος, πού θά βρεί τούς πόρους για τήν ικανοποίηση τών εκατοντάδων ύποσχέσεων πού θά τόν βαρύνουν μέ τήν πραγματοποίησή τους; Άπό τό Κράτος; Άπό τούς ίδιους τούς παραγωγούς; Τό ξέρουν αυτό οί τελευταίοι; Καί είναι προετοιμασμένοι νά δεχτούν τέτοιες αλλαγές από τά μέχρι σήμερα κρατούντα (πράγμα έν πάση περιπτώσει άπαραίτητο); Ή μήπως τελικά πάλι θά ανατεθεί στην ΕΟΚ και τίς ενισχύσεις της (σέ πράσινες όμως έπιταγές) ή λύση του προβλήματος; Όποιος θέλει άς δοκιμάσει νά βρεί άπαντήσεις στα έρωτήματα αυτά. Θά του λείπει πάντοτε ένα βασικό στοιχείο άξιοπιστίας και φερεγγυότητας στην άνάλυση: ή γενικότερη άποσιώπηση του γεγονότος ότι στο εξής κάθε αλλαγή στην πορεία του γεωργικού τομέα συν-

επάγεται βαθιές αλλαγές στίς κοινωνικές και πολιτικές δομές του, τήν αυτοργάνωσή του, τήν αυτοχηματοδότησή του σέ βαθμό μή συγκρίσιμο μέ τό παρελθόν, τή σύνδεσή του μέ τήν ευρωπαϊκή κοινή άγροτική πολιτική, τήν προσαρμογή του στίς εξελίξεις τής τεχνολογίας και τής διεθνούς αγοράς, μέ λίγα λόγια τή μετατροπή του σ' ένα παραγωγικό κλάδο όπως όλου οί άλλοι, δηλαδή τήν αυτοαναίρεσή του στα ούσιαστικότερα από τά στοιχεία του πού τόν έχουν μέχρι τώρα ορίσει. Αυτό μπορεί νά είναι τμήμα τόσο μιάς άστικής όσο και μιάς σοσιαλιστικής προοπτικής άνάπτυξης τής ελληνικής κοινωνίας. Δέν μπορεί πάντως νά συγκαλύπτεται έπ' άπειρον μέ τά ήθικοπλαστικά, έθνικοτοπικά (!), ήρωικά και πένθιμα και παραδοσιολατρικά ή παρελθοντολογικά συνθήματα, τόσο τά άπροκάλυπτα του ΚΚΕ όσο και τά πομφυλυγώδη κάποιων έγκεφάλων του ΠΑΣΟΚ.

Ή παράταξη τής άριστερης άνανέωσης έχει λοιπόν μπροστά της πολλή δουλειά για νά άνανεώσει, στην πραγματικότητα νά συνθέσει από τήν αρχή μιάν άλλη αντίληψη για τήν ελληνική γεωργία και τήν ελληνική άγροτιά. Κουράγιο...

Άπό τό λευκωμα Παλιές Φωτογραφίες, Ήπειρο - Μακεδονία Φωτογρ. Έλλης Παπαδημητρίου, Έκδόσεις «Ερμής», 1977.

Πολιτική επενδύσεων στην περιφέρεια

άντιφάσεις, ανεπάρκειες και στασιμότητες

του Μιχάλη Μοδινού

Η ψήφιση τριών – μέσα σε μία πενταετία – σημαντικών νομοσχεδίων που σχετίζονται με την αποκέντρωση του δευτερογενούς κυρίως τομέα, αντικατοπτρίζει σε μεγάλο βαθμό τη συνειδητοποίηση των προβλημάτων που σχετίζονται τόσο με την ανεπαρκή ανάπτυξη του τομέα στην περιφέρεια, όσο και με το γεωμετρικά αυξανόμενο κοινωνικό κόστος στο κέντρο.

Η τομή εμφανίζεται τό 1976 με τον Ν. 289 που καθιερώνει την Ε' περιοχή κινήτρων και κατατάσσει σε αυτήν τις ακριτικές και νησιώτικες περιοχές (Νομοί Δωδεκανήσου, Σάμου, Χίου, Λέσβου, Ξάνθης, Ροδόπης, Έβρου). Βασικές καινοτομίες του νόμου ή επέκταση των κατηγοριών των επιχειρήσεων που ωφελούνται, ή αύξηση των άφορολογήτων κρατήσεων των κερδών, ή μείωση του φόρου κύκλου εργασιών και των διαφόρων εισφορών, ή αύξηση των επιδοτήσεων επίτοκίων (που είχαν θεσμοθετηθεί με τον Ν. 1313/72) και η μείωση του φόρου μεταβίβασης ακινήτων. Με τον Ν. 849/78 ή Ε' περιοχή επεκτείνεται σε τμήματα των παραμεθωρίων νομών της Ήπειρου και Μακεδονίας (βάθος 20 χλμ. από τα σύνορα) ενώ για πρώτη φορά εισάγεται ο θεσμός των δανειακών ενισχύσεων του δημοσίου με ευνόικους όρους και σε ποσοστά που κλιμακώνονται από τό 20 έως τό 60% της επένδυσης. Βασική καινοτομία του νόμου είναι ακόμη η θέσπιση κινήτρων για την εξοικονόμηση ενέργειας, τον περιορισμό της ρύπανσης και την εφαρμοσμένη έρευνα.

Η περιορισμένη – με περιφερειακά κριτήρια – επιτυχία του πλέγματος αυτού των σχετικών νόμων άπαικονίζεται ανάγλυφα στις διαρκώς διευρυνόμενες περιφερειακές ανισότητες και την κατάρρευση του παραγωγικού συστήματος μεγάλου μέρους της ελληνικής ύπαιθρου. Έτσι η παράλληλη αναγκαιότητα άντλησης πόρων από τό Εύρωπαϊκό Ταμείο Περιφερειακής Ανάπτυξης και ένταρμόνιση με τό αντίστοιχο θεσμικό πλαίσιο της κοινότητας, οδήγησαν στην ψήφιση του Ν. 1116/81 που καταργεί όλες τις προηγούμενες διατάξεις (των νόμων 1078/71, 1312/72, 1313/72, 289/76 και 849/78 που διαμόρφωναν παράλληλα τό πλέγμα των κινήτρων), θεσμοθετώντας έτσι ένα σύνολο μέτρων με έσωτερική συνοχή και συνέπεια (και σε ίκανοποιητική δημοτική). Η βασική καινοτομία του 1116 θά πρέπει ν' αναζητηθεί στην καθιέρωση και επέκταση του θεσμού της επιχορήγησης (grant), δηλαδή της κάλυψης από τό Δημόσιο τμήματος της δαπάνης της παραγωγικής επένδυσης, που αντικαθιστά τις άτοκες διανειακές ενισχύσεις του Ν. 849. Οι τελευταίες είναι γεγονός ότι δημιουργούσαν ένα γραφειοκρατικό και δυσκίνητο σύστημα με έλάχιστη διαφάνεια που δύσκολα είλκυε τον επενδυτή, ενώ ταυτόχρονα ή αδυναμία υπολογισμού του δημοσιονομικού κόστους άκύρωνε τις προϋποθέσεις για τή συμμετοχή του ΕΤΠΑ στην έθνική ενίσχυση. Άκόμη τό σύστημα των επιχορηγήσεων φαίνεται πώς διευκολύνει τή δανειοδότηση από τό τραπεζικό σύστημα και συμβάλλει στη θελτίαωση της κεφαλαιακής σύνθεσης των επιχειρήσεων.

Η διεύρυνση της έννοιας ορισμένων παραγωγικών επενδύσεων είναι μία άλλη καινοτομία του νέου νόμου. Έτσι για παράδειγμα ή έννοια των μεταλλείων έχει διευρυνθεί για νά περιλάβει τά όρυχεία, τά ιδιωτικά λιγνιτωρυχεία και τά λατομεία ενώ στον τομέα της μεταποίησης έχουν περιληφθεί οι μονάδες παραγωγής ψύχους, ή δια-

λογή-συσκευασία όπωροκηπευτικών και τά θερμοκήπια ύψηλής τεχνολογίας και στά τουριστικά καταλύματα όι ξενώνες, ή μετατροπή-συντήρηση παραδοσιακών κτισμάτων κ.λπ.

Όσον άφορά τήν κλιμάκωση των κινήτρων μέσα στο χώρο, ή διάρρηση τής χώρας σε τρεις άντί για πέντε (ούσιαστικά έξι) περιοχές όπωσδήποτε άπλοποιεί τής έπιλογές του επενδυτή και αυξάνει τήν ευελιξία τής άρτιο-σκληρωτικής διοίκησης. Άν τό νομοθετικό πλαίσιο τής δεκαετίας του '50 με τήν προστατευτική του πολιτική άπέναντι στην έπαρχιακή ένγένει βιομηχανία κατέληξε άπλώς και μόνο σε μία τάση περιμετρικής χωροθέτησης των μονάδων στα Οινόφυτα Βοιωτίας ή στους Άγ. Θεοδώρους Κορινθίας, ή τελευταία κλιμάκωση λογικά άναμένεται νά άπωθήσει τής επενδύσεις από τον παραδοσιακό άξονα ανάπτυξης του ελληνικού χώρου που όρίζεται από τήν σχήματος 5 καμπύλη Πάτρας - Άθήνας - Θεσσαλονίκης που άποτελεί τή ζώνη μειωμένων κινήτρων. Άλλωστε τήν τελευταία τετραετία και κυρίως μετά τον Ν. 289/76 άρχισε άσθενικά νά διαφαίνεται μία άναστροφή τής γενικής ροπής έγκατάστασης περί τά άναπτυγμένα βιομηχανικά κέντρα και μία μετατόπιση κυρίως προς τής περιοχές Γ' και Δ' και Ε' (Θράκη), διαδικασία που όμως φαίνεται ν' άφήνει άνέγγιχτα τά νησιά του Άνατολικού Αιγαίου για ευνόητους λόγους.

Έλος, ένών ή χορήγηση κινήτρων σε τουριστικές έπιχειρήσεις άκολουθεί σε γενικές γραμμές τή διάρρηση που είχε καθιερωθεί με τό Ν.Δ. 1313/72, στη μεταποίηση ή όριοθέτηση των περιοχών Α, Β, Γ, δέν άκολουθεί πάντα τά διοικητικά όρια των νομών (π.χ. οι έπαρχίες Έλασσόνας και Καλαθρύτων έχουν ένταχθεί στη Γ' περιοχή ένών τό υπόλοιπο των νομών Λάρισας και Άχαίας, όπου άνήκουν, παραμένει στη Β').

Η έπιπλέον επιχορήγηση με ένα 10% των επενδύσεων στις περιοχές όπου έφαρμόζονται Ειδικά Άναπτυξιακά Προγράμματα, όπως και στις όκτώ λειτουργούσες βιομηχανικές περιοχές τής ΕΤΒΑ, αντικατοπτρίζει μία δειλή προσπάθεια ούσιαστικά διαφοροποιημένης μέσα στο χώρο Περιφερειακής Πολιτικής, άνεξάρτητα από τήν συχνά άνορθολογική έπιλογή των περιοχών, όπου τό πρόγραμμα δημοσίων επενδύσεων «έντατικοποιήθηκε» τά τελευταία χρόνια μέσω των ειδικών ή άλλων προγραμμάτων.

Πάντως, άν τό φαινόμενο που εύστοχα έχει χαρακτηριστεί «περιφερειακή κρίση»¹ όφειλεται σε μεγάλο βαθμό στην ύπερουγκέντρωση των δραστηριοτήτων του δευτερογενούς τομέα στην Πρωτεύουσα και – κατά δεύτερο λόγο – στη Θεσσαλονίκη,² οι βασικοί λόγοι που τό υπέθαλψαν θά πρέπει ν' αναζητηθούν κύρια στη μή διαμόρφωση μεταπολεμικά μιάς συνεπούς πολιτικής σχετικής με τήν αποκέντρωση, στο έντονα συγκεντρωτικό διοικητικό σύστημα, στην περιορισμένη άξιοποίηση των όρυκτών άποθεμάτων, στην έλλειψη άστικοβιομηχανικής ύποδομής στην περιφέρεια και στο ότι παράλληλα με τήν μέχρι πρόσφατα ανεπάρκεια των κινήτρων περιφερειακής ανάπτυξης, ή πολιτική αποκέντρωσης δέν συνδυάσθηκε με μέτρα «άποτροπής» των βιομηχανιών από τό νά έγκατασταθούν στο κέντρο. Έτσι εύλογα μπορεί νά διατηρήσει κανείς τής έπιφυλάξεις του για τό άν ή διάχυση τής ανάπτυξης από τό κέντρο στην περι-

φέρεια θά αποκτήσει μία ουσιαστική υπόσταση με τον Ν. 1116/81. Ήδη τό διαρκές άνοιγμα τής ψαλίδας τών περιφερειακών άνοιστοτήτων έχει άπολήξει σέ μία διαρκή συσσώρευση αίτιών καί προϋποθέσεων άνάπτυξης στίς ήδη άναπτυγμένες περιοχές, ώστε ή παραγωγική κατάρρευση μεγάλου τμήματος τής ελληνικής ύπαιθρου νά μήν αφήνει πολλά περιθώρια «κοινωνικής, οικολογικής ή πολιτικής αναβάθμισης». Άν ό κρατικός παρεμβατισμός έντατικοποιήθηκε τήν τελευταία πενταετία μέ τά πιο πάνω νομοθετήματα, παραμένει γεγονός ότι ή κρατική έπιλογή τής έπίδοσης τής άποκέντρωσης τών ιδιωτικών επενδύσεων από τό κοινωνικό σύνολο, στήν ουσία όφείλεται στό τεράστιο κοινωνικό κόστος τής περί τό κέντρο συσσωρευτικής διαδικασίας καί πολύ λιγότερο στήν έπιλογή μιός χωροταξικής πολιτικής μέ καθαρά περιφερειακό χαρακτήρα. Όμως τό ελληνικό μοντέλο άνάπτυξης δέν έχει άκόμη έσωτερικεύσει τό έξωτερικό του κόστος κι έτσι άπομένει νά δούμε άν τό «άμήχανο» σ' αυτή τήν περίοδο κρίσης ιδιωτικό κεφάλαιο θά καθοδηγηθεί από τήν κρατική λογική τών κινήτρων πρός κάποιες επενδύσεις στήν περιφέρεια, όπου ίσως θά πρέπει σ' αυτή τή φάση ν' άναμένονται καί μεγαλύτερα κέρδη.

Ή «περιφερειοποίηση» τών Δημοσίων Έπενδύσεων

Έλάχιστες διαρθρωτικές αλλαγές έχουν συμβεί τά τελευταία χρόνια σ' ό,τι άφορά τή μεθοδολογία κατάρτισης του Προγράμματος Δημοσίων Έπενδύσεων καί τήν ύλοποίησή του στό χώρο. Έτσι, έπιγραμματικά θά επαναλαμβάναμε ότι «ή γενική πολιτική στόν τομέα τών Δημοσίων Έπενδύσεων έχει διαγραφεί από πολλά χρόνια καί άκολουθείται σχεδόν άμετάβλητη στίς βασικές τής έπίδοξες». Μιά πολιτική όπου άπουσιάζει ή συγκεκριμένη στρατηγική στίς προτεραιότητες κατανομής τών πιστώσεων στό χώρο καί όπου ή συχνά διατυμωμένη περιφερειακή πολιτική υποτάσσεται σέ μία αντίληψη καθαρά ποσοτική τών εθνικών αναπτυξιακών στόχων. Ή θέση του προβλήματος θά πρέπει ίσως ν' αναζητηθεί τόσο στή δομή καί τήν οργάνωση τών φορέων, τών αρμοδίων γιά τήν έκπόνηση καί εφαρμογή τών προγραμμάτων στό περιφερειακό επίπεδο, όσο καί στή συχνά πλήρη ύποκατάσταση τών λειτουργιών τών φορέων αυτών στό κεντρικό επίπεδο. Έτσι, τό γεγονός ότι ή μετανάστευση (έσωτερική καί έξωτερική) έξακολουθεί ν' άπομυζάϊτόν πληθυσμό του 90% τής έκτασης τής χώρας φανερώνει τήν άποτυχία του έτσι έκφρασμένου κρατικού παρεμβατισμού στήν Ελλάδα, είτε έπειδή τό πρόγραμμα Δημοσίων Έπενδύσεων έχει καταφέρει νά προσφέρει στόν πληθυσμό τής περιφέρειας ένα στοιχειώδες επίπεδο υπηρεσιών υγείας, εκπαίδευσης, διοίκησης, πρόνοιας κ.λπ., είτε γιατί οι επενδύσεις σέ ύποδομή (μεταφορές, δίκτυα, έγγειοβελτιωτικά κ.λπ.) σπάνια οδήγησαν σέ μία παράλληλη κατανομή τών ιδιωτικών επενδύσεων στήν περιφέρεια.

Μιά γρήγορη ματιά στούς πίνακες εξέλιξης του Π.Δ.Ε. πείθει ότι άν ληφθούν ύπόψη οι δείκτες άποπληθωρισμού τών τιμών, τό ύψος του προγράμματος έμεινε πρακτικά στάσιμο τά τελευταία χρόνια, ενώ τό μερίδιο τής πρωτεύουσας σέ καμιά περίπτωση δέν μειώθηκε ουσιαστικά ύπέρ τής περιφέρειας, μία καί οι διοικονομίες κλίμακας πού προέρχονται από τή διαρκή συσσώρευση πληθυσμού καί κεφαλαίων στήν πρωτεύουσα άπαιτούν μία αύξουσα συμμετοχή του κράτους γιά τήν αντιμετώπισή τους. Μιά λεπτομερής ανάλυση τών επενδύσεων τής τελευταίας πενταετίας δείχνει ότι περισσότερο από 20% τών δαπανών άπορρόφησε ή Άθήνα ενώ ένα αντίστοιχο μεγέθος ποσοστό άποτελείται από κατηγορίες δαπανών πού δέν μπορούν νά καταμεληθούν στό χώρο (έρευνα, διάφορες μορφές έπιδοτήσεων κ.λπ.). Έτσι μπορεί νά λεχθεί άπερίφραστα ότι ή πολιτική τών δημοσίων επενδύσεων ελάχιστα έπέδρασε πρός τήν κατεύθυνση τής άμβλυνσης τής περιφερειακής κρίσης καί τούτο γιατί ή δομή του προγράμματος άλλα καί

ή περιφερειακή του κατανομή δέν άντιστοιχούν στίς έξειδικευμένες ανάγκες καί αναπτυξιακές δυνατότητες τής κάθε μιός από τίς 9 προγραμματικές περιφέρειες, άλλα ούτε άνταποκρίνονται σέ κάποιες - όποιες - γενικές άρχές προγραμματισμού μέσα στό χώρο. Άναλύοντας παρατέρα τή θέση αυτή θά καταλήξουμε στά έξής σημεία πού δείχνουν τήν άνεπάρκεια του μηχανισμού:

- Ό συγκεντρωτισμός τής διοίκησης έξακολουθεί νά παίζει ένα άποφασιστικό άνασχετικό ρόλο στόν έξορθολογισμό τής κατανομής τών επενδύσεων μέ περιφερειακά κριτήρια. Έτσι, τά περιφερειακά όργανα τής Διοίκησης παίζουν πολύ περιορισμένο ρόλο στίς πιο πάνω έπιλογές, συνήθως ύποτασσόμενα στίς πολιτικές πιέσεις τών τοπικών βουλευτών ή τών νομαρχών, ενώ ή συνεργασία τους μέ τοπικούς φορείς ή μέ τήν Τοπική Αυτοδιοίκηση είναι πρακτικά άνυπαρκτη.

- Η άνελαστικότητα του Π.Δ.Ε., πού όφείλεται στόν τεράστιο αριθμό ένταγμένων έργων, μοιραία οδηγεί σέ μειωμένη άπορρόφηση, χαμηλούς κατασκευαστικούς ρυθμούς, μή άποπεράτωση τών έργων στά προγραμματισμένα άρχικά χρονικά όρια κ.λπ. Στήν ουσία ή πρακτική αυτή, πού έχει τίς ρίζες τής στό γεγονός ότι ή έλλειψη πόρων τής τοπικής αυτοδιοίκησης τήν οδηγεί σέ πιέσεις πρός τους κυβερνητικούς παράγοντες, πού μέ τή σειρά τους τίς ίκανοποιούν κατά βούληση έντάσσοντας «έργακια» στό περιφερειακό πρόγραμμα (ΣΑΝΤ), οδηγεί σέ τρομακτική σπατάλη λόγω πληθωρισμού, κατασκευαστικών λαθών, έλλειψης ένδιαφέροντος τών εργολάβων, άνεπιτυχών δημοπρασιών κ.λπ.

Η άνυπαρξία συντονισμού μεταξύ τών υπεύθυνων φορέων κατά τομέα έργων έξακολουθεί νά ύφίσταται. Χαρακτηριστικό είναι ότι τά διοικητικά όρια τών περιφερειακών διανομαρχιακών ύπηρεσιών τών διαφόρων ύπουργείων συχνά δέν συμπίπτουν ενώ ή συνεργασία τους είναι άνυπαρκτη. Οι έννέα Ύπηρεσίες Περιφερειακής Αναπτύξεως (ΥΠΑ), πού θά έπρεπε νά παίξουν κάποιο συντονιστικό ρόλο, δέν διαθέτουν θεσμοθετημένες άρμοδιότητες ενώ ή έπέμβαση τους σέ έργα εθνικής κλίμακας εύνουχίζεται τόσο από τήν διοικητική δομή καί τίς πολιτικές πιέσεις όσο καί από τήν άνεπάρκεια, συχνά χαμηλού έπιπέδου στελέχωσή τους. Άλλωστε καί τά αναπτυξιακά προγράμματα ή οι τομεακές μελέτες πού οι ΥΠΑ έχουν κατά καιρούς έκπονήσει ούδέποτε ύλοποιήθηκαν είτε λόγω τής χαμηλής τους ποιότητας είτε λόγω τής δυσπιστίας κεντρικών καί άποκεντρωμένων φορέων πρός τόν περιφερειακό προγραμματισμό. Η τομή πού δειλά έμφανίστηκε τό 1978 καί άποδόθηκε ως «ρήξη Μη-τσούτση-Στράτου» ή ύπουργείων Συντονισμού καί Έσωτερικών όφειλόταν ένμέρει στήν προσπάθεια αύξησης τών άρμοδιοτήτων τών ΥΠΑ τών οποίων ό προϊστάμενος άποκοτύσε, σύμφωνα μέ τήν έγκύκλιο περί κατάρτισης του Π.Δ.Ε., τό δικαίωμα νά συνυπογράψει μέ τό νομάρχη τής περιφέρειάς του τό περιφερειακό πρόγραμμα. Έπέμβαση πού από πολλούς έρμηνεύθηκε ως ύποκατάσταση ενός πολιτικού προσώπου - όπως ό νομάρχης - από κάποιον φορέα προγραμματισμού, άδιανόγητα πράγματα γιά τίς δομές έξουσίας στή χώρα αυτή. Φυσικά, ή συνυπογραφή αυτή περιορίσθηκε στό λειτουργικό της μέρος, ή ΣΑΝΤ (νομαρχιακό πρόγραμμα) κατάρτίζεται πάντα «αυθόρμητα», ενώ κάποιοι προγραμματιστές πού μέσα στόν ένθουσιασμό τους «παρεξήγησαν» τό ρόλο τους, μετατέθηκαν στό κέντρο γιά νά άπαλειφθούν οι έσφαλμένες περί διοικητικής άποκέντρωσης τάσεις!!!

- Τά ειδικά προγράμματα αναπτύξεως ήταν έντούτοις μία καινοτομία τής περιόδου παρά τόν περιορισμένο τους χαρακτήρα. Στήν άρχική τους σύλληψη είχαν στόχο τήν ένίσχυση νομών ή τμημάτων νομών μέ ειδικά προβλήματα, μέσω μιός έπιπλέον ένίσχυσης σέ εύαισθητους τομείς όπου οι έλλείψεις ήταν έμφανεστερες. Τά ειδικά προγράμματα πού είδαν κάποιο βαθμό ύλοποίησης διακρίνονται σέ αυτά τής Γενικής Αναπτύξεως, στά Προγράμματα Άγροτικών Οικιστικών Κέντρων, καί στά Προγράμματα Αναπτύξεως Δασικών Χωριών. Άνεξάρτητα δέ από τίς συνήθως περιορισμένες πιστώσεις, τήν

άδυναμία γρήγορης απορρόφησης τους, τις συνεχείς παρεμβάσεις για τροποποίησή τους και τις μόνιμες πολιτικές επεμβάσεις, τά προγράμματα αυτά εγκαθίδρυσαν μία νέα αντίληψη για την κατανομή των δραστηριοτήτων στο χώρο, και δημιούργησαν μία πρωτογενή αντίληψη περί οικιστικών πλεγμάτων, μεταφορικών δικτύων και ιεράρχησης λειτουργιών. Όμως, σάν πρωτοποριακή προσπάθεια σφαιρικής ανάπτυξης μπορεί ν' αναφερθεί μόνο τό ειδικό πρόγραμμα ανάπτυξεως του Έβρου πού ή άρχική του δαπάνη προϋπολογίσθηκε σέ 81 έκ.ατ. δολάρια από τά όποια σημαντικό μέρος (35,0 έκ.ατ. δολ.) παρέχεται σάν δάνειο από τή Διεθνή Τράπεζα. Η σφαιρικότητα του προγράμματος πού περιλαμβάνει βασικά έργα ύποδομής, αναδασώσεως, έγγειοθελιωτικά, βελτίωση του δικτύου υπηρεσιών, αλλά και καθαρά παραγωγικές επενδύσεις στό δευτερογενή τομέα, δημιουργεί αισιόδοξες άναπτυξιακές προοπτικές για τόν άκρικό αυτό νομό ενώ ή άποκέντρωση των διοικητικών λειτουργιών και ή αύξημένη συμμετοχή τής τοπικής αυτοδιοίκησης στή διαδικασία λήψης των αποφάσεων έδειξε τό δρόμο για τήν ύλοποίηση μιάς ουσιαστικής περιφερειακής πολιτικής. Όμως δέν πρόκειται παρά για ένα πείραμα περιορισμένης κλίμακας και είναι άμφίβολο άν αντίστοιχες προσπάθειες σέ άλλες περιοχές θά έξασφάλιζαν τήν ύπαρξη πόρων κάποιας άνάλογης τάξης μεγέθους.

- Τό ότι οι Δημόσιες Έπενδύσεις κατανέμονται μέ «κριτήρια τής Πλατείας Συντάγματος», όπως έχει συχνά άναγραφεί στό φιλοκυβερνητικό ή μή τύπο, παραμένει πάντως γεγονός τόσο για τό Έθνικό Πρόγραμμα όσο και - σέ μικρότερο βαθμό - για τό περιφερειακό. Είναι εύκολο νά διακρίνει κανείς τήν άσυνέπεια στίς κατά κεφαλήν κατοίκου δαπάνες τόσο διαχρονικά όσο και διαπεριφερειακά, άσυνέπεια πού άν και μπορεί ίσως νά δικαιολογηθεί μέ διάφορα «άναπτυξιακά» κριτήρια, ή ένταση των διακυμάνσεων τους δέν αφήνει πολλά περιθώρια άμφισβήτησης του ρόλου πού παίζουν οι έπιλογές των πολιτικών, έπιλογές πού συνήθως άγνοούν τά τεχνοκρατικά κριτήρια. Παράπέρα μπορεί εύκολα νά διαπιστώσει κανείς (δί' άπλης έπικαλύψεως) τή διάσταση μεταξύ τής κατά νομό «έντασης των δημοσίων επενδύσεων και τής χωροταξικής διασποράς» των κινήτρων βιομηχανικής άποκέντρωσης. Τέλος ή διαρκής αύξομείωση τής ποσοστιαίας κατανομής των κατά νομό πιστώσεων διατηρήθηκε τά τελευταία χρόνια και - άν και σ' ένα βαθμό δικαιολογημένη - δέν μπορεί παρά νά χαρακτηρίσει ως έπιεικώς άσυνεπή τήν περιφερειακή μας πολιτική.

- Η από φέτος άπορρόφηση πόρων από τό Ευρωπαϊκό Ταμείο Περιφερειακής Άναπτύξεως (ΕΤΠΑ) πέρα από τήν ένισχυτική τής ως προς τό μηχανισμό των Δημοσίων Έπενδύσεων λειτουργία,⁴ είναι πιθανό ότι θά παίξει ουσιαστικό ρόλο στήν περιφερειοποίηση του Π.Δ.Ε. και όρθολογικότερη λειτουργία του τμήματος του κρατικού μηχανισμού πού άσχολεϊται μέ τόν τομέα. Βέβαια, ή συνεισφορά τής ένισχυσης αυτής δέν θά κριθεί τόσο από τή δέσμευση του μεριδίου πού άναλογεί στή χώρα όσο από τό ποσοστό άπορρόφησης του. Μ' αυτή τήν έννοια δέν άποκλείεται οι κοινοτικοί πόροι νά λειτουργήσουν εύεργετικά για τήν άποδοτικότητα του διοικητικού μηχανισμού, τήν άπλούστευση των γραφειοκρατικών διαδικασιών και τήν έπιτάχυνση δημοπράτησης και άποπεράτωσης των έργων. Μιά σειρά από άδυναμίες, όπως ή άνυπαρξία ή ή κακή ποιότητα μελετών, τά λογιστικά λάθη, ή έπιλογή έργων χωρίς περιφερειακά κριτήρια, μπορεί νά περιορισθούν ενώ ή μέχρι σήμερα έξαιετή έμπειρία του ΕΤΠΑ δείχνει ύψηλά ποσοστά άπορρόφησης των επενδύσεων. Ο άποκλεισμός τής Άθήνας και τής Θεσσαλονίκης από τις ένισχυόμενες περιοχές είναι ήδη ένα μέτρο μέ περιφερειακή διάσταση ενώ ή ύποχρέωση άποπεράτωσης των ένισχυόμενων έργων μέσα σέ μία τριετία (ένώ υπάρχουν έντεταγμένα έργα στό Π.Δ.Ε. πού μέ τούς σημερινούς ρυθμούς χρηματοδότησης χρειάζονται 200 χρόνια για ν' άποπερατωθούν) και ή άποκλεισμός έργων μέ προϋπολογισμό μι-

κρότερο των 3,0 έκ.ατ. δρχ. θα καταλήξει σέ μια σχετική «έξυγιανση» των επενδύσεων. Άλλωστε ή συμμετοχή του ταμείου στον προϋπολογισμό των έργων δέν είναι καθόλου άσήμαντη μιά και καλύπτει μέχρι και τό 40% τής συνολικής δαπάνης, ενώ τά κριτήρια έπιλογής των επενδυτικών σχεδίων (δημόσιων, παράλληλων ή ιδιωτικών) πρέπει νά έναρμονίζονται άπόλυτα μέ τό ίσχύον πενταετές Πρόγραμμα Περιφερειακής Άναπτύξεως. Τέλος, δέν θά πρέπει νά άγοηθεί ή ένδοπεριφερειακή διάσταση των κανονισμών πού έχουν σχέση μέ τήν ένισχυση των όρειών και προβληματικών περιοχών και κύρια τής οδηγίας 75/268. Όμως τό πλέγμα αυτών των ένισχύσεων δέν δρά παρά συμπληρωματικά στήν έθνική περιφερειακή μας πολιτική. Μ' αυτή τήν έννοια όχι άπλώς δέν άποτελεί πανάκεια αλλά ίσως ούτε παρωνυχίδα μπροστά στα συσσωρευμένα προβλήματα μιάς έμφανούς πιά περιφερειακής άποσύνθεσης.

Μετά τις 18... τί;

Η περιήγηση αυτή στις εκφάνσεις τής ελληνικής περιφερειακής πολιτικής των τελευταίων έτών δέν έχει έπιλογο, όπως άλλωστε δέν έχει και άπαντήσεις πληρότητας. Άν ή έθνική οικονομία έχει πάντως - σέ συνάρτηση και μέ τή διεθνή συγκυρία - φτάσει σ' ένα άποφασιστικό σημείο καμπίς όπου ή τάση μηδενισμού τής αύξησης του ΑΕΕ δέν είναι τό μόνο άνησυχητικό σημείο, τότε μέρος τής άπάντησης άποτελεί ή έναρμόνιση των τομεακών στόχων τής άναπτυξιακής πολιτικής μέ τούς καθαρά περιφερειακούς. Όμως ή ποιότητα των περιφερειακών προβλημάτων είναι όλόετα διαφορετικής ύφης, γεγονός πού θά έπρεπε νά οδηγήσει σέ μιά μεθοδολογία αντιμετώπισής τους όπου ο έθνικός χώρος δέν άποτελείται από τό άλγεβρικό άθροισμα των περιφερειών του. Η ιδιομορφία τής κάθε περιφέρειας, οι ένδο- και διαπεριφερειακές άνισότητες, τό επίπεδο των άναπτυσσόμενων κοινωνικών κινήτρων, οι διαφορετικές μορφές συσσώρευσης και άξιοποίησης του κεφαλαίου άποτελούν μερικές μόνο από τις πολύπλοκες παραμέτρους πού συνθέτουν ένα όντως δυσεπίλυτο πρόβλημα. Η άποκέντρωση του κεφαλαίου δέν φαίνεται έτσι νά είναι ή ικανή συνθήκη πού θά έξισώσει τις συνθήκες συσσώρευσης και παραγωγής υπεραξίας στις περιφέρειες. Μιά σειρά άλλων παραγόντων όπως ή δυσμενώς παραμορφωμένη πυραμίδα ηλικιών, οι ύποβαθμισμένοι πόροι, ή έξαφάνιση των τοπικών ιδιαιτεροτήτων, ή μεταφορά τής παραγόμενης στήν περιφέρεια υπεραξίας προς τό κέντρο, παραμένουν κρίσιμα προβλήματα. Περιφερειακή άνάπτυξη δέν μπορεί άπλά νά σημαίνει άποκέντρωση τής μόλυνσης ή των άλλων διοικονομιών του κέντρου, γεγονός πού ο πληθυσμός τής υπάιθρου έδειξε πρόσφατα νά συνειδητοποιεί. Μ' αυτή τήν έννοια τό κοινωνικό σύνολο θά πρέπει νά πληρώσει πολύ άκριβθά τις όφειλές του στον Θεό του ακαθάριστου έγχώριου προϊόντος μιά και ή άνάπτυξη στήν Ελλάδα φαίνεται πώς όντως στοίχισε πολύ.

Μόνο πού ή άναντιστοιχία πολιτικών επιλογών - έπιλογών προς άλλη κατεύθυνση, πού δέν είναι βέβαιο ότι θά ύπάρξουν - και των επιμέρους συμφερόντων - πού είναι βέβαιο ότι ύπάρχουν - είναι άγνωστο άν και μέ ποιο κόστος θά επιτρέψουν μιάν άλλη πορεία.

1. Δές σχετικά Κ. Χατζημιχάλη: «Θεωρίες περιφερειακής ανάπτυξης και οικονομία τής άγοράς», Τεχνικά Χρονικά, τ. 1, 1979.

2. Δές σχετικά τήν εισαγωγή στό Μιχ. Μοδινού, «Η εκβιομηχάνιση του Θεσσαλικού χώρου», Πολίτης, Τεύχος 40.

3. ΚΕΠΕ: Πρόγραμμα περιφερειακής άναπτύξεως 1981-85. Άθήνα 1980.

4. Για τό 1981 τό μερίδιό μας άνέρχεται στό 13% του κατανομένου κατά χώρα-μέλος των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων μέρους του Προϋπολογισμού, μεταφρασμένο γι' αυτό τό χρόνο σέ 11,5 δισ. δρχ.

Οί μισθοί καί τά κέρδη

του "Αγγελου 'Ελεφάντη

Στήν 'Ελλάδα, ως γνωστόν, δέν υπάρχουν προβλήματα εκμετάλλευσης αλλά προνομίων. 'Εδώ, σ' αυτόν τον τόπο, ή εκμετάλλευση υπάρχει τόσο όσο χρειάζεται για νά δικαιολογούνται οί διάφορες αντιμονοπωλιακές στρατηγικές καί τό αντιπολυεθνικό μένος. "Όταν όμως πρόκειται για τό ντόπιο, μικρό ή μεγάλο, κεφάλαιο, τότε, ανάλογα, μιλάμε περί τής εθνικής «μας» οίκονομίας ή περί τών «μή προνομιούχων» μικρομεσαίων. Γι' αυτό άλλωστε μετά τό Λάσκαρη πού κατήγγειλε τήν πάλη τών τάξεων – δέν είναι ίδιον βλέπεις τής ελληνικής φυλής – ό Α. Παπανδρέου, πίο μπασμένος λόγω πολιτικής προέλευσης στά μαρξιστικά, καταργεί τίς ίδιες τίς τάξεις καί όλες τίς πολιτικές καί κοινωνικές διαφορές στό πανελλήνιο κίνημά του. Προχωράμε έτσι όλοι για τήν «άλλαγή» μιλώντας όλοένα καί λιγότερο για τόν κόσμο πού πρέπει ν' αλλάξει.

Βέβαια, ή εδώ καί δυό χρόνια τουλάχιστον άνοιχτή προεκλογική περίοδος, μέ τόν άκρατο συνθηματολογικό καί άπολιτικό της χαρακτήρα, κάθε άλλο παρά βοήθησε νά αναδειχτούν καί νά πολιτικοποιηθούν τά μείζονα κοινωνικά ζητήματα, νά γίνουν δηλαδή αυτά οί στέρεες άφτηγίες για τίς διαφοροποιήσεις τής πο-

λιτικής. 'Αλλά άν δούμε όμως τά πράγματα από μιάν άλλη σκοπιά, έντοπίζοντας τήν προσοχή μας εκεί πού παράγεται καί αναπαράγεται ή υλική βάση τής κοινωνίας μας, στόν κόσμο τής παραγωγικής εργασίας, τότε τά κατασκευάσματα τής Νεοδημοκρατικής εθιμερίας όσο καί τής Πασοκικής δυστυχίας τών μή προνομιούχων εξαφανίζονται καί μιά άλλη πραγματικότητα, ζοφερή καί ώριμη για άλλαγές αυτή, άνάδύεται σαρκάζοντας τά ιδεολογήματα καί τά συνθήματα του προεκλογικού συρμού.

Μισθοί καί τιμάριθμος

Κατ' άρχήν μερικά στοιχεία:

Βέβαια τά στοιχεία του πίνακα αυτού δέν είναι ικανά νά περιγράψουν τήν πραγματική κατάσταση τής εργατικής τάξης στή χώρα μας: άπλώς επισημαίνουν τή φθορά τών εργατικών εισοδημάτων καί τήν επιδείνωση του βιοτικού επιπέδου τών μισθωτών. 'Από εδώ όμως μπορούμε νά δούμε πού αρχίζει ή δημιουργία τής Νεοδημοκρατικής προόδου καί πώς

ΠΙΝΑΚΑΣ 1: ΣΥΓΚΡΙΤΙΚΗ ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΙΜΩΝ ΚΑΤΑΝΑΛΩΤΗ ΚΑΙ ΑΜΟΙΒΩΝ(1)

	1974	1978	% άλλαγής	Α' τρίμηνο 1981	% άλλαγής
Δείκτης τιμών καταναλωτή	100	162,2	62,2%	290,6(2)	79,2%
Μέσος μισθός ύπαλλ. μείζονος βιομηχανίας	9.526	20.097	110,9%	33.383	66,1%
Μέσες έδδ. άποδ. εργ. μείζονος βιομηχανίας	1.220	2.752	125,6%	4.840	75,9%
Μέσος μισθός ύπαλλ. λιανικού έμπορίου	5.072	11.019	117,2%	17.540	59,2%
Κατώτατος μισθός	3.534	7.301,7	106,6%	12.276	68,1%
Κατώτατο ήμερομίσθιο Άνδρών	171,1	346,2	102,3%	565	63,2%
Γυναικών	148,8	344,7	131,6%	565	63,9%

(1) 'Ακαθάριστες άποδοχές, χωρίς οικογενειακά επιδόματα. Στοιχεία δειγματοληπτικής έρευνας ΕΣΥΕ.

(2) 'Υπολογισμός δικός μας – Δείκτης Μαρτίου 1981. Στοιχεία ΕΣΥΕ καί ΟΟΣΑ.

[Παρατίθεται από τόν Πέτρο Λινάρδο-Ρυλμόν στόν *Οίκονομικό Ταχινόδρομο* – τεύχ. 39(1492) 24.9.81. «Ποιοί έφεραν μέχρι τώρα τό βάρος τής οίκονομικής άναπτύξεως τής χώρας;»]

στομώνει τά προβλήματα ό μικρομεσαίος δρόμος στό σοσιαλισμό του ΠΑΣΟΚ.

Όπως δείχνει ό πίνακας πού παραθέσαμε, από τό 1974 ως τό 1978 ό τιμάρθμος του καταναλωτή αυξήθηκε κατά 62,2% ενώ από τό 1978 μέχρι τό πρώτο τρίμηνο του 1981 αυξήθηκε κατά 79,2%. Από τήν άλλη μεριά στό πρώτο διάστημα οι αυξήσεις μισθών και ήμερομισθίων έχουν μία υποφερτή σχέση με τήν τιμαριθμική άνοδο (αύξηση, ανάλογα με τίς κατηγορίες μισθωτών, από 110,9% μέχρι 131,6%): αντίθετα στό διάστημα των δύο τελευταίων ετών οι αυξήσεις των άμοιβών τής εργασίας κυμαίνονται από 66,1% έως 75,9%. Είναι δηλαδή αισθητά κάτω από τήν αύξηση του τιμαριθμού. Έτσι οι άμοιβές των 12.000, των 17.000 ή και των 19.000 δραχ. τό μήνα βρισκονται μακριά από τό κόστος ζωής, ιδιαίτερα στίς περιπτώσεις εκείνες πού ό μισθός αυτός δεν συνοδεύεται, πράγμα συνηθέστατο, από άλλα εισοδήματα, ή δεύτερη δουλειά. Κι όταν επιπλέον ό μισθωτός πληρώνει νοίκι, έχει νά συντηρήσει, εκτός από τόν έαυτό του, και άλλα άτομα τότε οι άμοιβές αυτές άγγίζουν τά όρια τής εξαθλίωσης.

Αυτά ως προς τήν ευημερία και τήν πρόοδο πού επιφύλαξε ή Νέα Δημοκρατία στους κατ' έξοχήν παραγωγικά εργαζόμενους από μία και μόνο σκοπιά: τήν άμοιβή τής εργασίας. Γιατί αν προσθέσει κανείς τήν υπερβολική φορολογία - ιδίως τήν έμμεση -, τό χαμηλότατο ή άνύπαρκτο κοινωνικό μισθό, κι αν πάροουμε ύπόψη ότι ή μεγάλη μάζα των μισθωτών ζει στίς υποβαθμισμένες περιοχές των πόλεων, με ιδιαίτερα άθλια ποιότητα ζωής, τότε ή πραγματικότητα γίνεται πολύ πιο ζοφερή παρόλο πού θά 'μασταν οι τελευταίοι θιασώτες του άριστου μιζεραμπιλισμού.

Μισθωτοί: οι πιο χαμηλόμισθοι τής ΕΟΚ

Πόσο έξευτελισμένη είναι ή άμοιβή τής εργατικής μισθωτής εργασίας στον τόπο μας φαίνεται πολύ καλύτερα, όχι μόνο όταν τή συγκρίνουμε με τό κόστος ζωής αλλά κι αν τήν αντιπαραβάλλουμε προς τήν άμοιβή τής εργασίας στίς δυτικοευρωπαϊκές χώρες. Όπως επισημαίνει ό Π. Λινάρδος - Ρυλμόν (Οικονομικός Ταχυδρόμος, στό ίδιο άρθρο),

«Ό Έλληνας εργάτης κερδίζει τό 1978 τό 31% απ' όσα κερδίζει ό Βέλγος συνάδελφός του, τό 46,9% τής άμοιβής του Γάλλου, τό 31% τής άμοιβής του Γερμανού, τό 22% τής άμοιβής του Δανου, τό 55,6% τής άμοιβής του Βρετανού, τό 55,2% του Ίρλανδο, και τό 31,7% του Όλλανδο».

Ό Έλληνας δηλαδή πληρώνεται τό μισό ως τό ένα τρίτο σε σχέση με τόν Ευρωπαϊό συνάδελφό του. Γι' αυτό άλλωστε ή συμμετοχή των μισθών και ήμερομισθίων στην προστιθέμενη αξία των προϊόντων τα τελευταία χρόνια άκολουθεί τήν κατιούσα: 47% τό 1958, 40% τό 1960 και τό 1977 μόνο 30%.

Όσοτόσο οι χαμηλές άμοιβές τής εργασίας δεν είναι ευθεία άπόρροια και άντανάκλαση του χαμηλού επιπέδου οικονομικής ανάπτυξης τής χώρας, αίτια στην όποία συνήθως άποδίδονται. Η άλήθεια είναι ότι ή γενικότερη κοινωνική, συνδικαλιστική και πολιτική κατάσταση τής εργατικής τάξης στή χώρα μας επιτρέπει φαινόμενα υπερεκμετάλλευσης σε σημείο ώστε ή συμμετοχή των μισθωτών του παραγωγικού τομέα στην κατανομή του προϊόντος τής εργασίας τους νά είναι μικρότερη απ' όσο στίς χώρες τής Δυτ. Ευρώπης.

Υπάρχει λοιπόν μία κατηγορία Έλλήνων, άνδρών και γυναικών, πού πληρώνει τά σπασμένα και στην περίοδο τής γενικής οικονομικής ευφορίας των ύψηλών ρυθμών ανάπτυξης και στή σημερινή φάση τής μηδενικής στάθμης και τής οικονομικής κρίσης. Τό φαινόμενο έχει καθολικό χαρακτήρα. Πλήττει κάθε μορφή εργασίας άκόμη και τήν άγροτική, δημιουργώντας έτσι μεγάλα περιθώρια κέρδους σε όσους είναι σε θέση, με τόν ένα ή τόν άλλο τρόπο, νά τήν οικειοποιηθούν. Όποιος λοιπόν άναζητεί τίς ιδιομορφίες τής «στρεβλής» ανάπτυξης στον τόπο μας, θά άνακαλύψει ίσως με κάποια έκπληξη, ότι και εδώ επαναλαμβάνεται ή ίδια ιστορία του «κλασικού» καπιταλισμού πού βασίζεται στην εκμετάλλευση τής μισθωτής εργασίας. Αν κάποια ιδιομορφία ύπάρχει, βρίσκεται στό γεγονός ότι έπωφελούμενοι είναι όχι μόνο τό μεγάλο κεφάλαιο, τά μονοπώλια και οι Πολυεθνικές αλλά και ή πληθώρα των μικρών αλλά καπιταλιστικότερων επιχειρήσεων, περί τίς 120.000 τό 1975, μόνο στή βιομηχανία-βιοτεχνία. Αυτές λοιπόν οι 120.000 επιχειρήσεις (άριθμοί στρογγυλεμένοι, επιχειρήσεις πού άπασχολούν ως 50 εργαζόμενους: απ' αυτές οι 112.000 άπασχολούν 1-9 άτομα), εκμεταλλεύονται τήν εργασία άκόμη και των γυναικών τους και των παιδιών τους και των φίλων τους και των συγχωριανών τους - «πού τούς δίνουν ένα κομμάτι ψωμί», ή εργασία είναι χάρισμα, όχι δικαίωμα - άμείδουν, ως μη προνομιούχοι Έλληνες κι αυτοί, τούς μισθωτούς τους με τούς ίδιους μισθούς πού ισχύουν για τίς Πολυεθνικές, τά μονοπώλια και τό μεγάλο κεφάλαιο. Τουλάχιστο θεωρητικά, γιατί στην πράξη όλοι ξέρουν ότι πληρώνουν πολύ λιγότερο.

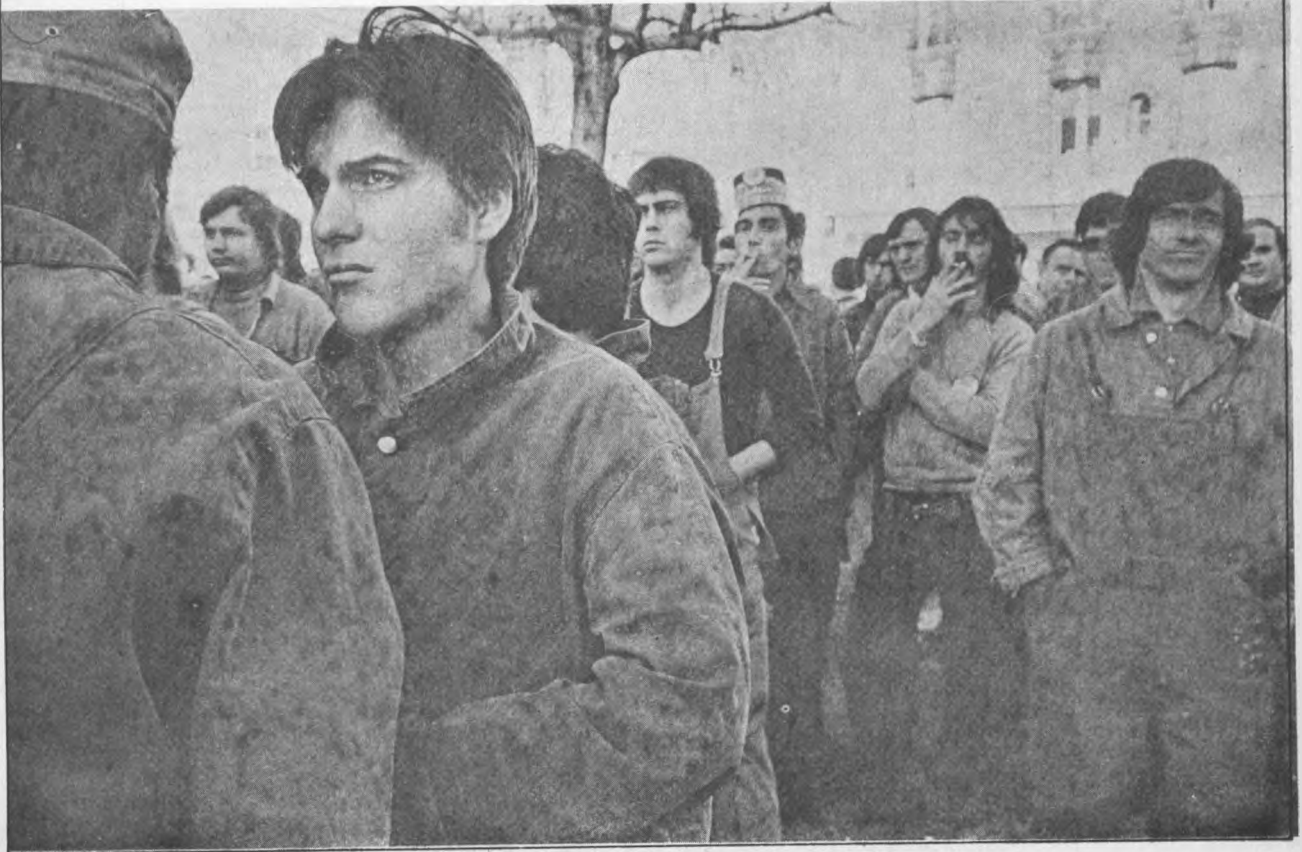
Δέν κερδίζουν μόνο οι Πολυεθνικές

Στό περιθώριο των προηγούμενων έπισημάνσεων μπορούμε νά καταγράψουμε μερικές μικρές λεπτομέρειες μέ τεράστιες συνέπειες, κοινωνικές, θεσμικές, και πολιτικές. Και πρώτα απ' όλα, όπως κιόλας τονίστηκε, τίς μεγάλες δυνατότητες πού δημιουργεί ή υπερεκμετάλλευση γιά τήν κερδοφόρα ανάπτυξη των τρομερών μας μικρομεσαίων, τήν άνθιση του υπερεμπορισμού, τον παρασιτισμό, τό τεράστιο δίκτυο των μεσαζόντων, τήν έδραίωση έντέλει του συντεχνιακού πνεύματος και όργάνωσης πού έγινε οικονομικός θεός και πραγματική «έθνική» ιδιομορφία. Χαρακτηριστικά πάγια βέβαια τής ελληνικής κοινωνίας αλλά και ιδιαίτερα τονισμένα αυτά τά τελευταία χρόνια καθώς οι προσπάθειες τής Νέας Δημοκρατίας νά εκσυγχρονίσει τον ελληνικό καπιταλισμό – και γιά νά συνεννοούμαστε: ή προσπάθειά της νά αναπτύξει και νά όργανώσει έτσι τούς μηχανισμούς τής συσσώρευσης του κεφαλαίου ώστε ή χαμηλή τιμή τής εργατικής δύναμης νά ευνοεί κυρίως τό μεγάλο κεφάλαιο – προσέκρουσαν στή σθεναρή και στεντόρεια διαμαρτυρία των μικρομεσαίων, αυτών των μή προνομιούχων του ΠΑΣΟΚ.

Αν οι προηγούμενες έπισημάνσεις δείχνουν πού αρχίζει ή Νεοδημοκρατική δημαγωγία δείχνουν επίσης πώς ή Πασοκική μεγαλαυχία, μιλώντας γιά τά πάντα όχι όμως γιά τήν εκμετάλλευση, διέλυσε τό σοβαρότερο και κρισιμότερο κοινωνικό ζήτημα, και κατ' επέκταση όλα τά άλλα. Έτσι δέν έντοπίζεται ότι ή οικειοποίηση αξιών από τούς μικρομεσαίους μεταφράζεται σέ απαρχαιωμένες και αντιπαραγωγικές μορφές άποθησαύρισης (προίκες, οικόπεδα, διαμερί-

σματα, αυτοκίνητα, έπιπλα κ.λπ.), σέ υπερχατανάλωση, όχι όμως, έστω, σέ ανανέωση του τεχνολογικού έξοπλισμού, σέ νέες επενδύσεις, σέ ανανέωση τής όργάνωσης, σέ επιμόρφωση και ειδίκευση, φαινόμενα πού συνεπάγονται χαμηλή παραγωγικότητα τής εργασίας. Αυτά τά φαινόμενα είναι μιá άλλη ιστορία τής όποίας αν έδώ απλώς όνομάσουμε τά κεφάλαια, ώστόσο ό ταξικός της χαρακτήρας δέν παύει νά είναι διάφανος. Όπως διάφανη άλλωστε, και ίδιαν κοινωνικής στόχευσης, είναι ή τροχοπέδη πού βάζει ή μικροεπιχείρηση στό συνδικαλισμό, στή διαμόρφωση συλλογικοτήτων, νέων υποκειμένων πολιτικής, και μορφών κοινωνικής άλληλεγγύης. Αντίθετα, σ' αυτό τό κοινωνικό έδαφος θά χρησιμοποιηθεί ή εργασία των νέων – συχνά κάτω του νόμιμου όριου –, μαθητών, νέων κοριτσιών χωρίς διασφάλιση των όρων υγιεινής, μέ συστηματική παραβίαση τής εργατικής και ασφαλίστικης νομοθεσίας, μέ έντονα ύποτιμημένη τήν άμοιβή τής γυναικείας εργασίας, και τά πασίγνωστα φαινόμενα τής φοροδιαφυγής και φοροαπαλλαγής.

Ζήτω, λοιπόν, τό μεγάλο κεφάλαιο και ή μεγάλη επιχείρηση; Κάθε άλλο. Άλλά νά παίρνουμε τό δρόμο τής «μεγάλης άλλαγής» στό όνομα των μικρομεσαίων εκμεταλλευτών και επιπλέον νά τήν δεχτούμε ως γνήσιο σοσιαλιστικό μετασχηματισμό πάει πολύ. Γι' αυτό επιμένουμε. Ναι, υπάρχουν άριστεροί, δεξιοί και κεντρώοι, άκριβώς επειδή υπάρχουν (μικροί και μεγάλοι) εκμεταλλευτές, άκριβώς επειδή υπάρχουν οι εκμεταλλεόμενοι (ούτε μικροί, ούτε μεγάλοι, απλώς υποκείμενοι τήν εκμετάλλευση).

Ρυθμίσεις και άπορρυθμίσεις του χώρου

— έργα και ημέρες της νεοδημοκρατικής χωρο-αταξίας —

γράφουν: Βάσω Κιζήλου
Παύλος Λουκάκης

Στή μεταδικτατορική περίοδο και πίο πολύ ακόμη μετά τό 1978, ή Νέα Δημοκρατία έδειξε πραγματικά μεγάλη δραστηριότητα για τά θέματα ρύθμισης του χώρου. Διακήρυξε τίς προθέσεις της νά «προγραμματίσει», γιατί «όλα μέχρι σήμερα» (δηλαδή μέχρι τότε), «έγιναν μέ τρόπο άπρογραμματίστο», κατέθεσε μιά σειρά από νομοσχέδια για ψήφιση, ή Βουλή τών Έλλήνων πέρασε άτελείωτες και πολλές φορές άξέχαστες ώρες, συζητώντας τόν 947, τόν 960, τόν 880 και πάει λέγοντας. Οικιστικές περιοχές, δάση, γκαράζ, αυθαίρετα, άρθρα, παράγραφοι, τροπολογίες, (πρώτη, δεύτερη, τρίτη), περιέργες συσπειρώσεις συντηρητικών και προοδευτικών βουλευτών κατά ύποστηριχτές τών νόμων και αντιτιθέμενους, αναθρασμός γενικός, πού κράτησε μέ κορυφώμενη τήν ένταση μέχρι τήν ήμέρα πού διαλύθηκε ή Βουλή.

Ό τύπος, σέ κατάσταση διαρκούς εγρήγορης, άφιέρωσε πολυάριθμα όλοσέλιδα για κάθε καινούρια ένέργεια, για τίς «πρωτοβουλίες πού πάρθηκαν», και πού άλλοτε προωθοΰσαν τή λύση κάποιων προβλημάτων και άλλοτε δημιουργοΰσαν πρόσθετες επιπλοκές, για τίς «άντίπαλες πόλεις» και τά 9 διαμερίσματα τής Αθήνας, για τά έργα θιρίνας στήν πρωτεύουσα και τά στρώματα πού αύξήθηκαν, μειώθηκαν, μπήκαν ή βγήκαν άπ' τό σχέδιο πόλεως.

Είδαμε λοιπόν ένα καταπληκτικό χωροταξικό-πολεοδομικό άλισιθερίσι, πού άλλοτε έδινε κάποιες άμυδρές έλπίδες για θήματα έκουγχορονισμού κι άλλοτε μάς γύριζε πίσω «στά παλιά καλά χρόνια» τών τεχνοκρατικών κατευθύνσεων μιάς άρτηριοσκληρωμένης διοίκησης, πού μέ θρησκευτικό φανατισμό άρχειοθετοΰσε προγράμματα, μελέτες, προτάσεις.

Η ιστορία είναι παλιά. Έδώ και μιά είκοσιπενταετία τουλάχιστον, τά χωροταξικά και πολεοδομικά προβλήματα έχουν γίνει άντικείμενο προβληματισμού, ή ανάγκη άνακατανομής του πληθυσμού και τών δραστηριοτήτων άποκτά κάθε τόσο έπείγοντα χαρακτήρα, τό οικιστικό δίκτυο άναλύεται, διαρθρώνεται, αναδιαρθρώνεται, εξαρθρώνεται και πάλι άπ' τήν άρχή.

Στήν Ελλάδα, ή προσπάθεια προγραμματισμού και ρύθμισης του χώρου, τουλάχιστον για τήν περίοδο μέχρι τό 1967, έμεινε σέ θεωρητικό επίπεδο, μέ σημαντική προσφορά στό γενικό προβληματισμό και στή μεθοδολογία έκπόνησης χωροταξικών και ρυθμιστικών μελετών. Στο επίπεδο τής εφαρμογής, δέν υπήρξε κανένα σημαντικό βήμα. Ψηφίστηκαν θέβαια κίνητρα, (πού έδωσαν τεράστια ώθηση στήν Αθήνα και τή Θεσσαλονίκη), έγιναν δρόμοι και «ανάπτύχθηκαν» τουριστικά διάφορες περιοχές τής χώρας, (μέ σοβαρές επιπτώσεις στό φυσικό και πολιτιστικό περιβάλλον), αλλά δέν έγινε δυνατή ή ξειδίκευση τών πραγματικών προθέσεων για προγραμματισμό. Τά ρυθμιστικά σχέδια τής πρώτης περιόδου έμπλούτισαν τά άρχεία τών ύπουργείων, ή, στήν καλύτερη περίπτωση, χρησιμοποιήθηκαν ως συμβουλευτικό πλαίσιο άναφοράς τής κυβέρνησης, χωρίς όμως θεσμοθέτηση νόμων ή φορέων ή έκτελεστικών άποφάσεων.

Η περίοδος τής δικτατορίας, μέ τό θεσμικό πλαίσιο πού χρησιμοποιήθηκε και τά έργα πού κατασκευάστηκαν, υπήρξε πραγματικά καταστρεπτική για τό σύνολο του Έλληνικού χώρου. Τά «νέα μέτρα για τήν ένίσχυση τής περιφερειακής ανάπτυξης», τά «μέτρα ένίσχυσης τής τουριστικής ανάπτυξης», οι νόμοι 410/68 για τή νομοποίηση τών αυθαιρέτων, τό Ν.Δ. 797/71 «περί αναγκαστικών άπαλλοτριώσεων», ή αύξηση του ύψους και τών συντελεστών δόμησης μέ τήν «έλεύθερη δόμηση» στις πόλεις και ή κατάτμηση τής γεωργικής γής για νά εγκατασταθούν τά «λυόμενα», αλλοίωσαν άνεπανόρθωτα τόσο τά άστικά κέντρα όσο και τίς αγροτικές περιοχές. Ό χώρος στή διάρκεια αύτης τής περιόδου έγινε άντικείμενο κερδοσκοπίας περισσότερο άπό ποτέ.

Η πρώτη μεταπολιτευτική περίοδος

Στή διάρκεια τής πρώτης μεταπολιτευτικής περιόδου και μετά άπό τό 1972-73 πού έγιναν πολλές αναθέσεις χωροταξικών και πολεοδομικών μελετών, τό Πρόγραμμα τών Δημοσίων Έπενδύσεων περιορίζεται σημαντικά και άναστέλλονται οι αναθέσεις νέων μελετών. Παράλληλα, φαίνεται νά ύπάρχει άπό τήν πλευρά τής κυβέρνησης μιά σοβαρή διάθεση για τήν προώθηση Νόμων-πλαισίου πού δείχνουν ότι στοχεΰουν στήν ολοκληρωμένη θεσμοθέτηση τής ρύθμισης του χώρου. Έπανατοποθετείται ή σημασία και ό τρόπος έκπόνησης τών μελετών κάθε κλίμακας και έντείνεται ό προβληματισμός μέ τίς συζητήσεις του Χωροταξικού Σχεδίου και Προγράμματος τής Πρωτεύουσας.

Μέ τό Σύνταγμα του 1975, μπαίνουν για πρώτη φορά όρισμένοι περιορισμοί στήν ιδιοκτησία και προβλέπεται, ως ύποχρέωση του κράτους, ή προστασία του φυσικού και πολιτιστικού περιβάλλοντος. Ύπογραμμίζεται ακόμη ότι ή χωροταξική αναδιάρθρωση τής χώρας, ή επέκταση τών πόλεων και τών οικιστικών ένγένει περιοχών, άποτελεί ρυθμιστική άρμοδιότητα του κράτους. Προβλέπει επίσης τήν αναγκαία συμμετοχή τών ιδιοκτητών σέ άναπτυξιακά προγράμματα και πολεοδομικές άναπλάσεις.

Οι βασικοί νόμοι πού ψηφίστηκαν ως τό 1977, στή διάρκεια δηλαδή τής πρώτης μεταπολιτευτικής κυβέρνησης, είναι ό Ν. 360/76 «περί χωροταξίας και περιβάλλοντος» και ό νόμος 446/76 για τήν ίδρυση τής Δημόσιας Έπιχειρήσεως Πολεοδομήςσεως Οικισμού και Στεγάσεως, (ΔΕΠΟΣ).

Μέ τό νόμο περί χωροταξίας και περιβάλλοντος, τό ύπουργείο Συντονισμού άποκτάει βασικές άρμοδιότητες συντονισμού τών επιμέρους δραστηριοτήτων και καθοριστικό ρόλο για τήν έπεξεργασία και προώθηση χωροταξικών σχεδίων, ειδικών μέτρων, νόμων κ.λπ. Δημιουργείται για τίς άνάγκες αυτές τό Έθνικό Συμβούλιο Χωροταξίας και Περιβάλλοντος και ή Γραμματεία του Συμβουλίου. Συγκεντρώνει έτσι ή κυβέρνηση όλες τίς άποφασιστικές έξουσίες και έχει τή δυνατότητα νά ελέγχει πλήρως τήν όποιαδήποτε ένέργεια σχετικά μέ τά θέματα

χωροταξικού σχεδιασμού και προγραμματισμού σ' ολόκληρη τή χώρα (μέ αποτέλεσμα νά αποδυναμωθεί ακόμη περισσότερο ή τοπική αυτοδιοίκηση).

Μέ αυτές τīs αύξημένες αρμοδιότητες, ή κυβέρνηση καλείται νά επέμβει ρυθμιστικά στίς αντιφάσεις, πού ή οξύτητα τών προβλημάτων τού χώρου έχει δημιουργήσει. Οί επιλογές τής, όμως, φανερώνουν πολύ καθαρά ότι γιά μιά ακόμη φορά οί αποφάσεις υιοθετούνται μέ βάση τά συμφέροντα πού κυριαρχούν κάθε φορά, (Πύλος, Μέγαρο, Ίτέα, ΑΓΕΤ Βόλου, καθώς και ή κλασική «έπειγουσα» λύση τού κοινωνικού προβλήματος τών αυθαιρέτων μέ τόν αντίσυνταγματικό Ν. 720/77).

Οί τυχόν αντιδράσεις πρός τήν πολιτική τής κυβέρνησης εκδηλώθηκαν μέ κινητοποιήσεις οργανωμένων φορέων και κατοίκων τών διαφόρων περιοχών. Οί συμμαχίες ήσαν περιστασιακές, ύπηρξαν περιπτώσεις πού οί κάτοικοι συγκρούστηκαν μέ επίσημους φορείς πού ασκήσαν τεκμηριωμένη κριτική πρός τήν κυβερνητική πολιτική, και βέβαια ή ύποτονικότητα τών κινητοποιήσεων δέν αποτέλεσε απειλή γιά τούς αρμοδίους στή λήψη τών αποφάσεων.

Έτσι, ό νόμος περί χωροταξίας και περιβάλλοντος αποτέλεσε τελικά ένα ακόμη διακοσμητικό κατασκευάσμα, αδράνησε και δέν έγινε τό παραμικρό βήμα γιά τήν εδραίωση του μέ ειδικά μέτρα και στή συνέχεια μέ συγκεκριμένες εφαρμογές. Άλλά στήν πραγματικότητα, τό γενικό πνεύμα τού ν. 360/76, δέν διαφέρει από τόν προηγούμενο τρόπο αντιμετώπισης τού χωροταξικού σχεδιασμού. Η κριτική πού επιχειρεί νά κάνει στόν τρόπο έκπόνησης τών προηγούμενων μελετών περιορίζεται στίς κλειστές διαδικασίες, στήν τεχνοκρατική μεθοδολογία, στή μεγάλη λεπτομέρεια πού οδηγούσε σέ μη εφαρμοσίμες γιά τīs συνθήκες τής Ελλάδας προτάσεις. Κατά τά άλλα, Ίδια γεύση.

Ο Ίδρυτικός νόμος-πλαίσιο τής ΔΕΠΟΣ, ήταν στήν ούσια αντικατάσταση τού νόμου «περί ενεργού πολεοδομίας», ό όποιος παρ' όλα αυτά δέν καταργείται. Ός στόχος τής ΔΕΠΟΣ προβλήθηκε ή προώθηση ούσιαστικών λύσεων στόν τομέα τής λαϊκής κατοικίας. Στήν εισηγητική έκθεση τονίζεται ότι μόνο ή εναλλακτική εξασφάλιση φτηνής στέγης στούς εργαζόμενους τών πόλεων αποτρέπει ούσιαστικά τό φαινόμενο τής αυθαιρέτης δόμησης, ενώ κάθε άλλο μέτρο αποτελεί άπλως άνισχυρο φραγμό σ' αυτήν. Στήν πραγματικότητα, σκοπός τής ΔΕΠΟΣ ήταν ή μέσω τής παροχής στέγης προσέλευση εργατικού δυναμικού κατά τīs επιλογές τών αναπτυξιακών επιδιώξεων, δηλαδή κίνηση πληθυσμού ανάλογα μέ τīs ανάγκες τής παραγωγής. Οί αρμοδιότητες τής ΔΕΠΟΣ περιορίστηκαν τόσο πολύ πού τελικά ό αποτέλεσμα δέν είχαν καμιά αντίστοιχία μέ τīs φιλόδοξες προθέσεις. Θά έπρεπε επίσης στή σύντομη αυτή επισκόπηση νά αναφερθεί ό νόμος 899/78 «περί παροχής κινήτρων διά τήν ενίσχυση τής περιφερειακής και οικονομικής ανάπτυξης τής χώρας» πού έχει βασικό στόχο, (όπως τουλάχιστον προκύπτει από τήν εισηγητική έκθεση), τήν όρθολογική κατανομή τών παραγωγικών δραστηριοτήτων στόν ελληνικό χώρο, γιά τήν προώ-

θηση τής περιφερειακής ανάπτυξης. Σοβαρό μειονέκτημα τού νόμου είναι ή έλλειψη όποιασδήποτε σύνδεσης του μέ γενικότερο προγραμματισμό ή έστω ένσωμάτωσής του σέ κάποιο αναπτυξιακό πρόγραμμα. Οί περιοχές κινήτρων πού καθορίζονται βασίζονται στήν άπλή γεωγραφική διαίρεση τού χώρου, δέν παίρνεται υπόψη ή δομή τών περιφερειών, δέν αντιμετωπίζονται οί κοινωνικοοικονομικές διαφοροποιήσεις μέσα στίς ίδιες τīs περιοχές. Καί βέβαια, οί διευκολύνσεις πού δίνονται εύνουν γιά μιά ακόμα φορά τήν εγκατάσταση σημαντικών βιομηχανικών μονάδων στήν Άττική και Βοιωτία.

Ύπουργείο Χωροταξίας, Οίκισμου και Περιβάλλοντος

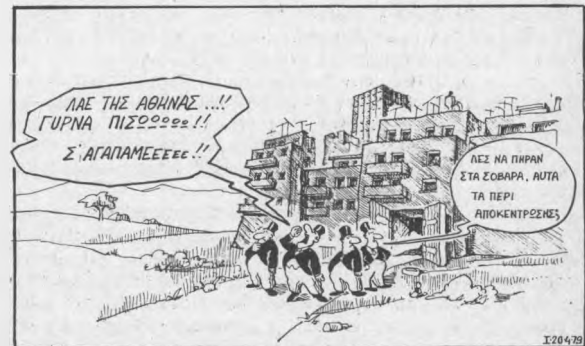
Στίς 24 Μαρτίου τού 1979, ανακοινώθηκαν οί αποφάσεις τού Έθνικού Συμβουλίου Χωροταξίας γιά τήν καινούρια χωροταξική πολιτική τής κυβέρνησης. Διαπιστώθηκε τότε, (γιά μιά ακόμα φορά), ότι έπρεπε νά εφαρμοστεί μιά νέα χωροταξική πολιτική μέ τούς έξι φιλόδοξους στόχους γιά τήν ανάκαμψη τών ρυθμών αύξησης τής Αθήνας και τής Θεσσαλονίκης και τήν ενίσχυση τών αποδυναμωμένων περιοχών τής χώρας. Προβλέπονταν έτσι ή αποκέντρωση διοικητικών υπηρεσιών, ή βιομηχανική αποκέντρωση, ή αναδιάρθρωση τού προγράμματος Δημοσίων Έπενδύσεων πρός όφελος τής περιφέρειας, ή ενίσχυση τής τοπικής αυτοδιοίκησης. Έπίσης προβλέπονταν ή δημιουργία έξι Κέντρων Έντατικών Προγραμμάτων Άναπτύξεως (ΚΕΠΑ), Άστικών Οικιστικών Κέντρων (ΑΣΤΟΚ) και ή δημιουργία πολυάριθμων Άγροτικών Οικιστικών Κέντρων (ΑΓΡΟΚ).

Μέ τό άρθρο 4 τής απόφασης Ίδρύθηκε τό Ύπουργείο Χωροταξίας, Οίκισμου και Περιβάλλοντος. Γιά όρισμένους μήνες μετά τīs κυβερνητικές εξαγγελίες, οί «άντίπαλες πόλεις», οί «9 Αθήνες», οί εύνοημένοι «πόλο ανάπτυξης» πού θά διεκδικήσουν αύξημένο μερίδιο από τήν έθνική οικονομία, γίνονται θέμα καθημερινής συζήτησης, πυκνής άρθρογραφίας.

Ό τότε πρωθυπουργός Κ. Καραμανλής, έπικροτώντας τήν πολιτική αυτή, έσπευσε νά δηλώσει τά έξι:

«Η Ελλάδα πήρε τή σημερινή τής μορφή κατά τρόπο άπρογραμματίστο. Γι' αυτό και αντιμετωπίζει οξύτατα χωροταξικά και δημογραφικά προβλήματα πού επηρεάζουν όχι μόνο τήν οικονομική μας ανάπτυξη αλλά και τήν ποιότητα τής ζωής μας. Είναι ως εκ τούτου ανάγκη, ή περαιτέρω ανάπτυξη τής χώρας, οικονομική, κοινωνική και πολιτιστική, νά προσδιορίζεται από ένα όρθολογικά συντεταγμένο πρόγραμμα. Καί σέ αυτό άκριβώς αποθλέπει ή προσπάθεια πού αναλαμβάνεται σήμερα».

Άναρωτιέται βέβαια κανείς τί επιδιώκουν αυτές οί χιλιεπιωμένες διαπιστώσεις και πώς ό Κ. Καραμανλής λησμονεί ξαφνικά ότι είναι ή Ίδια πολιτική έξουσία πού «προγραμματίζει» εδώ και τριάντα χρόνια, εκείνη άκρι-

βώς πού έχει τήν ευθύνη γιά τόν κρίσιμο χαρακτήρα τών σημερινών προβλημάτων. Ούτε επομένως οι διαπιστώσεις ήταν καινούριες, ούτε βέβαια και οι προτάσεις πού προβλήθηκαν σάν πανάκεια γιά τήν αναδιάρθρωση τής περιφερειακής δομής τής χώρας.

Πράγματι, η όλιγοπολική διάταξη τών αστικών κέντρων πού είχε προταθεί από τό ΚΕΠΕ στό Σχέδιο Προτύπου Μακροχρονίου Αναπτύξεως επαναλήφθηκε μέ κάποιες διαφορές και μέ μεγάλη δόση σοβαροφάνειας. Η έλλειψη έθνικού χωροταξικού σχεδίου προβλημάτισε σοβαρά γιά τόν τρόπο έπιλογής τών ΚΕΠΑ. Όπως προβλημάτισαν οι εξαιρετικά φιλόδοξοι πληθυσμιακοί στόχοι (πού δύσκολα στά αλήθεια προκύπτουν από οποιαδήποτε συλλογιστική) και η προτεινόμενη οικονομική ανάπτυξη τών ΚΕΠΑ πού δέν στηρίχτηκε σέ μία συγκεκριμένη πολιτική επενδύσεων, ώστε νά είναι γνωστό τό οικονομικό πλαίσιο γιά τήν ύλοποίηση τού σχεδίου. Μετά τήν έκπόνηση τών μελετών γιά τά ΚΕΠΑ από ίδιωτικά μελετητικά γραφεία, οι στόχοι αυτοί αναθεωρήθηκαν. Προέκυψαν ένδιαφέροντα συμπεράσματα πού στήν ουσία ανέτρεψαν βασικές έπιλογες τής απόφασης τού ΕΣΧΠ. Έδειξαν ακόμα ότι η «αντιπαλότητα» τών ΚΕΠΑ πρós τήν Αθήνα πού πήγαζε από εκείνη τήν απόφαση, δέν ήταν δυνατόν νά οδηγήσει σέ καινούριες ποιοτικά διαφορετικές σχέσεις. Η διοίκηση αναγκάστηκε τελικά νά δεχθεί τά συμπεράσματα αυτών τών μελετών. Τό ίδιο και τό ΕΣΧΠ. Τώρα βέβαια, αν «καθυστερήσαν» και δέν υπογράφηκαν ή «αλλοιώθηκαν» οι μελέτες, αυτό είναι μία άλλη ιστορία. Τέλος, σημειώνουμε ότι η πρόταση 79 γιά τήν «Πρωτεύουσα 2000», πού ακολούθησε τήν προηγούμενη απόφαση τού ΕΣΧΠ, είχε μέσα παραδοχές πού, αντίθετα μέ τούς επιδιωκόμενους στόχους, ενίσχυσαν τόν υπερσυγκεντρωτισμό τής Αθήνας, όπως τό αεροδρόμιο στά Σπάτα, τήν υπερανάπτυξη τού Πειραιά, τήν ένταξη τής Αθήνας στίς περιοχές περί βιομηχανικών κέντρων κ.λπ.

Η δέσμη μέτρων

Τήν ίδια εποχή, ενεργοποιείται έντονα και συστηματικά ό κυβερνητικός μηχανισμός μέσα σέ μία προσπάθεια εκσυγχρονισμού τών τρόπων ρυθμιστικής παρέμβασης. Τά μέτρα αυτά αποτελούν συμπλήρωμα τής δέσμης τών βασικών νόμων, και εκδίδονται κατ' έπιταγή τού άρθρου 24 τού Συντάγματος 75. Και πρέπει νά θεωρηθούν μέρος μιάς ευρύτερης δραστηριότητας, στό νέο πλαίσιο πού προκύπτει μέ τήν ένταξη τής Ελλάδας στήν ΕΟΚ, και στήν ανάγκη νά υπάρξει νέο θεσμικό πλαίσιο γιά τήν περιφερειακή και οικιστική ανάπτυξη.

Ας δούμε λίγο συνοπτικά τό περιεχόμενο και τίς επιδιώξεις τών σχετικών νομοθετικών ρυθμίσεων:

Μέ τό νόμο 947/79, παύει νά ισχύει ό νόμος «περί σχεδίων πόλεων» τού 1923 και γιά νά ένταχθεί πιά μία περιοχή στό σχέδιο, πρέπει νά προηγηθεί ειδική μελέτη, ή οποία θά καταλήξει στήν κήρυξη τής ως οικιστικής. Μέ τό νόμο γίνεται σαφής διάκριση στίς χρήσεις γής, καθορίζονται άνώτατα όρια συντελεστών δόμησης γιά κάθε χρήση και τρόποι ανάπτυξης τής οικιστικής περιοχής. Οι ιδιοκτήτες μιάς οικιστικής περιοχής είναι υποχρεωμένοι νά συνεισφέρουν σέ γή και σέ χρήμα γιά τήν κατασκευή τών απαραίτητων έργων ύποδομής και ανάπτυξης. Παρέχονται έτσι μέ τόν 947 δυνατότητες πολεοδομικού σχεδιασμού, δηλαδή όργάνωσης τού χώρου, όχι μόνο μέ βάση τό δίκτυο όδοποιίας, όπως μέχρι τότε γινόταν, αλλά και μέ πρόβλεψη τού απαραίτητου εξοπλισμού τής περιοχής.

Μέ τό νόμο γιά τή μεταφορά τού συντελεστή δόμησης, (880/79), πού στήν πραγματικότητα είναι παροχή κινήτρων γιά τή μεταφορά τού δικαιώματος δόμησης σέ άλλη περιοχή, γίνεται δυνατή ή απόκτηση δημόσιας γής.

Μέ τή μείωση τού συντελεστή δόμησης στά άστικά κέντρα, γίνεται προσπάθεια νά σταματήσει ή ύποβάθμιση τών περιοχών κατοικίας σ' αυτά και νά συγκρατη-

θεί όσο είναι δυνατό ό πληθωρισμός μέ τή μείωση τής οικοδομικής δραστηριότητας.

Ο νόμος γιά τά γκαράζ, (960/79) εκφράζει κατ' αρχήν μία θετική πρόθεση γιά τή δημιουργία χώρων στάθμευσης, πού ενσωματωμένοι στά κτίρια θά απαλλάξουν τούς δρόμους από αυτή τήν επιβάρυνση, πρós όφελος τής κυκλοφορίας. Άνεξάρτητα από τίς άδυναμίες του, σημασία έχει ότι ό νόμος αυτός έπιχειρεί νά άσκήσει πολεοδομική πολιτική μέ θραυτηρόθεσμο και μακροπρόθεσμο χαρακτήρα, (άναστολή τών ρυθμών και τού είδους παραγωγής τού δομημένου περιβάλλοντος, διευκόλυνση κυκλοφοριακών απαιτήσεων κ.λπ.).

Μέ τήν ίδρυση τής Κτηματικής Έταιρείας τού Δημοσίου (973/79) θεσμοθετείται ή επέμβαση στήν αγορά και ή δημιουργία άποθεμάτων γής. Αυτό άποτελεί ένα σημαντικό βήμα πρós τόν εκσυγχρονισμό στόν τρόπο άσκησης ρυθμιστικής πολιτικής. Η καταγραφή και όρθολογική αξιοποίηση τής δημόσιας περιουσίας, ή ανάγκη κρατικής επέμβασης στήν κτηματαγορά, ή στροφή τών άποταμιεύσεων σέ παραγωγικές επενδύσεις κ.λπ. αναφέρονται ως στόχοι τής ΚΕΔ, πού όμως δέν αντιστοιχούν στό περιεχόμενο τού νόμου ούτε στήν ύψιστάμενη διάρθρωση τής δημόσιας διοίκησης.

Η δέσμη τών νόμων αυτής τής περιόδου, οι σχετικοί μέ τήν άσκηση οικιστικής πολιτικής, εμπεριέχουν σαφώς καινούρια άντληση γιά τίς χρήσεις γής και τίς ρυθμίσεις τού χώρου. Άπλοποιούν τίς διαδικασίες, επιτρέπουν ευελιξία στήν αντιμετώπιση τών προβλημάτων, γιά τήν εφαρμογή τους όμως άπαιτούν παράλληλο εκσυγχρονισμό σέ πολλούς τομείς, διευκρίνιση έννοιολογικών ασφαιών και πλαισίων χρησιμοποίησης, πράγματα καθόλου αυτονόητα. Τά μέτρα αυτά, πρέπει νά συσχετιστούν μέ τά αντίστοιχα γενικά οικονομικά μέτρα πού συνδέονται με τήν παραγωγή τού χώρου, (φορολογία άκινήτων και μεταβιβάσεων, φορολογία τής κατοικίας ως τεκμήριο κ.λπ.) καθώς επίσης και μέ τίς προσαρμογές εκσυγχρονισμού τού διοικητικού μηχανισμού, (ΔΕΠΟΣ, ΥΧΟΠ, ΕΣΧΠ κ.λπ.).

Πίσω στά ίερά και όσια τής άτομικής ιδιοκτησίας

Οι γενικές συνθήκες τήν περίοδο πού εξαγγέλλονται τά μέτρα αυτά είναι πολύ δυσμενείς. Τό πρόβλημα τής στέγης γιά τά άσθενέστερα οικονομικά στρώματα τού πληθυσμού είναι ιδιαίτερα όξύ, τά νοίκια φθάνουν σέ πρωτοφανή ύψη, τό κόστος τής κατασκευής αύξάνεται άλματωδώς, τά στεγαστικά δάνεια περιορίζονται, ό πληθωρισμός έλαχιστοποιεί τήν αγοραστική δύναμη. Έτσι, υπάρχει ένα κλίμα δυσάρεσκιας και δυσπιστίας πρós όποιαδήποτε πρωτοβουλία τής κυβέρνησης, ή όποια βέβαια έχει και άκέραια τήν ευθύνη γιά τή γενική οικονομική δυσπραγία και άβεβαιότητα.

Η εισφορά σέ γή και σέ χρήμα πού επιβάλλει ό 947, και μάλιστα χωρίς διαβάθμιση κατά εισοδηματική κατηγορία, ό εκσυγχρονισμός χωρίς τά αναγκαία συνάδοντα μέτρα, (π.χ. μείωση τού κόστους παραγωγής τής στέγης), οδηγεί σέ μία ιδιαίτερα έντονη αντίδραση πού παραβιάζουν τό «ιερό δικαίωμα τής ιδιοκτησίας». Η δέσμη τών ρυθμιστικών νόμων και κυρίως ό 947, ενώνουν από τήν αρχή σέ μία περιεργη συμπαράταξη τό σύνολο σχεδόν τού πολιτικού κόσμου, τίς παλαιοκομματικές ομάδες τής κυβέρνησης και τό μεγαλύτερο μέρος τής προοδευτικής αντιπολίτευσης, τούς μεγάλους και τούς μικρούς ιδιοκτήτες γής, όλους τούς περί τό κύκλωμα τής κατασκευής, τούς άθαιρετούχους και τούς μεγαλοεπιχειρηματίες. Θα δούμε έτσι συνεχείς κινητοποιήσεις πού βασίζονται άποκλειστικά και μόνο σέ μικροπολιτικές σκοπιμότητες και κοντόφθαλμη ψηφοθηρία. Όλοι θά ξεσηκωθούν εναντίον τών «άντιλαϊκών» μέτρων. Οι μόνι γιατί βλέπουν τήν εξουσία νά απομακρύνεται, οι δέ γιατί μέτρούν τίς μέρες πού τούς χωρίζουν από αυτήν, οι τρίτοι γιατί έχουν φορτώσει τούς άδύνατους άμους τους μέ τό φιλόδοξο καθήκον τής δεύτερης κατανομής.

“Όλοι λοιπόν «υπερασπίζονται» τὰ λαϊκά συμφέροντα, επικροτώντας κάθε αντιδραστική διεκδίκηση και έξυψωνοντας ανεπιφύλακτα κάθε στοιχείο μικροαστικής ιδεολογίας. Έτσι, ο 947 γίνεται στόχος τῆς κυβέρνησης, (γιατί ἐξαιτίας του κινδυνεύει νά χάσει κι άλλους ψηφοφόρους), καί τῆς αντιπολίτευσης, (μέ ἐλάχιστες ὑποτονικές ἐξαιρέσεις), πού συνεπῆς γιά μιὰ ἀκόμη φορά στή γενική καί ἀόριστη ἀντιδεξιά, ἀντιμονοπωλιακή πολιτική τῆς, ὑπερασπίζεται μέ φανατισμό τό δικαίωμα τῆς ἀτομικῆς ἰδιοκτησίας καί τήν ἐπάνοδο στό παρελθόν. Ἀναστέλλουν ἔτσι τή βελτίωση ἢ ἐν πάσῃ περιπτώσει τήν προοπτική βελτίωσης τῆς οἰκιστικῆς ἀθλιότητος στή χώρα.

Τό Μάιο τοῦ 1980, ἀναλαμβάνει τό ὑπουργεῖο χωροταξίας ἕνας «ἐμπειρος πολιτικός», μέ βασική του ἀποστολή νά «παγώσει» τίς ὅποιες προσπάθειες ἔγιναν γιά ἐκουγχρονισμό καί νά καθησυχάσει τήν ἐκλογική πελατεία.

Ἀπό τή στιγμή ἐκείνη καί μετά, ὅλα δείχνουν ὅτι τίποτε, μά τίποτε δέν θά ἐφαρμοστεῖ. Ὁ 947/79 ἄδρανεῖ, οἱ μελέτες γιά τὰ ΚΕΠΑ δέν ἀκολουθοῦν τήν πορεία γιά τήν ψήφιση ἀπό τό ΕΣΧΠ, τό ΡΣΑ, τὰ 9 δηλαδή διαμερίσματα, προκαλοῦν ἀδιαφορία μέχρι καί δυσφορία στούς ἀρμόδιους, παραδοσιακοί οἰκισμοί καί κτίσματα ἀποχαρκτηρίζονται, ἡ ἀρχαιολογική ὑπηρεσία χάνει ἀρμοδιότητες κ.λπ.

Ἡ μετάβαση τοῦ κ. Καραμανλή στήν Προεδρία φαίνεται πώς ἔβαλε τέρμα στίς προθέσεις ἐκουγχρονισμού καί ἐξασθένισε τήν πολιτική θούληση τῆς κυβέρνησης στά θέματα ρύθμισης τοῦ χώρου. Ἐγκαταλείφθηκαν οἱ μακροπρόθεσμοι σχεδιασμοί μπροστά στίς μικροπολιτικές σκοπιμότητες καί στά συμφέροντα τῆς ἐκλογικῆς πελατείας πού συνέκλιναν στό ἴδιο σημεῖο. Οἱ προτάσεις γιά

ἐξισορρόπηση τῶν ἀνισοτήτων τοῦ χώρου ἔμειναν στά χαρτιά, τὰ προβλήματα ἀποκέντρωσης, περιφερειακῆς ἀνάπτυξης καί βελτίωσης συνθηκῶν ζωῆς πέρασαν στόν κατάλογο ἐκκρεμοτήτων.

“Ἔτσι, φτάνουμε σήμερα ξανά στό σημεῖο ἐκκίνησης καί φορτωμένοι μέ ὅλα τὰ ἀμαρτήματα τοῦ μακρινότερου καί πρόσφατου βίου τῆς Δεξιάς. Γιά μιὰ ἀκόμη φορά ἡ δύναμη πού θά καθορίσει τήν οἰκιστική πολιτική γίνεται ἡ ψηφοθηρία τοῦ πολιτικοῦ κόσμου. Ἡ οἰκιστική μιζέρια θά ἐναποτεθεῖ στή νομοπαρασκευαστική εὐρεσιτεχνία πού θά σοφιστεῖ ἡ μικρομεσαία ὑποκρισία, εἴτε τώρα στίς ἐκλογές θά κραυγάζει γιά τήν «πραγματική ἀντιμονοπωλιακή ἀλλαγῆ», εἴτε γιά τή «μεγάλη ἀλλαγῆ», εἴτε θά κομπάζει γιά τήν «ἀλλαγῆ» πού ἔχει γίνει κίολας.

“Ὅλα αὐτά βέβαια στό ὄνομα τῆς μικροἰδιοκτησίας, δηλαδή τῶν ἐργαζομένων τῶν πόλεων. Ἀλλ’ ἀρκεῖ νά δεῖ κανεῖς πού καί πῶς ζεῖ ὁ ἐργαζόμενος τῆς πόλης, ὁ «εὐεργετηθεῖς» τό 1958, τό 1962 ἢ τήν ἑπταετία, γιά νά καταλάβει τό μέγεθος τῆς λανθασμένης κατεύθυνσης.*

Καί θά προσθέταμε τό μέγεθος τῆς λανθασμένης κατεύθυνσης καί μετά τήν «ἑπταετία». Μήπως ὅμως στό ὄνομα αὐτῆς τῆς ἴδιας ἰδιοκτησίας δοῦμε τὰ προβλήματα νά ἀποτελεμάττονται καί μετά τίς 18;

* Καθημερινή, 31.8.81.

Τά σπίτια πού είχα μου τά πήραν

Προβλήματα κατοικίας

της Ράνιας Κλουτινιώτη

Ἡ τέχνη τοῦ ἐφικτοῦ

Οἱ καιροί εἶναι πονηροί καί τό σημείωμα τοῦτο δέν γράφεται σέ ἀνύποπτο χρόνο – οὔτε χῶρο ἄλλωστε –, οὔτε ἄσχετα ἀπό τά τρέχοντα πολιτικά γεγονότα καί τίς ὑποσχέσεις τοῦ προεκλογικοῦ πυρετοῦ. Ἀντίθετα.

Συμβαίνει μάλιστα νά μέ ἐρεθίζει ἡ σκέψη ὅτι δέν συνθέτουν διλημματικό ζεύγος οἱ δύο προτάσεις «ὁ ρεαλισμός εἶναι ἡ ἀναζήτηση τῆς οὐτοπίας» καί «ἡ πολιτική εἶναι ἡ τέχνη τοῦ ἐφικτοῦ». Ἀντίθετα.

Ἄρχει νά προσδιορίζεται ρεαλιστικά – καί μάλιστα συγκεκριμένα καί ὄχι συγκεκριμένα – τό πολιτικό. Πράγμα πού συνήθως, ἂν ὄχι ποτέ, δέν γίνεται.

Ὡς συγκεκριμένο παράδειγμα, γιά τήν ὑποστήριξη τῶν προηγούμενων, ἀναλύεται ἡ διατύπωση τῆς σχετικῆς μέ τήν κατοικία συνταγματικῆς ἐπιταγῆς, πού εἶναι τό ἄρθρο 21.4 στό Σύνταγμα τοῦ 75: «ἡ ἀποκτησις κατοικίας ὑπό τῶν στερουμένων ταύτης ἢ ἀνεπαρκῶς στεγαζομένων ἀποτελεῖ ἀντικείμενον εἰδικῆς φροντίδας τοῦ Κράτους».

Ἡ ἀναφορά στό τόσο πολύ συγκεκριμένο ἐπιβάλλεται. Κανείς δέν μπορεῖ νά ἀμφισβητήσει, οὔτε ἀπό τούς κρατοῦντες οὔτε ἀπό αὐτούς πού ἀγωνίζονται νά... κρατήσουν, ὅτι τό Σύνταγμα ἀποτελεῖ ὁπωσδήποτε τό ελάχιστο δυνατό τοῦ ἐφικτοῦ, πράγμα πού τελικά ὑποδηλώνει ὅτι οἱ ἐντολές του ἀποτελοῦν πεδίο ἐφαρμογῆς γιά τήν Κυβέρνηση, πού τό ψήφισε, καί πεδίο διεκδικήσεων γιά τήν Ἀντιπολίτευση, πού τό καταψήφισε, ὡς λίαν συντηρητικό.

Ἄν ὅμως προκύψει ὅτι οὔτε ἡ πρώτη – ἐσκεμμένα – οὔτε ἡ δεύτερη – κατά λάθος; – δέν ὑλοποιήσαν ἢ δέν προώθησαν σέ ἀγῶνες τίς ἐπιταγές του, τότε;

Ἡ οὐτοπία;

Δέν μπορεῖ παρὰ νά τεθεῖ ἐρωτηματικά. Ἀποτελεῖ εἶδος πρόκλησης γιά ἐρωτήματα πού δέν τέθηκαν ἢ τέθηκαν σέ παραπλανητική βάση ἢ τέλος πάντων πού θά πρέπει κάποτε νά τεθοῦν καί ἴσως καί νά ἀπαντηθοῦν. Αὐτά τά ἴδια καί ὄχι τά γενικά καί ἀσαφῆ φραστικά γυρίσματα τους. Καί μέ πεδίο ἀναφορᾶς τόν ἑλληνικό χῶρο.

Ἡ γενική ἀντικειμενική: κατοικίας

Εἶναι μόνον ἓνα κέλφος, πού διασφαλίζει τή στέγασή τῆς ιδιωτικότητας τοῦ ἀτόμου; Ποιά ποσοτικά καί ποιοτικά χαρακτηριστικά του ἀντιστοιχοῦν στίς κοινωνικές δυνατότητες τῆς στιγμῆς;

Ἡ εἶναι ἓνα σύνολο παροχῶν, πού συναποτελεῖται ἀπό τό κέλφος καί τίς ἀντίστοιχες κοινωφελείς καί κοινόχρηστες ἐγκαταστάσεις, οἱ ὁποῖες τείνουν νά ὑπηρετήσουν τόν πολιτικό ἄνθρωπο, τῆ διεκδίκηση δηλαδή νά ὑπάρχει ὡς μέλος τῆς κοινωνίας; Ποιά ποιοτικά καί ποσοτικά χαρακτηριστικά του εἶναι ἱκανά νά τοῦ παράσχουν τή δυνατότητα νά ἀναγνωρίζεται στή στενότερη κοινότητα, πού ἀποτελεῖ ἡ γειτονιά του, ἕως τήν ευρύτερη, πού ἀποτελεῖ ἡ Πολιτεία του, μέ ὅλες τίς ἐνδιάμεσες βαθμίδες;

Τό ὑποκείμενο: ἡ ἀπόκτησίς (της)

Ἐως γόττε ὁ πολίτης ἀνάλογα μέ τά εἰσοδήματα πού διαθέτει θά δικαιούται νά ἀποκτήσει, μονίμως ἢ προσωρινῶς, τό προσφερόμενο ἀγαθό:

● μέ τή μέθοδο τῆς αὐτοστέγασης, μέ τήν ὁποία σ' ἓνα βαθμό ταυτίζεται ὁ παραγωγός καί ὁ χρήτης – λόγος σοβαρός πού τήν κάνει νά ἀντιστοιχεῖ στά ὄραματα τῶν τάξεων μέ πολύ χαμηλά καί ἰδιαίτερα ψηλά εἰσοδήματα; πού ὅμως τοῦ παρέχει μόνον κέλφος, πληρώνοντας πανάκριβα τή γῆ καί τήν κατασκευή του;

● μέ τή μέθοδο τῆς ἀντιπαροχῆς ἢ διαμέσου τῆς ἐμπορευματικῆς του παραγωγῆς ἀπό μεγάλες ἐπιχειρηματικές μονάδες – ἐάν ὑπάρχουν ἢ ὅταν θά δημιουργηθοῦν; αὐτός ὁ τρόπος πού ἀντιστοιχεῖ στά μικρά καί μεσαία εἰσοδήματα, πού ὅμως τοῦ παρέχει πάλι μόνον κέλφος, αὐτή τή φορά ἐκ τῶν προτέρων προσδιορισμένο στή λεπτομέρειά του, καί πληρώνει – αὐτός ὁ μικρομεσαῖος – τό ὑπερβολικό κόστος γῆς, τό ἀνεξέλεγκτο κέρδος τοῦ ἐπιχειρηματία-ἐργολάβου καί τό ὑψηλό κόστος τῆς πλέον ἀμφίβολης κατασκευῆς;

● διαμέσου τοῦ κρατικοῦ ἢ ἡμικρατικοῦ κυκλώματος, πού διατίθεται, ὅταν διατίθεται, στίς τάξεις μέ σχετικά χαμηλά εἰσοδήματα, ὅπου ἓνα ἀμφίβολης ποιότητας «συλλογικό» προϊόν παρέχεται μέ κάτι λιγότερο ἀπό στοιχειώδεις κοινωφελείς ἐξυπηρετήσεις, συνήθως διπλά ἀπό αὐτοκινητόδρομους ἢ σέ ὑποβαθμισμένες περιοχές;

● ἢ μέ τή μέθοδο τῆς ἐνοικίασης, ὅπου ἀγοράζει κανείς κάθε μήνα τό συνταγματικό του δικαίωμα νά κατοικεῖ σέ τρώγλες ἢ σέ λιγότερο τρώγλες-διαμερίσματα, σέ τιμή πού προσδιορίζεται ἀπό τό ἀντάλλαγμα πού ἀναμένει ὁ ἰδιοκτήτης γιά τούς προηγούμενους κόπους του; τί ποσοστό τοῦ εἰσοδήματός του δικαιούται νά διαθέτει;

Ἡ μήπως δικαιούται ν' ἀποκτήσει στέγη κι ὅλα τά συνεπαγόμενα, μέσα ἀπό κάποιες διαδικασίες πού

τόν εντάσσουν σε κοινότητα, αναγνωρίσιμη από τον ίδιο με τις πρόσθετες υποχρεώσεις να είναι χρήστης αλλά και κατά κάποιο τρόπο παραγωγός, ενός προϊόντος που θα καθορίζεται σύμφωνα με τις ανάγκες του – υλικές και ιδεολογικές – που θα οφείλει να διατυπώσει, ή θα άσκηθεί να μπορεί να διατυπώνει;

Τό ποιητικό αίτιο: υπό των στερουμένων ταύτας ή ανεπαρκώς στερουμένων

Τή στερούνται άραγε μόνον αυτοί που δέν είναι ιδιοκτήτες και στεγάζονται ανεπαρκώς, μόνον αυτοί που δέ διαμένουν σε «κανονική κατοικία» ή μήπως ή στέριση και ή ανεπάρκεια άφορα όλους – ιδιοκτήτες και μή, τούς δεύτερους βέβαια περισσότερο από τούς πρώτους – γιατί κατοικούν όλοι σε άθλιες συνθήκες:

- σε πόλεις δίχως ιστορία, σε συνοικίες ύπνωτήρια, σε γειτονιές με μεγάλους συντελεστές δομήσεως και απαγορευτικές πυκνότητες δίχως κοινόχρηστες ή κοινωφελείς εγκαταστάσεις, σε μολυσμένες περιοχές, και

- σε χωριά δίχως παρόν.

Ποιοί δείκτες κοινωνικής ή μή μόλυνσης είναι άνεκτοί; πόσες ώρες πάνω-κάτω από τόν ελεύθερό χρόνο τους δικαιούνται να χρησιμοποιούν για να πάν στη δουλειά τους;

Τό κατηγορούμενο και οί συνέπειές του: (άποτελεί) άντικείμενον ειδικής φροντίδας του Κράτους

Ή φροντίδα συνίσταται στό να σε μετατρέπει όλο και περισσότερο σε έκμεταλλευτή του ίδιου σου του έαυτού, άφου σε προηγούμενες – διαχρονικές και συνήθως προεκλογικές – στιγμές σε έχει ώθήσει να καταπατήσεις γή, να χτίσεις αυθαίρετο και σου έχει χαρίσει συντελεστή δομήσεως;

Ή μήπως στό να σου θέτει συνεχώς ψευτοδιήμματα του είδους ή εντάσσεσαι στό σχέδιο μιās άθλιας πόλης ή μένεις δίχως νόμιμο σπίτι; Ή ακόμη να σε δια-

τηρεί σε τέτοια άβεβαιότητα ώστε τήν κάθε σου δραχμή – από τό στέρημα ή τό περίσσειμά σου, άσχετα – να προσπαθείς να τήν μετατρέψεις σε τετραγωνικά μέτρα και τοῦδλα;

Ποιοί και γιατί ψαρεύουν στα θολά νερά

Ήλλος για Χίο τραδήξε, πήγε... (Ή Κυβέρνηση)

Ήφου θεσμοθέτησε τή μεγαλόπνοη πολιτική του έκσυγχρονισμού του συστήματος (τό πνεῦμα του Συντάγματος, οί νόμοι 947/79 και 880/79 «περί οικιστικών περιοχών», «περί μεταφοράς συντελεστού έκμεταλλεύσεως», του ίδρυτικού της ΔΕΠΟΣ, κ.ά.), μετά τά όποια πάντως:

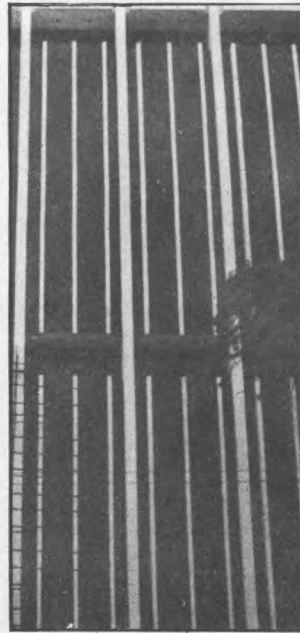
- ή κατοικία παρέμενε κυρίως κέλυφος, συμπληρωμένο από κοινόχρηστες έξυπηρετήσεις (Ν. 947) – και όχι κοινωφελείς – με άδηλα ποσοτικά ή ποιοτικά χαρακτηριστικά, (ύλικά, κόστος γής, κέρδος επιχειρηματία κ.λπ.),

- ή απόκτησή της δέν ξεφυγε από τά πεπατημένα όρια των γνωστών μεθόδων κυκλωμάτων, με τάσεις ενίσχυσης της παροχής έτοιμοπαράδοτου προϊόντος για τίς τάξεις με χαμηλά και μεσαία εισοδήματα (ΔΕΠΟΣ, εταιρείες μικτής οικονομίας, εταιρείες ενεργού πολεοδομίας),

- ή έπάρκειά της θεωρήθηκε ότι εξακολουθεί να καλύπτεται από τόν όρισμό της ΕΣΥΕ, όπου ως «κανονική κατοικία» άπογράφεται πάσα οίκοδομή με 4,0 μ² επιφάνεια με κανονικό σχήμα και που διαθέτει 2,0 μ. ύψος,

- τή φροντίδα για τόν προγραμματισμό, τήν υλοποίηση και τήν παροχή της άνέθετε κυρίως στον έαυτό της, δίχως κανένα ουσιαστικό βήμα μεταβίβασης αυτής της εξουσίας σε φορείς λιγότερο συγκεντρωτικούς (ΟΓΑ), ξαναδυθίστηκε προεκλογικά, δηλαδή τά τελευταία δύο χρόνια, στή γνωστή πολιτική υπεκφυγής του προβλήματος. Και συγκεκριμένα.

Γιά τά χαμηλά εισοδήματα; Αυτόστέγαση δι' «αυθαιρέτων», τά όποια όμως πατάσσονται με έλικό-

πετρα (βλ. δηλώσεις Πλυτά), ενώ συγχρόνως αναίρειται ή επίβολή προστίμων (βλ. σχετική εγκύκλιο Πλυτά) από τό Μάρτη του 81 έως και τόν... Οκτώβρη, προκειμένου νά... επαναπροσδιοριστεί τό ύψος τους!

Γιά τά μεσαία εισοδήματα; Μετακίνηση, μόλις ή άνοδος του εισοδήματος τό επιτρέπει, πρὸς δήθεν προνομιοῦχες περιοχές κατοικίας – ύπνωτήρια, όπου κάθε έννοια επικοινωνίας μέ τούς άλλους περιορίζεται από τήν άντοχή πού διαθέτει κανείς νά κινείται μέ αὐτοκίνητο, στή δουλειά, στό σχολείο, στους φίλους, στήν όποια συλλογική δραστηριότητα... Ἀφήνοντας πίσω τους πόλεις, γειτονιές ή χωριά μέ ιστορία, ύποβαθμισμένα ακόμη περισσότερο από τίς πρώτες, γιά κάποιους άλλους κατοίκους, πού μπορεί ή ρέπει νά τίς άντέξουν, ή ίσως και άδειες...

Καταδικάζοντας έν όλίγοις άν όχι όλους, τουλάχιστον τά δύο τρίτα του πληθυσμού τής χώρας, νά ζουν κάτω από τίς συνθήκες τής σημερινής άθλιότητας, εκμεταλλεόμενοι ό ένας τόν άλλον, δίχως νά βλέπουν πώς εκμεταλλεύονται τόν έαυτό τους. Πλουτίζοντας μερικούς, έντάσσοντας χιλιάδες νέα στρέμματα άγροτικής ή δασικής γής στά Σχέδια πόλεως, δίχως καμιά πρόνοια γιά κοινωφελείς και έλάχιστη γιά κοινόχρηστες εγκαταστάσεις, αυξάνοντας τούς συντελεστές εκμετάλλευσης του χώρου...

Ἄλλος γιά Μυτιλήνη... (Ἡ Ἀντιπολίτευση)

Ἀντίθεση σέ όλα. Ὅπου γιά μερικούς ή καταθύβηση τής χώρας βοηθάει στήν κατάληψη τής εξουσίας... Οί ύπόλοιποι, εμείς, εξακολουθοῦμε νά ζοῦμε τήν καθημερινή μας μιζέρια. Καμιά προσπάθεια νά βελτιωθεί τό Πανελληνιο Σοσιαλιστικό Ὅραμα τών μικρομεσαίων – προνομιοῦχων (!) και μή – Ἰδιοκτητῶν τής Ἀλλαγῆς. Νά εξαλειφθοῦν οί – έσοκμεμένες και μή – ασάφειες, νά διατυπωθοῦν οί διεκδικήσεις επί του συγκεκριμένου, του έφικτου και τής οὔτοπιας.

Ὅταν θά πάρουμε τήν εξουσία θά σᾶς πούμε. Συγκατανεῦουμε όμως νά σᾶς δώσουμε μιά μικρή ιδέα, στό συμβόλαιο πού κάνουμε μαζί σας στή Διακήρυξη τής Κυβερνητικῆς Πολιτικῆς μας. Καί τί σᾶς λέμε; Γενικολογίες κι εὔχες πού αποτελοῦν παραλλαγές στις μεγαλόπνοες φούγκες τής Ν. Δημοκρατίας. Ἀντιγράφουμε μερικά:

– «ένας νέος Οἰκιστικός Νόμος», κατ' εικόνα και όμοίωση του Ν. 947 μέ τίς τροποποιήσεις πού πρότειναν όλες οί μικτές και μή, τεχνοκρατικές και όχι επιτροπές πού συστάθηκαν τά τελευταία δύο χρόνια.

– «ένισχύεται ή αὐτοστέγαση» και παράλληλα «προωθοῦνται ειδικά οργανωμένα προγράμματα κατοικίας», γιά τήν ὑλοποίηση τών όποίων «δημιουργείται επιτελικός φορέας σέ εθνικό επίπεδο πού προγραμματίζει τή χρηματοδότηση...» Μά τί άλλο είναι ή τί άλλο μπορεί νά είναι ή ΔΕΠΟΣ;

– «ή κατοικία ποτέ δέν αντιμετώπιστηκε στήν πατρίδα μας ως κοινωνικό αγαθό, αλλά σαν έμπορευματικό προϊόν». Ἀκριβώς. Παρά μόνον στή διατύπωση του Συντάγματος του '75. Τί έκανε τό ΠΑΣΟΚ γιά τήν προώθηση αὐτῆς τής στοιχειώδους διεκδίκησης τά τελευταία έξι χρόνια;

Γιά μᾶς τά προβλήματα είναι λυμένα. Ὅταν αλλάξει ό διεθνής συσχετισμός τών δυνάμεων – οί αντικειμενικές δηλαδή συνθήκες – θά αλλάξουν αὐτομάτως και οί ὑποκειμενικές. Γιά τόν επίσημο φορέα του Διεθνούς Κομμουνιστικού Κινήματος πρόβλημα οὔ-

σίας δέν μπαίνει. Ἀπλῶς – ή μόνη άναφορά στο έκλογικό πρόγραμμα του '81 – τό ΚΚΕ... θά παλαίψει γιά νά λυθοῦν τά καυτά προβλήματα τής εργατικῆς και γενικά τής λαϊκῆς κατοικίας, τής άποχέτευσης και τής συγκοινωνίας, πού συνδέονται μέ τή βελτίωση τής ποιότητας ζωῆς τών εργαζομένων... Χωρίς σχόλια.

Θά ήταν άδικο νά μήν άναφεροῦν οί προσπάθειες πού έγιναν από τό άποπαίδι του κομμουνιστικού κινήματος νά εκλαϊκευτοῦν τά θέματα κατοικίας πρὸς τήν κατεύθυνση τής δημιουργίας συνείδησης γιά τήν προσέγγιση τής οὔτοπιας και τήν άναζήτηση του ρεαλιστικού. Κυρίως μέσα από τούς επιστημονικούς συλλόγους και τήν τοπική αὐτοδιοίκηση, εκεί όπου είχε προσβάσεις. Ἴσως γιατί φρόντισε – προηγουμένως – ώστε ή άναπαόκριση πού έχει στο εκλογικό σῶμα νά είναι πολύ μικρή;

Ἡ πορεία πρὸς τήν έξουσία

Φυσικά άναρωτιέται κανείς γιά τί τά κόμματα συμπεριφέρονται μ' αὐτό τόν τρόπο. Ἡ άπάντηση βρίσκεται στήν κατανόηση τής σχέσης πού έχουν δημιουργήσει μέ τό εκλογικό τους σῶμα και σέ τί βαθμό επηρεάζονται άπ' αὐτήν. Είναι αλήθεια πώς ή μακροχρόνια πολιτική τής κάστας πού κυβερνά τή χώρα στα τελευταία 35 χρόνια, διαμόρφωσε τήν ιδιόμορφη και καλά στερεωμένη ψυχολογία του Ἑλληνα πολίτη.

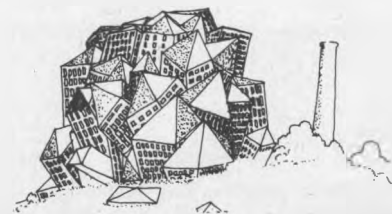
Τόν έπεισε ότι ή λύση του στεγαστικού του προβλήματος εναπόκειται μόνο σ' αὐτόν, άφού τό κράτος δήθεν δέν άσχολείται. Ἀσχολείται βέβαια, έντάσσοντας κάθε φορά στο σχέδιο πόλεως όλες τίς περιοχές «αὔθαιρέτων» κτισμάτων, ή αυξάνοντας τό συντελεστή εκμεταλλεύσεως του χώρου σέ άλλες.

Ὅπως όμως κάθε ένταξη ή αύξηση του συντελεστή συνεπάγεται πλουτισμό γιά κείνους πού πέτυχαν, στους υπόλοιπους δημιουργοῦνται έλλπίδες κερδοσκοπίας και σέ αὐτούς πού έχουν οικόπεδο και σέ αὐτούς πού προσπαθοῦν νά άποκτήσουν.

Μ' αὐτόν τόν τρόπο ή ιδιοκτησία και ή κατοικία έγιναν οί πιό παραγωγικές επενδύσεις και είναι χαρακτηριστικό ότι κάθε προσπάθεια πού γίνεται γιά βελτίωση του πολεοδομικού ίσου, δέν προσκρούει μόνο στα «συμφέροντα αὐτῶν» πού διαθέτουν ιδιοκτησία, αλλά ή αντίδρασή τους έχει τήν κατάφαση και τών «άλλων», οί όποιοι, μέ τή σειρά τους, έλπίζουν ότι θά άποκτήσουν, στερούμενοι τίς όποιες άπολαύσεις πρὸς τό σκοπό αὐτό.

Ἡ διάλυση όλης αὐτῆς τής ψυχολογίας (του ιδιοκτητή – κερδοσκόπου) θά ήταν στόχος τών λεγόμενων δημοκρατικῶν κομμάτων τής αντιπολίτευσης. Ὅμως ή biasύνη γιά τήν κατάληψη τής έξουσίας πού άποτελεῖ τό κύριο χαρακτηριστικό του ΠΑΣΟΚ και ή ψυχосύνθεση τής έξουσίας πού δομικά ένυπάρχει στο ΚΚΕ, όχι μόνο τά ώθει νά αφήνουν τά θέματα δίχως άπαντήσεις, αλλά και κυρίως χωρίς έρωτηματικά.

Ἀπό έδῶ εξηγείται και ή θέση του ΚΚΕ έσωτερικού. Στόχος του, πρὸς τό παρόν, δέν μπορεί νά είναι ή έξουσία.

Κόμματα και Περιβάλλον, Ένα τετράχρονο αισθηματικό θρίλλερ

του Λεωνίδα Λουλούδη

Είναι αληθές ότι η πλήρης μοναξιά είναι βαρεία και ότι η έρημος είναι αύχηρα και ταλανίζει.

A. ΕΜΠΕΙΡΙΚΟΣ

Μεγάλες προσδοκίες, επιμέρους «προδοσίες», και... ύπ' όψιν: άλλο Λαλόντι κι άλλο Χριστοδουλάκης παιδιά!

Παραμονές της τελικής άναμέτρησης για τό προεδρικό αξίωμα στη Γαλλία ο Μισέλ Μποσκιέ συνόψιζε προκλητικά τούς δισταγμούς των οίκολόγων: «ή ορθόδοξη δεξιά αλλά και ή άριστερά δέν είναι παρά δύο όψεις τής ίδιας τάξης πάνω στη παρέκκλιση: τό βιομηχανικό παραγωγισμό». Προκλητικά όπως αποδείχτηκε και για τήν άριστερά πού δέν λογαριάζεται για «ορθόδοξη». Η συναισθηματική όμοφυχία αυτών των δυνάμεων μπροστά στην άμεση σοσιαλιστική προοπτική Μιτεράν ένοχλήθηκε ιδιαίτερα από τή «παράτονη» υπόμνηση του Μποσκιέ και του Λαλόντι ότι για τό σοσιαλισμό δέν άρκοϋσαν τά παραδοσιακά πολιτικά προγράμματα σύν όλίγη προστασία περιβάλλοντος.

Πέρασαν τέσσερις μήνες από τό θρίαμβο των σοσιαλιστών και παρά τήν άναμφισβήτητη θετική άλλαγή του πολιτικού κλίματος στη Γαλλία, ήδη από τό τέλος Ίουλίου ή έφημερίδα *Λιμπερασιόν* περιέγραφε τον Ζάν-Πιέρ Σεβενεμάν, ύπουργό Ήπιστημών τής νέας κυβερνήσεως, σαν άνθρωπο ό όποιος θεωρεί τήν πρόοδο άυτοσκοπό και τον έλεγχο τής επιστημονικής παραγωγής κατά τά σοβιετικά πρότυπα. Δέν ύπάρχει θέση στη πολιτική του Σεβενεμάν, έγγραφε ή *Λιμπερασιόν* για τό οίκολογικό κίνημα ή για τήν άπογραφειοκρατικοποίηση, τήν άποστρατιωτικοποίηση και τον εκδημοκρατισμό τής επιστήμης. Αυτό είναι μερικά ή άλήθεια, σχολίαζε τίς έπόμενες ήμέρες ή άγγλική επιστημονική επιθεώρηση *Nature*: 'Ο Σεβενε-

μάν θέλει μεγαλύτερη δημοκρατία στον επιστημονικό σχεδιασμό ώστε νά ξεπερασθεί ή «δημοκρατία των πιστών του κόμματος», θέλει μία επιστήμη «μέ άνοιγματα» αλλά κυρίως προς τή βιομηχανία,¹ έτσι δέν πολυενδιαφέρεται για τούς περιβαλλοντολόγους, ενώ στην ενεργειακή πολιτική είναι θερμός ύποστηρικτής των πυρηνικών εργοστασίων. 'Ο Σεβενεμάν, συμπλήρωνε ή *Nature* όραματίζεται τήν Ήπιστήμη μέ τούς όρους τής κυβέρνησης Ούίλσον του 1964: «στό καμίνι τής τεχνολογικής επιστήμης θά σφυρηλατηθεί ό σοσιαλισμός». Πιό κριτικός ό Μιχάλης Ράπτης ύποστήριζε πρόσφατα (έφημ. *Τό Βήμα*, 30.8.81) ότι ή ενεργειακή πολιτική των σοσιαλιστών προσανατολισμένη σε μία μερική υιοθέτηση τής πυρηνικής ενέργειας προκαλεί ήδη αντιδράσεις όχι μόνο στις γραμμές των οίκολόγων και τής άκρας Ήριστεράς αλλά και άνάμεσα στους σοσιαλιστές. Μόνο οι κομμουνιστές και τά συνδικάτα πού έπηρεάζουν έχουν άμετάκλητα κηρυχτεί ύπερ του ενεργειακού προγράμματος. Είναι βέβαιο ότι τό 1987 ή Γαλλία θά διαθέτει 45 πυρηνικά εργοστάσια ικανά νά παράγουν τό 60% τής ήλεκτρικής τής ενέργειας. Οι σοσιαλιστές, πιεζόμενοι από τό πυρηνικό λόμπυ μέσα στους ίδιους τούς κόλπους τους, και τούς κομμουνιστές, «πρόδωσαν» ήδη σ' αυτό τον τομέα ρητές προεκλογικές τους ύποσχέσεις. Άν σ' αυτά προστεθεί ή άπροσδόκητα «σκληρή» στάση του ίδιου του Μιτεράν στη συμπλήρωση του πυρηνικού όπλοστασίου τόσο τής Γαλλίας όσο και όλόκληρης τής Δ. Εύρώπης, τό ζήτημα έχει μία γενικότερη σημασία, καταλήγει ό άρθρογράφος: οι προσανατολισμοί αυτοί είναι ένμέρει και προσανατολισμοί προς μία κοινωνία πού άναπτύσσεται σύμφωνα μέ τή συγκεντρωτική λογική του σύγχρονου κράτους (Δυτικά και Άνατολικά), όποτε τί χώρος άπομένει για πραγματική άποκέντρωση, τοπική άυτοδιοίκηση, άυτοδιαχείριση και σοσιαλισμό...

¹Άλλά τί σημαίνουν όλα αυτά; Μία πρώτη επιβε-

1. 'Ο Σεβενεμάν δέν θά έλέγχει τήν έρευνα για στρατιωτικούς σκοπούς πού άπορροφά τό 37% του συνολικά διατιθέμενου ποσού για έρευνα και άνάπτυξη ύψους 50.000 εκατ. φράγκων.

βαίωση τῶν προεκλογικῶν ἀφορισμῶν τοῦ Μπροσκιέ; Κανείς νομίζω δὲν θὰ ἔπρεπε νὰ τὸ προεξοφλήσει ἀπὸ αὐτὴ τὴν κριτικὴ προθέσεων μᾶλλον, παρά ὑλοποιημένων πολιτικῶν. Χρειάζεται χρόνος γιὰ νὰ κριθεῖ ἡ πολιτικὴ τῆς σημαντικότερης «ἐξέγερσης» τοῦ Δυτικοευρωπαϊκοῦ λαϊκοῦ κινήματος μετὰ τὴν κομμουνιστικὴν ἐπιτυχίαν τοῦ 1968. Θὰ ἀρκοῦσε νὰ κρατούσαμε τὶς ἐπιφυλάξεις αὐτὲς ὡς ἐνδεικτικὲς τῶν δυσχερειῶν τοῦ σοσιαλιστικοῦ μετασχηματισμοῦ στὶς σύγχρονες βιομηχανικὲς κοινωνίες. Ἀκριβῶς τὸ κείμενο ποῦ ἀκολουθεῖ ἐπιχειρεῖ ν' ἀναδείξει τὴ σημασία αὐτῆς τῆς ὀπτικῆς στὰ καθ' ἡμᾶς. Ἄλλωστε τὸ ἐπιτάσσουν οἱ καιροί. Προγράμματα, ἀποκεντρώσεις, αὐτοδύναμες ἀναπτύξεις, ἀλλαγές καὶ σοσιαλισμοὶ πᾶνε κι ἐρχονται ἔτσι ποῦ ἂν ὅλα αὐτὰ τὰ ἐννοοῦσαν κόμματα, παρατάξεις ἀλλὰ καὶ λαός, τοῦτο τὸ κείμενο ἀλλὰ καὶ τὸ περιοδικὸ ὁλόκληρο φαντάζομαι θὰ 'ταν ἐντελῶς ἀχρείαστα. Ὅμως ἐπειδὴ:

«οἱ ἀποχρώσεις τῶν ἐννοιῶν ὁλοένα σθῆνουν ἔτσι ὥστε ἡ κύρια «ἐννοια» νὰ αἴρεται στὸ ὕψος τῆς ἀξίας. Ἀξίας ἀπαλλαγμένης ἀπὸ χρονικοὺς καὶ τοπικοὺς προσδιορισμοὺς καὶ μὲ μιὰ χρηστικὴ ἐλαστικότητα ποῦ τὴν καθιστᾷ θεολογικὴ, μὲ τὴν ἐννοια ὅτι, ὅπως ἐκεῖνη (ἢ θεολογικὴ) ἔτσι καὶ τούτη (ἢ «λογικὴ») ἀξία φιλοδοξοῦν, ταυτόχρονα, νὰ ἐρμηνεύσουν τὸν κόσμον καὶ νὰ παρηγορήσουν τὸν πιστό»²...

...βασικὰ ἐπιβάλλεται νὰ γραφεῖ αὐτὸ τὸ κείμενο ἔστω καὶ ἂν ἀπαρχῆς σκοντάφτει σ' ἓνα φαινομενικὸ ἀδιέξοδο. Τὸ δριζύνουν προεκλογικὲς ἐξαγγελίες τοῦ τύπου: «Θὰ παρθῶν αὐστηρὰ μέτρα συγκράτησης καὶ ἐλέγχου τῆς ρύπανσης τοῦ περιβάλλοντος ἀπὸ τὶς βιομηχανίες» (ΚΚΕ) ἢ «ἄμεσα καὶ ριζικὰ μέτρα ἀπαιτοῦνται γιὰ τὴν ἀντιμετώπιση τῆς σημερινῆς κρίσης τοῦ περιβάλλοντος» (ΠΑΣΟΚ). Ἴδου τὸ ἀδιέξοδο. Καθὼς συμφωνοῦμε ὅτι χρειάζεται ἓνα «ἄμεσο σχέδιο ἀνάγκης γιὰ ὀρισμένα προβλήματα αἰχμῆς, ὅπως τὸ νέφος», δὲν μᾶς φτάνει ὅμως ἡ ἐπεξήγηση ὅτι πρόκειται γιὰ «μέτρα ἐνταγμένα στὴ συνολικὴ πολιτικὴ», ὅταν μάλιστα μῆνες πρὶν ὁ κ. Κουλουμπής, ἐκ τῶν ἀρμοδίων γιὰ τὸ περιβάλλον τοῦ Κινήματος, μᾶς εἶχε ὑποσχεθεῖ ὅτι:

«ὅταν μιλάμε γιὰ μέτρα δὲν ἀναφερόμαστε σὲ κάποιες ἀόριστες ἐξαγγελίες σὰν κι αὐτὲς ποῦ ἔκανε πρόσφατα ἡ κυβέρνησις. Μέτρα σημαίνει ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ μὲ ἄμεσες ἀλλὰ καὶ μακροπρόθεσμες προβλέψεις. Μὲ χρονοδιάγραμμα ἐνεργειῶν, μὲ ὑπολογισμὸ τοῦ κόστους καὶ μὲ πολιτικὲς ἀποφάσεις γιὰ τὴν κατανομή τους» (ἐφ. Τὸ Βῆμα, 10.5.81).

Εἴκοσι μέρες πρὶν τὶς 18 Ὀκτώβρη δὲν ἔχουμε παρά τὶς ἀόριστες – καὶ ταυτολογικὲς – προεκλογικὲς ἐξαγγελίες ποῦ προαναφέραμε. Ἀοριστία ποῦ ἐπεκτείνεται σ' ὅλα τὰ θέματα τῶν προγραμμάτων καὶ χαρακτηρίζει ὅλα τὰ προγράμματα. Καὶ ἐντέλει πῶς νὰ συμφωνήσουμε, πῶς νὰ διαφωνήσουμε, πῶς νὰ ψηφίσουμε; Κουράγιο φίλε ἀναγνώστη, ὑπάρχει ἔξοδος. Ἄρκει στὴν παραμυθία τῶν ἐκλογικῶν προ-

2. Βλέπε τὴν ἐξοχὴ ἀνάλυση γιὰ τὶς παραταξιακὲς διαλέκτους τῆς Δ. Χριστοδοῦλου στὴν ἐφημ. Ἡ Ἀγῆ, 13.9.81: «Βασικὰ ἐπιβάλλεται».

γραμμάτων νὰ ἀντιθέσουμε τὴν ἱστορία τῶν κομματικῶν λόγων καὶ πράξεων τὴν τετραετία ποῦ πέρασε. Ἔτσι ἀνοίγει ἡ λεωφόρος τῆς κριτικῆς ἀλλὰ καὶ οἱ ἀνησυχίες γιὰ τὸ ὄχημα, τοὺς ἐπιβάτες, τὸν προορισμὸ (;) καὶ ἐδῶ μᾶς περιμένει ἡ μεγαλύτερη δυσκολία. Μιλῶ γιὰ τοὺς οἰκολογοῦντες.

Συνηθίσαμε, καιρὸ τώρα, σ' ἓνα περίεργο συνδυασμὸ πνευματικοῦ (διαβάζουμε, ὅσοι) καὶ χειρωνακτικοῦ (γράφουμε, ὅσοι) πολιτικοῦ βίου. Ὁ Λαλόντ, ὁ Μπάνγιαρντ, οἱ Γερμανοὶ Πράσινοι μ' ὄλες τὶς ἀντιφάσεις τοὺς κάνουν πολιτικὴ, διεκδικοῦν τὰ ὄραματά τους, ἀντιθέτουν ἔμπρακτα στὴν ἀναπτυξιακὴ οὐτοπία δεξιᾶς καὶ ἀριστερᾶς τὴ δική τους ἀντι-ἀναπτυξιακὴ οὐτοπία. Ὑπέρβαση αὐτῆς τῆς ἀδράνειας μὲ «τραγούδια κατὰ τοῦ νέφους», ἀφιερῶματα στὴν «ἄλλη» (ποιά;;) ἀνάπτυξη, τοὺς καθγάδες Λογοθέτη-Χριστοδουλάκη στὸ ΠΑΚΟΕ γιὰ τὴν... πίτα, θὰ ἰσοδυναμοῦσε μὲ ἄρση τῆς ἐννοιας κίνημα στὸ ὕψος τῆς ἀξίας... Ὅμως μᾶς φτάνουν οἱ ἀνάλογες ἄρσεις τῶν κομματικῶν προγραμμάτων, ἄς δεχτοῦμε ἐξαρχῆς ὅτι ἡ οἰκολογικὴ κριτικὴ εἶναι θεωρητικὴ στὴ χώρα μας – οἱ ἐλάχιστες ἐξαιρέσεις ἀποτελέσαν τὴν τροφὴ διαίτης αὐτοῦ τοῦ κειμένου – συνεπῶς ἀπώτερη φιλοδοξία τῆς νὰ ἀνθίξει (καὶ νὰ μαραίνεται) στὸ ὑπόστρωμα τῶν ὑπαρκτῶν πολιτικῶν σχημάτων, καὶ ὄχι πρὸς ἴδιον ὄφελος. Ἐκτός καὶ ἂν τῆς ἀρκεῖ νὰ μετριάξει τὴν αἰσιοδοξία καὶ τὴν ἀνοησία τῶν παραταξιακῶν τοὺς διαλέκτων μὲ τὰ δικά της ἐπιχειρήματα. Ὅπως ἐπὶ τοῦ προκειμένου...

Ἐκ τοῦ Κράτους τοῦ Χάους στὸ Χάος τοῦ Κράτους

Στὸ ἐρώτημα ποιὸς εὐθύνεται γιὰ τὴν ὑποβάθμιση τοῦ περιβάλλοντος ἄς προτάξουμε ὅτι προφανές. Ἡ νῦν Νέα Δημοκρατία, ἡ πρῶν ΕΡΕ καὶ αἰεὶ Δεξιά. Ἐξάλλου τὸ ὁμολογεῖ καὶ ἡ ἴδια. «Ἐπὶ τῆς πενταετίας ποῦ πέρασε;» ρωτοῦσε ἀνώτατο στέλεχος τῆς Διοίκησης, ὁ Ν. Ζαλαώρας (ἐφ. Ἡ Ἀγῆ 4.7.80). Ἡ ἀπάντησις:

«Μέσα στὰ πλαίσια τῶν δυνατοτήτων τῆς ἑλληνικῆς οἰκονομίας καὶ κοινωνίας ἔχουν γίνῃ ὀρισμένα πράγματα ἀλλὰ θὰ μπορούσαν νὰ γίνοντο ἀκόμη περισσότερα. Καὶ μεις βέβαια δὲν εἴμαστε ἱκανοποιημένοι. Τὰ ἐμπόδια ποῦ ὑπάρχουν εἶναι δύο: Τὸ ἓνα οἰκονομικὸ, τὸ ἄλλο θέμα περιβαλλοντικῆς συνειδήσεως».

Ἡ αὐτοκριτικὴ αὐτὴ θὰ ἦταν συμπαθῆς ἂν δὲν γνωρίζαμε τὴν ποιοτικὴ ἀλλὰ καὶ ποσοτικὴ σχέση τῶν ὀρισμένων ποῦ ἐγίναν καὶ τῶν περισσοτέρων ποῦ θὰ μπορούσαν νὰ γίνοντο. Διότι ἡ σημερινὴ δεξιά διακηρύσσει ὅτι παρέλαβε Χάος καὶ παραδίδει Κράτος, ἀλλὰ αὐτὸ τὸ Κράτος ἀποδίδοντας μόνον στὸν ἀθηναϊκὸ οὐρανὸ ἀπὸ τὸ 1976, 94.000 τόνους διοξειδίου τοῦ θείου, 47.000 τόνους ὀξειδίου τοῦ ἄζωτου, 528 τόνους μόλυβδο, καὶ στὸ Σαρωνικὸ κόλπο 500.000 κυβικὰ μέτρα ἀστικά λύματα μὲ συνολικὸ ρυπαντικὸ φορτίο 180 τόνους βιοχημικὰ ἀπαιτούμενο ὀξυγόνο καὶ 375 τόνους αἰωρούμενα στερεὰ τὴν ἡμέρα (μετρήσεις 1976, σημερινὲς προσαρμογές), δημιούργησε ἓνα νέο ἀπερίγραπτο χάος τὸ ὁποῖο ἐνδιαφέρει ἄμεσα κάθε πολίτη καθὼς: «ἡ ρύπανση στὴν περιοχή τῆς Ἀθήνας ἔχει πάρει διαστάσεις ποῦ ἐπηρεάζουν ὀριακὰ τὴ θνησιμότητα, καὶ υπαγορεύουν τὴ λήψη

συντονισμένων μέτρων για τόν περιορισμό της».³ Πώς αντιμετώπισε η κυβέρνηση αυτή την άνησυχητική προειδοποίηση της έδρας 'Υγιεινής και 'Επιδημιολογίας του Πανεπιστημίου 'Αθηνών; 'Αν ένδιαφερόταν θά έπιδίωκε ως όφειλε και εκ του άρθρου 24 του Συντάγματος νά λάβει ιδιαίτερα προληπτικά ή κατασταλτικά μέτρα για τή διαφύλαξη του φυσικού και πολιτιστικού περιβάλλοντος. 'Αλλωστε τόν κώδωνα είχαν κρούσει άνθρωποι δικοί της: ό Θεοδοκάς άρθρογραφούσε από τό 1957 για τήν «άμορφη πόλη... ένα είδος Λός 'Αντζελος», ενώ ό καθηγητής 'Αλιδίζατος μετρούσε τίς πρώτες ρυπαντικές ουσίες στην 'Αθήνα και περίχωρα τό 1965. Καθώς δέ νομικοί κυρίως μάς κυβερνούν ούδενός διέφευγε ότι ή βάση των κανόνων του λεγομένου «κοινού δικαίου» πού σήμερα ρυθμίζουν στή χώρα μία νομική προστασία από τή ρύπανση αποτελείται από διατάξεις του ρωμαϊκού δικαίου του 'Ιουστινιανού Κώδικα, ή δέ συγκεκριμένη διάταξη άνήκει στον Ούλπιανό (200 μ.Χ.). 'Επρεπε λοιπόν νά νομοθετήσουν άλλα είχαν και έχουν δυσκολίες οι άνθρωποι, όχι ως νομικοί δέδαια. Μετά τίς εκλογές δίνουν στή δημοσιότητα τό 1978 δύο νομοσχέδια (ύπουργεία Βιομηχανίας-'Εργασίας) τά όποια θά ακολουθήσουν τή τύχη ενός παλαιότερου (1975), δέν θά κατατεθούν ποτέ στή Βουλή. Παρόμοια τύχη έχει τόν Μάιο του 1979 ένα άλλο νομοσχέδιο πού συνυπογράφουν έξι ύπουργοί. 'Εντέλει ή υπόσχεση του ύπουργού Βιομηχανίας τό Νοέμβρη του 1980 ότι θά φέρει νέο νομοσχέδιο σέ τρείς μήνες δέν εκπληρώνεται παρά τόν περασμένο Μάιο. Κάτι αρχίζει νά συζητείται άλλα σπεύδει λαύρα ή αντιπολίτευση μέ τούς «ένιαιους φορείς» της και τό νομοσχέδιο χάνεται πάλι. Για όσους απορούν μέ τήν κυβερνητική δυστοκία ο Πρόεδρος του ΣΕΒ κ. Δ. Κυριαζής δίνει μία σαφή και σύντομη απάντηση:

«Σέ μία οικονομία βασισμένη στην ιδιωτική πρωτοβουλία τό κέρδος είναι ή ανταπόδοση του κινδύνου πού συνεπάγεται ή επιχειρηματική απόφαση... Τό κέρδος συνιστά σημείο αναφοράς και δείκτη επιτυχούς λειτουργίας της επιχειρήσεως τόσο για τήν ίδια τήν επιχείρηση, όσο και για τήν εθνική οικονομία. Γιατί ή πραγματοποίηση κέρδους αποδεικνύει πώς οι πόροι μιάς κοινωνίας πού μία επιχείρηση διαχειρίσθηκε χρησιμοποιήθηκαν αποδοτικά».⁴

Μέ βάση αυτή τή λογική τήν όποια υίοθετεί όπως φαίνεται και ή κυβέρνηση, τό γεγονός ότι τό 1979 οι 100 μεγαλύτερες βιομηχανίες της χώρας υπερδιπλασίασαν τά κέρδη τους, αποδεικνύει πώς οι πόροι της κοινωνίας μας χρησιμοποιήθηκαν άριστα από τίς βιομηχανίες μας...

Τίς καταστροφικές συνέπειες της λογικής πού συγχείει τό εθνικό μέ τό ιδιωτικό συμφέρον αποκαλύπτει ή έκρηξη ειλικρίνειας του διευθυντού ΠΕΡΠΑ καθ. Μαρκαντωνάτου πού αποδέχθηκε ότι ό βιολογικός καθαρισμός των λυμάτων και ή σχετική επαναχρησιμοποίηση του νερού θά άπαιτούσε ένα τελικό κόστος νερού 4 δραχμές τό κυβικό. «Είναι χαμηλό άλλα δέν

3. «'Ημερήσιες διακυμάνσεις της άτμοσφαιρικής ρυπάνσεως και της όλικής θνησιμότητας στην 'Αθήνα». Διδακτορική διατριβή του 'Αλ. Κ. Βατόπουλου, 1979, σελ. 70.

4. 'Ομιλία του ΣΕΒ στην έτήσια γενική συνέλευση του ΣΕΒ. 'Αθήνα 1980.

εφαρμόστηκε γιατί ή βιομηχανία είχε φτηνότερο νερό 1 δραχμή (άντληση), 2 δραχμές (Μόρνος)».⁵ 'Η δήλωση είναι σαφέστατη για τίς γενεσιουργές αίτιες του χάους πού προαναφέραμε άλλα ή καταγραφή θά ήταν έλλιπής χωρίς αναφορά σέ δύο σημαντικά γεγονότα της περασμένης τετραετίας: τή δίκη της Πάτρας και τό άτύχημα της Πύλου, όπου νομοθεσία ύπήρχε άλλα τό περιβάλλον δέν προστατεύθηκε.

'Εμελλε λοιπόν στην 'Ελλάδα των μεγάλων δημοκρατικών κομμάτων ένας δικαστικός επιμελητής (κλητήρας), ό κ. Βλάσης Βελλόπουλος νά καταγγείλει στον Εισαγγελέα Πατρών (16.9.78) ότι κατά παράβαση του νέου υγειονομικού κανονισμού κανένα μέτρο δέν έλαβαν οι άρμόδιοι για τόν περιορισμό της ρύπανσης και μόλυνσης του Πατραϊκού κόλπου. Μετά δύο χρόνων προδικασία σέ 12 βιομηχανίες, άνάμεσά τους και τά Δημοτικά σφαγεία, απαγγέλλεται κατηγορία μέ βάση τό Νόμο 743/77 ό όποιος έξαρτά τήν ενεργοποίησή του από μία σειρά προεδρικών διαταγμάτων και άποτελεί τό μόνο νομοθέτημα μαζί μέ τήν κύρωση της Διεθνούς Σύμβασης των Βρυξελλών «προστασίας του θαλασσιού περιβάλλοντος». Μετά από δύο αναβολές της δίκης έντέλει στίς 28.2.1981 επιβάλλονται... 18 μήνες φυλάκισης σέ τέσσερις βιομηχανίες ενώ οι ύπόλοιπες θεωρείται ότι «ρυπαίνουν» άλλα «όχι σοβαρά». Οι γνωστές περιλαϊκής νίκης θριαμβολογίες του δημοκρατικού τύπου σκετάζουν δύο σημαντικές δηλώσεις στο περιθώριο της δίκης.

'Η πρώτη:

«'Ο μεγάλος υπεύθυνος της καταστροφής του Πατραϊκού κόλπου είναι ή μη τήρηση των νόμων και ή μη εφαρμογή τους από τά υπεύθυνα κρατικά όργανα» (Βλάσης Βελλόπουλος, μηνυτής των βιομηχανιών).

'Η δεύτερη:

«Τά σφαγεία είναι εκεί από τότε πού ιδρύθηκε ό Δήμος. Τά βάλανε όλα σ' ένα τσουνάλι για νά μπορέσει νά ξεφύγει ό Δικαστής... 'Η Πειραική Πατραϊκή άποχετευει τίς χρωστικές της ύλες εκεί όπου ή πόλη άντλεί νερό. Και χρωστικές ύλες ξεέρετε τί θά πεί. Καρκίνος σκέτος. Αυτό είναι τό ίδιο πράγμα μέ τό νά μυρίζεις τό έντερο του σφαγείου; Μά κοροϊδεύμαστε τώρα;» (Θεόδωρος 'Αννινος, δημοκρατικός δήμαρχος Πάτρας).

Τά σχόλια περιττεύουν καθώς μάλιστα ένα δεύτερο περιστατικό φωτίζει πληρέστερα όχι μόνο τίς κυβερνητικές εθύνες για τήν έλλειψη ειδικού θεσμικού πλαισίου προστασίας από τή ρύπανση και τήν «όλιγωρία» του κρατικού μηχανισμού για τήν εφαρμογή όρισμένων σχετικών διατάξεων πού ήδη υπάρχουν, άλλα και τήν «επιπόλαια» περιβαλλοντική πολιτική της αντιπολίτευσης.

Στίς 23 Φεβρουαρίου 1980 τό τεράστιο πετρελαιοφόρο «'Ιρένες Σερενίτ» μέ «103.000 τόνους άργό πετρέλαιο στά σπλάχνα του» βυθίζεται στον κόλπο της Πύλου. Τό πρώτο και σημαντικότερο έρώτημα πού γεννιέται σχετικά μέ τό «άτύχημα» της Πύλου είναι

5. Συνάντηση 'Ελληνικής 'Εταιρείας «Προβλήματα Ρύπανσης στο Λεκανοπέδιο 'Αττικής», 'Αθήνα 'Εθνικό 'Ιδρυμα 'Ερευνών, 5-6/6/81.

άνδρων επρόκειτο για άτύχημα. Έρώτημα συνδεόμενο με τη σχετική νομοθεσία για αρχαιολογικούς χώρους, ή όποια απαγορεύει ορισμένες δραστηριότητες (βιομηχανικές, οικοδομικές, λατομειτικές κ.λπ.) σε απόσταση 500 μέτρων από τα υπάρχοντα μνημεία. Καί από αυτή την άποψη ήταν μάλλον δψιμη και δευτερευούσης σημασίας ή καταγγελία βουλευτών του ΠΑΣΟΚ περί «δλιγωρίας κυβέρνησης και ύπευθύνων πού επέτρεψαν τήν είσοδο του δεξαμενοπλοίου στό λιμάνι τής Πύλου». Τά λογικά ερωτήματα είναι: Πώς επέτράπη νά τοποθετηθεί ό σταθμός άνεφοδιασμού τής εταιρίας «Μαμιδάκης» στόν ιστορικό θράκο τής Σφακτηρίας, και άκόμα πώς βρέθηκε ένα τάνκερ νά διαπλέει έναν κόλπο κατάσπαρτο από αρχαιολογικούς θησαυρούς. Όμως άν επί του προκειμένου ή σωπή ύπαινίσσεται και άλλες πλήν τών κυβερνητικών ευθυνών, ή Πύλος έφερε κι άλλα ζητήματα στην έπικαιρότητα. Συγκεκριμένα ενώ ή ελληνική Βουλή κύρωσε τό 1976 μέ τό νόμο 314/76 τή Διεθνή Σύμβαση Βρυξελλών ή όποία εισάγει τό αυστηρό –γιά τούς πλοιοκτήτες – σύστημα τής λεγόμενης αντικειμενικής άστικής ευθύνης, ψηφίζοντας άμέσως μετά τό νόμο 743/77 θεώρησε (άρθρο 12), ότι «ύπεύθυνος είναι ό ύπαιτίως προκαλών τήν ρύπανση». Τήν ιδιαίτερα ευνοϊκή αυτή δικονομική μεταχείριση του ρυπαίνοντος πλοιοκτήτη, ένδεικτική τής ασυνέπειας τής χώρας μας άκόμα και προς τίς διεθνείς υποχρεώσεις της, ψήφισε ή ελληνική Βουλή (πρακτικά δύο μόνο σελίδων) σύσσωμη και διά δοής.⁶ Όμως μ' αυτή τήν τελευταία διαπίστωση ουσιαστικά ξαναγεννάμε στό πρώτο μας ερώτημα, δηλαδή, ποιός ευθύνεται για τήν υποβάθμιση του περιβάλλοντος, άλλα περνώντας πιά από ό,τι άρχικά θεωρήσαμε προφανές, δηλαδή τίς κυβερνητικές ευθύνες, σε ό,τι για πολλούς είναι άδιαφανές, τίς ευθύνες τής αντιπολίτευσης.

Η φιλολαϊκή πολιτική του «νέφους»

*Hard times in the city...
And they hide their faces
'Cause the city's dyin'
And they don't know why
P. Νιούμαν*

Μέ τούς γνωστούς συσχετισμούς στην παρελθούσα

6. Λεπτομέρειες για τή σημασία του άρθρου 12 του Νόμου 743/77 στό διαφωτιστικό άρθρο του Β.Θ. Κωστόπουλου στό περ. *Σύγχρονα Θέματα*, τ. 7, σ. 33-34 για τή νομοθεσία τής προστασίας του περιβάλλοντος. Έπίσης στην αποκαλυπτική διαμάχη του ίδιου με τον κ. Π. Σαρχή, Γ. Γραμματέα ύπουργείου Έμπορικής Ναυτιλίας για τό συνολικό ποσό τής αποζημίωσης πού όφείλει ή πλοιοκτήτρια εταιρεία για τήν άποκατάσταση τών ζημιών πού προκάλεσε στην Πύλο (έφημ. *Η Καθημερινή*, 30.9.80, 11.10.80, 4.11.80). Έκεί, ενώ τό Έλληνικό Δημόσιο άπαιτούσε μέ βάση τή Σύμβαση τών Βρυξελλών του 1969 τό ποσό τών 350 έκατομ. δραχμών περίπου, από τό πλοιοκτήτη ως κεφάλαιο περιορισμού τής ευθύνης του, ό Βασίλης Κωστόπουλος ύπολογίζει (μέ βάση τό χρυσό φράγκο POINCARE) ένα ποσό τής τάξης τών 2.750 έκατομ. Άκόμα ό ίδιος έπισημαίνει τόσο τή λανθασμένη μετάφραση στα ελληνικά καιρίας διάταξης τής Διεθνούς Σύμβασης, όσο και τή «στενότερη άπλουστευμένη έρμηνεία πού δίνει στην έπίμαχη διάταξη» ό κ. Π. Σαρχής. Τέλος ό άρθρογράφος ύπενθυμίζει στό ύπουργείο ότι ή χώρα μας δέν έχει – ως τό όφειλε – κυρώσει μέχρι σήμερα τή Διεθνή Σύμβαση τών Βρυξελλών του 1971 πού δημιούργησε ένα Ταμείο Άποζημίωσης για άτυχήματα σάν τής Πύλου, ισχύουσα από τον Οκτώβριο 1978.

Βουλή ή θεσμική ύποτονικότητα βαρύνει βασικά τήν κυβέρνηση. Θα 'λεγε όμως κανείς ότι κόμματα πού επικαλούνται τή λαϊκή συνέργεια, τό Λαό «γιά νά πραγματώσει ό ίδιος τήν Άλλαγή» ή άπαιτούν «ΚΚΕ πιά δυνατό στό λαό και τή Βουλή» θα είχαν μία σημαντική έξωκοινοβουλευτική παρουσία σε όσα θέματα άπασχολούν τίς λαϊκές μάζες και ότι οι κινητοποιήσεις τους θα επηρέαζαν θετικά τό δυσμενή – γι' αυτά – κοινοβουλευτικό συσχετισμό. Καί τό «νέφος» ήταν από τά μείζονα θέματα, τουλάχιστον για τούς Άθηναίους πολίτες, δηλαδή σχεδόν τούς μισούς Έλληνες. Γιατί βέβαια ό επισκέπτης άλλα και ό κάτοικος του «πρότυπου χωριού» τής «Πεσινέ» στη Βοιωτία είναι πολύ δύσκολο νά διαπιστώσει ότι ό Δρ. Κ. Χολέβας πειραματικά τό 1972 από τή φυτοτοξικότητα του φθορίου πού εκπέμπει ή ομώνυμη βιομηχανία άλουμινίου.⁷ Στην Άθήνα τό «νέφος» έμφανίστηκε – κυριολεκτικά – τό 1977. Σε μία από τίς πρώτες φωτογραφίες του, ή φιλοκυβερνητική Βραδυνή σχολίαζε χαρακτηριστικά: «ό πονοκέφαλος πού τάλαιπώρησε τούς περισσότερους Άθηναίους δέν ήταν έπιδημία όπως είπαν μερικοί άλλα έπακόλουθο... φυσικού φαινομένου». Ένώ τό «φυσικό φαινόμενο» άποδίδονταν από τά τηλεοπτικά μέσα στίς μετεωρολογικές συνθήκες και τή γεωγραφία του Λεκανοπέδιου, ή Ύπηρεσία Προστασίας Περιβάλλοντος του ύπουργείου Κοινωνικών Ύπηρεσιών (Υ.Κ.Υ.) κυκλοφορούσε τό Φεβρουάριο του 1978 πολύχρωμο πίνακα διακυμάνσεως τών ποσοτών διοξειδίου του θείου στην Άθήνα για τήν περίοδο 1975-1978 στό όποιο διαπίστωνε ότι, μετά τήν άντικατάσταση του μαζούτ «άλματώδης ύπήρξε κατά τόν τελευταίο χρόνο ή περιστολή τής μόλυνσεως στην άτμόσφαιρα τής περιοχής Άθηνών». Ό,τι παρέλειπε τό αισιόδοξο αυτό κείμενο είναι ότι εκτός από τό θειάφι τής καύσιμης ύλης βιομηχανιών και κεντρικών θερμάνσεων, ως «ρύπανση τής άτμοσφαιρας» έννοείται ένα σύνθετο και δυναμικό φαινόμενο, ή «φύση» και οι μηχανισμοί του όποίου δέν περιγράφονται, άν όπως πρόσφατα μäs δεβαίωνε ό ύπεύθυνος χημικός του Υ.Κ.Υ. κ. Ν. Σπυρόπουλος, συστηματικές μετρήσεις τών ρύπων στην άτμόσφαιρα ύπάρχουν από τό 1974: «μόνο για τρεις παραμέτρους: διοξείδιο του θείου, καπνό και αιώρομένα σωματίδια, ενώ μόνο δειγματοληπτικά έχουν μετρηθεί: μόλυβδος, συνολικοί ύδρογονάνθρακες και θεικές ένώσεις και σε ένα βαθμό διοξείδιο του άζώτου, όζον και μονοξείδιο του άνθρακα»

Έπειδή όμως τά όξειδια του άζώτου (μονο-διοξείδιο), οι ύδρογονάνθρακες πού παράγονται κυρίως από μηχανές έσωτερικής καύσεως άποτελούν τούς πρωτογενείς ρύπους και τά όξειδωτικά όζον (O₃), νιτρικό ύπεροξυακετύλιο (PAN), άλδεΐδες τούς δευτερογενείς, οι όποιοι δημιουργούνται χημικά από τήν επίδραση τής ήλιακής ενέργειας στους πρωτογενείς ρύπους διαμέσου μιας σειράς πολύπλοκων αντιδράσεων άποτελέσμα τών όποιών είναι ή φωτοχημική ρύπανση «τύπου Λός Άντζελες» γνωστή ήδη από τό 1943, είναι παραπλανητικό τό 1978 ένας κρατικός φορέας νά προπαγανδίζει τή μείωση μιας παραμέ-

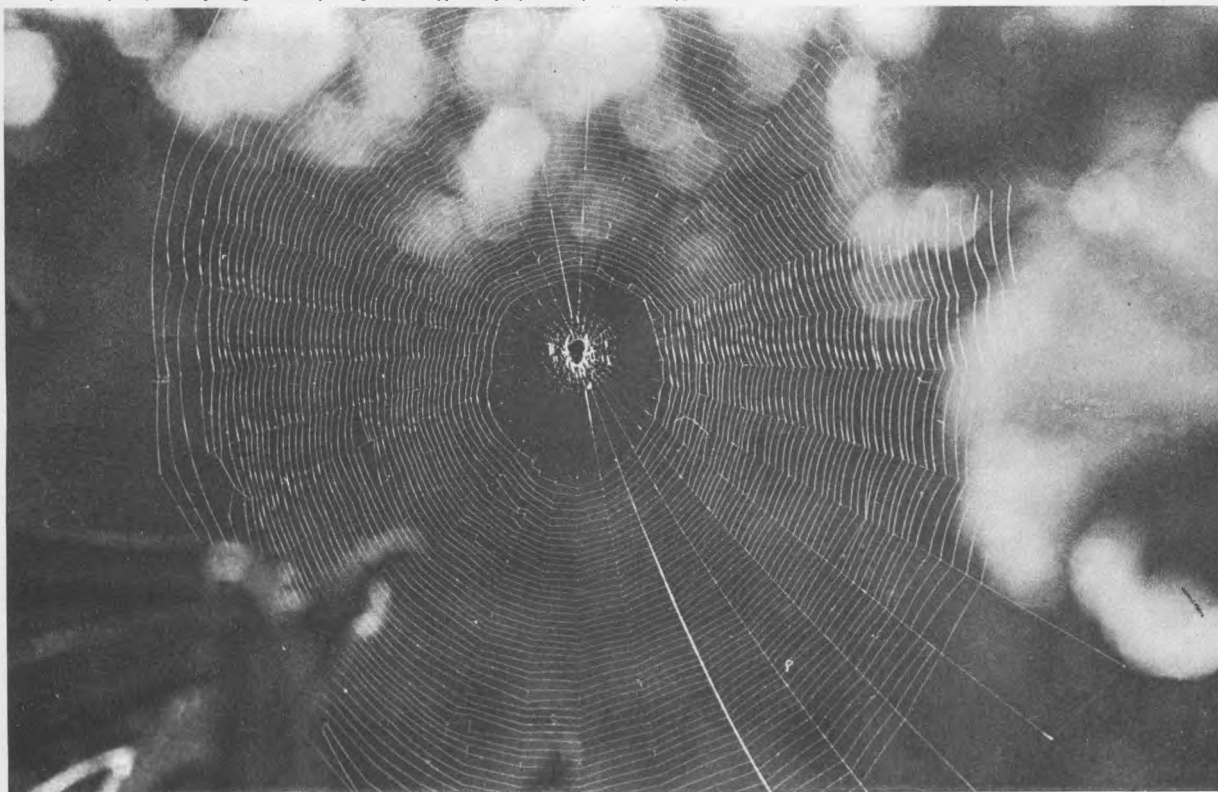
7. Τά φυτά αποκαλύπτουν τούς βιολογικούς κινδύνους από τή ρύπανση τής άτμόσφαιρας, περ. *Γεωτεχνικά* 1-2 Ιούνιος 1977. Άνάλογη επίδραση στα ζώα άναγνώρισε μετά από δεκαετή δικαστικό άγώνα ή «Πεσινέ» άποζημιώνοντας τόν κτηνοτρόφο Γ. Γκέκα. Λεπτομέρειες για τή σημαντική αυτή άπόφαση του Πολυμελούς Πρωτοδικείου στίς έφημερίδες Σεπτεμβρίου 1981.

τρού του φαινομένου, ως συνώνυμη με την περιστολή όλου του φαινομένου. Ἀκόμη πιό τραγικό δέβαιο νά ὁμολογεῖ τρία χρόνια ἀργότερα ὅτι ἐξακολουθεῖ νά μὴ διαθέτει συστηματικές μετρήσεις τῶν ὑπόλοιπων παραμέτρων. Καί πιό ἀπογοητευτικό, μέ βάση διεθνή ἐμπειρία σαράντα χρόνων καί τήν ὑπαρξη τοῦ προβλήματος ἀπό τό 1975, νά κατηγορεῖ ἡ ἀντιπολίτευση τή κυβέρνηση γιά «ἀπουσία ὑπεύθυνης πληροφόρησης» (δήμαρχος Μπέης) ἢ νά πανηγυρίζει τήν ἴδρυσή τοῦ πρώτου Κέντρου Ἐρευνῶν Περιβάλλοντος ἐπειδή «καιρός ἦταν νά ἐπέμβει (Μάρτης τοῦ 1981) ἡ Τοπική Αὐτοδιοίκηση στόν τομέα τῆς ρύπανσης». Ἐκτός ἀν πρόκειται περί αὐτοκριτικής. Γιατί μέ ἀσήμαντες, γιά τούς ἐτήσιους προϋπολογισμούς τους, δαπάνες οἱ πολιτικές δυνάμεις πού ἐλέγχουν τήν τοπική Αὐτοδιοίκηση ἀπό τή μεταπολίτευση θά μπορούσαν καί γιά λόγους ἐντυπώσεων νά ξεπεράσουν τό φοβερό δῆλημα «φωτοχημική ρύπανση» ἢ «αἰθαλομίχλη» ἰδρύοντας ἕνα δίκτυο δικῶν τους σταθμῶν μετρήσεων. Διότι δέν συμβάλλει στήν ἀξιοπιστία τοῦ φορέα τῆς ἀλλαγῆς πού «ξέρει» ὁ ὑπεύθυνος τοῦ Κέντρου γιαντρός Γερούκαλης νά ἰσχυρίζεται ὅτι πρόκειται «μᾶλλον γιά αἰθαλομίχλη» (ἐφ. *Τά Νέα*, 23.3.81) καί οἱ ὁμοϊδέατες του βουλευτές κ.κ. Ἀσλάνης, Κρητικός, Οἰκονόμου νά ἐπιμένουν στή Βουλή ὅτι «παρά τίς τεκμηριωμένες μελέτες τοῦ φαινομένου καί τίς ἀνακοινώσεις ΤΕΕ καί ΠΑΚΟΕ ἡ κυβέρνηση ἐπιμένει στήν ἀμφισβήτηση τοῦ φωτοχημικοῦ χαρακτήρα τοῦ νέφους» (2.2.81). Τό πλήρες ἀλαλούμ δέβαιο ὁλοκληρώθηκε πρὶν λίγες μέρες ὅταν «οἱ τεκμηριωμένες μελέτες καί ἀνακοινώσεις τοῦ ΠΑΚΟΕ», στίς ὁποῖες στηρίζονταν σύμπασα ἡ ἀντιπολίτευση, καταγγέλθηκαν – μαζί μέ τίς οικονομικές ἀτασθαλίες τοῦ Προέδρου του – ὡς ἐντελῶς ἀναξιόπιστες ἀπό ὁμάδα συνεργατῶν του προσκεῖμενη στό ΚΚΕ.⁸ Ἐτσι ἀπομείναμε μέ τίς προεκλογικές ὑποσχέσεις γιά τή

«συνεχῆ ἐνημέρωση τοῦ λαοῦ πάνω στή κατάσταση τοῦ φυσικοῦ περιβάλλοντος» καί τούς 15 ἐλλιπέστατους κρατικούς σταθμούς ἐλέγχου ὅταν τό Λονδίνο διαθέτει ἕνα πλήρη σταθμό γιά κάθε 15 τετρ. χιλιόμετρα.

Καί τό σημαντικότερο. Δέν εἶναι παραπλανητικό νά ἀναφέρεσαι διαρκῶς στίς «βιομηχανίες, πού εἶναι ὁ ὑπ' ἀριθμόν ἕνας ὑπεύθυνος τῆς μόλυνσης» (δλη ἡ ἀντιπολίτευση, ἰδιαίτερα τό ΚΚΕ) καί νά ξεχνᾶς ἐντελῶς τό ἰδιωτικό αὐτοκίνητο. Ἀφήνοντας ἀνεόχλητη τήν ὑστερία τοῦ αστικοῦ τύπου: «τό νέφος ξαναγρήρισε, τά Ι.Χ. ἀπειλοῦνται» (ἐφ. *Τά ΝΕΑ* 3.2.81) καί ἀτάρακτο τόν τεχνοκρατικό ἐφησυχασμό: «Ἡ Ἀθήνα θά ζεῖ μέ τό νέφος πού διαρκῶς θά μεγαλώνει μιά καί δέν μπορεῖ νά ἀπαλλαγεῖ τοῦ κλίματός της, τῶν αὐτοκινήτων της, οὔτε ν' ἀποκτήσει μετρό», (Καθ. Γ.Α. Μουρακίδης, ἐφ. *Καθημερινή*, 23-24. 8.81). Ἀλλά ἡ φωτοχημική ρύπανση συνδέεται ὅπως εἶδαμε καί μέ τήν ἐκπομπή ὀξειδίων τοῦ ἀζώτου, κυρίως ἀπό τά αὐτοκίνητα. Στήν Ἀμερική ἔχει ὑπολογισθεῖ ὅτι

8. Τό ἀξιοπεριεργό σ' αὐτή τήν ὑπόθεση εἶναι ὅτι ἤδη στίς 5/6/81 στή Συνάντηση γιά τά προβλήματα τοῦ λεκανοπεδίου Ἀττικῆς ὁ καθηγητής κ. Ι. Παπαδάκης ἐδείξε πίνακα ἀναλύσεων τοῦ ΠΑΚΟΕ μέ σειρά λαθῶν καί σημαντικῶν ἐπιστημονικῶν ἀνακριθειῶν. Γιατί ἡ ἀξιοκρατική ὁμάδα ἐσίγησε τότε καί περίμενε τό Σεπτέμβριο γιά νά διαφωνήσει «ἐπιστημονικά» μέ τόν Πρόεδρο τοῦ ΠΑΚΟΕ; Ὁ τελευταῖος ἰσχυρίσθηκε ὅτι ἐκδιόσθηκε νά συνεργασθεῖ ἐκλογικά μέ τό ΚΚΕ. Τό δέβαιο εἶναι ἡ ὀριστική ἀναξιόπιστία τῆς κριτικῆς πού ἡ ἀντιπολίτευση βασισμένη σέ στοιχεία τοῦ ΠΑΚΟΕ ἀσκούσε στά στοιχεία τοῦ Υ.Κ.Υ., καί ἡ ἐπιστροφή τῶν οἰκολογούντων κομμουνιστῶν σέ πιό γνώριμα χωράφια: «τέτοιοι φορεῖς γιά νά λειτουργήσουν σωστά πρέπει νά ὑπαχθοῦν στόν ἔλεγχο τῆς Τοπικῆς Αὐτοδιοικήσεως», ἀπεφάνθη ὁ παρατηθεῖς ἀντιπρόεδρος τοῦ ΠΑΚΟΕ κ. Λογοθέτης.

Φωτογραφία Στέλιου Σκοπελίτη

από την αύξηση των αποστάσεων, της κατανάλωσης βενζίνης και της εκπομπής διοξειδίου του άζωτου (λόγω «προόδου» της αυτοκινητοβιομηχανίας) οι όλικές εκπομπές οξειδίων του άζώτου είχαν επταπλασιασθεί ανάμεσα 1946-1968: «μιά αύξηση με άμεσες επιπτώσεις στη διόγκωση της ατμοσφαιρικής ρύπανσης», ενώ ο υπεύθυνος του Δημοτικού Συμβουλίου για την Εύρύτερη Περιοχή Λονδίνου ανέφερε πρόσφατα ότι: «ή μεγίστη πηγή αιθαλομίχλης στο Λονδίνο σήμερα οφείλεται στην κυκλοφορία των αυτοκινήτων».

Και στην Αθήνα; Τό 1976 ή κατανάλωση καυσίμων στα αυτοκίνητα ήταν 275.000 τόνοι ντίζελ και 467.000 τόνοι βενζίνης ενώ τό 1978 ήταν 381.000 και 578.000 αντίστοιχα. Δηλαδή παρά τά περιοριστικά μέτρα πού είχαν τότε επιβληθεί (μονά-ζυγά), ή κατανάλωση βενζίνης σημειώνει μία αύξηση 25% περίπου. Άλλά και τά οξειδία του άζώτου για τό 1975 προέρχονταν από τή βιομηχανία 6.500 τόνοι, ΔΕΗ 3.500, καλοριφέρ 4.500 και αυτοκίνητα 32.800. Δίκαια λοιπόν ό Ν. Χασαπόπουλος παρατηρούσε όταν μειώθηκε ή περιεκτικότητα του μολύβδου στη βενζίνη ότι:

«ή μείωση αυτή είναι οδισιαστικά άχρηστη γιατί αν αυξηθεί πάλι (όπως άλλωστε αναμένεται) ή κατανάλωση βενζίνης τότε τά ποσοστά μολύνσεως θά βρίσκονται στα ίδια (ίσως και πύο αυξημένα) μέ τά περσινά επίπεδα» (έφ. τό Βήμα 23.12.79)

ή άλλως μέ δοσμένη τή συμβολή του αυτοκινήτου στην ατμοσφαιρική ρύπανση κάθε αύξηση της κυκλοφορίας συνεπάγεται τήν επιδείνωση της κατάστασης. Όσοτε πινός φοβάται ποιόν; Γιατί μεγάλα δημοκρατικά κόμματα, λαογενείς και λαοπρόβλητες ήγεσίες αναλώνονται στίς «περί λιτότητας» παραμυθίες και αναθέτουν στον έκπνεόντα φιλελευθερισμό του κ. Άγγελόπουλου τίς «περί καταναλωτικού ευδαιμονισμού» προειδοποιήσεις; Ό πρωθυπουργός έλεγε στην Άρτα ότι «για να γίνει αντίληπτή ή πρόοδος πού συντελέστηκε στη περιοχή σας... ό αριθμός των ιδιωτικών αυτοκινήτων τετραπλασιάστηκε σέ έξι χρόνια»... Έπιτέλους ή σημερινή αντιπολίτευση θά πρέπει κάποτε να ξεκαθαρίσει ποιά είναι ή θέση της ανάμεσα στη «πρόοδο» του πρωθυπουργού και τον «καταναλωτικό ευδαιμονισμό» του κ. Άγγελόπουλου. Οι «δέσμες μέτρων» έπονται γιατί άλλως θά φθάνουμε σέ κινητοποιήσεις και... μία «επιτροπή άγώνα» θά μεταφέρει τήν άγωνία των κινητοποιηθέντων στον πρωθυπουργό ως «πρόταση συστάσεως ενιαίου φορέα»... Αυτή ήταν ή κατάληξη - της μόνης άλλωστε - συγκέντρωσης εκείνο τό πληκτικό απόγευμα του Άπρίλη στην Πλατεία Κοτζιά για τό «νέφος». Και έτσι μέ τίς προτροπές του ΚΚΕ έσωτερικού «ή προστασία του περιβάλλοντος να περάσει στα χέρια του λαού και να γίνει αντικείμενο συνεχούς και άσταμάτητης πάλης για μία αλλαγή πορείας»... και τον Άρχηγό της Άλλαγής να μάς ύπόσχεται ότι «τό

9. Άς σημειωθεί ότι ό λονδρέζικος άέρας αντίθετα από ό,τι πιστεύεται στην Ελλάδα (δλέπε κύριο άρθρο έφημ. *Τό Βήμα*, 13.3.81) κινδυνεύει να θεωρηθεί ακατάλληλος σύμφωνα μέ τά πρότυπα της ΕΟΚ πού θά εφαρμοστούν τό 1983, αν οι βιομηχανίες δέν χρησιμοποιήσουν καύσιμη ύλη καλύτερης ποιότητας, και ή κυβέρνηση δέν γίνει πύο αυστηρή στίς προδιαγραφές λειτουργίας των μηχανών έσωτερικής καύσεως (περ. *New Scientist*, 14.5.81)

θέμα δέν παίρνει καμιά αναβολή, αναμένουμε τήν υποβολή των νομοσχεδίων για να δώσουμε τή μάχη και μέσα στη Βουλή» (ύπογρ. δική μου) ξαναγυρίσαμε στίς νεφοσκεπείς δραστηριότητές μας. Περίπου τήν εποχή πού οι όπαδοί του Παναργειακού άποκαθιστούσαν τό ποδοσφαιρικό τους δίκαιο, κλείνοντας όλοι τά μαγαζιά τους, βγαίνοντας από τά σπίτια τους, άποκλείοντας τίς έθνικές άρτηρίες, άπαιτώντας...

Έναν καιρό δένανε τ' άτσάλι, τώρα εμείς τά πλαστικά;

Ό,τι προηγήθηκε, διηγείται περιγραφικά έξου και ή έμμονή στα λόγια των πρωταγωνιστών του δράματος, όσα σ' ένα προηγούμενο άρθρο άποπειράθηκα «θεωρητικά» ν' αναλύσω.¹⁰ Έκει μιλούσα για τή σύγκλιση δύο ιδεολογιών πού συμβατικά χαρακτηρίζα δεξιά-άριστερή στη μη κριτική, συνεπώς μη πολιτική, υιοθέτηση της (τεχνολογικής) προόδου, και τήν ανάδειξη του Κράτους ως μόνου φορέα ανάπτυξης. Η έδώ και δύο δεκαετίες εργολαβική άνάθεση στο Κράτος και της «διόρθωσης» των οικολογικών συνεπειών αυτής της ανάπτυξης σέ τίποτε δέν διαταράσσει αυτή τή σύγκλιση, άπλά τήν ενισχύει μέ νέα επιχειρήματα. Άς σκεφτούμε αυτή τήν ιστορία των «ενιαίων φορέων» πού μάς συνιστούσε ή Άντιπολίτευση σαν αντίδοτο παντός προβλήματος της ελληνικής κοινωνίας τήν περασμένη τετραετία («τό νέφος», «τίς όρμόνες» κ.λπ.). Δέν άποδεικνύει όπως και ό Η.Εύθυμίουπουλος παρατηρούσε, σχολιάζοντας τελευταία τό συνέδριο του ΤΕΕ «για τήν ανάπτυξη»,¹¹ τή μονόφθαλμη όπτική της αναπτυξιακής διαδικασίας μέσα από τήν ίσχυροποίηση των κρατικών θεσμών ή τήν ενεργοποίηση νέων κεντρικών όργάνων; Στο πεδίο αυτής της όπτικής ένυπάρχει μία αντίφαση ή όχι; Ό Πρόεδρος του ΤΕΕ πού αντιπολιτεύεται τή δεξιά, διαφωνεί μ' αυτούς πού θέτουν τό ψευδοδίλημμα:

«Η προστασία του περιβάλλοντος ή αντίπτυξη. Δέν ύπάρχει όμως κανένα δίλημμα. Η προστασία του περιβάλλοντος άποτελεί καθοριστικό στοιχείο μιας προγραμματισμένης πρός όφέλος του λαού κοινωνικοοικονομικής ανάπτυξης» (έφ. τό Βήμα, 10.5.1981).

Όμως μία ανακοίνωση του ΤΕΕ τέσσερις μήνες άργότερα κατηγορεί τήν κυβέρνηση ή όποια δέν δημιουργεί ειδικό φορέα προστασίας περιβάλλοντος και «επιπλέον νομιμοποιεί τό ύπουργείο Βιομηχανίας, καθαρά αναπτυξιακό ύπουργείο, σαν βασικό άξονα περιβαλλοντικής πολιτικής» (έφ. τό Βήμα, 20.9.81). Υπάρχει μία αναπτυξιακή πολιτική και μία άλλη περιβαλλοντική πολιτική; Τό έρώτημα είναι κάριο όλίγον πρό της Άλλαγής, και καθώς τό βαρύ πυροβολικό της Άντιπολίτευσης άποδείχθηκε άσφαιρο. Ό Προγραμματισμός, είκοσι μέρες πριν τίς εκλογές αναμένεται άκόμη. Η Άποκέντρωση εκφέρεται από τίς πλέον συγκεντρωτικές και αυταρχικές κομματικές δομές. Η Τοπική Αυτοδιοίκηση μέ έπτάχρονη δημοκρατική διαχείριση καθηλωμένη στην «άπορία» της. Όταν δύσκολο να διαχωριστεί ή μαρξιστική άριστέρα από τήν Άντιπολίτευση πού προαναφέραμε.

10. Περ. *Πολίτης*, τ. 43, σ. 32-37: «Η Οικολογία, ή Πολιτική και ή λησμονημένη πάλη των ιδεών.

11. Περ. *Άντί*, τ. 184, σελ. 22.

Γιατί βρίσκεται πολύ μακριά από τις αναλύσεις του πνευματικού της παππού, που εκατό τριάντα χρόνια πριν τολμούσε «νά περιγράψει, αναλύει και εκθέτει την υπάρχουσα κοινωνία διαφορετικά από ό,τι ή ίδια αντιλαμβάνεται και κατανοεί τον έναν της, από τον τρόπο που τον διώνει παραγνωρίζοντάς τον». "Όσο γενικότητες και ταυτολογίες του τύπου:

«*Η οικονομική ανάπτυξη (δέν είναι μία)... απλή και αφηρημένη ποσοτική μεγέθυνση της οικονομίας, αλλά μία πραγματική οικονομική ανάπτυξη, που δάζει δηλαδή σάν στόχο της τη βελτίωση του επιπέδου και της ποιότητας της ζωής για όλο το λαό, για το κοινωνικό σύνολο, τό συλλογικό καλό*» (Γ. Φαράκος, ΚΟΜΕΠ 9, χρ. 3, 1976, σ. 3)

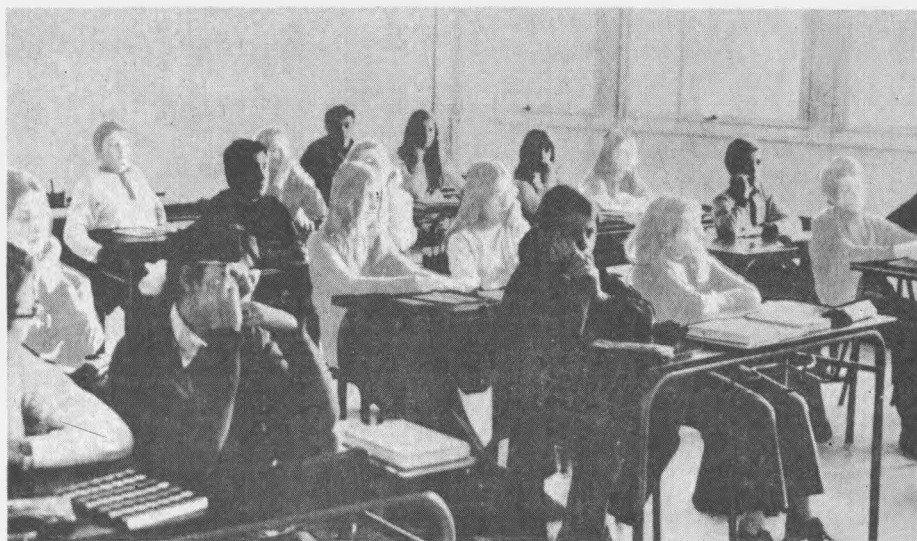
άντικαθιστούν μία συγκεκριμένη διευκρίνιση του όρου «ποιότητα ζωής», όσοι δέν άρκοούνται στίς Ριζοσπαστικές άπολογίες από τον «ύπαρκτό σοσιαλισμό» θά δικαιούνταν νά άνησυχούν μήπως δέν είναι «τό κέρδος» αλλά και «τό πλάνο» που έναντιώνεται στην προστασία του περιβάλλοντος. Τό ζήτημα δέν άφορά μόνο τη δογματική πλευρά αλλά και την άνανεωτική. Η πολυφωνία της τελευταίας δέν επιτρέπει γενικεύσεις ώστόσο θά έπισημάνω μία άποψη της μέ την όποια διαφωνώ ριζικά, και γιατί συνδέεται μέ μία από τις πιό σημαντικές συζητήσεις της τετραετίας για τό περιβάλλον και την ανάπτυξη: τά πετροχημικά στό Νιοχώρι. Χαρακτηριστικό δείγμα, ή μέσα στη λογική της πολύ άξιόλογη συνηγορία του Λευτέρη Παπαγιαννάκη, στην έγκατάσταση του πετροχημικού της ΕΛΕΒΜΕ στίς έκβολές του Άχελώου.¹²

Και πρώτα «ή άναγκαιότητα περιφερειακής ανάπτυξης μέ βάση νέα σοβαρά βιομηχανικά κέντρα» δέν είναι για μένα άυτονόητη, όσο δέν συνοδεύεται από μία συγκριτική μελέτη άξιοποιήσεως αυτού που ήδη υπάρχει, στη περίπτωση μας της λιμνοθάλασσας, ή αντίστροφα των πιθανοτήτων καταστροφής ενός μοναδικού φυσικού βιοτόπου από τις άλυκές για την έξυπνέτηση του πετροχημικού. Και γίνεται άκατανόητη όταν ή χαμηλή άποδοτικότητα των «στρατηγικών κρίκων» αυτής της ανάπτυξης αντιμετωπίζεται μέ τη φράση «μ' αυτό τό κριτήριο δέν θά είχε ίσως δημιουργηθεί ή κάποια πολεμική βιομηχανία στη χώρα μας ή τό Κογκόρντ στη Γαλλία ή ή διαστημική βιομηχανία στίς ΗΠΑ» (!!!). Τή μεγαλύτερη όμως έντύπωση μου προκαλεί ή έκκληση του συγγραφέα προς «τίς δυνάμεις που δραματίζονται άκόμα, τολμηρές προοπτικές που μπορούν και όφείλουν νά πάρουν την υπόθεση (των πετροχημικών, της εκβιομηχάνισης, της ανάπτυξης) στα χέρια τους». Νομίζω ότι άφότου τά ΜΑΤ πήραν στα χέρια τους την υπόθεση και στίς δραματίστριες δυνάμεις περιλαμβάνονται – κατά τό συγγραφέα – και ό Σύνδεσμος Βιομηχανιών Πλαστικών Ελλάδος, ή έκκληση θά έπρεπε νά γίνει πιό σαφής. Έκει όμως που διαφωνώ ριζικά μέ τό συγγραφέα είναι όταν παραθέτει οικονομικά πλεονεκτήματα, τίς οικολογικές συνέπειες των όποιων περνάει άσχολίαστες. Για παράδειγμα: «*πρόσθετη έγγύηση για τη βιωσιμότητα της επένδυσης είναι ότι ή ελληνική άγορά είναι πράγματι ίκανή νά άπορροφήσει την παραγωγή του συγκροτήματος*». Τό έπιχείρημα φαίνεται οικονομικό αλλά δέν είναι ή δέν είναι μόνο.

"Όπως αντίστροφα, ό πίνακας που παραθέτει ό συγγραφέας για νά άποδείξει ότι ή υποκατάσταση των παραδοσιακών υλικών (π.χ. γυαλί, χαρτί, σίδηρος) από πετροχημικά προϊόντα συνεπάγεται μικρότερη περιβαλλοντική επιβάρυνση, δέν είναι μόνο ένα οικολογικό έπιχείρημα. Και νά γιατί: μιλώντας για υποκατάσταση όρισμένων υλικών και μεθόδων παραγωγής μιλάμε ούσιαστικά για τίς τάσεις, την κατεύθυνση, τους στόχους όποιος παραπάνω άόριστα άποκαλέσαμε «ανάπτυξη». Άλλά και της καταναλωτικής δομής που της άντιστοιχεί. Ό καθηγητής Κόμονερ απέδειξε μαθηματικά πριν 13 χρόνια σε μία κλασική πιά σήμερα άνάλυση,¹³ πώς από τό 1946-1968 ή «πρόδος» που συντελέστηκε στην Άμερική (άλλά και οι δυσμενείς επιπτώσεις της στο περιβάλλον), όφείλεται κυρίως στίς νέες τεχνολογίες παραγωγής και υλικά που υποκαθιστούν τά παραδοσιακά. Βασικά στοιχεία στην έρευνα του Κόμονερ δέν είναι μόνο ή τοξικότητα των λυμάτων ή οι ένεργειακές απαιτήσεις της παραγωγής αλλά κυρίως ή χρήση, ή κατανάλωση και ή τελική τύχη των «άχρηστων» προϊόντων. Όλα τά σύγχρονα πλαστικά από συνθετικές ίνες δέν είναι βιοαποδομήσιμα. Παράγονται σε τεράστιες ποσότητες, για όλες τίς χρήσεις, αλλά τελικά είτε καίγονται συμβάλλοντας στην άτμοσφαιρική ρύπανση ή συσσωρεύονται άναποδόμητα σε κάποιο φυσικό άποδέκτη. Γι' αυτό, τό γεγονός ότι ή ελληνική άγορά έχει έθισθεί, «είναι ίκανή» νά άπορροφήσει την παραγωγή του συγκροτήματος πετροχημικών, ενώ άναμφισβήτητα άποτελεί οικονομικό κίνητρο για τους επενδυτές, για τίς δυνάμεις που προσωπικά θά θεωρούσα ότι δραματίζονται άκόμα τολμηρές προοπτικές άποτελεί οικολογικό, δηλαδή εθνικό αντικίνητρο. Άκόμα και ή «διεθνής» άίσθητική που παράγουν αυτές «οί υποκαταστάσεις δέν άποτελεί άσήμαντο αντικίνητρο αν μιλάμε για τη κοινωνία μας κι όχι άφηρημένα για τά πετροχημικά, την εκβιομηχάνιση, την ανάπτυξη. Και δέν είναι τυχαίο ότι ό συγγραφέας για νά θεμελιώσει ιστορικά την πρότασή του καταφεύγει στον Δ. Μπάτση και τη *Βαριά Βιομηχανία* του (1947). Ίσως ό μόνος τρόπος για νά συζητήσουμε ούσιαστικά αυτά τά προβλήματα θά ήταν άκριβώς νά διερευνήσουμε τη σχέση άνάμεσα στην πολιτική «της εκβιομηχάνισης» που ή άριστερά κυρίως πρόβαλε στός άρχές της δεκαετίας του '30 πολεμώντας την ιδεολογία της «ψωροκώστανας» αλλά και ταυτισμένη μέ τό σοβιετικό άναπτυξιακό πρότυπο, και τη «πολιτική» της εκβιομηχάνισης που άσκοούν στην εποχή μας ή ΕΛΕΒΜΕ, ό ΣΕΒ αλλά και τό ΤΕΕ. Νά δούμε δηλαδή τό κατά που πάμε, όπως λέει και ό ποιητής γιατί... ότι πάμε, μετά ή άνευ έποικοδομητικής κριτικής και υπεύθυνης πληροφόρησης, τό γνωρίζουμε ήδη καλά και ό τριτοκοσμικός νεορομαντισμός μας, μίζερους ένγένει αλλά μ' έξάρσεις ύγείας επί του προκειμένου, επαναστατεί... άκόμα. Άν δέν τό κάνουμε έμεις ποιός θά τό κάνει φίλε Παπαγιαννάκη;

13. B. Commoner: *The Closing Circle, Nature Man and Technology*, σελ. 138-175. Bandam Books 1968.

12. *Οικονομικός Ταχυδρόμος*, φ. 15 (1405), 9.4.81, σ. 16.

Ἡ εἰδοποιός Διαφορά

ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ

τῆς Ἀλῆς Σιδέρη

Ἡ κρίση στὴν ἐκπαίδευση κληροδοτήθηκε στὶς μεταπολιτευτικὲς κυβερνήσεις τῆς δεξιᾶς ἀπὸ τὴν ἑπταετία τῆς χουντοκρατίας. Τὸ ζήτημα λοιπὸν ἐδῶ δὲν εἶναι νὰ καταλογιστοῦν μόνο στὶς κυβερνήσεις αὐτές οἱ εὐθύνες μᾶς κληρονομικῆς νόσου, πού οἱ αἰτίες τῆς μᾶς παραπέμπουν σέ ἐποχές πολὺ παλιότερες καὶ ἀπ' τὴ δικτατορία, ἀλλὰ νὰ καταδειχτεῖ καὶ νὰ σχολιαστεῖ ὁ τρόπος μὲ τὸν ὁποῖον ἐπιχείρησαν νὰ ἀντιμετωπίσουν οἱ κυβερνῶντες τὴν κρίση στό διάστημα 1974-81.

Ὁ τρόπος αὐτός, μὲ μιά λέξη, θά μπορούσε νὰ χαρακτηριστεῖ τεχνοκρατικός. Ἄν τεχνοκρατία εἶναι ἡ ἰδεολογία πού πρεσβεύει ὅτι τὰ κοινωνικά προβλήματα εἶναι δυνατὸ νὰ ἐξομαλυνθοῦν μὲ τεχνολογικὲς λύσεις, ἡ ἐκπαιδευτικὴ μεταρρύθμιση τῆς δεξιᾶς εἶναι μιά ἀπόπειρα πρὸς τὴν κατεύθυνση αὐτή. Τὸ ἀποτέλεσμα τῆς ἐπαληθεύει ἀπλῶς τὴν ἄποψη τοῦ Βάνμπεργκ¹, πού, ἂν καὶ τεχνοκράτης ὁ ἴδιος, εἶχε τὴν ῥευστότητα νὰ διακρίνει ὅτι «οἱ τεχνολογικὲς λύσεις στὰ κοινωνικά προβλήματα τείνουν νὰ προκαλοῦν μεταστάσεις, δηλαδή νὰ ὑποκαθιστοῦν ἓνα κοινωνικὸ πρὸ βλήμα μὲ ἓνα ἄλλο». Ἐνα πολὺ ἀπλό παράδει-

γμα: Μὲ τίς ἀλλεπάλληλες ἐξετάσεις στὴ διαδρομὴ τῆς Μέσης Ἐκπαίδευσης ἐπιχείρησαν νὰ ἀντιμετωπίσουν τὸ πρόβλημα τοῦ συνωστισμοῦ τῶν ὑποψηφίων μπροστὰ στὶς πύλες τῶν Πανεπιστημίων. Οἱ μεταστάσεις: Διόγκωση τοῦ προβλήματος τῶν φροντιστηρίων, χρυσὲς δουλειές στὶς «γκρουῦπες» καὶ στὰ ἰδιαίτερα (2.000 δρχ ἡ ὥρα!), τὸ φαινόμενο τοῦ «συνωστισμοῦ τῶν μητέρων» ἔξω ἀπὸ τὰ ἐξεταστικὰ κέντρα μὲ ὅ,τι αὐτὸ μπορεῖ νὰ σημαίνει, ἡ πλήρης ἀποδιοργάνωση τοῦ σχολείου, ἡ διάχυτη, ἀλλὰ παθητικὴ ἀκόμα, ἐξέγερση τῶν παιδιῶν, πού ἐκφράζεται μὲ τὴν πλήξη, τὴ δυσφορία, τὴν ἀβεβαιότητα, τὴν ἀηδία καὶ τὴν ἀρνηση γιὰ μάθηση.

Ἄν τεχνοκρατία σημαίνει ὅτι τὸν προγραμματισμὸ τῶν συστημάτων ἐκπονοῦν κάποιοι «εἰδικοί», πού ἐργάζονται στὰ παρασκήνια τοῦ κυβερνητικοῦ μηχανισμοῦ καὶ συνεπῶς δὲν εἶναι σέ θέση κρούσης,² οἱ διεργασίες γιὰ τὸ σχεδιασμὸ τῆς ἐκπαιδευτικῆς μεταρρύθμισης ἔχουν ἀκριβῶς τὸ χαρακτῆρα αὐτὸν ἢ, ἂν δὲν τὸν εἶχαν ἐξαρχῆς, τὸν ἀπέκτησαν στὴ διαδρομὴ τῆς μεταχουντικῆς ἑπταετίας. Χαρακτηριστικὴ

είναι ή εξέλιξη τών πραγμάτων σχετικά μέ τό Κέντρο Έκπαιδευτικών Μελετών και Έπιμορφώσεως, τό ΚΕΜΕ:

«Τό επιτελικό αυτό σώμα ιδρύθηκε για νά υλοποιήσει και νά προωθήσει – κατά τίς επαγγελματίες τού νομοθέτη του – τίς “προοδευτικές” τάσεις τής μεταδικτατορικής εκπαιδευτικής πολιτικής. Άλλά γρήγορα εξουδετερώθηκε (δέν απαιτείται ή “σύμφωνος γνώμη” του για τά νέα μέτρα πού εφαρμόζονται), εγκαταλείφθηκε (πολλές από τίς θέσεις του παρέμειναν κενές για χρόνια) και τελικά αποπροσανατολίζεται μέ τήν υπαγωγή του στην επικυριαρχία τής ανώτατης εκπαίδευσης».³

Στίς βασικές αρμοδιότητές του τό ΚΕΜΕ υποκαταστάθηκε από άλλα κέντρα, πού αποκοιούν όλο και μεγαλύτερη δύναμη στή λήψη τών αποφάσεων.⁴ Η δύναμη αυτή, πού δέν προκύπτει από τή λαϊκή θέληση και άσκειται εναντίον τής, κατόρθωνε κάποτε νά λειτουργήσει πειθαναγκαστικά ακόμα και πάνω στή θέληση τής κοινοβουλευτικής πλειοψηφίας. Μέσα στίς συνθήκες αυτές ήταν άναμενόμενο ότι ή εύλογη άπαιτηση τών εξωκοινοβουλευτικών παραγόντων, πού εκπροσωπούν τή λαϊκή θέληση, νά συμμετάχουν στόν προγραμματισμό τής εκπαίδευσης, δέν θά είσασκουόταν.

Άφού τό σύστημα, πού σταδιακά σχεδιάστηκε και εφαρμόστηκε στό διάστημα τής διακυβέρνησης τής χώρας από τή Δεξιά, προέκυψε από τέτοιες διαδικασίες, τό κύριο χαρακτηριστικό του δέν μπορεί παρά νά είναι ή τεχνοκρατική κατεύθυνση ή – από συγκυρίες άσχετες μέ τήν πρόθεση τών προγραμματιστών του – άπώτεια τουλάχιστον τεχνοκρατικής κατεύθυνσης στην εκπαίδευση.⁵

Μερικά από τά στοιχεία πού συγκροτούν τήν ιδεολογία τής τεχνοκρατίας είναι εύκολα άναγνωρίσιμα στή φιλοσοφία, στή δομή και στην ιδεολογία του μεταρρυθμισμένου από τή Δεξιά σχολείου και είναι αυτά άκριβώς πού συνιστούν τήν είδοποιό διαφορά τής μεταρρύθμισης αυτής από άλλες προγενέστερες: Η άπόλυτη κατάργηση του έξανθρωπιστικού ρόλου τής εκπαίδευσης στό όνομα άλλων σκοπιμοτήτων δέν είναι παρά ή εφαρμογή στόν εκπαιδευτικό προγραμματισμό του άφελμιστικού πνεύματος, πού είναι βασικό γνώρισμα τής τεχνοκρατικής ιδεολογίας. Τό πνεύμα αυτό δίνει άπόλυτη προτεραιότητα στην «πρόοδο» και στην «έπιτυχία». Σύμφωνα μέ τή λογική του συστήματος έπιτυχία είναι τό έπιτευγμα του άτομου, πού υπερτερεί στό διαγωνισμό μέ τούς άλλους και ως πρόδος θεωρείται «τό όφελος του έθνους» ή γενικότερα «τής κοινωνίας» ή «τής ανθρωπότητας», πού νοούνται ως σύνολα, τών όποιων όλα τά μέλη υποτίθενται ότι έχουν κοινά συμφέροντα.⁶ Μέσα στό πλέγμα τών άσαφειών αυτών διαφαίνεται ή πλήρης ύποταγή τής εκπαίδευσης στή νέα θρησκεία τής οικονομικής ανάπτυξης, χωρίς ποτέ νά διασαφηνίζεται ποιος θά καρπωθεί τό όφελος από τήν ανάπτυξη αυτή, μέ άλλα λόγια βασιλεύει κι εδώ ή άρχή τής «Άκαθάριστης έθνικής εύτυχίας».⁷

Μέσα στίς προδιαγραφές αυτές τά καλλιτεχνικά

μαθήματα δέν μπορούν νά έχουν θέση στό σχολικό πρόγραμμα. Η σημασία τους μειώνεται, καταβροχθίζονται από τό άμώκ για τήν έπιτυχία στά μαθήματα έπιλογής και, τελικά, καταργούνται σχεδόν ολοκληρωτικά στά φετινά σχολικά προγράμματα. Βρισκόμαστε άκριβώς στόν αντίποδα από τήν άρχή «Η παιδεία δέ θά βασίζεται μόνο στην έπιστήμη, αλλά και στην τέχνη», πού ύποδείχθηκε ως σκοπός τής παιδείας τό 1944.⁸ Η τέχνη έξοστρακίζεται από τό σχολείο όχι μόνο ως μη παραγωγική, μέ τήν έννοια πού δίνει στή λέξη ή ιδεολογία τής τεχνοκρατίας, αλλά και ως επικίνδυνη, επειδή ό λόγος τής είναι ύποκειμενικός, αντισυμβατικός και συνεπώς επαναστατικός.

Άλλά και ή έπιστημονική γνώση κατακεραματίζεται στό νέο σχολικό σύστημα μέ τό διαχωρισμό τών λυκειών σέ τεχνικά και γενικά (πώς «γενικά» άφού δέν έμπεριέχουν τίς τεχνικές εφαρμογές), μέ τή διαίρεση μέσα στό ίδιο τό γενικό λύκειο τών θετικών από τίς ανθρωπιστικές σπουδές, πού άφειτρία τής έχει τήν ήθική τής έπιστήμης για τήν έπιστήμη και μέ τήν πρόωρη έξειδίκευση, πού δέν αφήνει περιθώρια για γενικότερη σύλληψη τών προβλημάτων του κόσμου και τής ζωής. Μέ τόν τρόπο αυτόν ή γνώση πού παρέχεται στή γενική εκπαίδευση δέν άποτελεί συντελεστή παιδείας και ολοκλήρωσης τής προσωπικότητας. Προορισμός τής είναι νά χρησιμεύει ως όργανο κοινωνικής διαλογής ανάμεσα στούς «άρμοδιους», τούς «όδηγούς» (και είναι εύνόητο ότι αυτοί θά βγούν από τά γενικά και όχι από τά τεχνικά λύκεια) και στούς χειρώναντες έκτελεστές.

Θά περίμενε κανείς ότι όλα τά γνωρίσματα αυτά τής μεταρρύθμισης, πού στοιχειοθετούν τήν άμεση ύποταγή τής εκπαίδευσης στούς τεχνοκρατικούς μηχανισμούς – σήμερα μάλιστα πού οι μηχανισμοί αυτοί φανερά πιά κατεργάζονται τήν οικολογία καταστροφή –, θά διαγνωσθούν έγκαίρως από τίς δυνάμεις τής αντιπολίτευσης και θά προσδιορίσουν τούς στόχους τής πολεμικής τής. Κάτι τέτοιο δέν έγινε ή τουλάχιστον δέν έγινε μέ τήν ευκρίνεια και στό βαθμό πού επιβάλλει τό μέγεθος τής άπειλης. Τά περισσότερα κόμματα και συνδικάτα, άναποφάσιστα μπροστά στόν κίνδυνο νά φανούν ότι συνοδοιπορούν μέ τούς σκοτεινούς κύκλους τής μη πεφωτισμένης δεξιάς, πού άνέμελπε και άναμέλπει θρήνους για τή χαμένη όρθοδοξία και τό Βυζάντιο, ή διεξήγε ιερό πόλεμο εναντίον τής δημοτικής, έγκλωδισμένα συχνά μέσα στή λογική τής κυβέρνησης, διαμόρφωσαν μία στρατηγική πού, τό λιγότερο, έμπεριείχε σοβαρά σφάλματα στό ζήτημα τών προτεραιοτήτων. Μόνο ή παράταξη τής άνανεωτικής Άριστερας προέταξε τό ύπ' αριθμόν ένα ζήτημα, του περιεχομένου τής εκπαίδευσης, τό προέταξε θεωρώντας το σημαντικότερο από τήν περιιάλητη «ύλικοτεχνική ύποδομή», καθώς είναι εκ προοιμίου βέβαιο ότι ή έπίλυση του «κτιριακού» κ.λπ., κ.λπ. είναι μέσα στίς προδιαγραφές τής τεχνοκρατικής ιδεολογίας. Πολύ σύντομα, μία άλλη, έξίσου τεχνοκρατική, μεταρρύθμιση θά έφοδιάσει τά σχολικά κτίρια μέ περισσότερα «όπτικοακουστικά μέσα» και ή κρίση στην εκπαίδευση δέν θά πάψει βέβαια νά σοβεί, όπως δέν έπαψε στίς χώρες του προηγμένου καπιταλισμού. Μόνο ό δικός μας άγώνας θά

μείνει τότε χωρίς αντικείμενο – και δεν θά είναι η πρώτη φορά...

Η στρατηγική, πού συνοψίζεται στα συνθήματα «δχι φραγμούς στή μόρφωση», «δχι ταξικό σχολείο» κ.λπ., εκτός πού δεν συνοδεύεται από καμιά ολοκληρωμένη πρόταση, αγνοεί έντελώς τό γεγονός ότι ούτε τά παιδιά τής «άρχουσας τάξης» γεννιώνται μέ τό χροίσημα τού τεχνοκράτη ούτε τά παιδιά τών χαμηλών είσοδηματικά στρωμάτων είναι άτρωτα άπέναντι στίς δυνάμεις πού έχουν έπιστρατευτεί μέσα στό σχολικό μηχανισμό γιά νά τά άλλοτριώσουν. Ο «έκδημοκρατισμός» τού τύπου «Ισες ευκαιρίες γιά όλα τά παιδιά τού λαού» νά ακολουθήσουν τά ανθρωπιστικό σχολείο σέ όλες του τίς βαθμίδες, όταν δεν έπεται από τό αίτημα γιά έξανθρωπιστική εκπαίδευση, οδηγεί στό εύλογο ερώτημα «άραγε τό θέμα είναι ποιός θά ύπολογίζει τούς κινήτρες τών Μιράζ – τά παιδιά τών προλετάριων ή τά παιδιά τών αστών;»⁹

Δέν έλειψε παντως νά ανακρούεται, έστω σέ ήσσονα τόνο, και τό σύνθημα «άνθρωπιστική παιδεία». Μόνο πού τό περιεχόμενο τού όρου θύμιζε ούμανιστικά κηρύγματα τού ΙΕ' αιώνα (οί ύπερχρονικές άξίες τής κλασικής αρχαιότητας κ.λπ., κ.λπ.) ή – στήν καλύτερη περίπτωση – άπηχούσε τίς λαμπρές, γιά τήν εποχή τους, άπόψεις τών πρώτων δημοτικιστών. Άντί νά άναζητηθεί τουλάχιστον τό περιεχόμενο τού νέου ανθρωπισμού, πού θά είναι ικανός νά άντιπαραταχτεί στήν πανίσχυρη ιδεολογία τής τεχνοκρατίας, τό όλο ζήτημα ξεπυξέσε σέ διαπληκτισμούς γιά τή διάσωση τής «έλληνικότητας» μέσω τών άξιών τής κλασικής αρχαιότητας, τής λαϊκής παράδοσης ή – στή χειρότερη περίπτωση – μέσω τού Βυζαντίου.

Δέ θά ήταν σκόπιμο νά παραλειφθεί εδώ ή άνάλωση τών συνδικαλιστικών δυνάμεων σέ μικρόλογες διεκδικήσεις (συμψηφισμός μονάδων στή βαθμολογία, δεκαήμερη άναβολή τών έξετάσεων κ.λπ.), ή έμπλοκή τους σέ «βραχυπρόθεσμες» και «μακροπρόθεσμες» επιδιώξεις (νά τελειοποιήσουμε τώρα τό σύνθημα τών έξετάσεων γιά νά τις καταργήσουμε άργότερα), ή συνθηματολογία γιά «μιά εκπαίδευση στήν ύπηρεσία τού λαού και τού τόπου», πού δεν συνοδεύτηκε ποτέ από μιά σοβαρή άνάλυση (και τό πράγμα είναι εύεξηγητο, γιατί μιά έπισήμανση τού τεχνοκρατικού προσανατολισμού στήν εκπαίδευση θά οδηγούσε μοιραία σέ διαπιστώσεις καθόλου ευνόικες γιά τή μητρόπολη τού «ύπαρκτου σοσιαλισμού»).

Πολλά τά δεινά... Άνάμεσα σ' αυτά όμως ύπάρχει και κάτι ευόιοιο και θά προτιμούσα νά τελειώσουν μ' αυτό οί έπισημάνσεις μου: Μέσα στίς άφάνταστες ταιλαιπωρίες, πού στοίχισε σέ μικρούς και μεγάλους ή

εκπαιδευτική μεταρρύθμιση τής Δεξιάς, γεννήθηκε ένα κίνημα διαμαρτυρίας πού, άν βρει τόν πραγματικό του στόχο και τόν πραγματικό του δρόμο, μπορεί νά λειτουργήσει στό μέλλον ως αντίπαλο δέος άπέναντι σέ όποιαδήποτε σχέδια γιά άνάλογες μεταρρυθμιστικές επιχειρήσεις.

1. Άλδιν Βάνιμπεργκ, διευθυντής στό έργαστήριο Όακ Ρίτζ. Σχετικά μέ τό θέμα άρθρα του στό *Physics Today*, 1964 και στό *Scientific Research*, 1966.

2. Άναφέρομαι στό άγγλικό ρητό «Οί έμπειροι και οί ειδικοί πρέπει νά βρίσκονται σέ θέση κρούσης και δχι στήν κορυφή».

3. Άλέξη Δημαρά, «Μηχανισμοί τής άντιμεταρρύθμισης», *Προβλήματα τής ελληνικής εκπαίδευσης, Α' συνέδριο παιδείας τής ΟΙΕΛΕ*.

4. Άπό ένα τέτοιο μυστικό κέντρο, έρήμεν τού ΚΕΜΕ, εκπονήθηκε ό «Κανονισμός Μαθητικών Κοινοτήτων», πού περίπου περιορίζει τή δικαιοδοσία τών παιδιών στήν καλύτερη εργασία τού σχολικού κήπου και στόν όποιον ή κυβέρνηση στάθηκε άνυποχώρητη, παρά τούς άγώνες τών μαθητών και τών εκπαιδευτικών γιά τήν κατάργησή του.

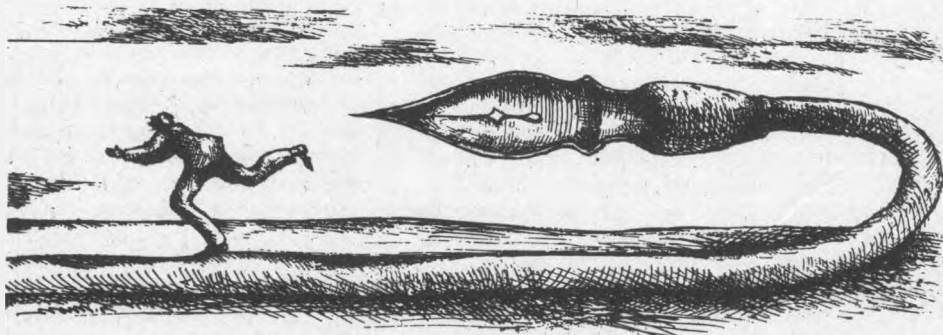
5. Γιά τήν άποφυγή παρεξηγήσεων σημειώνω εδώ ότι, μέ τή φράση «τεχνοκρατική κατεύθυνση», δεν άναφέρομαι στήν τεχνική εκπαίδευση, αλλά στόν τρόπο πού παρέχεται και σέ άλλα πολλά.

6. Χαρακτηριστικά τής ιδεολογίας αυτής είναι τά θέματα εκθέσεων πού δόθηκαν στίς πανελλήνιες έξετάσεις: «Τό θάρρος και ή άυτοπεποίθηση ως παράγοντες επιτυχίας», «Η άμλλα ως παράγων προόδου» κ.λπ.

7. Άπό τήν Άνοιχτή έπιστολή πού άπηύθυνε στόν πρόεδρο τών Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων τό 1972 ό Σίκο Μάνσολντ, ύπεύθυνος τής Ευρωπαϊκής Κοινότητας γιά τά γεωργικά προϊόντα.

8. Άπό τό Σχέδιο μιάς λαϊκής παιδείας, πού ύπέβαλαν στήν «Πολιτική Έπιτροπή Έθνικής Άπελευθέρωσης» (ΠΕΕΑ) οί έπιτροπές τού ΕΑΜ και τού ΕΛΑΣ. Συμπληρωματικά αναφέρω εδώ μερικούς τίτλους άπό τό Πεντάχρονο Σχέδιο, πού έτοιμάζε τό Ίνστιτούτο τής Έπιστήμης τού Σχεδιασμού τής Τσεχοσλοβακικής Άνοιξης: «Η άπειλή τής τεχνικής μονομέρειας και ή θεραπεία της μέ τήν τέχνη», «Έξανθρωπισμός τού ανθρώπου», «Τό πρόβλημα τής τεχνοκρατίας έναντι τής δημοκρατίας» κ.λπ.

9. Η φράση είναι άπό μιά προκήρυξη πού καλούσε σέ συγκέντρωση στή Σχολή Θετικών Έπιστημών τού Παρισιού γιά τό σχηματισμό μιάς ομάδας μελέτης πάνω στό θέμα «Έπιστήμη και κοινωνία». Πρόκειται γιά μιά άπό τίς άγωνιστικές εκδηλώσεις τών έπιστημόνων, πού ακολουθήσαν τό Μάη τού '68 στή Γαλλία.

Ἡ ἐκπαίδευση Ἡ παιδεία καὶ Οἱ ἐπερχόμενες ἐκλογές

τῆς Ἀννας Φραγκουδάκη

Ἐχουν ἀλλάξει πολύ τὰ κοινωνικά δεδομένα καὶ ἡ σχέση παιδείας καὶ κοινωνικῆς ἐξουσίας ἀπὸ τὴν ἐποχὴ τῆς πασιγνώστης (κατὰ τὸ μεσοπόλεμο τουλάχιστον) φράσης τῆς Ρόζας Λούξεμπουργκ, πού ἔλεγε ὅτι, ἂν οἱ προλετάριοι ἤξεραν, τὸ καπιταλιστικὸ καθεστῶς δὲ θὰ ἔμενε οὔτε σαρανταοχτῶ ὧρες ὄρθιο, συνοψίζοντας τὴ λαϊκιστικὴ ἀντίληψη πού ἔβλεπε τὴ γνώση σάν τὸ κλειδί τῆς κοινωνικῆς ἐξουσίας καὶ καταγγέλλοντας τὴν ἀστική κοινωνία ὅτι στερεῖ γιὰ πολιτικούς λόγους τὴ μόρφωση ἀπὸ τίς ἄλλες τάξεις. Ἐχουν ἀλλάξει τὰ δεδομένα ἀπὸ τότε. Καὶ ἡ ἐλληνικὴ κοινωνία, παρὰ τίς ἰδιαίτερες ἀντιφάσεις της, βρίσκεται σὲ μιὰ καινούρια κατάσταση, ὅπου τὸ πρόβλημα τῆς ἐκπαίδευσης ἀπαιτεῖ μιὰ νέα, μὲ νέους ὅρους ἀντιμετώπιση.

Ἐχουν ἀλλάξει λοιπὸν τὰ δεδομένα. Οἱ οὐσιαστικότερες ἀλλαγές εἶναι συνοπτικά δύο. Ἡ μεγάλη διάδοση τῆς θεσμοθετημένης (σχολικῆς) γνώσης, δηλαδή ἡ τεράστια αὔξηση τῶν ποσοστῶν τῶν νέων πού φοιτοῦν στὰ διάφορα ἐκπαιδευτικά ἐπίπεδα. Ἡ δευτέρη ἀλλαγὴ εἶναι ἡ ὄλο καὶ μεγαλύτερη χρῆση τῆς γνώσης στὴν ἀσκηση τῆς ἐξουσίας, δηλαδή ἡ ὄλοένα αὐξανόμενη καταφυγὴ στὴ γνώση γιὰ τὴ δημιουργία τῆς συναίνεσης στὴ σύγχρονη κοινωνία.

Ἡ μεγάλη διάδοση τῆς ἐκπαίδευσης ἔχει σχέση μὲ πολλοὺς παράγοντες, ἀλλὰ ὅπωςδήποτε καὶ μὲ τὸ σοσιαλιστικὸ πρότυπο. Ἡ σοβιετικὴ κοινωνία ἔκανε ἓνα τεράστιο καὶ ταχύτατο βῆμα στὴν ἐκπαίδευση τῶν ἀναλφάβητων μαζῶν. Ἡ αὔξηση τοῦ μαθητικοῦ καὶ φοιτητικοῦ δυναμικοῦ εἶναι ἐντυπωσιακὴ τόσο σὲ ἀπόλυτους ὅσο καὶ σχετικούς ἀριθμούς. Συγχρόνως, καθὼς ἡ ἐπίτευξη τῆς ἰσότητος εἶναι γιὰ μιὰ περίοδο ὁ ὀγκόλιθος τῆς ἐπίσημης ἰδεολογίας καὶ ἐπειδὴ ἡ σοσιαλιστικὴ ἐξουσία δίνει μεγάλη πολιτικὴ σημασία στὴ δημιουργία μιᾶς διανόησης πού νά εἶναι ἀφοσιωμένη στό νέο καθεστῶς, θεσμοθετεῖ ἐκτός ἀπὸ τὰ παραδοσιακά ἀξιολογικά κριτήρια καὶ κριτήρια κοι-

νωνικά, εὐνοώντας τὴ σχολικὴ ἄνοδο μέχρι τὴν ἀνώτατη ἐκπαίδευση μεγάλων ἀριθμῶν ἀπὸ νέους πού προέρχονται ἀπὸ ἐργατικὲς καὶ ἀγροτικὲς οἰκογένειες. Προκαλεῖται ἔτσι μιὰ ἐπίσης ἐντυπωσιακὴ κοινωνικὴ κινητικότητα μέσα ἀπὸ τὴν ἐκπαίδευση. Ἡ διαδικασία αὐτὴ εἶναι πολὺ ἐντονη κυρίως τὴν ἐποχὴ τῆς ἐκδιομηχάνισης, καὶ μάλιστα τὴ δεκαετία 1925-1935.

Τὸ ἰδεολογικὸ βάρος τοῦ σοσιαλιστικοῦ αὐτοῦ προτύπου θὰ ἐπηρεάσει τὴ βιομηχανικὴ Δύση. Ἡ ἀξία τῆς ἰσότητος ἔχει μετὰ τὸν τελευταῖο παγκόσμιο πόλεμο μεγάλη διάδοση καὶ ἐπιρροή. Συγχρόνως, οἰκονομικοὶ λόγοι θὰ δημιουργήσουν στίς ἀνεπτυγμένες κεφαλαιοκρατικὲς χώρες συνεχῶς αὐξανόμενο ἐνδιαφέρον τῶν κυβερνήσεων γιὰ τὴ διαμόρφωση τῆς ἐργατικῆς δύναμης καὶ γιὰ τὴν ἐκπαίδευση. Θὰ διαπιστωθεῖ ὅτι ἡ παραγωγικότητα τῆς ἐργασίας ἐξαρτᾶται ἄμεσα ἀπὸ τὸ μορφωτικὸ ἐπίπεδο τῶν ἐργαζομένων καὶ ὅτι οἱ ἀνάγκες τῆς οἰκονομίας στὴν τεχνολογικὴ φάση ἐξαρτῶνται ἄμεσα ἀπὸ τὸν πολλαπλασιασμό τῶν εἰδικῶν. Γεννιέται ἡ οἰκονομικὴ θεωρία πού ἀνακαλύπτει ὅτι σὲ κάθε χώρα ὑπάρχει μιὰ ἀστερευτὴ πηγὴ πλοῦτου, πολὺ σημαντικὴ γιὰ τὴν οἰκονομικὴ ἀνάπτυξη.

Ἡ πηγὴ αὐτὴ, πού εἶναι τὸ ἀνθρώπινο ταλέντο, μένει ἀνεκμετάλλευτη καὶ ἐπομένως ἡ ἐπένδυση σὲ «ἀνθρώπινο κεφάλαιο» εἶναι ἡ σημαντικότερη ἐπένδυση γιὰ τὴ σύγχρονη οἰκονομία. Τὸ χαμηλὸ δηλαδή μορφωτικὸ ἐπίπεδο μεγάλων κοινωνικῶν κατηγοριῶν ἀποτελεῖ σπουδαία οἰκονομικὴ ἀπώλεια καὶ ἡ ἐπένδυση γιὰ τὴ μόρφωση καὶ τὴν εἰδίκευσή τους ἔχει πολλαπλασιαστικὴ οἰκονομικὴ ἀπόδοση. Ἡ οἰκονομικὴ αὐτὴ θεωρία, πού γεννήθηκε στίς ΗΠΑ καὶ διαδόθηκε στὴν Εὐρώπη, προκάλεσε ταχεῖα αὔξηση τῶν δαπανῶν γιὰ τὴν ἐκπαίδευση καὶ παράλληλη μεγάλη αὔξηση τῶν σπουδαστῶν σὲ ὅλα τὰ ἐκπαιδευτικά ἐπίπεδα.

Ἡ ξαφνική καί τόσο μεγάλη ανάπτυξη τῆς ἐκπαίδευσης κάνει τόν ἐκπαιδευτικό θεσμό τῶν δυτικῶν χωρῶν πεδίο κοινωνικῶν καί πολιτικῶν συγκρούσεων. Παράλληλα αὐξάνεται ἡ ἔρευνα μέ στόχο τήν ἐπίτευξη τῶν «ἴσων ἐυκαιριῶν», ὥστε ν' ἀξιοποιηθεῖ γιά οικονομικούς λόγους ὁ ἀνθρώπινος παράγοντας τῆς οἰκονομικῆς ἀνάπτυξης καί γιά νά χτυπηθεῖ ἡ ἐπιρροή τοῦ σοσιαλιστικοῦ προτύπου. Ἡ ἔρευνα αὐτή, πάνω στά ἐκπαιδευτικά δεδομένα μέ στόχο τήν ἐπισήμανση τῆς ἀπουσίας «ἴσων ἐυκαιριῶν», ἔκανε μιά καινούρια ἀνακάλυψη. Τόσο στίς ΗΠΑ ὅσο καί στήν Εὐρώπη διαπιστώθηκε ὅτι ἡ ἀνισότητα μπροστά στήν ἐκπαίδευση δέν ὀφείλεται (παρά μόνο δευτερευόντως) στήν ἀπουσία ὑλικῶν δυνατοτήτων, καί ὀφείλεται πρῖν ἀπ' ὅλα στήν κοινωνική προέλευση. Διαπιστώνεται ὅτι σέ ὅλες τίς χώρες, ἀνεξάρτητα ἀπό τήν προσφορά ἐκπαιδευτικῶν δυνατοτήτων καί ἴσων ἐυκαιριῶν, τῆ σχολική πρόοδο, τῆ σχολική ἐπιτυχία καί τῆ συνακόλουθη κοινωνική ἐπιτυχία καθορίζεται ἕνας κυρίαρχος παράγοντας, ἡ κοινωνική προέλευση. Δηλαδή παρά τήν ἄρση τῶν οἰκονομικῶν, κοινωνικῶν, γεωγραφικῶν κ.ἄ. ἐμποδίων, τό σχολεῖο ἀναπαράγει μέ ἐκπληκτική στατιστική ἀσθηρότητα τόν κοινωνικό καταμερισμό τῆς χειρωνακτικῆς καί τῆς διανοητικῆς ἐργασίας.

Παράλληλα, στή σοβιετική κοινωνία ἡ προτεραιότητα τῆς ἰσότητος ἔχει ἤδη ἀπό τή δεκαετία τοῦ 1950 δώσει τή θέση της στήν προτεραιότητα τῆς ὑψηλῆς ἀπόδοσης, μέ ἀποτέλεσμα τήν ἐγκατάλειψη τῶν κοινωνικῶν κριτηρίων καί τόν περιορισμό τῆς σχολικῆς ἐπιλογῆς στά ἀξιολογικά κριτήρια, πού κυριῶς στήν τριτοβάθμια ἐκπαίδευση γίνονται ὅλο καί ἀσθηρότερα. Οἱ σοβιετικοί ὑπεύθυνοι ἀντιμετωπίζουν (κατά τά δικά τους λεγόμενα) ἕνα πρόβλημα (παρά τίς μεγάλες διαφορές) ἀντίστοιχο μέ τούς δυτικούς: πῶς θ' ἀντιμετωπίσει τό κράτος τήν ὀλοένα αὐξανόμενη ζήτηση στήν ἀνώτατη ἐκπαίδευση, ἐξασφαλίζοντας συγχρόνως τήν ἀπαραίτητη γιά τήν οἰκονομία ἐργατική (χειρωνακτική) δύναμη. Καί κάτι ἀκόμα: διαπιστώνεται ὅτι ἡ ἀσθηρῆ σχολική ἐπιλογή μέ κριτήρια ἀποκλειστικά ἀξιολογικά εὐνοεῖ ὅλο καί περισσότερο τούς σπουδαστές ἐκείνους πού προέρχονται ἀπό οἰκογένειες μέ διανοητικά ἐπαγγέλματα καί μειώνονται στά ἀνώτατα ἰδρύματα τά ποσοστά τῶν σπουδαστῶν μέ ἐργατική καί ἀγροτική προέλευση.

Μεταρρυθμίσεις καί ἀδιέξοδα

Ποῦ εἶναι ἡ Ἑλλάδα καί οἱ ἐρχόμενες ἐκλογές μέσα σ' ὅλα αὐτά; Στήν Ἑλλάδα ἡ ἐκπαίδευση, ἀπό τό 1950, ὅταν δηλαδή στόν ὑπόλοιπο κόσμο γίνονταν τά παραπάνω, βρίσκεται σέ κατάσταση πού δικαιώνει τή φράση τῆς Ρόζας Λουξεμπουργκ. Λεῖπουν οἱ στοιχειώδεις ὑλικές προϋποθέσεις καί δέν προσφέρονται κονδύλια γιά τή δημιουργία τους, δέν ὑπάρχουν σχολεῖα, δέν ὑπάρχουν δάσκαλοι, δέν ὑπάρχουν θρανία καί κυριῶς δέν ὑπάρχει γνωστικό περιεχόμενο, δέν ὑπάρχει μάθηση. Ἡ πολιτική ἀδυναμία καί ἡ ἰδεολο-

γική ἀνασφάλεια τῆς ἐξουσίας ὑποτάσσει ἀπόλυτα τήν ἀνάγκη ἀνύψωσης τοῦ μορφωτικοῦ ἐπιπέδου στήν κατεξοχὴν προτεραιότητα πού ἀποτελεῖ ὁ πολιτικός καί ἰδεολογικός πειθαναγκασμός τῶν νέων γενεῶν.

Φυσικό ἀποτέλεσμα τῆς κατάστασης αὐτῆς εἶναι ὅλες οἱ πολιτικές δυνάμεις πού δέν ταυτίζονται μέ τήν ἔντρομη καί ἀθέμιτη ἐξουσία, ἀπό τήν κομμουνιστική ἀριστερά μέχρι τή συντηρητική μερίδα τοῦ Κέντρου, νά διεκδικοῦν σχολεῖα καί δασκάλους, ἀποπομπή τῆς πολιτικῆς προπαγάνδας ἀπό τά σχολικά βιβλία, αὐξηση τῆς ὑποχρεωτικῆς ἐκπαίδευσης, ἐπιβολή τῆς δημοτικῆς γλώσσας καί δημιουργία τεχνικῆς καί ἐπαγγελματικῆς ἐκπαίδευσης. Ἡ διεκδίκηση τῆς ἐκπαιδευτικῆς μεταρρύθμισης εἶναι τήν περίοδο ἐκείνη μιά μάχη γιά τή δημοκρατία, καθῶς τά ποσοστά τοῦ ἀναλφαριθμητισμοῦ στίς νεαρές ἡλικίες, τά δεκάδες παιδάκια πού βρισκονται δίχως τό ἀπολυτήριο τοῦ δημοτικοῦ στήν ἀγορά τῆς ἐργασίας, ἡ τεράστια διαρροή τῶν μαθητῶν ἀπό τά Γυμνάσια καί τό σκοταδιστικό περιεχόμενο τῶν σχολικῶν βιβλίων ἐνισχύουν τήν πίστη ὅτι ἡ ἀντίδραση δέ θέλει νά μᾶθουν τά παιδιά τοῦ λαοῦ γράμματα γιά προφανεῖς πολιτικούς λόγους. Ἔτσι, στίς ἀρχές τῆς δεκαετίας τοῦ 1960, ἡ ἐκπαιδευτική μεταρρύθμιση ἀποτελεῖ πρωταρχικό λαϊκό αἶτημα καί σπουδαία πολιτική ὑπόθεσή τῆς τότε Ἐνωσης Κέντρου. Τό αἶτημα ἔγινε σύνθημα πού κινητοποιοῦσε, ἐνθουσίαζε καί ἐκπροσωποῦσε πλατιές μάζες.

Οἱ συνθήκες ὅμως ἄλλαξαν. Μόνο πού, παρά τήν ἀλλαγὴ τους, ὁ ἀντίλογος στήν κυβερνητική ἐκπαιδευτική πολιτική εἶναι ὁ ἴδιος, σάν νά βρισκόμαστε πάντα στήν ἐποχή ἐκείνη. Θά ξανάρθω σ' αὐτό παρακάτω.

Ἡ ἀλλαγὴ τά τελευταῖα τριάντα περίπου χρόνια εἶναι, ὅπως ἀναφέρθηκε, ἡ ξαφνική καί μεγάλη αὐξηση τῶν ἐκπαιδευομένων καί τῶν δαπανῶν γιά τήν ἐκπαίδευση. Ἡ ἄλλη μεγάλη ἀλλαγὴ εἶναι ὅτι ἡ ἐκπαίδευση καί ἡ γνώση παίζουν στίς οἰκονομικά ἀνεπτυγμένες κοινωνίες ἰδεολογικό ρόλο ἀποφασιστικῆς σημασίας. Δέ βρισκόμαστε πιά στήν ἐποχή τῆς στέρησης ἀπό τίς πλατιές μάζες τοῦ ἀγαθοῦ τῆς ἐκπαίδευσης. Ἀντίθετα, στή δυτική κοινωνία ἡ ἐπίτευξη ἴσων ἐυκαιριῶν μπροστά στή μόρφωση εἶναι ἐπίσημη διεκδίκηση, ἡ οἰκονομικὴ ἀνάπτυξη συνδέεται μέ τήν παραγωγή ειδικῶν, οἱ πόρτες τῶν ἐκπαιδευτικῶν ἰδρυμάτων εἶναι ἀνοιχτές σέ ὅλους, οἱ πόρτες τῶν διανοητικῶν στούς «ικανότερους» καί ὁ καταμερισμός τῆς χειρωνακτικῆς καί τῆς διανοητικῆς ἐργασίας δέ γίνεται ἀνάμεσα στούς ἀγράμματοις καί τούς προνομιούχους ἐγγράμματοις, ἀλλά ἀνάμεσα στή γενική ἐκπαίδευση καί στήν τεχνική ἢ ἐπαγγελματική. Τό ἐκπαιδευτικό σύστημα ἀποκτίνει ἕναν καινούριο ἰδιάζοντα ρόλο στήν ἀναπαραγωγή τῶν κοινωνικῶν ἀνισοτήτων, γιατί δικαιώνει τήν ἀναπαραγωγή καί προσατεύει ἔτσι μέ τόν καλύτερο τρόπο τή διαιώνιση τῶν ἀνισοτήτων, καθῶς ἐξουδετερώνει τή δυνατότητα ἀντίδρασης τῶν ἀδικημένων. Δηλαδή, ὁ γιός τοῦ ἀγρότη πού δέν ἔχει σχολεῖο ξέρει πολύ καλά ὅτι ἀδικεῖται καί μένει ἀνοιχτὴ ἡ δυνατότητα τῆς διαμαρτυρίας του. Ὁ γιός ὅμως τοῦ ἀγρότη πού τελειώνει μ' ἕνα χρόνο καθυστέρηση τήν ὑποχρεωτικὴ ἐκπαίδευση καί ἀποτυχαίνει στίς κατατακτικῆς ἐξετάσεις τοῦ ὅποιου δευτεροβάθμιου σχολεῖου ὄχι μόνο δέν ξέρει ὅτι ἀδικεῖται, ἀλλά ἀναγνωρίζει κιόλας πῶς εἶναι μόνος ὑπεύθυνος γιά τήν ἀπουσία «ικανότη-

τας», πού αυτή μόνη καθορίζει την κατάταξη του στα χρωματικά επαγγέλματα.

Η εκπαίδευση λοιπόν παίζει σήμερα σημαντικό ιδεολογικό ρόλο, δικαιώνοντας την αναπαραγωγή της κοινωνικής ανισότητας. Επίσης, η άσκηση της εξουσίας γίνεται και σε άλλα επίπεδα πιο «ορθολογική» και παίρνει νέες μορφές. Στόχος είναι η οικονομική πρόοδος για τό συμφέρον όλων των κοινωνικών ομάδων. Η οικονομική πρόοδος έχει στενή σχέση με την παραγωγή της τεχνολογίας, δηλαδή με την εκπαίδευση και την έπιστήμη. Τέλος, η οικονομική πρόοδος απαιτεί τό συνεχή παραμερισμό των «δυσλειτουργιών» πού εμφανίζει τό κοινωνικό σύστημα, και τό έργο αυτό άνήκει στους ειδήμονες. Έτσι, οί ειδήμονες, οί θεσμοθετημένα άκτοχοι της γνώσης παίζουν ούσιαστικό ρόλο στην άσκηση της εξουσίας. Χρησιμοποιούν τή γνώση για νά εξασφαλίσουν τήν άνεμπόδιση πορεία του συνόλου προς τήν οικονομική και κοινωνική πρόοδο. Η νομιμοποιητική δύναμη της έπιστήμης και ή άξιοκρατική ανάθεση της λύσης των κοινωνικών προβλημάτων στους ειδήμονες άποκλείει τήν κριτική παρέμβαση των πολιτών, πράγμα πού άφαιρεί από τήν εξουσία όρισμένα χαρακτηριστικά της άστικής έκλεγμένης άρχής και οί έκπρόσωποι του άστικού Κοινοβουλίου από «άντιπρόσωποι του λαού» άποκτούν χαρακτηριστικές ιδιότητες. Συγχρόνως, ό στόχος της οικονομικής προόδου, ή ανάγκη νά παραμερίζονται οί «δυσλειτουργίες» πού εμφανίζει κάθε τόσο τό κοινωνικό σύστημα, οί γιγάντιες επιτεύξεις της τεχνολογίας πού παρουσιάζονται σαν πρόοδος «του άνθρωπίνου είδους», οί οικονομικές τέλος παροχές προς τίς άδικημένες τάξεις πετυχαίνουν τή μετάθεση της κοινωνικής σύγκρουσης από τό ταξικό επίπεδο σε άλλα επίπεδα. Και τούτο έχει τεράστιες συνέπειες, καθώς ξεφεύμε από τόν καιρό του Μάρξ πώς οί κίνδυνοι για τήν ύπαρξη και τή διαίωνηση ενός κοινωνικού συστήματος προέρχονται από τόν άνταγωνισμό ανάμεσα στίς κοινωνικές τάξεις. Έδώ ό ρόλος της ιδεολογίας είναι μεγάλος και ό ρόλος της εκπαίδευσης, της γνώσης και των ειδημόνων στη διαμόρφωση της ακόμα μεγαλύτερης. Και τούτο γιατί όλα τά παραπάνω, μαζί με τήν άόρατη αναπαραγωγή του καταμερισμού της εργασίας μέσα από τήν εκπαίδευση, εμφανίζουν τό κοινωνικό σύστημα ως «φυσικό» σύστημα κοινωνικής οργάνωσης, πού βελτιώνεται διαρκώς, αλλά δέν επιδέχεται ριζικές ή δομικές μετατροπές. Έμφανίζουν τίς συγκεκριμένες κοινωνικές σχέσεις ως «φυσική» συνύπαρξη ικανότερων και λιγότερο ικανών, κυβερνώντων και κυβερνωμένων, ήγετών και μάζας. Έμφανίζουν τήν κοινωνική εξέλιξη ως φυσική και γραμμική πορεία προς τήν πρόοδο, στόχος πού μετατρέπει τήν τεχνολογική κοινωνία σαν τό φυσικό τελευταίο στάδιο της ιστορικής εξέλιξης.

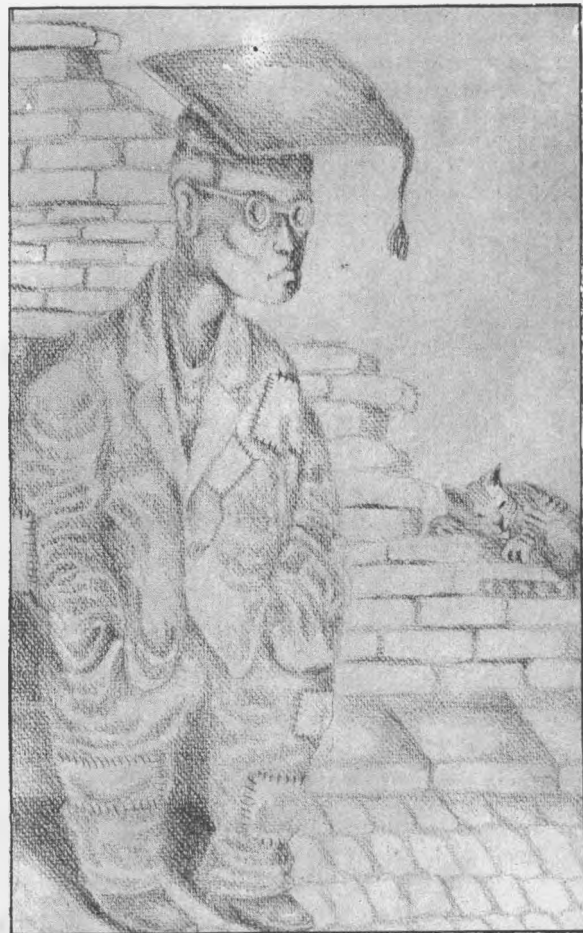
Μέχρι ποιο βαθμό όμως τά παραπάνω άφορούν άποκλειστικά τό δυτικό κόσμο; Μέχρι ποιο βαθμό τά μηνύματα αυτά μας έρχονται μόνο από τά έπιστημονικά και ιδεολογικά οχυρά του καπιταλισμού; Μήπως οί «σοσιαλιστικές» χώρες και ή πλειοψηφία των «κομμουνιστικών» δυνάμεων δέν διαδίδουν με χίλιους τρόπους τό ίδιο συμπέρασμα, ότι ήρθε τό τέλος των μεγάλων στην ιστορία κοινωνικών ανακατατάξεων; Μήπως δέν εμφανίζουν τή συγκεκριμένη κοινωνία ως φυσικό τελευταίο στάδιο της εξέλιξης στην ιστορία των κοινωνιών: φυσικό σύστημα κοινωνικής οργάνωσης πού βελτιώνεται διαρκώς, αλλά δέν επι-

δέχεται ριζικές ή δομικές μετατροπές; Ναι, εμφανίζουν τίς συγκεκριμένες κοινωνικές σχέσεις ως τή φυσική συνύπαρξη ικανών και λιγότερο ικανών, ήγετών και μάζας. Και τίς κοινωνικές συγκρούσεις σ' αυτή τήν κοινωνία έμποδίζουν με τό διαίτητο τρόπο τή «μάζα» νά τίς δει ως κοινωνικές συγκρούσεις και τίς άντιμετωπίζουν σαν φυσικά έμπόδια στην γραμμική και νομοτελειική πορεία προς τήν πρόοδο. Άπόρνηση της κοινωνικής σύγκρουσης και κήρυξη του τέλους της ιστορίας στο όνομα του μαρξισμού: είναι σχεδόν τραγική ειρωνεία.

Έκλογές και εκπαίδευση

Τί σχέση έχουν όλα τούτα με τήν εκπαίδευση και τίς ερχόμενες εκλογές; Έχουν τήν παρακάτω: ότι μάς έρχεται από παντού τό μήνυμα πώς επιλογές δέν υπάρχουν. Μας πληροφορούν ότι πάντα θα συνυπάρχουν οί ικανότεροι και ή μάζα. Μας πληροφορούν τόσο από τά τεχνολογικά ίνστιτούτα των ΗΠΑ όσο και από τήν άκαδημία της ΕΣΣΔ ότι ό κατάλογος των δυνατών στην ιστορία κοινωνιών έξαντλήθηκε και άλλη επιλογή από αυτές τίς δύο δέν υπάρχει.

Κινδυνεύω ήδη νά κατηγορηθώ για κρίση μεγαλομανίας, πού με ώθει νά μετατρέψω καλά και σώνει τό

πρόβλημα της «χαμένης ψήφου» σε διεθνές θεωρητικό ζήτημα. Άς ξαναγυρίσω στην εκπαίδευση (πού χρησιμοποιώ σαν παράδειγμα γιατί στο θέμα αυτό ξέρω περισσότερα απ' ό,τι σε άλλα) και θά φανεί ελπίζω καλύτερα ότι το ζήτημα είναι γενικότερο.

Έχουμε σήμερα στην ελληνική κοινωνία τά καινούρια εκπαιδευτικά δεδομένα. Έχουμε την εκπαιδευτική μεταρρύθμιση και τον προσανατολισμό της. Άλλά και τίσ περιβόητες έλλείψεις και τίσ αναστολές στην εφαρμογή της. Έχουμε τή μακριά παράδοση μιās γραφειοκρατικής δομής πού αντίστέκεται σε όλους τούς νεοτερισμούς: λέγεται ότι τó ύπουργείο τής Παιδείας, μετερίζι μιās νοοτροπίας, είναι όχυρό τόσο ισχυρό πού ό κ. Γεώργιος Ράλλης δέν μπόρεσε όταν ήταν ύπουργός του νά τó άλώσει. Η έπιβολή τής εκπαιδευτικής μεταρρύθμισης και οί φόβοι γιά τούς κινδύνους πού έμπεριέχει ή εφαρμογή της. Αυτά είναι τά εκπαιδευτικά δεδομένα τής κυβέρνησης τής δεξιάς.

Άπό τήν άλλη μεριά έχουμε τίσ θέσεις τής αντιπολίτευσης. Άν λοιπόν διαβάσει κανείς προσεχτικά στά προγράμματα τού ΠΑΣΟΚ και τού ΚΚΕ τó κεφάλαιο «Παιδεία», διαπιστώνει ότι, άν αφαιρέσει πολλές διατυπώσεις πού μιλούν γιά οδισιατικοποίηση, εκδημοκρατισμό, ίσοτιμία, ισότητα, ανανέωση, νέο πνεύμα, δικαιοσύνη, λαϊκή παιδεία και άλλα πολλά, πού σημαίνουν ότι ό καθένας θέλει ή δέ σημαίνουν τίποτα, οί συγκεκριμένες αλλαγές πού προτείνονται είναι: τó μονοτονικό σύστημα και ή κατάργηση τής ιδιωτικής εκπαίδευσης. Θά τολμούσα νά πώ μόνο τó μονοτονικό σύστημα, γιατί μου είναι άδύνατο νά φανταστώ πώς θά μπορούσε τó ΠΑΣΟΚ νά καταργήσει τήν ιδιωτική εκπαίδευση, αλλά άφου τó λέει άς υποθέσουμε ότι ξέρει. Νά διευκρινίσω ότι ή κατάργηση τών Πανελληνίων εξετάσεων, πού τονίζεται, είναι αντικατάστασή τους μέ άλλο σύστημα έπιλογής, καλύτερο φαντάζομαι, αλλά «βελτίωση» τών εξετάσεων αυτών ύπόσχεται τώρα πιά και τó προεκλογικό πρόγραμμα τής Ν. Δημοκρατίας. Άκόμα, ή ένοποίηση τού γενικού μέ τó τεχνικό λύκειο, πού θά ήταν σημαντική αλλαγή, φαίνεται άσαφώς νά είναι αντικατάσταση μέ ένα άλλο διαφοροποιητικό σύστημα. Τέλος, γιά τó τεράστιο πρόβλημα τής τεχνικής εκπαίδευσης, πού σε διεθνές επίπεδο σήμερα έχει άποδειχτεί ότι άναπαράγει και δικαιώνει τήν κοινωνική διαστρωμάτωση, και τó ΠΑΣΟΚ και τó ΚΚΕ δέν έχουν τίποτα άλλο νά πουν παρά μόνο ότι πρέπει νά έξυψωθεί ή στάθμη τής τεχνικής-επαγγελματικής εκπαίδευσης. Λές και δέν ήταν τά ίδια κόμματα πού τó 1977 κατακεραύνωναν τó τεχνοκρατικό και ύπέρ τών μονοπωλίων νομοσχέδιο γιά τήν τεχνική εκπαίδευση.

Τό πρόβλημα τής ελληνικής εκπαίδευσης είναι ότι ό έξαστισμός της άργησε τουλάχιστον μισόν αιώνα και αυτή ή κληρονομιά είναι βαριά. Άλλά έπιπλέον τó εκπαιδευτικό πρότυπο πού τώρα έπιβλήθηκε (και πού άποτελοΰσε δημοκρατική διεκδίκηση τή δεκαετία τού 1960) έχει άποδειχτεί πιά σήμερα ότι έχει όρισμένα κοινωνικά αποτελέσματα εκεί πού λειτούργησε. Έχει πετύχει τήν εκπαίδευση ύψηλης άπόδοσης γιά μιá μειοψηφία και τήν παράλληλη μαζική και πολύ συντηρητική εκπαίδευση, πού έχει όρθώσει τείχη και κενό έπικοινωνίας ανάμεσα στους διανοομένους, παραγωγούς τής γνώσης, και τίσ μάζες τών εργαζομένων. Έτσι τó σύστημα αυτό δικαιώνει και δικαιώνει τή σύγχρονη κοινωνική βία πού έπιτρέπει

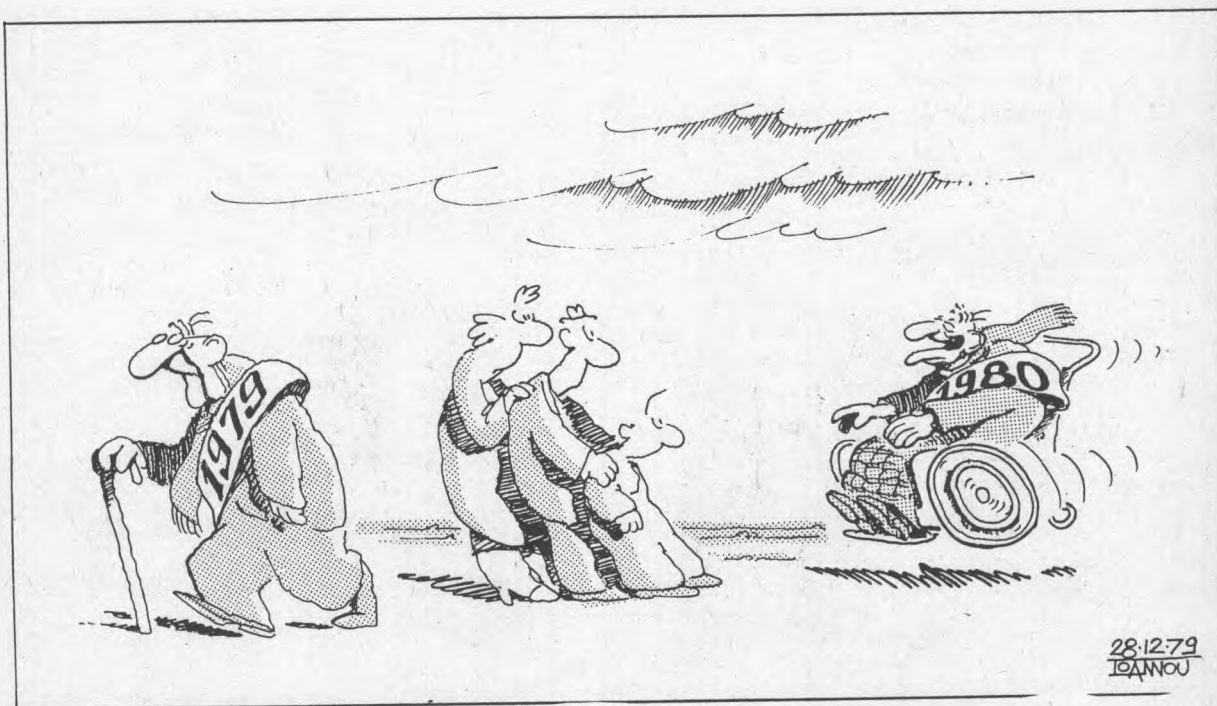
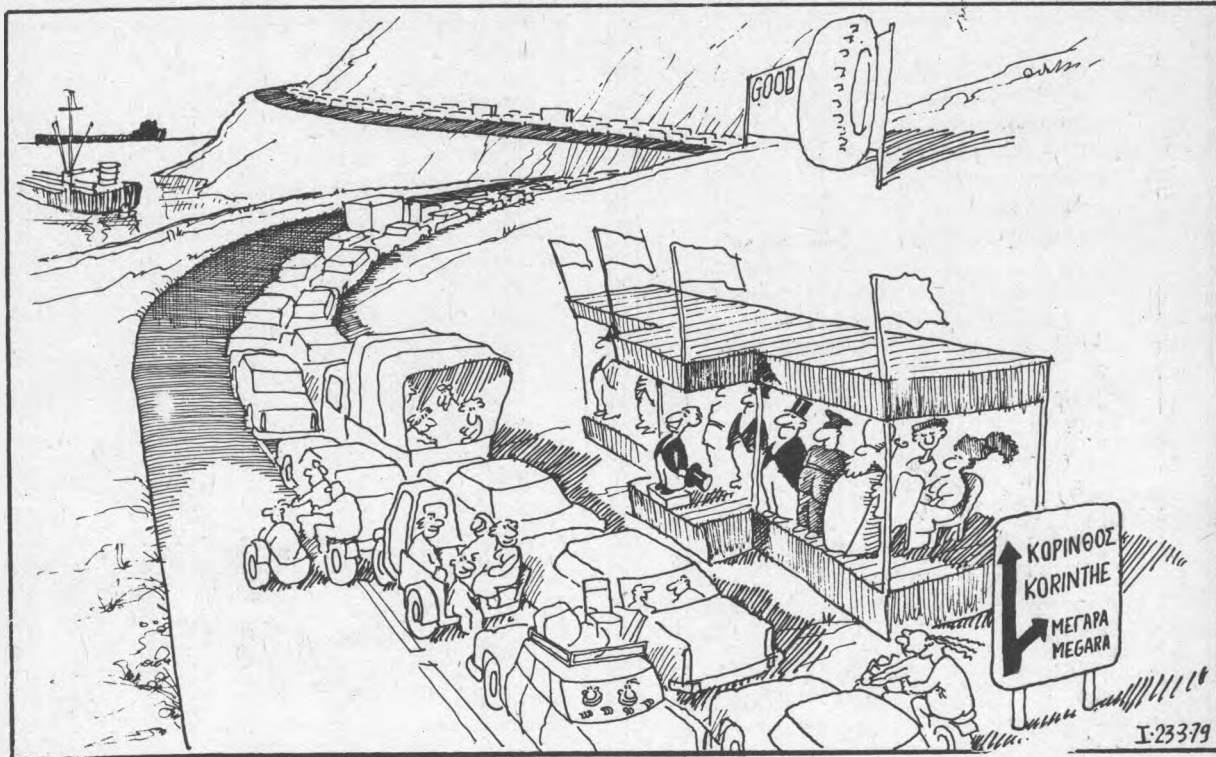
σε μιá μειοψηφία νά ήγειται χαρισματικά και μιá πλειοψηφία νά ύποτάσσεται μής έχοντας γνώμη γιά τó ποιές είναι οί άνάγκες της. Δικαιώνει και δικαιώνει τή σύγχρονη κοινωνική βία πού έπιτρέπει σε μιá μειοψηφία νά ζει μιá ζωή όλοκληρωμένη και δημιουργική και καταδικάζει τήν πλειοψηφία στον καταναγκασμό τής άπληθιωτικής εργασίας και στή στέρηση όλων τών διανοητικών και πνευματικών κινήτρων.

Ύπάρχει άραγε αντιμετώπιση αυτού τού προβλήματος; Πώς μπορεί ένα κράτος νά αντιμετώπισει τήν όλοένα αυξανόμενη ζήτηση στην τριτοβάθμια εκπαίδευση και τίσ άνάγκες τής οικονομίας σε χειρωνακτική εργατική δύναμη; Ύπάρχει ένας πολύ ένδιαφέρον καινούριος προβληματισμός γιά τó θέμα αυτό. Ύπάρχουν και μέθοδοι πού προσπαθούν νά ξεπεράσουν τά προβλήματα αυτής τής ανισότητας: χαρακτηριστικό είναι πώς οί χώρες πού έχουν ήδη άποπειραθεί τέτοιους πειραματισμούς είναι ή Γαλλία, ή Ιταλία και ή Σουηδία. Ύπάρχει λοιπόν ένας όλοκληρος προβληματισμός, κάποιες άπόπειρες αντιμετώπισης και όλες οί δυνατότητες γιά τήν έφεύρεση τρόπων νά γίνει ή εκπαίδευση άπελευθερωτική και παράγοντας διανοητικών κινήτρων και δημιουργίας. Ύπάρχουν όμως αυτά, μόνο έφόσον βγει κανείς άπό τó κλειστό κύκλωμα μιās λογικής πού λέει ότι κάποιος πρέπει νά μείνουν πνευματικά περιορισμένοι γιά νά κάνουν τίσ ταπεινότερες δουλειές. Ύπάρχουν, έφόσον βγει άπό τó κλειστό κύκλωμα μιās άλλης λογικής πού ύποτάσσει τήν ανθρώπινη όλοκλήρωση στίς άνάγκες τής παραγωγής; και πάλι τραγική ειρωνεία, ό Μάρξ και μάλιστα στο Κεφάλαιο έγραφε τή φράση, «τό πραγματικό βασίλειο τής έλευθερίας άνοίγεται πέρα άπό τήν παραγωγική εργασία».

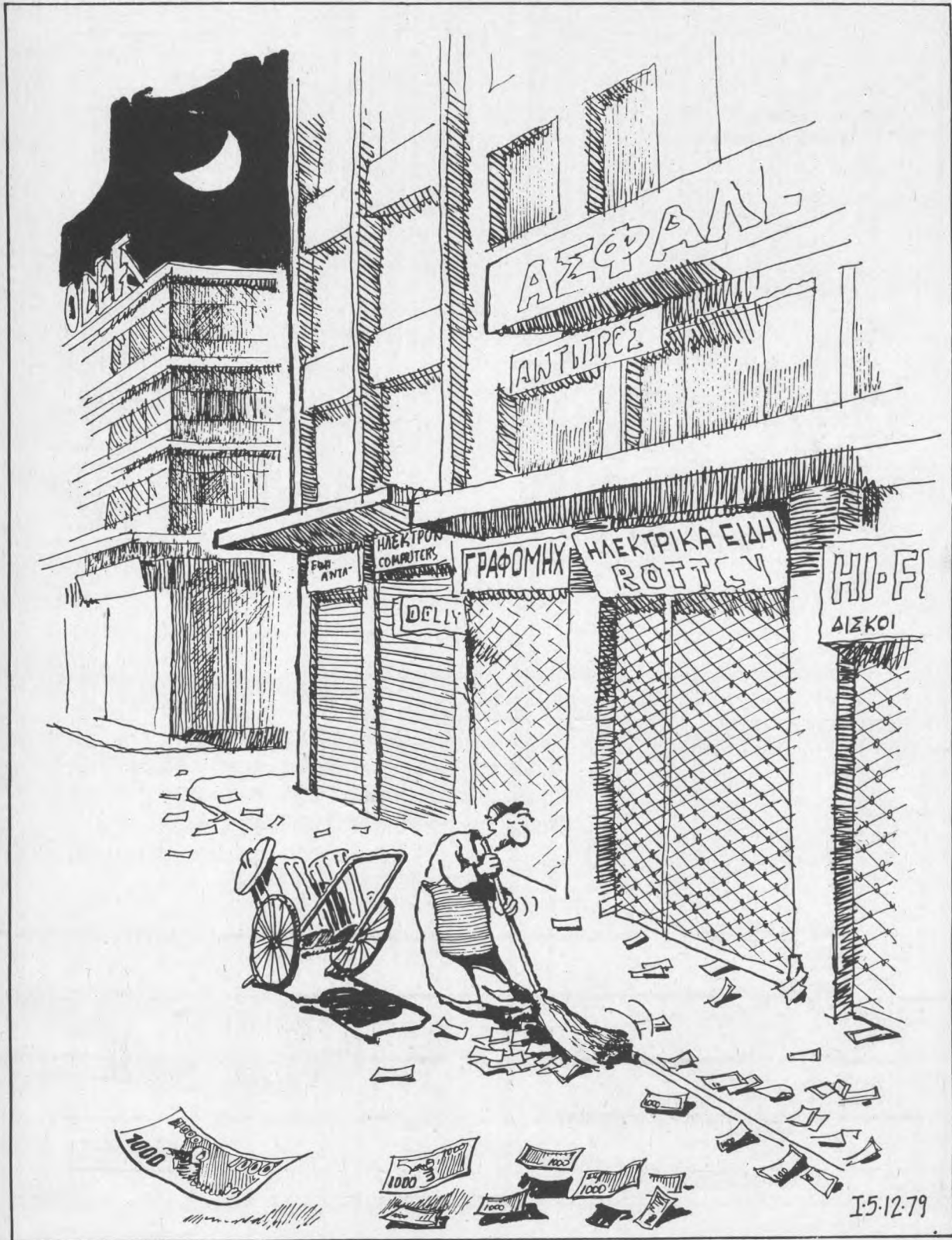
Και νά, λοιπόν, μέ άφορμή τήν εκπαίδευση, τó δίλημμα τών έκλογών. Δίλημμα πού έμπεριέχει πολιτική τρομοκρατία, πού στην ευγενέστερη έκδοσή της λέγεται λογική τής «χαμένης ψήφου» και στή βιαιότερη έκδοχή της καταγγελλιά ότι όποιος δέν διαλέγει τó ΠΑΣΟΚ ή τó ΚΚΕ είναι μέ τή δεξιά.

Η πολιτική αυταξία «νά φύγει ή δεξιά», είτε «αλλαγή» ονομάζεται είτε «17%», αφήνει έξω κάποιους πού δέν θέλουν τή δεξιά, αλλά άρνούνται τó σοσιαλισμό τής άνελευθερίας και τής κήρυξης τού τέλους τής ιστορίας, πού δέν θέλουν τήν κοινωνία πού έχει χτίσει τó μεγάλο κεφάλαιο δυτικού τύπου, αλλά άρνούνται τήν κοινωνία πού στηρίζει τó έξίσου ληστροικό μεσαίο κεφάλαιο ύπανάπτυκτου τύπου. Η Άνανεωτική Άριστερά δέν έχει άπάντηση σε όλα τά παραπάνω. Άνάμεσα όμως σε τέτοιες συμπληγάδες, στίς έκλογές αυτές, γιά μερικούς λίγους, ή μάχη άφορά τήν έπιβίωση τής φωνής πού λέει: ή κεφαλαιοκρατική κοινωνία δέν είναι αιώνια, ό σοσιαλισμός δέν είναι συνώνυμος τής άνελευθερίας, οί δυνατότητες γιά έναν κόσμο καλύτερο είναι άπειρες σε συνδυασμούς και πιθανότητες.

Ό τσολιάς τής Νέας Δημοκρατίας

Τσολιάς εϋσταλής, πού στη θέση τού κεφαλιού φέρει ένα κέρμα-δραχμή, (τί τού χρειάζεται άλλωστε τό κεφάλι) κοσμεῖ τό προπαγανδιστικό φυλλάδιο-πρόγραμμα τής Νέας Δημοκρατίας. Ἑλληνικότητα, ἔθνικο-φροσύνη, ἀξιοκρατία, οἱ ρίζες, ἡ τιμή καί τό χρήμα, τό παρελθόν, τό παρόν καί τό μέλλον, «ὑλοποιημένο» (στίς ἐπόμενες σελίδες) σέ κατά κεφαλήν αὐτοκίνητα, τηλεοράσεις, πολυκατοικίες, καί κατά κεφαλήν κρέατα κι αὐγά.

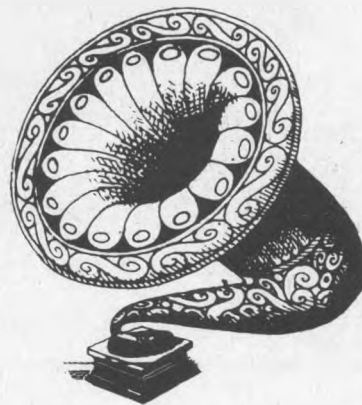
Οἱ ἀριθμοί εὐημεροῦν, ὁ τσολιάς εὐημερεῖ, προοδεύει, ταξιδεύει στήν ΕΟΚ, ἀλλά τί Λωζάνη, τί Κοζάνη, πάντα τσολιάς, βλάχος, κεφάλι ξεβιδωμένο, ἐξαργυρωμένο σέ ψήφους, ρουσφέτια, ἡθῆ χρηστά, πατροπαράδοτα, κουλτούρα δεξιά. Κάποτε ψήφιζαν καί τά δέντρα. Πόσο μπορεῖ τό παρελθόν νά σώξει τό παρόν; Καί πού θά βρεθοῦνε πιά τσολιάδες, ἔστω μέ κατακερματισμένη κεφαλή;

Σύγχρονοι διάλογοι ἐκπαιδευτικῶν

- Ὁ Ἀντρέας δήλωσε ὅτι θά καταργήσει τίς Πανελλήνιες.
- Μπά; Καί μέ τί θά τίς ἀντικαταστήσει;
- Με πανελλαδικές...

Κάτω, τουλάχιστον, οἱ ντουντουῦκες

Ἄλλοι συμφωνοῦν ὅτι στίς προσεχέεις ἐκλογές θά πρέπει «... νά ἀποφευχθοῦν οἱ ὀξύτητες καί οἱ γνωστές ὑπερβολές...» (ἐπιτολή Καραμανλή πρὸς Ράλλη). Κι ἂν ἀρχίζαμε ἀπό τήν ἀπαγόρευση τῶν μεγαφῶνων, τῶν ἐκλογικῶν κέντρων καί τῶν «κεντρικῶν» προεκλογικῶν συγκεντρώσεων; Σίγουρα ὀξύνουν τούς ἤχους καί τό θόρυβο καί ὑπερακοντίζουν τίς ὑπεράνω ὑποψίας οικονομικές δυνατότητες τῶν κομμάτων... ὑπερβολικά. Ἄσε πού θά μποροῦσε ἔτσι νά συγκρατηθεῖ ἡ ἐξαγρίαση καί ἡ ἐξαχρείωση τῆς δημόσιας ζωῆς πού συνεπάγονται... Ἀλλά ἄλλοῦ τό ὄνειρο καί ἐδῶ τά μεγάφωνα.

Ἐκλογές κι ἀρραβωνιάσματα

Σέ προεκλογική προκήρυξη ἀνεξάρτητου ὑποψηφίου στή Κρήτη διαβάσαμε καί τά ἀκόλουθα:

Ἐπίσης μέ τή χάρι τού Θεοῦ ὅπως στέκομαι εἰς ἠθικές καί χριστιανικές ἀρχές, ἐλεύθερος ἀπό κάθε γυναικεῖο δεσμό ἐσταμάτησα καί τά προξενιά μου καί αἰσιόδοξος γιά τά τρία παιδιά μου ὅπως ἔχουν τακτοποιηθεῖ πολύ καλῶς, μετά τίς ἐκλογές ὅποια εἶναι πιό ἐξυπνη νά ἔλθει σπῆτι μου (...) νά συνεννοηθοῦμε γιά τούς ἐπίσημους ἀρραβῶνες (...) μέ τή συμμετοχή ὅλων τῶν ἀρχῶν καί πιστῶν φίλων καί 28 κουμπάρων θά σταθεῖ μετά καί πλάι μου νύφη στόν Ἱεροναό Ἄγκων Πάντων στόν πρωτότυπο κρητικό χριστιανικό γάμο μου Βουλευτοῦ, ἴσως καί ὑπουργοῦ κυρία.

Πάρτε τό ΕΘΝΟΣ στά χέρια σας

ΜΕ τέτοιο δίσημο διαφημιστικό σλόγκαν μās προέτρεπε ή επανεκδιδόμηνή έφημερίδα νά πάρομμε πρωτοβουλίες, νά δραστηριοποιηθούμμε, νά πολιτευθούμμε.

Κι οι γκάφες πού πρόλαβε νά κάνει δέν άργησαν νά περιφράξουν μέ εισαγωγικά τό «άντικειμενικών», τό «ισαποστασιακών» καί τό «άντι-έξουσιαστικών» τού χαρακτήρα της. Ήδη φρόντισε νά πλάσσει εύσχημωσ τή σοβιετική άποψη περι τού Πολωνικού· ήδη άποδέχθηκε μοιρολατρικά πώς όλοι είναι ίσοι, μόνο πού τό ΚΚΕ είναι «ένα καί μάλιστα άένα».

Καί έντέλει, τό ΕΘΝΟΣ δυναμίτισε καί τήν ύπόσχεσή του νά «φτιάξει άναγνώστες», πού μπορεί καί νά σημαίνει πολίτες. Σέ ειδησάριο περι νέφους τής 25ης Σεπτεμβρίου άποκαλύπτει:

«Έκατοντάδες άπλοι άνθρωποι (τών οποίων συγγενείς ή γνωστοί είσήχθησαν γιά άναπνευστικές άνωμαλίες σέ νοσοκομεία) καί έπιστήμονες καί ύπεύθυνοι συλλόγων τηλεφώνουσαν στίς έφημερίδες ή επισκέπτονταν τά κόμματα (έκτός τής Ν.Δ.) καί έξέφραζαν τήν άνησυχία καί τήν άγανάκτησή τους γιά τήν άδιαφορία των ύπευθύνων.

Συγχρόνως ζητούσαν άπό έφημερίδες καί κόμματα νά κινητοποιήσουν τό λαό, - προκειμένου νά υπερασπίσει καί νά προστατεύσει τήν ύγεία του».

Μās θυμίζει λίγο περυσινή άπόφαση τού Κ.Σ. τής ΚΝΕ πού καλούσε τούς Κνίτες «νά κινητοποιήσουν πρωτόθουλα τίς φοιτητικές μάζες». Καί μās παραπέμπει ίσοπεδωμένους στίς εύφυέστατα διαλεκτικές δηλώσεις τού Άνδρέα Παπανδρέου περι τής τηλεμαχίας του μέ τόν Ράλλη (28-9-81): «Ό λαός δικαιούται νά δει (στήν τηλεόραση) τό λαό νά συγκεντρώνεται καί νά διαδηλώνει ύπέρ τής άλλαγής».

Αυτόνομη πολιτική παρέμβαση, δίχως δημοσιογράφους καί επαγγελματικά κομματικά στελέχη γιά διαμεσολαβητές, μπροστάρηδες, ιντρούχτορες, κ.λπ., δέν νοείται. Κι ούτε πιθανολογείται κάποιος άλλος τρόπος δράσης τού πλήθους, τρόπος άμεσης καί ισότιμης συμμετοχής.

Πήραμε λοιπόν τό ΕΘΝΟΣ στά χέρια μας. Μόνο πού τό θράδυ μās κυνήγαγε άπό έφιάλτη σέ έφιάλτη ό Χαμουραμίτι.

Οί αύρες τού αύριο

«Δέν θά αγοράσομμε καινούριες αύρες. Θά φροντίσομμε όμως γιά καλύτερο ήμερομίσθιο καί καλύτερο ώράριο των άνδρών των σωμάτων άσφαλείας». Αύτήν τήν ύπόσχεση έδωσε ό άρχηγός τού ΠΑΣΟΚ Άνδρέας Παπανδρέου μιλώντας στα Γιάννενα, στίς 27-9-81.

Καί, βεβαίως, ό,τι μās ένδιαφέρει είναι τό πρώτο σκέλος τής ύπόσχεσης, καί μάλιστα εκείνο τό άθώο έπίθετο «καινούριες».

Δηλαδή: Όσες αύρες ύπάρχουν θά διατηρηθούν, μαζί μέ τούς ειδικά εκπαιδευμένους άνδρες τους, μέ τόν όπλισμό τους καί, σαφώς, μέ τή βία τους: συμβολική καί πραγματική.

Δηλαδή δεύτερο: Θά διατηρηθούν γιά νά χρησιμοποιηθούν, καί όπωσδήποτε εναντίον τού «έσωτερικού έχθρου», ή πολιτική άπόχρωση τού όποιου είναι μάλλον όρατή διά γυμνού όφθαλμού. Άπό τόν πολιτικά άνήθικο έκβιασμό άκριτης ύποστήριξης, άπό τήν ένοχοποίηση καί τό μοίρασμα δυσάνυμων τίπλων τού τύπου «έχθροί τού λαού», θά καταλήξομμε στήν ύλική έκμηδένιση των έτεροδόξων;

Δηλαδή τρίτο: Ύπάρχουν σοσιαλιστικές δυνάμεις καταστολής; Ύπάρχει σοσιαλιστική βαρβαρότητα;

Δηλαδή τέταρτο: Δέν θά καταργηθούν τά ΜΑΤ; Τόσο άνέδοξα λησμονήθηκαν καί χωνεύτηκαν οι δύο νεκροί καί οι υπερεκατό τραυματίες τού περυσινού Πολυτεχνείου; Ή, μήπως, πρέπει νά εύχαριστήσομμε τά εύσταλή σώματα άσφαλείας πού ξυλοκοπάντας πεικίλων τάξεων καί τάσεων διαδηλωτές τούς μεταποίησαν σέ φανατικούς άντικυβερνητικούς, κι όχι κατ' ανάγκη άντικαπιταλιστές, πολίτες;

Άνάπηρη καί άναπηρωτική ή άλλαγή πού μās τάζουν.

Γιά νά ένισχυθεί ή δημοκρατία στήν Εύρώπη: ένισχυμένη αναλογική

Στίς 18 Όκτωβρίου, μαζί μέ τίς έκλογές μέ ένισχυμένη αναλογική γιά τήν ελληνική Βουλή, θά γίνουν καί οι έκλογές, μέ άπλή αναλογική, γιά τό εύρωπαϊκό Κοινοβούλιο. Άφού οι έκλογές γίνονται τήν ίδια μέρα, άφού τό έκλογικό σώμα είναι τό ίδιο, θά 'πρεπε ίσως νά ζητήσομμε τήν έφαρμογή τού ίδιου έκλογικού συστήματος. Θά μπορούσαμε νά πιέσομμε τήν ΕΟΚ νά δεχτεί τήν ένισχυμένη αναλογική, μιά καί τό αντίστροφο προσκρούει στα δημοκρατικά αισθήματα καί

τήν πρακτική τώσων καί τώσων. Δέν θά 'ταν ίσως δύσκολο νά τήν πείσομμε νά άποδεχτεί τό 17% γιά τήν Β' κατανομή, άφού ούτως ή άλλως είναι στόχος έφικτός καί προϋπόθεση τής άλλαγής. Μιά καί τό σύστημα τής ένισχυμένης αναλογικής είναι τόσο καλό καί άποδοτικό θά μπορούσαμε άκόμα νά τό προτείνομμε γιά τίς εύρωπαϊκές έκλογές τού 1984. Θά 'ναι μιά μικρή προσφορά άπό μέρους μας, γιά νά λειτουργήσουν έπιτέλους στήν Εύρώπη οι δημοκρατικοί θεσμοί, οι όποιοί όπως είναι γνωστό άπό τήν ιστορία γεννήθηκαν στήν Έλλάδα καί οι όποιοί, όπως είναι γνωστό άπό τήν καθημερινή μας έμπειρία, πεθαίνουν κάθε τόσο έδώ.

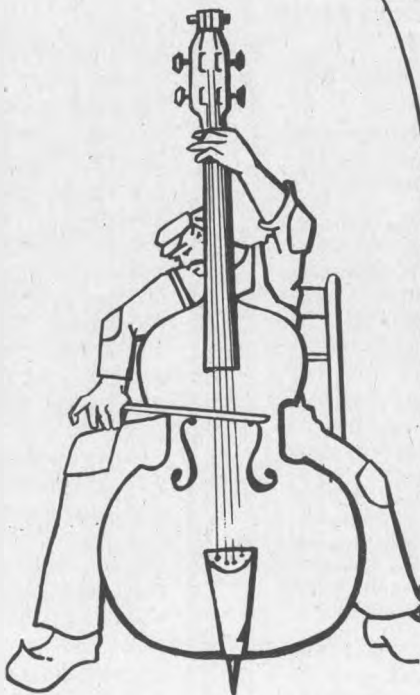

Αγωνιστικά

Πολλές οί μουσικές μνήμες πού φέρει ό Έλληνας στό κεφάλι του. Κάπου στά όρεινά του βάθη άντυχούν άκόμα ήπειρώτικες πίπιζες κι άπ' τήν άνατολή καρσιλαμάδες. Άπ' τό βορρά μās πιέζουν τά σέρβικα άκκορντεόν κι άπ' τό νότο σηκώνουν κεφάλι άράπικα όρειντάλ. Στην έκκλησία οί πιστοί ψάλλουν βυζαντινούς ύμνους κι οί άπιστοι έκστασιάζονται. Στό στρατό μās μπουχτίσαν μέ έμβατήρια, μά κείνοι πού πολέμησαν τά χάραξαν βαθιά μέσ στό μυαλό τους. Άπ' τά Έφτάνησα καί τήν Ιταλία μās ήρθαν καντάδες καί μαντολίνα, στην κατοχή τραγουδήσαμε ρώσικα, άκούσαμε γερμανικά καί κρυφακούσαμε έγγλέζικα. Πιό ύστερα χορέψαμε τρελά άμερικάνικα, κι άκούγαμε σοβαρά στό Ήρώδειο εύρωπαϊκές φιλαρμονικές.

Πολλά μουσικά μέταλλα λιώνουν λοιπόν τήν ίδια στιγμή στό κεφάλι μας. Μερικά μέ τό χρόνο παντρεύονται καί δίνουν κράματα γερά κι άνθεκτικά. Τά περισσότερα όμως κονταροχτυπιούνται άκατάπαυστα σ' έναν πόλεμο πού τά αντίπαλα μουσικά σπαθιά χάνουν άμφότερα τήν οξύτητά τους, άμβλύνονται, άργοπεθαίνουν. Τότε πιά μιλάμε γιά κρίση τής μουσικής καί καλοϋμε τούς νέους «δημιουργούς» νά μās σώσουν. Νά «φτιάξουν» τό νέο έλληνικό μās τραγούδι.

Άλλ' άπό τί μέταλλο θά 'ναι τό τραγούδι αυτό; Μήπως ό «δημιουργός» θά πετάξει όλα τά παλιά μέταλλα καί καλούπια γιά νά φτιάξει καινούρια άπ' τό «μηδέν». Ή μήπως ή καινοτομία συνίσταται στην περαιτέρω τήξη τών ήδη ύπαρχόντων; όπότε ό «δημιουργός» καλείται νά ψαρέψει (συνθέσει) μουσικές μνήμες διάχυτες μέσα στή σούπα τής έλαφράς μουσικής μας συνείδησης; Άν πάντως έπρόκειπο νά δουλέψει πάνω σέ καθαρό μέταλλο, τότε δέν θά μιλούσαμε βαρύγδουπα γιά δημιουργούς, μά πιό άπλά γιά ύπηρετες μίās μουσικής κατηγορίας πού παραδόθηκε στα χέρια τους ζωντανή, φιλτραρισμένη, μά καί έμπλουτι-

σμένη μέσα άπό τόν χρόνο, καί στην όποία καλούνται νά προσθέσουν κι αυτοί τό λιθαράκι, ή τό άγκωνάρι τους.

Άκούγοντας τούς μουσικούς άγώνες τής Κέρκυρας όνειρευτήκαμε πώς στην αίθουσα ύπάρχουν κι άλλοι νέοι διαγωνιζόμενοι: όνειρευτήκαμε γιά μιά στιγμή τό μπουζούκι νά μήν ύπακούει πιά στα κελεύσματα του μαέστρου-δυνάστη του, παρά στις δικές του έσωτερικές άνάγκες, στην ιστορία του: κι αυτόν, εκείνος πού έπαιζε τό όργανο, σίγουρα τήν ήξερε καλά: καλύτερα άπ' όλους μας. Όνειρευτήκαμε τήν ύψίφωνο τής χορωδίας του Τρίτου προγράμματος νά μήν τραγουδάει τό 'Αξιον έστί, μά κείνα πού πραγματικά θά 'θελε νά μās τραγουδήσει. Όνειρευτήκαμε τό νεαρό ροκά νά μās παίξει, κάπως πιό άγρια βέβαια, εκείνη τή μουσική πού κάποτε οί νότες της του τρύπαγαν τό κεφάλι. Όνειρευτήκαμε: όχι γιατί τόση πολυφωνία δέν θά τή σήκωνε τ' αυτόι μας, μά γιατί έδώ άρχίζει μιά ιστορία, πού θά μās πάει πέρα άπό τήν άρμοδιότητα τής μουσικής.

Ύποσχέσεις

Άπό τό πολιτιστικό πρόγραμμα του ΚΚΕ:

● «Σταμάτημα τής άσυδοσίας τών μονοπωλίων στην παραγωγή πολιτιστικών ύποπροϊόντων».

● Κατάργηση τής λογοκρισίας στα προοδευτικά έργα τέχνης».

Εύλογα έρωτήματα.

Τό ΚΚΕ θά συμφωνούσε στό σταμάτημα τής άσυδοσίας του μονοπωλίου Μπόμπολα - Σοβιετικής Έγκυκλοπαίδειας - Έθνους;

- Συμφωνεί μέ τήν κατάργηση τής λογοκρισίας σέ θάρος έργου όπως Ή φιλοσοφία στό Μπουντουάρ του Σάντ;

“Όταν πήρε τό ΕΘΝΟΣ στα χέρια της

γνωστή ιδιοκτήτρια καθημερινής πρωινής εφημερίδας, αναρωτήθηκε μεγαλόφωνα: ‘Όραίο τό ένθετο, ή εφημερίδα πού είναι;

Οι τελευταίοι των άριστερών

«Γιά μας δέν υπάρχουν δεξιοί, κεντρώοι και άριστεροί». Κάπως έτσι έξουδετέρωσε στό Άγγίνιο ό Άνδρέας Παπανδρέου τόν ιδεολογικό, συναισθηματικό και πολιτικό όπλιισμό προνομιούχων και μή. Άλλωστε, κάπου στήν Λακωνία ό έπεκτατισμός του είχε κιόλας καταργήσει τά άριστερά, δεξιά και κεντρώα μεροκάματα.

Καί δέν υπάρχουν δεξιοί γιατί ήδη τό «κατεστημένο» και οι «προνομιούχοι» αντικατέστησαν τήν άστική τάξη και τούς κεφαλαιοκράτες.

Καί δέν υπάρχουν κεντρώοι γιατί ό «συνεπής αντίδεξιός» κ. Γ. Μαύρος έγινε αλλαγίτης. «Είμεθα και λαοκράται», ως γνωστόν.

Καί δέν υπάρχουν άριστεροί γιατί κάτι τέτοιο έπιθυμεί σφόδρα τό ΠΑΣΟΚ. Κι όχι μονάχα γιατί ή ύπαρξή τους κι ή πολιτική τους δράση θά του θυμίζε έντονα τί δέν μπορεί νά γίνει. Άλλά γιατί γνωρίζει πώς για τούς άριστερούς ή κατάργηση των Πανελληνίων εξετάσεων (μόνη συγκεκριμένη κουθέντα στό πρώτο άνδρεοπαπανδρεικό τηλεοπτικό δωδεκάλεπτο) δέν ίσοδυναμεί μέ σοσιαλισμούς και τά τέτοια.

Καί δέν υπάρχουν δεξιοί, κεντρώοι και άριστεροί γιατί ή πασοκική Έθνική Λαϊκή Ένότητα τραμπαλίζεται ανάμεσα στό σοβινισμό και τό λαϊκισμό. Κι είναι γνωστό πώς τό πολύ τό τραμπαλίζειν εκτός από τήν πρωταρχική συσώρευση κουκιών προκαλεί και πονοκέφαλο.

Καί οι πολιτικές διαφορές, οι ιδεολογίες, τά ιδιαίτερα συμφέροντα πού κάποιος λίγος νοσταλγοί τής έχεφροσύνης έπιμένουν νά τά θεωρούν ταξικά; - Αυτά μετά τίς έκλογές. Στίς εκλογές τό λόγο έχουν οι ντουντουκές!

Ίαπωνικό πρότυπο

Μέσα στόν ορυμαγδό τής εκλογικής διαμάχης πέρασε σχεδόν άπαρατήρητη ή τελευταία μεταμόρφωση των οικονομικο-κοινωνικών στόχων του ΠΑΣΟΚ. Τόσο σέ προεκλογική συγκέντρωση όσο και σέ συνέντευξη τύπου ό Πρόεδρος του κ. Άνδρες Παπανδρέου, όπως μαρτυρεί και ό κ. Σ. Βλάχος στό *Βήμα* (23/9/81) μάς ανακοινώνει τήν πρόθεσή του νά εργασθεί ώστε ή χώρα μας νά κάνει ένα πραγματικό «άλμα», ώστε νά περάσει στήν πρωτοπορία των τεχνολογικά αναπτυγμένων βιομηχανικών χωρών κατά τό «πρότυπο τής Ίαπωνίας».

Η ανάλυση τής νέας αυτής κατεύθυνσης στή στρατηγική του ΠΑΣΟΚ είναι όμολογουμένως δύσκολη, γιατί βάζει μιá σειρά από ένοχλητικά έρωτηματικά:

- Σημαίνει άραγε ότι τό ΠΑΣΟΚ εκκαταλείπει τά πρότυπα τής Λιβύης, του Ίράκ, τής Συρίας, του προγράμματος του Τόνυ Μπέν στή Μ. Βρετανία, τής Γιουγκοσλαβίας; Γιατί βέβαια όλα αυτά μικράν σχέσις έχουν, ή καμιά, μέ τό «πρότυπο τής Ίαπωνίας».

- Η υιοθέτηση του προτύπου τής Ίαπωνίας σημαίνει άραγε και τή συνακόλουθη, αναγκαστική θά λέγαμε, έγκριση και των κύριων συνιστωσών του «προτύπου»: μαζική εισαγωγή ξένης τεχνολογίας και πρώτων υλών, πατερναλιστική διαχείριση των επιχειρήσεων, συλλογικές συμβάσεις εργασίας μέ υποχρεωτικό εξαήμερο, άτομικές συμβάσεις εργασίας όπου ό εργοδότης έγγυάται ισόβια άπασχόληση και ό εργαζόμενος παραιτείται διά βίου από κάθε άπεργία, ανεξέλεγκτο δικαίωμα του πρώτου στήν άπόλυση και του δεύτερου στό «χαράκιρι», άυταρχική και συγκεντρωτική παιδεία, φιλοσοφία του ζέν και άυταξία του γιέν;

Άμάν κ. Πρόεδρε, έλάτε λίγο πιο κοντά, πιο κοντά...

Μυστικός πράκτωρ 0017%

Ο Ριζοσπάστης, 18-8-81, θυμήθηκε τήν εκτέλεση του Νίκου Πλουμπίδη. Καί μέ τήν εύκαιρία σιγματίζει τήν «τότε» κομματική ήγεσία πού τόν είχε καταγγείλει σάν προδότη: «Φυσικά, σέ τελευταία ανάλυση, και ή καταγγελία αυτή ήταν επίσης έργο του ταξικού έχθρου» (πού διοχέτευσε, λέει, χαλκευμένες πληροφορίες μέσα από τό διαβρωμένο κανάλι του παράνομου μηχανισμού).

Φύλακες και άστυφύλακες του κόμματος γρηγορείτε! Παραλασκάρησε ή περιφρούρηση και παραχαλάρωσε ή επαγρύπνηση και τό κόμμα ξαναδιαβρώθηκε: ό Ριζοσπάστης έχει σήμερα διαβρωθεί από πράκτορες του ταξικού έχθρου, γι' αυτό καταγγέλλει ότι τό κόμμα είχε διαβρωθεί από πράκτορες του ταξικού έχθρου όταν κατάγγελε τόν Πλουμπίδη σάν πράκτορα του ταξικού έχθρου.

Με ποια λογική θα ψηφίσουμε, σύντροφοι;

Αυτή ακριβώς ή απουσία μιας πειστικής, ριζοσπαστικής, πραγματικά ανανεωτικής, σύγχρονης, εναλλακτικής, επαναστατικής, διαφορετικής, μαχητικής άριστερας, δηλ. με μία λέξη ή απουσία ΠΗΣ άριστερας, είναι που δημιουργεί τόσα περίεργα φαινόμενα στις φετινές εκλογές. Κι από την άλλη μεριά ή σημερινή ελληνική πραγματικότητα, «σπατάλη κι αφθονία μέσα σε θραυκυκλώμα», ή 'Ελλάδα του 1981 που όπως κάθε πραγματικότητα καπιταλισμού κρίσης κι άλλοτρώσεως γεννά την ανάγκη ενός πειστικού σοσιαλιστικού δράματος που θα ερμηνεύσει την πραγματικότητα για να την αλλάξει ριζικά. Καθημερινά ή ένταση αυτή οξύνεται αναζητώντας λύσεις. Συμβαίνει και για την άριστερα αυτό που έγραψε ο Δ. Χατζής για την 'Ελλάδα: «ή παλιά ζωή χάνεται, μία καινούρια δεν δείχνει ακόμα τό οριστικό της πρόσωπο. Γίνετα κι εκεί...».

'Ενας ολόκληρος κόσμος μεμονωμένων, ανέντακτων άριστερών «ευαίσθητοι και σοβαροί άνθρωποι κατά βάθος, μουγκάθηκαν, τό ξανασκέφτονται τό πράγμα κι ξεροταιά κι αυτοί να προστεθούν στη στρατιά των άμιλητων ανθρώπων που όσο πάει και πληθαίνει και που κατά τή γνώμη μου αποτελεί τό καλύτερο κομμάτι της χώρας». Αυτό τόν κόσμο της άριστερας δεν τόν ενδιαφέρουν τά προϊστορικά τέρατα της πάλαι ποτέ άριστερας που αντί για τό Μουσείο ζητούν να μπουν στη Β' κατονομή. Ξέρει επίσης πολύ καλά ότι τό ΠΑΣΟΚ δεν είναι άριστερό. Και επίσης δεν τόν πείθουν οι φερόνυμες επαναστατικές ή μ-λ άριστερές αφού δεν μπόρεσαν να πείσουν τή συντριπτική πλειοψηφία των «μή προνομιούχων» μελών τους.

Θά έχουμε λοιπόν σ' αυτές τις εκλογές: Ψήφους μελών του ίδιου κόμματος με αντίθετη σημασία, «κριτικές υποστηρίξεις» με διαφορετικό μεταξύ τους νόημα, λευκά, άκυρα και άποχές με πολλές αντιτιθέμενες λογικές. Όμως, είτε ψηφίσει κανείς έκδιαστικά (έκδιαζόμενος αλλά και έκδιάζοντας) κάποιο κόμμα, για να φύγει ή δεξιά ή για να προχωρήσει ή κομμουνιστική ανανέωση, είτε ρίξει λευκό, άκυρο, κάνει άποχή, αυτό που μπορεί να ενώσει δεν είναι ή συγκεκριμένη ψήφος της 18ης 'Οκτώβρη, αλλά ή λογική της συμβολής με τόν ένα ή άλλο τρόπο στη συγκρότηση του πειστικού σοσιαλιστικού δράματος της άριστερης ανανέωσης, ώστε να υπάρξει μία έλκυστική άριστερά με άνθρωπινο, ελληνικό και σύγχρονο πρόσωπο με σάρκα, όστά και κάποιο χαμόγελο - και όχι με κράνη του έξωτερικού και άποστεωμένη δήθεν σοβαρότητα.

Αυτός ο συγκεκριμένος κόσμος της άριστερας:

● Ξέρει ότι ο δημοκρατικός δρόμος για τό σοσιαλισμό είναι ή στήριξη και

ή ανάπτυξη του λαϊκού κινήματος, ή ρήξη με τόν καπιταλισμό, ή συμμετοχή της μεγάλης πλειοψηφίας, ή αντίθεση στο δρόμο της άστικής τάξης, ο ελληνικός δρόμος μέσα από τήν παρέμβαση του ίδιου του ελληνικού κινήματος και όχι τό πραξικόπημα ενός «φωτισμένου» έπιτελείου, ή ή έξωθεν επέμβαση, ούτε όμως οι σοσιαλδημοκρατικές έξελικτικές αντιλήψεις πώς σιγά-σιγά και όμαλά θα φτάσουμε εκεί, αντιλήψεις που γεννούν τό έρώτημα και τήν ύποψια «μήπως είστε ΚΟΔΗΣΟ;»

● Ξέρει ότι αντιμπεριαλισμός και αντιηγεμονισμός είναι να μή στηρίζεται στον ένα ή τόν άλλο ισχυρό, να μή δέχεται διεθνή καθοδηγητικά κέντρα, να μή γίνεσαι ύποτελής αντιπρόσωπος, αλλά ούτε και να άπομονώνεσαι με κομπλεξική αυταρέσκεια.

● Ξέρει ότι ή κρίση της άριστερας είναι βαθύτατη και όφειλεται κυρίως στην έλλειψη ενός πειστικού σοσιαλιστικού δράματος που να ξεπερνά τούς «ύπαρκτους σοσιαλισμούς».

● Ξέρει ότι όποιος μιλά για δημοκρατικό δρόμο πρέπει πρώτα και κύρια να άκτινοβολήσει ο ίδιος σαν πολιτικός σχηματισμός από ύποδειγματικές, ισότιμες, αντιδιοτελείς και χειραφετητικές σχέσεις δημοκρατίας ανάμεσα στα μέλη του και σε σχέση με τό κίνημα, τά κινήματα κοινωνικής κριτικής και τις πρωτοβουλίες του κόμματος. Δημοκρατίας που συμπεριλαμβάνει τό δικαίωμα της κριτικής-αυτοκριτικής επανεξέτασης των λαθών της πολιτικής γραμμής.

'Ενα τμήμα αυτού του συγκεκριμένου κόσμου της άριστερας προσπαθεί να δει «ρεαλιστικά» τά πράγματα και θά ψηφίσει ΠΑΣΟΚ, όχι γιατί τόν εκφράζει αλλά γιατί πιστεύει ότι με τό ΠΑΣΟΚ θά δημιουργηθεί ένα καλύτερο πλαίσιο για τήν ανάπτυξη μιας γνήσιας άριστερας.

'Ενα άλλο τμήμα ύποστηρίζει ότι, σήμερα, ή σχετικά καλύτερη από τις προτεινόμενες λύσεις ψήφου για τόν κόσμο αυτό της άριστερας είναι τό ΚΚΕ έσ. Όμως παράλληλα όσοι δεν ζητούν μόνο τό δικαίωμα της ψήφου, αλλά και τό δικαίωμα του πολίτη, δυσκολεύονται να άποδεχτούν τή σημερινή «ύπαρκτή ανανέωση» και ζητούν μίαν άλλη άριστερή έκδοχή της, γιατί ξέρουν ότι ή στάση στο «Πολυτεχνείο», ή «'Ενωμένη άριστερά» τό 74, ή συγκεκριμένη «Συμμαχία» τό 77, και ή αντιμετώπιση του ζητήματος της Β' Πανελλαδικής δεν έχουν καμιά σχέση με τό νόημα της ανανέωσης, αν και έκανε τελευταία μικρά βήματα στροφής, χωρίς όμως να κατανοήσει, άρα και να κάνει κατανοητή, άρα και να ολοκληρώσει τήν κριτική στροφή του.

Τέλος ένα τρίτο τμήμα θά ψηφίσει λευκό ή άκυρο με τήν έννοια όχι τις άπολιτικής όδιαφορίας, αλλά της δήλωσης ότι κανένα από τά ύπαρκτά πολιτικά σχήματα δεν τό καλύπτει πολιτικά, δήλωσης που συνεπάγεται

και κάποια ανάληψη ευθύνης για τή δημιουργία αυτού του πολιτικού σχήματος.

Αυτός ο συγκεκριμένος κόσμος της άριστερας που ξέρει τί δεν θά ψηφίσει, που άρνείται να μείνει στο περιθώριο, όπου τόν σπρώχνουν, που άρνείται να γίνει παθητικός ψηφοφόρος, σήμερα «δεν ανήκει σε κανένα κόμμα και σε καμιά πολιτική όργανωση, δεν είναι μέλος καμιάς έκκλησίας, δεν είναι όπαδός καμιάς θρησκείας».

Αυτό που μπορεί να ενώσει τόν κόσμο αυτό της άριστερας, ανεξάρτητα συγκεκριμένης ψήφου σ' αυτές τις εκλογές, είναι ή λογική της συγκρότησης ενός πειστικού σοσιαλιστικού δράματος της άριστερης ανανέωσης - και όχι ενός προγράμματος διακυβέρνησης -, τέτοιου που να αξίζει να άγωνιστεί κανείς γι' αυτό. Και παρά τό ότι είναι δώδεκα παρά πέντε σχετικά με τις εκλογές, είναι ακριβώς ή άρα αν άναφερθεί κανείς στην αναγκαιότητα αυτής της φάσης στην 'Ελλάδα και στο όρατό πολιτικό κενό που ύπάρχει στην άριστερά και κατά συνέπεια και στο σύνολο της πολιτικής ζωής του τόπου. «'Οσοι», λοιπόν, «κρατούν φιλιές από τό '65», αλλά και από τό '68, και από τό '73, και από τό 74-75 και άργότερα μπορούμε - έλπίζω - να έλπίζουμε πώς «θ' ανταμωθούν ξανά, σε μίαν άλλη ηλικία για να τό θυμηθούν. Κι όσα δηλώσαν και δεν τά δώσαν, όλα θά έκπληρωθούν».

Γιατί, ο σοσιαλισμός ή θά είναι βαθύτατα δημοκρατικός, άσύγκριτα καλύτερος, χειραφετητικός και άπελευθερωτικός, ριζοσπαστικός και ανανεωτικός, άνοιχτός και αυτοδιαχειριστικός ή δεν θά ύπάρξει ποτέ. Άρκετά παραμυθιαστήκαμε με τούς «ύπαρκτους» έως άνύπαρκτους.

Γιάννης Χατζηγάγας
22.9.81

Υ.Γ. Οι αναφορές στον Δ. Χατζή, τόν Άρη 'Αλεξάνδρου και τόν Διον. Σαββόπουλο δεν είναι συμπτωματικές αλλά αναγκαίες.

ΕΠΙΣΤΟΛΕΣ

Από τον Α. Βελισσάριο, Β. Παπαδάκη και Κ. Φανάρα λάβαμε και δημοσιεύουμε την παρακάτω επιστολή-απάντηση (άκόμα μία) στο άρθρο του συνεργάτη μας Γιώργο Καρρά για τη συναυλία του Ντ. Γκιλέσπι στο Λυκαβηττό (τεύχ. 43). Σκεφτόμαστε όμως όχι χωρίς πίκρα ότι δεν είναι και τόσο δύσκολο να βάζει κανείς τον Όσκαρ Ουάιλντ να θρίζει για λογαριασμό του. Ο προβληματισμός κατά τα άλλα συνεχίζεται. Προς Θεού όμως. Μακριά απ' τα κύρια άρθρα μήν τυχόν κι εξοστρακιστεί ή ήδονή.

Τά χείλη σου όσα κι αν πούν...

Πίσω απ' τό όδόφραγμα μπορεί να υπάρχει άπειρη ευγένεια και ήρωισμός. Τί μπορεί να κρύβεται όμως πίσω από ένα κύριο άρθρο, εκτός από προκατάληψη βλακεία, πανουργία και κουταμάρα; Όσκαρ Ουάιλντ «Η ψυχή του ανθρώπου στο σοσιαλισμό»

Πρέπει, πράγματι, να έχει χαθεί ή στοιχειώδης ευαισθησία και ή ήδονή να εξοστρακίστηκε, καθώς η ζωή μας υποθιβάζεται μέσα σ' αυτό τό ξέφρενο καθημερινό κυνήγι του καταναλωτικού σ' όλα τά μήκη και πλάτη είκοσιτετραώρου.

Μόνο έτσι μπορούμε να εξηγήσουμε όλο αυτό τό χωρίς ποίηση και γεμάτο ναρκισσιστική άποφορά άρθρο του Γιώργου Καρρά στον Πολίτη του Ιούλη, για τήν παρουσία (;) του Ντίζι Γκιλέσπι στο Λυκαβηττό και τίς άποδοκιμασίες που άκουσε. Μέχρι σήμερα μία σειρά από μεγάλες μουσικές φήρμες έχουν εμφανιστεί στήν Αθήνα, όπως ή Κόκο Τέιλορ, τό τριό Σάμ Ρίβερς, ό Τσίκ Κορία, ό Λίο Σμίθ και πρόσφατα ό Γκιλέσπι. Σ' όλες αυτές τίς συναυλίες τό κοινό ήταν, πάνω-κάτω, τό ίδιο. Σέ καμιά δεν εκφράστηκε διαμαρτυρία εκτός στήν περίπτωση του Γκιλέσπι, που γιουχαίστηκε. Τήν προηγούμενη στο ίδιο μέρος είχε καταηροκοτηθεί ό πιανίστας Όσκαρ Πήτερσον.

Φυσικά, κανείς δεν άμφισβήτησε γενικά τήν καλλιτεχνική άξία του Γκιλέσπι. Αυτό που μπορούσε να κριθεί και κρίθηκε, σ' ένα βαθμό, ήταν ή συγκεκριμένη παρουσία του στο Λυκαβηττό.

Και εδώ δεν μιλάμε μόνο για τόν άθλιο ήχο. Άλλά και για τόν Ντίζι που μάς ήρθε, λίγες ώρες πριν τήν παράσταση, απ' τό έξωτερικό, χωρίς επιπτώσεις πρόβες και γνωριμία με τόν ήχο των μηχανημάτων και του θεά-

τρου. Σέ τέλεια βαρεμάρα (διέθετε και σκαμνάκι), θγήκε για τρία τέταρτα παίζοντας κάπου-κάπου, σχεδόν άκαμπτος, γεμιζοντας τά κενά με ακόγουστα καλαμπούρια, που ποντάρανε στή προσδοκούμενη, απ' τόν ίδιο, ήλιθιότητα των θεατών. Είχαμε ξαναδεί τόν Γκιλέσπι τουλάχιστον απ' τήν τηλεόραση πριν ένα χρόνο, όταν εμφανίστηκε στο Χίλτον, σε πραγματικά ευτυχισμένες καλλιτεχνικά στιγμές του. Υπήρχαν λοιπόν, εκτός των άλλων, επιπλέον εμπόδια για να μάς θεωρήσει μ' επιτυχία άνοήτους τουρίστες του μουσικού χώρου.

Στήν Εύρώπη θεωρείται κατακτημένη πρακτική, τό κοινό να έλέγχει άμεσα και διορατικά τα παντα, χρόνο παιξίματος του μουσικού, διάθεση, γενικότερη στάση του. Δεν διαστάζει να γιουχαρεί μαζικά όποιον-δήποτε κρίνει, όσο φήρμα και να 'ναι (θλέπε περίπτωση Κίθ Τζάρετ στο Βερολίνο κ.ά.).

Στό Λυκαβηττό συναντήσαμε διάφορες συμπεριφορές.

Θεατές που δεν κατάλαβαν τή κοροϊδία (ή μαγαία τής φήρμας). Θεατές που τήν κατάλαβαν αλλά σιάπησαν ή άποχώρησαν (καταναγκασμός, αυτο-καταναγκασμός. Κεφάλαιο: Καθωσπερισμός).

Και τέλος «οι κανένας» σύμφωνα με τόν Καρρά, που αυθόρμητα βάλαν τίς φωνές. Στοιχειώδης πράξη, για να υπερασπιστούν μία προσωπική στάση, που άποτελεί τή βάση κάθε επώνυμης παρουσίας. Αυτή ή παρουσία δεν ταυτίζεται σε καμιά περίπτωση με τήν άφηρημένη επωνυμία (άνωνυμία) τής άστονομικής ταυτότητας, τής υπογραφής, και τής κοινωνικής προβολής. Η ουσία της βρίσκεται στή προσπάθεια δημιουργικής έκφρασης ενός ολόκληρου ριζοσπαστικού πλέγματος αξιών στήν αναζήτηση του αυθεντικού. Στήν καρδιά θέβαια όλων αυτών βρίσκεται ή σκέψη ότι ή γνήσια ευχαρίστηση δεν έχει a priori χαρακτήρα (καλλιτεχνική φήρμα = μουσική ευωχία). Άμφισβητείται από τά πάντα μ' ένα έντελώς σύγ-χρονο τρόπο. Δευτερόλεπτο με δευτερόλεπτο. Η αντίθετη άποψη παραπέμπει στή λογική τής πολιτιστικής ύποτέλειας και των άνεραστων καθημερινών στιγμών.

Η άμεση διαμαρτυρία λοιπόν ήταν άπαραίτητη, γι' αυτόν τόν άνεπανάληπτο σύνδεσμο με τό παρόν και τή ζωή που διαθέτει. Ένα άρθρο που θά γραφτεί, τυχόν μετά, μπορεί να 'χει χίλια άλλα καλά αλλά δεν έχει αυτό τό σύνδεσμο μία και στά σπλάχνα του κρύβει κάποια άπουσία, που του καθορίζει μάλιστα και τά όρια. Μυρίζει δηλ. άλλοτε περισσότερο άλλοτε λιγότερο θανατικό. Οι στιγμές τής ζωής είναι αδύνατο να γεμίσουν εκ των ύστερων, αυτό θά οδηγούσε

σ' ένα φετιχισμό τής άρθρογραφίας. Όσο για κείνους τούς θεατές, που ένοχλήθηκαν απ' τά γιουχαίσματα, έχουμε να πούμε, ότι κάθε διαμαρτυρία εκτός απ' τό στόχο της, μπορεί να λυπήσει και μερικούς άλλους, αυτό είναι αναπόφευκτο. Μιά διαδήλωση π.χ. που κλείνει τό δρόμο, σταματώντας τήν κυκλοφορία μπορεί να γεννήσει δυσφορία σε κάποιους, που θέλουν τά λεωφορεία για να γυρίσουν σπίτι τους.

Άλλά θά πούνε: Άλλο πράγμα ή διαδήλωση και άλλο τό γιούχα στον Γκιλέσπι. Έδώ όμως βρίσκεται τό λάθος.

Η ζωή πρέπει να βιώνεται σαν ένιαία διαδικασία. Ιο θρυμματισμά της σε διάφορα στεγανά κομμάτια (π.χ. εργασία, πολιτική, ελεύθερος χρόνος, καθωσπρέπει και μη καθωσπρέπει χώροι κ.τ.λ.) έμποδίζει τή διαμόρφωση κοινωνικής συνείδησης και πρακτικής, καταστρέφοντας άπόπειρες για ευδαιμονικές καταστάσεις.

Η έμπρακτη υπεράσπιση μιάς αυθεντικής προσωπικής και συλλογικής στάσης σ' οτιδήποτε ζούμε καθημερινά, μ' ένα ένιαίο όμως χαρακτήρα, είναι ή μόνη διέξοδος απ' τή φτώχεια που μάς επιβάλλει τό άθλιο κομμάτιασμα τής ζωής μας.

«Αυτό ήταν καλό γιατί ήταν υπερβολικό», έλεγε ό Σάντ. Η θαυμάσια περπέτεια των υπερβολικών πράξεων έχει πολλά να κάνει μ' αυτούς, που έστω και στοιχειωδώς, άμύνονται του δικαιώματός τους για μία αυθεντική ήδονή.

Άλλοι σου ψήνουν τό ψάρι στα χείλη
Και τήν πληρώνω έγώ»
Βελισσάριος Άλέκος
Παπαδάκης Βαγγέλης
Φανάρας Κώστας

BAR DECADENCE

ΒΟΥΛΓΑΡΟΚΤΟΝΟΥ & ΠΟΥΛΧΕΡΙΑΣ 2

ΑΝΟΙΧΤΟ ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΑ
ΑΠΟ 8-2 μ.μ.

ΤΗΛ. 88.21.270

ΑΝΑΜΕΣΑ ΣΤΗ Λ. ΑΛΕΞΑΝΔΡΑΣ
ΚΑΙ ΣΤΟΥ ΣΤΡΕΦΗ.